

STUDENTEN EN HET RECHT OP MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE OF HET RECHT OP MAATSCHAPPELIJKE HULP

EEN ONDERZOEK IN OPDRACHT VAN DE POD MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE

Onderzoekers:

Marjolijn De Wilde

Marian De Groof

Sarah Carpentier

Dirk Torfs

Promotoren:

Koen Hermans

Bea Cantillon

Daniël Cuypers

December 2011

Vertaling door Linguapolis, Instituut voor Taal en Communicatie (Universiteit Antwerpen)

Voorwoord	v
Inleiding	1
Cijfermateriaal.....	1
Onderzoeksvragen	4
Opbouw van het rapport.....	5
Bibliografie	5
 DEEL 1: LITERATUURSTUDIE	6
Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1: De RMI-wet.....	6
Hoofdstuk 2: Leefloon en jongeren.....	7
Hoofdstuk 3: Leefloon en studenten.....	8
1. De wetgeving.....	9
1.1. Het residuaire karakter	9
1.2. Het afdwingen van de onderhoudsplicht	9
1.3. De beschikbaarheid op de arbeidsmarkt	9
1.4. Het bevoegd OCMW	10
2. Moeilijkheden en uitdagingen.....	10
2.1. Moeilijkheden en uitdagingen voor de OCMW's.....	11
2.2. Moeilijkheden en uitdagingen voor de studenten.....	12
Besluit.....	15
Bibliografie	16
 DEEL 2: BELEIDSVERGELIJKING BELGIË, NEDERLAND EN FRANKRIJK	18
Inleiding.....	18
Hoofdstuk 1: België	19
Studenten en levensonderhoud.....	19
Vraag 1: Bij welke instellingen / organisaties kunnen studenten terecht voor materiële ondersteuning met betrekking tot leefgeld?.....	19
Vraag 2: Op welke uitkeringen / beurzen / leningen kan een student beroep doen?	21
Vraag 3: Welke zijn de voorwaarden tot deze ondersteuning?	23
Vraag 4: Hoe hoog liggen de bedragen van de uitkeringen / beurzen / leningen?	29
Vraag 5: Gaat de materiële ondersteuning gepaard met een activeringsbeleid? Indien ja, hoe ziet dit er in grote lijnen uit?.....	31
Studenten en Studiekosten	33
Vraag 1: Bij welke instellingen / organisaties kunnen studenten terecht voor materiële ondersteuning met betrekking tot de financiering van hun studie?	33
Vraag 2: Op welke uitkeringen / beurzen / leningen kan een student beroep doen?	33
Vraag 3: Wat zijn de voorwaarden tot deze ondersteuning?	36
Vraag 4: Hoe hoog liggen de bedragen van de uitkeringen / beurzen / leningen?	40
Vraag 5: Gaat de materiële ondersteuning gepaard met een activeringsbeleid? Indien ja, hoe ziet dit er in grote lijnen uit?.....	41
Hoofdstuk 2: Nederland	42
Studenten en levensonderhoud.....	42
Vraag 1: Bij welke instellingen / organisaties kunnen studenten terecht voor materiële ondersteuning met betrekking tot leefgeld?.....	42
Vraag 2: Op welke uitkeringen / beurzen / leningen kan een student beroep doen?	43
Vraag 3: Welke zijn de voorwaarden tot deze ondersteuning?	48
Vraag 4: Hoe hoog liggen de bedragen van de uitkeringen / beurzen / leningen?	56
Vraag 5: Gaat de materiële ondersteuning gepaard met een activeringsbeleid? Indien ja, hoe ziet dit er in grote lijnen uit?.....	58
Studenten en studiekosten	59

Vraag 1: Bij welke instellingen / organisaties kunnen studenten terecht voor materiële ondersteuning met betrekking tot de financiering van hun studie?	59
Vraag 2: Op welke uitkeringen / beurzen / leningen kan een student beroep doen?	59
Vraag 3: Welke zijn de voorwaarden tot deze ondersteuning?	61
Vraag 4: Hoe hoog liggen de bedragen van de uitkeringen / beurzen / leningen?	62
Vraag 5: Gaat de materiële ondersteuning gepaard met een activeringsbeleid? Indien ja, hoe ziet dit er in grote lijnen uit?	64
Hoofdstuk 3: Frankrijk	64
Studenten en levensonderhoud	64
Vraag 1: Bij welke instellingen / organisaties kunnen studenten terecht voor materiële ondersteuning met betrekking tot leefgeld?	64
Vraag 2: Op welke uitkeringen / beurzen / leningen kan een student beroep doen?	64
Vraag 3: Welke zijn de voorwaarden tot deze ondersteuning?	65
Vraag 4: Hoe hoog liggen de bedragen van de uitkeringen / beurzen / leningen?	66
Studenten en studiekosten	66
Vraag 1: Bij welke instellingen / organisaties kunnen studenten terecht voor materiële ondersteuning met betrekking tot studiefinanciering?	66
Vraag 2: Op welke uitkeringen / beurzen / leningen kan een student beroep doen?	67
Vraag 3: Welke zijn de voorwaarden tot deze ondersteuning?	69
Vraag 4: Hoe hoog liggen de bedragen van de uitkeringen / beurzen / leningen?	73
Besluit	75
Bibliografie	77
 DEEL 3: GEOGRAFISCHE EN PERSOONS-GEBONDEN KENMERKEN VAN STUDENTEN MET LEEFLOON	83
Inleiding	83
Hoofdstuk 1: Methodologie	83
Hoofdstuk 2: Resultaten	84
1. Verdeling studenten over OCMW's met specifieke kenmerken	84
2. Kenmerken van studenten met leefloon in maart 2010	87
2.1. Persoonsgebonden kenmerken	87
2.2. Financiële ondersteuning door OCMW's	88
2.3. Duur begeleiding OCMW	89
Besluit	90
 DEEL 4: KENMERKEN EN BEGELEIDING VAN STUDENTEN MET (EQUIVALENT) LEEFLOON	91
Inleiding	91
Hoofdstuk 1: Methode	92
1. Opzet	92
2. Respons	93
3. Representativiteit van de steekproef	94
Hoofdstuk 2: Resultaten	95
1. Kenmerken studenten en begeleiding door OCMW's	95
1.1. Geografische spreiding	95
1.2. Persoonsgebonden kenmerken	97
1.3. Studiegerelateerde kenmerken	99
1.4. Financiële ondersteuning door OCMW's	102
1.5. Begeleiding van studenten door OCMW's	105
1.6. Studentenarbeid	107
2. Significante verschillen qua kenmerken en begeleiding van specifieke groepen studenten	109
2.1. Geografische spreiding	109
2.2. Persoonsgebonden kenmerken	116
2.3. Studie in maart 2010	120
2.4. Leefloon of equivalent leefloon	122
2.5. Studentenarbeid in de vakantie van 2010	125
3. Kenmerken die een invloed uitoefenen op de studievordering	127
4. Weigering of stopzetting (equivalent) leefloon	129
Besluit	129
Bijlagen	134

Bijlage 1: Vragenlijst enquête 1	134
Bijlage 2: Vragenlijst enquête 2	134
Bijlage 3: Berekening gewichten voor enquête 2	142
1. Steekproeftrekking	142
2. Probabiliteitsgewicht	142
3. Gewicht voor Non-Respons	143
4. Uiteindelijke gewicht	144
5. Betrouwbaarheidsintervallen	145
Bijlage 4: Tabellen bij Hoofdstuk 2 §1 Kenmerken van studenten en begeleiding door OCMW's	145
Bijlage 5: Tabellen bij Hoofdstuk 2 §3 Kenmerken die een invloed uitoefenen op studievordering	156
Bibliografie	159

DEEL 5: DE ERVARINGEN VAN MAATSCHAPPELIJK WERKERS EN STUDENTEN..... 161

Hoofdstuk 1: Probleemstelling	161
Hoofdstuk 2: Onderzoeksvragen en onderzoeksoptzet	162
1. Onderzoeksvragen	162
2. Onderzoeksoptzet	162
2.1. Focusgroepen met maatschappelijk assistenten	163
2.2. Focusgroepen met studenten	163
2.3. Rondetafelgesprek met beleidsmedewerkers	163
3. Verwerking	164
Hoofdstuk 3: Focusgroepen met maatschappelijk assistenten	164
1. Het profiel van studenten met een leefloon	164
1.1. Secundair of hoger onderwijs	164
1.2. De reden van het beroep op het OCMW	165
1.3. Vreemdelingen	167
1.4. Jongeren uit de bijzondere jeugdzorg	167
2. De invulling van de begeleiding	168
2.1. De frequentie	168
2.2. De inhoud	168
2.3. Het GPMI	169
2.4. De kansen	170
2.5. De privacy van de student	171
2.6. De begeleiding van studenten op kot	172
3. De toekenning en de berekening van het leefloon	172
4. De beschikbaarheid op de arbeidsmarkt	174
5. De vrijheid van onderwijskeuze	175
6. De samenwerking met onderwijsinstellingen	176
7. Weigeringen	177
8. De OCMW-raad en de arbeidsrechtbanken	177
Besluit	177
Hoofdstuk 4: Focusgroepen met studenten	180
1. Het profiel van de bevroegde studenten met een leefloon	180
2. De aanleiding voor het aanvragen van het leefloon	180
3. De toeleiding naar het OCMW	181
4. De begeleiding door de maatschappelijk werker	182
4.1. Het eerste contact	182
4.2. De frequentie	182
4.3. De inhoud van de begeleiding	184
4.4. De relatie met de maatschappelijk werker	185
4.5. Het GPMI	187
4.6. Werken als student	189
4.7. De vrijheid van studiekeuze	190
4.8. De kansen	192
4.9. De OCMW-Raad en de arbeidsrechtbanken	194
5. Het leefloon	196
5.1. Het bedrag	196
5.2. Beleving bij het leefloon	196
5.3. Reacties van de omgeving	197
Besluit	199
Hoofdstuk 5: Focusgesprek met beleidsmedewerkers ocmw's	200
1. Het begeleiden van studenten bij hun studieloopbaan	200

2.	De financiering bij meerderjarige studenten	201
3.	Verhouding tussen activeren en studeren bij werkloze jongeren	204
4.	Studenten met een relatieconflict.....	204
	Bijlagen.....	206
	Bijlage 1	206
	Bijlage 2	206
	DEEL 6: CONCLUSIE MET BELEIDSAANBEVELINGEN	209
	Inleiding.....	209
	Hoofdstuk 1: Conclusies van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek	209
1.	Vergelijking van beleid inzake studenten en materiële nood in België, Nederland en Frankrijk.....	210
1.1.	Studenten in de bijstand.....	210
1.2.	Stimulus tot studeren in de bijstand	211
2.	Geografische spreiding	212
	Bevoegdheidsverdeling	212
3.	Persoonsgebonden kenmerken.....	213
3.1.	Nationaliteit	213
3.2.	Samenleefsituatie	214
4.	Studiegerelateerde kenmerken.....	214
4.1.	Welke studie	214
4.2.	Vrijheid van studiekeuze.....	215
4.3.	Studievordering	216
5.	Financiële ondersteuning door OCMW's	216
5.1.	Type leefloon	216
5.2.	Middelentoets en terugvordering.....	216
5.3.	Toereikendheid van de uitkering	217
6.	Begeleiding door OCMW's	217
6.1.	GPMI	217
6.2.	Sociaal onderzoek	218
6.3.	Contact tussen maatschappelijk werker en student.....	218
6.4.	Begeleiding inzake onderwijsgerelateerde kenmerken	219
7.	Studentenarbeid.....	219
	Hoofdstuk 2: Beleidsaanbevelingen	220
1.	Het voorkomen van schoolSE achterstand	220
2.	Verhoging van de schooltoelagen en studiebeurzen om het residuaire karakter van de bijstand te versterken	221
3.	De discretionaire ruimte voor OCMW's aanvullen met een optimalisatie van het procedureel recht.....	222
4.	SPECIALISATIE, VORMING en SAMENWERKING om de deskundigheid van maatschappelijk werkers inzake onderwijsaangelegenheden te verhogen	223
5.	Studeren als een volwaardig activeringstraject.....	223
6.	Aandacht voor risico's op ontoereikende of te hoge uitkeringen	224
7.	Aanbevelingen voor een kwaliteitsvolle begeleiding van studenten door OCMW's.....	224
	Besluit.....	226
	Bibliografie	226
	PERSONALIA	229
	Onderzoekers	229
	Promotoren	230

VOORWOORD

Welke kansen bieden we aan jongeren die het moeilijk hebben? Het is een cruciale vraag voor onze samenleving. Het kan jonge mensenlevens veranderen: het verschil maken tussen dromen die gerealiseerd kunnen worden of opgeborgen moeten worden in de kast. Of het kan gaan over basiszaken: een menswaardig leven kunnen leven en een toekomstperspectief kunnen uitbouwen.

Dit onderzoek, in opdracht van voormalig Staatssecretaris voor Armoedebestrijding Courard, belicht de thematiek van studenten in de bijstand in zijn verschillende facetten. Wie zijn ze? Hoe worden ze begeleid en hoe gaat het met hun studies? Hoe ziet de wetgeving eruit en welke knelpunten zijn er? Wat denken de jongeren zelf en hoe zien hun begeleiders het?

Ik hecht eraan alle onderzoekers te bedanken voor het uitstekende werk dat ze geleverd hebben . Ook wens ik alle personen te bedanken die meewerkten aan de focusgroepen, in het bijzonder de studenten en de personen van de OCMW's. En tenslotte dank aan de opdrachtgevers en het beleidscomité voor hun commentaren.

Bea Cantillon

INLEIDING

MARJOLIJN DEWILDE

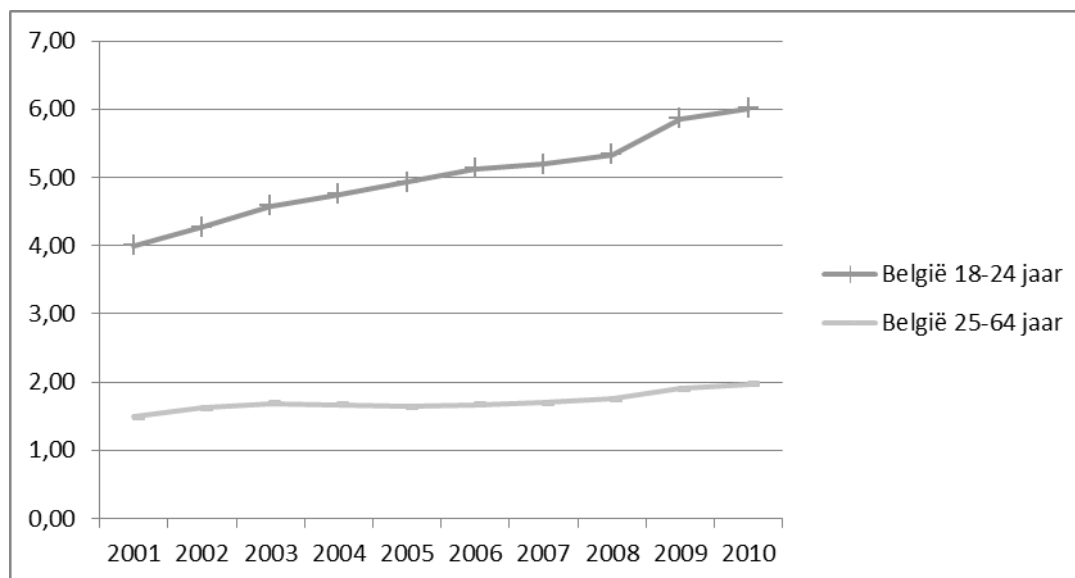
CIJFERMATERIAAL

Sinds de invoering van de wet op het Recht op Maatschappelijke Integratie in oktober 2002 verjongde de bijstandspopulatie. In 2001 was 32 procent van de bijstandspopulatie jonger dan 25 jaar, in 2010 was dat 35 procent.

We bekijken in figuur 1 de evolutie van het percentage leefloongerechtigden in de bevolking voor de 18 tot 24-jarigen en de voor de 25 tot 65-jarigen in de periode 2001-2010. Het aandeel personen met bijstand in de leeftijdsgroep van 25 tot 64 jaar (ten opzichte van de bevolkingscijfers) steeg in de eerste jaren na het invoeren van de leefloonwet¹ en tijdens de crisisjaren. Verder trad er een daling tot stabilisatie op. In 2010 ontving ongeveer twee procent van de 25 tot 64-jarigen een leefloon. Voor de jongeren (18-24 jaar) was er echter een continue stijging van het aandeel met leefloon in de bevolking in de periode 2001 tot 2010: het aandeel leefloongerechtigden in België van 18 tot 24 jaar nam toe van vier procent in 2002 tot zes procent in 2010 (zie figuur 1). Deze stijgende tendens voor jongeren stellen we ook vast in de drie gewesten voor de periode 2001-2010 (zie figuur 2). De toename is bijzonder groot in het Brussels gewest (meer dan een verdubbeling), waar het aandeel jongeren met bijstand reeds piekte. In het Waalse gewest stellen we ook nog een sterke toename vast, terwijl de stijging in het Vlaamse gewest beperkt blijft.

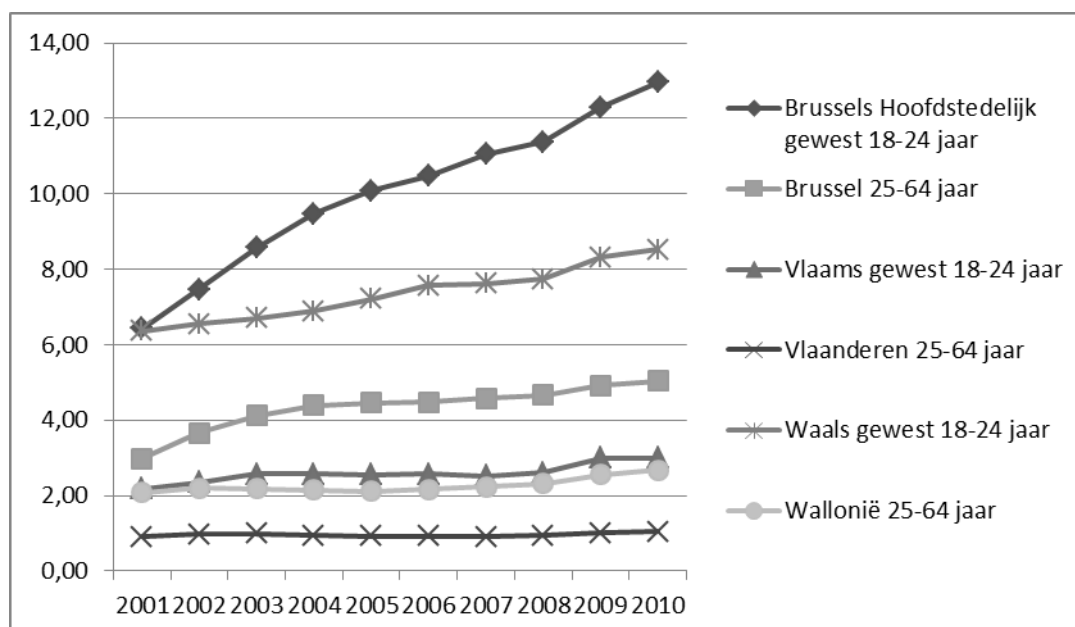
¹ De stijging van het aantal bijstandsgerechtigden ouder dan 25 jaar die optrad na de invoering van de nieuwe wet had voornamelijk te maken met een versoepeling van de nationaliteitsvoorwaarden en met de individualisering van het leefloon. Deze individualisering hield in dat gehuwden en samenwonenden voortaan elk een uitkering ontvingen. Voordien was er een gezamenlijk budget voor beide partners (Van Mechelen & De Wilde, 2012, in press).

Figuur 1: Evolutie van het percentage leefloongerechtigden tussen de 18 en 25 jaar en tussen 25 en 65 jaar ten opzichte van de totale bevolking tussen 18 en 25 jaar en 25 en 65 jaar in België, jaargemiddelde

Bron = POD MI (<http://www.mi-is.be/be-nl/studies-publicaties-en-statistieken/statistieken>) + ADSEI-bevolkingscijfers (op basis van bevolkingsregister).

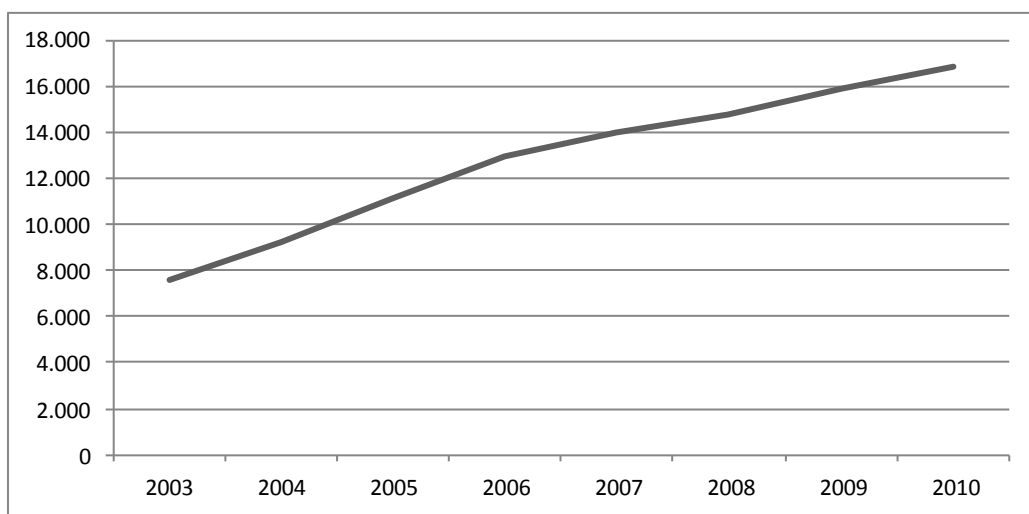
Figuur 2: Evolutie van het percentage leefloongerechtigden tussen de 18 en 25 jaar en tussen 25 en 65 jaar ten opzichte van de totale bevolking tussen 18 en 25 jaar en 25 en 65 jaar in de gewesten van België, jaargemiddelde

Bron = POD MI (<http://www.mi-is.be/be-nl/studies-publicaties-en-statistieken/statistieken>) + ADSEI-bevolkingscijfers (op basis van bevolkingsregister).

Een niet te miskennen factor in de stijging van het aantal jonge leefloongerechtigden is de toename van de studenten die een beroep doen op OCMW-steun. Sinds de RMI-wet kunnen immers ook jongeren met een voltijds leerplan, die zelf geen inkomen hebben en niet meer of nauwelijks kunnen terugvallen op hun ouders, aanspraak maken op een leefloon. Dit betekent dat de sociale bijstand aan studenten nu bij wet geregeld is. Voor het invoeren van de leefloonwet verleenden ook reeds diverse OCMW's ondersteuning aan studenten, maar zij misten een wettelijk kader om hun keuzes op te baseren. In de nieuwe leefloonwet wordt 'een studie met voltijds leerplan' beschouwd als een billijkheidsreden om af te zien van de verplichting om ter beschikking te staan van de arbeidsmarkt (RMI-wet, art.11§2). Wel dient de studie gericht te zijn op het behalen van een diploma en op het verhogen van de kansen van de jongere op de arbeidsmarkt.

Figuur 3: Evolutie van het aantal studenten die in de loop van het jaar bijstand ontvangen hebben in België

Bron = POD Maatschappelijke Integratie (<http://www.mi-is.be/be-nl/studies-publicaties-en-statistieken/statistieken>).

In de loop van 2003 (net na de invoering van de nieuwe wet) waren bijna 8.000 jongeren erkend als student met leefloon. In de loop van 2010 waren dat er al bijna 17.000 (zie figuur 3). Dit is meer dan een verdubbeling. De studenten met leefloon vormen 10,7% van de totale leeflooonpopulatie² in de loop van 2010. In 2003 was dit 6,2%. Ook hun procentueel aandeel is dus sterk gestegen.

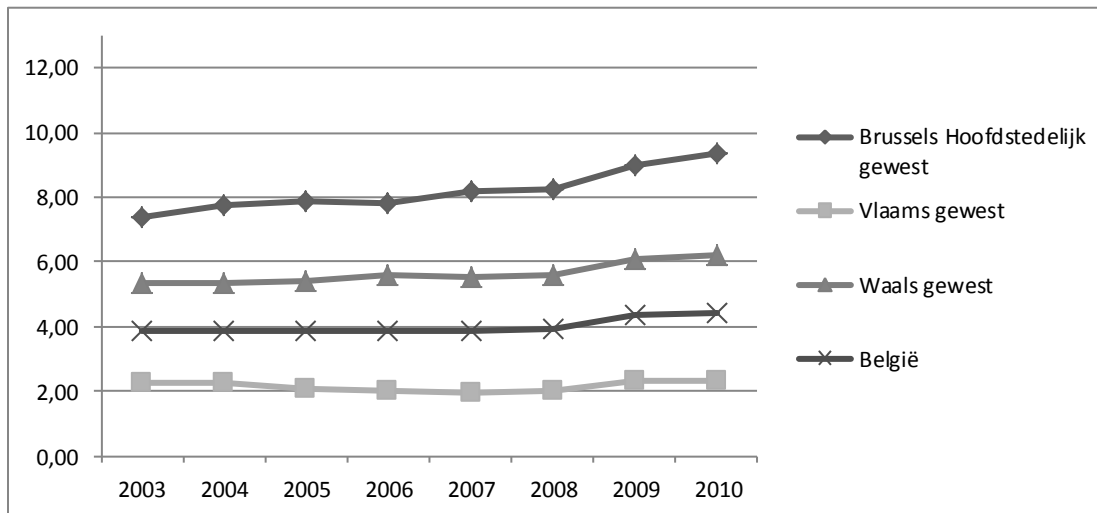
Dat de groep studenten uitermate bepalend is voor de toename in het aantal jongeren met leefloon blijkt wanneer de evolutie van het relatieve aantal jongeren met leefloon (ten opzichte van de bevolkingscijfers) wordt berekend zonder de studenten (tussen 18 en 25 jaar)³ met leefloon mee te tellen. Er vindt dan enkel een stijging plaats in het Brusselse gewest. In het Waalse gewest zien we een stabilisatie, in Vlaanderen zelfs een daling. Wel zien we gedurende de crisisjaren (2008-2010) een stijging van het aandeel leefloongerechtigde jongeren in de drie gewesten (zie figuur 3). Dit wijst er wellicht op dat de stijging van het aandeel jongeren in de bijstandspopulatie (zie figuur 2 en 3) te

² Equivalent leefloners niet meegeteld.

³ Om te bepalen welk aandeel van de studenten tussen 18 en 25 jaar was, maakten we gebruik van detailgegevens over studenten in de maand maart 2010, verkregen van de POD MI (zie deel 3 voor een detailstudie). We veralgemeenden het percentage van deze maand, wat mogelijk een foutenmarge oplevert.

verklaren is door het groeiend aantal studenten met een leefloon. Andere mogelijke verklaringen die we niet uit het oog mogen verliezen, zijn de verkleuring van de bijstandspopulatie en de instroom van werklozen die gesanctioneerd werden (Van Mechelen, De Wilde, 2012).

Figuur 4: Evolutie van het percentage leefloongerechtigden tussen de 18 en 25 jaar ten opzichte van de totale bevolking tussen 18 en 25 jaar in België en in de gewesten, studenten met leefloon niet meegerekend, jaargemiddelde

Bron = POD MI (<http://www.mi-is.be/be-nl/studies-publicaties-en-statistieken/statistieken>) + ADSEI-bevolkingscijfers (op basis van bevolkingsregister) + door de POD MI ter beschikking gestelde statistieken m.b.t. studenten en leefloon + eigen berekeningen

ONDERZOEKSVRAGEN

De hierboven beschreven sterke aangroei van het aandeel studenten in de leefloonpopulatie vormde voor voormalig Staatssecretaris van Maatschappelijke Integratie Courard de aanleiding voor het uitschrijven van een onderzoeksoopdracht. De vragen die de Staatssecretaris, als aanzet van de studie, formuleerde betroffen voornamelijk het profiel van studenten die een bijstandsuitkering ontvangen in België en de begeleiding die aan deze studenten geboden wordt door de OCMW's.

Zoals uit de literatuurstudie in deel één van dit rapport zal blijken, is het onderzoek naar deze deelgroep van de bijstandspopulatie eerder beperkt. Over de kenmerken van studenten (nationaliteit, samenleefsituatie, type studie, ...) is er zo goed als geen systematische informatie voorhanden. Dat betekent dat we als start van ons eigen onderzoek geen hypothesen konden formuleren die voortbouwen op eerder onderzoek. We gingen eerder exploratief te werk. Onze onderzoeksvraag met betrekking tot de profielanalyse luidt: welke zijn de kenmerken van studenten met een leefloon of een equivalent leefloon in België op vlak van geografische spreiding, persoonsgegevens en studiegerelateerde elementen?

Over de opvolging en de begeleiding van deze studenten door OCMW's is wel reeds enige informatie ter beschikking. Deze was echter eerder verbrokken en toonde nog een aantal leemtes. De tweede vraag die ons onderzoek leidt en die gebaseerd is op het eerdere onderzoek luidt: hoe worden

studenten met leefloon of equivalent leefloon in België begeleid door OCMW's, op financieel vlak, sociaal-psychologisch vlak en met betrekking tot studentenarbeid. Meer bepaald willen we nagaan hoe maatschappelijk werkers de bestaande regelgeving toepassen, welke knelpunten ze ervaren en hoe ze betekenis geven aan begrippen zoals werkbereidheid, het vaststellen van de onderhoudsplicht en de vooruitgang van de studies. Daarnaast brengt deze studie ook het cliëntenperspectief expliciet in beeld. We gaan na hoe studenten met een (equivalent) leefloon de hulpverlening door de maatschappelijk werkers en het OCMW ervaren.

OPBOUW VAN HET RAPPORT

Het onderzoek bestaat na deze inleiding uit zes delen. Het eerste deel bevat een literatuurstudie. Daarin worden inzichten uit eerder onderzoek over studenten met bijstand weergegeven, worden de grote lijnen van de wetgeving geschetst en worden de spanningsvelden die ontstaan bij de toepassing van het wettelijk kader op individuele situaties beschreven.

In deel twee staan we meer gedetailleerd stil bij de diverse wetgevingen waarmee studenten met (equivalent) leefloon te maken hebben, namelijk bij de bijstandswetgeving, de kinderbijslag en de studiefinanciering. We maken een vergelijkende studie over deze wetgevingen voor studenten in België, Nederland en Frankrijk.

In deel drie en vier verwerven we inzicht in het profiel van studenten die een leefloon of een equivalent leefloon ontvangen en in studie- en begeleidingsgerelateerde kenmerken. Dat doen we op basis van de PRIMA-data en op basis van een eigen enquête. Verder gaan we ook op basis van de eigen enquête na op welke domeinen groepen studenten van elkaar verschillen en welke factoren een impact hebben op een succesvol studietraject. In deel vijf focussen we op de begeleiding van studenten in de bijstand door OCMW's aan de hand van de resultaten van focusgroepen met begeleiders en met studenten.

In deel zes brengen we de belangrijkste resultaten van de verschillende onderzoeksluiken samen in een algemene conclusie. Dit deel bestaat op zijn beurt uit drie delen. Ten eerste, een samenvatting van de resultaten van de diverse onderzoeksdelen (hoofdstuk 1 tot 5). Deze vormden de aanzet voor een laatste aspect van het onderzoek, met name een rondetafelgesprek met beleidsmedewerkers uit verschillende OCMW's. We legden de deelnemers een aantal vragen voor die naar voor kwamen uit ons onderzoek. Aan de hand van het eerdere onderzoek en het afsluitende rondetafelgesprek formuleren we ten slotte in hoofdstuk drie van deel zes een aantal beleidsaanbevelingen inzake studenten en bijstand in België.

BIBLIOGRAFIE

Van Mechelen, N., De Wilde, M. (2012), Het Recht op Maatschappelijke Integratie: Cijfers en Ontwikkelingen, *De Welzijnsids*, 83, 53-79.

DEEL 1: LITERATUURSTUDIE

KOEN HERMANS EN MARIAN DE GROOF

INLEIDING

Scholieren en studenten hoger onderwijs kunnen een beroep doen op een school- of studietoelage, wanneer hun inkomen of dat van hun ouder(s) onder een bepaalde inkomensgrens valt. Zowel het decreet van de Vlaamse Gemeenschap als van de Franstalige Gemeenschap benadrukken dat de school- en studietoelagen bedoeld zijn voor het dekken van kosten verbonden aan het levensonderhoud van de student als aan zijn studies. Uit deel twee van dit rapport zal echter blijken dat onder dit 'levensonderhoud' voornamelijk de kosten worden bedoeld die rechtstreeks verbonden zijn aan het volgen van een studie, zoals de kosten van een kot of vervoersonkosten. Een student kan (bijkomend) een beroep doen op het OCMW in geval hijzelf of zijn ouders over onvoldoende bestaansmiddelen beschikken om in zijn levensonderhoud te voorzien. De RMI-wet van 2002 heeft expliciet de groep van studenten benoemd als één van de doelgroepen die in aanmerking kunnen komen voor een leefloon.

Om een beter zicht te krijgen op de problemen en uitdagingen die bestaan rond de begeleiding van studenten in het OCMW wordt relevante literatuur doorgenomen. Eerst wordt ingegaan op de RMI-wet (1), daarna wordt stilgestaan bij de groep van jongeren die een leefloon ontvangt (2) en ten slotte zoomen we in op de studenten met een leefloon (3).

HOOFDSTUK 1: DE RMI-WET

In oktober 2002 werd de Wet betreffende het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI-wet) in het leven geroepen. Binnen de RMI-wet wordt er een onderscheid gemaakt tussen de jongeren onder 25 jaar en de andere gerechtigden. Voor de jongeren onder 25 jaar ligt de nadruk op integratie via tewerkstelling en dit binnen de drie maanden nadat hij/zij een aanvraag tot het leefloon heeft gedaan (Artikel 6). Dit RMI 'door tewerkstelling' kan twee vormen aannemen: 1) een arbeidsovereenkomst of 2) de toekenning van een leefloon dat samengaat met een 'Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie' (GPMI) dat binnen een bepaalde periode leidt tot een arbeidsovereenkomst.

De RMI-wet werd door OCMW's een jaar na de lancering over het algemeen als positief ervaren (Ernst & Young, 2004). OCMW's zijn het erover eens dat deze wet beter afgestemd is op de maatschappelijke evoluties van de voorbije jaren dan de Bestaansminimumwet. De volgende punten worden als positieve verwezenlijkingen gezien: de uitbreiding van de gebruikersrechten, de mogelijkheid tot tewerkstelling of tot geïndividualiseerde integratie, de betoelaging van de extra

personeelsinspanningen, de duidelijkheid inzake procedures. Bovendien blijkt uit onderzoek dat de belangrijkste doelstellingen van de wet ook gerealiseerd worden door de OCMW's (Ernst & Young, 2004).

Het GPMI krijgt dus een centrale plaats toegewezen in de begeleiding van jongeren en kan volgens Renault (2006) beschouwd worden als een instrument ter bevordering van de transparantie. De leefloongerechtigde verneemt nu preciezer wat van hem/haar wordt verlangd en kan geleidelijk groeien in de gestelde eisen. Ondanks het gebrek aan vrijheid laat het contract toe dat de betrokkene veel beter zijn verweer kan laten gelden. Voor het OCMW laten deze dialoog en het verweer van de betrokkenen toe om de begeleiding beter te verzekeren en aldus tot een beter resultaat te komen (Liénard, 2002).

De afspraken uit het GPMI zijn niet vrijblijvend, maar hebben gevolgen van rechtswege. Eventuele sancties door gebrek aan medewerking kunnen getoetst worden door de Raden en de arbeidsgerechten (Versailles, 2006).

Cuypers en Torfs (2011) zijn van mening dat het GPMI voor de maatschappelijk werkers een taakverzwaring kan betekenen. Op basis van een bevraging van Vlaamse OCMW's bleek trouwens dat 35 procent van de Vlaamse OCMW's van mening is dat het GPMI geen meerwaarde biedt in de hulpverlening (Hermans, 2008). Ze zien er de volgende problemen mee verbonden: (1) Onvoldoende individualisering naar de noden van de jongere, (2) Onvoldoende omschrijving van de wederzijdse rechten en plichten, (3) Een gebrek aan integratievoorzieningen, (4) Onvoldoende motivatie bij de cliënten en (5) Een gebrek aan tijd en personeel.

HOOFDSTUK 2: LEEFLOON EN JONGEREN

Eén van de redenen voor het opstellen van de RMI-wet was de sterke toename van het aantal jongeren dat een beroep deed op het OCMW in de jaren negentig (Hermans, 2008). Na de RMI-wet bleef dit aantal stijgen: in 2010 was 35 procent van de bijstandsgerechtigden jonger dan 25 jaar. In Brussel maken de jongeren 30 procent uit van het totaal aantal personen dat er een uitkering krijgen. Dit is volgens de Commission Consultative Formation-Emploi-Enseignement (2010) toe te schrijven aan de groei van de bevolking, discriminatie op de arbeidsmarkt en onvoldoende vorming.

In 2003 werd een studie uitgevoerd naar de biografie van jongeren die een beroep doen op het OCMW en hun ervaringen met de hulpverlening (Hermans, Declercq, Seynaeve & Lammertyn, 2003). Uit dit onderzoek komt naar voor dat de bijstandsafhankelijkheid bij jongeren veelal ontstaat vanuit een complexe interactie tussen diverse factoren die zich vaak op verschillende levensdomeinen van de jonge hulpvrager situeren. Het gevolg hiervan is dat de jongeren niet geïntegreerd raken binnen de arbeidsmarkt of binnen het stelsel van de sociale zekerheid. Een eerste factor betreft *de opvoedingssituatie van de jongere*. De opvoedingssituatie van deze jongeren wordt vaak gekenmerkt door broosheid, instabiliteit en talrijke breukervaringen in het familiaal netwerk. Bij de meeste jongeren is er dus geen sprake van een geleidelijke overgang van het samenleven met de ouders naar een zelfstandig leven. Over de sociaal-economische situatie zien we dat de ouders van iets meer dan de helft van de bevraagde jongeren een vervangingsuitkering van de sociale zekerheid krijgen. Een minderheid groeide op in een gezin waar het financieel comfortabel was. Een tweede factor is *de*

schoolloopbaan van de jongeren. Ook deze wordt vaak gekenmerkt door instabiliteit: net geen derde van de bevroagde jongeren behaalde een diploma binnen het secundair onderwijs. De mislukkingen binnen het onderwijs zijn onder andere te wijten aan: financiële problemen binnen het gezin, relationele problemen met of tussen de ouders, gezondheidsproblemen bij de gezinsleden en een gebrekkige waardering ten aanzien van het onderwijssysteem tijdens het schoollopen. Als derde factor komt *de positie van de jongeren op de arbeidsmarkt* naar voor. Hier wordt een onzekere en tijdelijke tewerkstelling gevonden bij de grote meerderheid van de jongeren. Bij de meeste bevroagde jongeren wisselen korte periodes van ongeschoolde of semi-geschoolde tewerkstelling zich af met langere periodes van werkloosheid.

Een belangrijke vaststelling betreft dus de meervoudigheid van de problemen van jonge uitkeringsgerechtigden. Het gaat om jongeren die een moeilijke overgang naar de volwassenheid meemaken en waarbij diverse transities niet vlot verlopen, zoals de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt, het verlaten van de ouderlijke woning, de eerste samenwoningsrelatie,... Dit heeft een impact op deze jongeren hun maatschappelijke situatie en in het bijzonder op hun maatschappelijke kwetsbaarheid (Steenkens, Aguilar, Demeyer & Fontaine, 2008). De meervoudigheid van de problemen maakt duidelijk dat enkel het aanbieden van een tijdelijke job niet voor elke bestaansminimumgerechtigde voldoende is (Hermans, Declercq, Seynaeve en Lammertyn, 2003).

Ook Van Hemel, Darquenne, Struyven, Vanderborght & Franssen (2009) stoten op de meervoudigheid van de problemen van laaggekwalficeerde jongeren die moeilijk een plaats op de arbeidsmarkt vinden. Ze interviewden zestig jonge, laaggeschoolde werkzoekenden over arbeid, werkloosheid en inschakelingsmaatregelen. Ze vinden dat weinigen van hen over een diploma secundair onderwijs beschikken. Velen hebben slechte ervaringen gehad op school en hebben van daaruit niet veel zin om hun opleiding te hernemen. Daarnaast komt een groot deel van de bevroagde jongeren uit een moeilijke gezinssituatie (bv. ouders die geen steun bieden, geen gezin, scheidingen, ouders zonder baan,...). Ten slotte, ervaren de jongeren veel moeilijkheden bij het zoeken naar werk. Vooral het gebrek aan opvang voor jonge kinderen en de mobiliteit worden als hinderpalen benoemd. Door de meervoudigheid van de problemen is, om een inschakeling op de arbeidsmarkt mogelijk te maken, contact met een derde (bv. een ondersteunende actor van een arbeidsbemiddelingsdienst) die opnieuw zelfvertrouwen geeft vaak noodzakelijk.

Beide studies wijzen dus op de complexiteit van de problematiek van deze jongeren. Zij vragen dan ook om een integrale benadering die oog heeft voor de situatie van de jongere op verschillende levensdomeinen (huisvesting, werk, inkomen,...).

HOOFDSTUK 3: LEEFLOON EN STUDENTEN

Sinds de RMI-wet van 2002 worden studenten voor het eerst expliciet benoemd als mogelijk rechthebbenden op een leefloon (Debast, 2003). Bij hen neemt het recht op maatschappelijke integratie de vorm aan van een opleiding of een studie met een volledig leerplan om zo de inschakelingskansen in het beroepsleven te vergroten.

Onder de Bestaansminimumwet was de mogelijkheid van voltijds studeren niet opgenomen, al maakten studenten in de jaren 90 al ongeveer 10 procent uit van het totaal aantal

bestaansminimumgerechtigden (Senaeve & Simoens, 2002). Toen kon men studenten weigeren omdat zij geen blijk gaven van bereidheid tot tewerkstelling. Dit werd echter niet door alle arbeidsrechtbanken aanvaard. Voor sommige was studeren een billijkheidsreden om de tewerkstelling in de toekomst te verhogen. Men moest wel de onderhoudsplichtige ouders aanspreken én bereid zijn tot verrichten van gelegenheidswerk, naast de studie.

In wat volgt, gaan we in op de wetgeving voor studenten met een leefloon (3.1) en de moeilijkheden en uitdagingen die hiermee verbonden zijn (3.2).

1. DE WETGEVING

Deze paragraaf licht vier specifieke bepalingen op die relevant zijn voor de studentenpopulatie: het residuaire karakter, het afdwingen van de onderhoudsplicht, de beschikbaarheid op de arbeidsmarkt en het bevoegd OCMW. Later in dit rapport (deel 2) gaan we meer specifiek in op de bestaande regelgeving inzake studenten en materiële noden.

1.1. HET RESIDUAIRE KARAKTER

Verschillende bronnen maken duidelijk dat er geen sprake kan zijn van een algemeen recht op leefloon voor studenten en dat studenten enkel onder bepaalde strikte voorwaarden in aanmerking komen voor financiële ondersteuning ('residuaire karakter') (Van Hoestenberghé & Verstegen, 2007; Debast, 2003; Cuypers & Torfs, 2011). Het burgerlijk wetboek bepaalt namelijk dat de ouders 'onderhoudsplicht' hebben. Dit betekent dat ze aan hun kinderen huisvesting, levensonderhoud, toezicht, opvoeding en een opleiding verschuldigd zijn en dat deze plicht doorloopt na de meerderjarigheid indien de opleiding van hun kinderen dan nog niet voltooid is (Van Hoestenberghé & Verstegen, 2007). Als de OCMW's een leefloon toekennen, moeten zij de kosten hiervan verhalen op de onderhoudsplichtigen van de student tenzij er billijkheidsredenen zijn om hiervan af te zien.

1.2. HET AFDWINGEN VAN DE ONDERHOUDSPLICHT

Er zijn slechts beperkte onderzoeksgegevens beschikbaar omtrent het afdwingen van de onderhoudsplicht. In een exploratieve studie (Hermans, 2008) kwam hierover naar voor dat OCMW's worstelen met het afdwingen van deze onderhoudsplicht. Meer concreet hebben ze het moeilijk met de kwestie wie die onderhoudsplicht moet afdwingen: het OCMW of de student zelf. In het eerste geval zal het OCMW ofwel de ouders horen ofwel op basis van het verhaal van de student billijkheidsredenen inroepen. In het tweede geval zal het OCMW de student verplichten om zijn ouders via het vredege recht in gebreke te stellen. Deze laatste optie impliceert dat de student zelf een grote drempel dient te overwinnen.

1.3. DE BESCHIKBAARHEID OP DE ARBEIDSMARKT

Een derde punt betreft de beschikbaarheid op de arbeidsmarkt. Bij aanvraag en tijdens de periode dat iemand leefloon krijgt, moet hij ter beschikking staan van de arbeidsmarkt, tenzij dit om billijkheids- of gezondheidsredenen niet mogelijk is. Of studeren een billijkheidsreden is, staat echter nergens als dusdanig in de wet beschreven. Ieder OCMW oordeelt hier dus afzonderlijk en autonoom

over. Volgens Van Hoestenbergh & Verstegen (2007) hangt de beoordeling af van de volgende factoren. Het moet gaan om een studie, die de arbeidskansen verhoogt, met een voltijds leerplan en in een door de gemeenschappen erkende, georganiseerde of gesubsidieerde onderwijsinstelling. Er dient bovendien een inschrijving te zijn in een onderwijsinstelling. Ten slotte de persoon dient werkbereidheid te tonen buiten de studieperiodes

Volgens de RMI-omzendbrief gaat het enkel om het behalen van een eerste diploma secundair onderwijs of een eerste universitair of hogeschooldiploma (Debast, 2003). Daarnaast moeten de studies een normale voortgang kennen. De invulling hiervan is door de flexibilisering van het onderwijs echter erg moeilijk vast te stellen. De huidige rechtspraak⁴ stelt ook dat de studies de inschakeling op de arbeidsmarkt moeten bevorderen door het verwerven van operationele beroepsvaardigheden⁵, de bevordering van een financiële autonomie en het realiseren van een professionele emancipatie. Verder wordt in de rechtspraak van 2006⁶ bevestigd dat een diploma van het hoger middelbaar onderwijs in het algemeen of in het onderwijs voor sociale promotie geen bijzondere beroepsbekwaamheid verleent en - op zich - niet volstaat om een inschakeling op de arbeidsmarkt mogelijk te maken, wat de voortzetting van bijkomende studies kan rechtvaardigen.

1.4. HET BEVOEGD OCMW

In principe wordt de hulpverlening toegekend door het OCMW van de gemeente op wiens grondgebied de persoon die bijstand behoeft, zich bevindt (Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007). Bij een student die beroep doet op de wet op maatschappelijke integratie is dit niet het geval. In deze situatie is het OCMW bevoegd van de gemeente waar de student op het ogenblik van de aanvraag zijn inschrijving als hoofdverblijf heeft in het bevolkings- of vreemdenlingenregister. Het OCMW dat bij de aanvraag bevoegd is, blijft verder bevoegd voor de hele ononderbroken duur van de studie, dus totdat deze studie wordt onderbroken of beëindigd (Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007).

2. MOEILIKHEDEN EN UITDAGINGEN

Bij de uitvoering van de RMI-wet duiken heel wat moeilijkheden en uitdagingen op, zowel voor de OCMW's en maatschappelijk werkers die de kloof tussen regelgeving en individuele situatie moeten overbruggen als voor de studenten voor wie het geen evidentie is om een beroep te doen op het OCMW. Deze worden achtereenvolgens besproken.

⁴ <http://www.mi-is.be/sites/default/files/doc/rechtspraak%202006%20-%20samen%20tewerkstelling%20-%20februari%202009.doc>

⁵ Dit houdt in dat het studie- of opleidingsproject realistisch moet zijn en dat dit afgestemd op de bekwaamheden van de betrokkene en lucratief moet zijn, of nog, dat het moet gaan om een ernstig project van beroepsactiviteit als zelfstandige.

⁶ <http://www.mi-is.be/sites/default/files/doc/rechtspraak%202006%20-%20mpij%20integratie%20-%20februari%202009.doc>

2.1. MOEILIKHEDEN EN UITDAGINGEN VOOR DE OCMW'S

De beschikbare literatuur over deze problematiek wijst op een aantal moeilijkheden en uitdagingen die zich stellen voor de OCMW's in de omgang met de wetgeving. Hierbij denken we aan: het spanningsveld tussen activeren en voltijds leren, het spanningsveld tussen familiale en gemeenschapssolidariteit, de studiekeuze en de haalbaarheid van de studies, de samenwerking met de scholen en sociale diensten van de instellingen in het hoger onderwijs en de vaststelling welk OCMW bevoegd is.

2.1.1. SPANNINGSVELD TUSSEN ACTIVEREN EN VOLTIJDS LEREN

De RMI-wet bevestigt de activeringsopdracht voor de OCMW's. Voor jongeren komt tewerkstelling op de eerste plaats. Indien dit niet mogelijk is, dan kan het OCMW overgaan tot het afsluiten van een GPMI. Tevens kan het OCMW besluiten om een jongere het statuut van student te geven. Activering en voltijds leren hoeven niet noodzakelijk op gespannen voet te staan. OCMW's die een duurzame en emanciperende invulling aan activering geven, kunnen voltijds leren beschouwen als een essentieel onderdeel van het activeringstraject, omdat voltijds leren mogelijks leidt tot een verhoging van de kansen op de arbeidsmarkt. Daartegenover staat wel dat de student gedurende langere tijd een beroep doet op het OCMW. Het OCMW betaalt er dus als het ware een prijs voor wanneer jongeren verkiezen om voltijds te studeren. Dit spanningsveld stelt zich nog sterker wanneer de jongere niet meer studeert en een beroep doet op het OCMW. In welke gevallen stelt het OCMW dan aan de jongere voor om het voltijds leren terug aan te vatten? Of activeert het OCMW deze jongere rechtstreeks naar de arbeidsmarkt?

2.1.2. SPANNINGSVELD TUSSEN FAMILIALE EN GEMEENSCHAPSSOLIDARITEIT

Een tweede spanningsveld is de verhouding tussen familiale en gemeenschapssolidariteit (Hermans, 2008). Ouders zijn verplicht volgens het Burgerlijk Wetboek om hun kinderen te onderhouden, ook als ze ouder dan 18 jaar zijn en een voltijdse opleiding volgen. Jongeren kunnen om twee redenen een beroep doen op het OCMW. Ofwel hebben de ouders onvoldoende inkomen (bv. leefloon, minimumuitkering), waardoor zij niet over de nodige middelen beschikken om de studies te betalen. Ofwel weigeren ouders voor de studies te betalen. Heel uiteenlopende oorzaken kunnen aan de basis liggen van dit conflict: een studiekeuze die niet de voorkeur van de ouders geniet, een nieuwe relatie van de jongere... Het vaststellen van de gevolgen van dit conflict is niet eenvoudig en een sociaal onderzoek is hierin van groot belang. De vraag stelt zich hoe OCMW's omgaan met het afdwingen van de onderhoudsplicht en wanneer zij dit doen: voor of na de toekenning van het leefloon? En met welke partijen spreekt het OCMW tijdens het sociaal onderzoek: enkel met de jongere of ook met de ouders? En stelt het OCMW enkel het conflict vast of wordt er ook bemiddeld tussen beide partijen?

2.1.3. DE STUDIEKEUZE EN DE HAALBAARHEID VAN DE STUDIES

De OCMW's hebben een aanzienlijke beslissingsvrijheid bij de interpretatie van de wetgeving. Dit moet toelaten om te kunnen inspelen op de individuele situatie van de cliënt. Tegelijkertijd bestaat hierdoor het risico op willekeur en een ongelijke behandeling. Dit spanningsveld stelt zich uitdrukkelijk bij het inschatten van de haalbaarheid van de studie en of de studie leidt tot een verhoogde kans op de arbeidsmarkt. De OCMW's moeten inschatten of de studies haalbaar zijn voor

de student, maar ze hebben geen expertise en instrumenten om dit vast te stellen. Daarnaast moeten de OCMW's inschatten of de opleiding de arbeidsmarktkansen van de student verhoogt. Ook hierrond doet zich heel wat discussie voor.

2.1.4. DE SAMENWERKING MET DE SCHOLEN EN SOCIALE DIENSTEN

OCMW's kunnen een beroep doen op de scholen of de sociale diensten van de instellingen van het hoger onderwijs bij de begeleiding van de studenten. Uit een enquête van l'Union des Villes et Communes de Wallonie asbl in maart 2010 komt echter naar voor dat het voor de OCMW's een uitdaging is om tot een goede afstemming te komen met secundaire scholen en met sociale diensten van hogescholen en universiteiten. Omwille van privacy-redenen heerst er ook verdeeldheid tussen OCMW's over het al dan niet inschakelen van onderwijsinstellingen in de hulpverlening (De Praetere, 2006).

Daarnaast heeft de Bologna-hervorming voor heel wat meer onduidelijkheden gezorgd. De flexibilisering van het hoger onderwijs maakt het voor het OCMW bijzonder moeilijk te beoordelen of studenten een voltijds leertraject afleggen, of en in welke mate studenten geslaagd zijn en hoe lang de studie duurt (Cuyppers & Torfs, 2011; Documents de l'Union des Villes et Communes de Wallonie asbl). De flexibilisering van het onderwijs vraagt dus om samenwerking tussen de onderwijsinstellingen en de OCMW.

2.1.5. VASTSTELLING VAN HET BEVOEGD OCMW

De wetgeving bepaalt dat het OCMW bevoegd is van de gemeente waar de student op het ogenblik van de aanvraag zijn hoofdverblijf heeft in het bevolkings- of vreemdelingenregister. Doordat het OCMW waar men wettelijk ingeschreven is, bevoegd is en niet het OCMW waar men verblijft, is het voor OCMW's vaak niet gemakkelijk om na te gaan of de student zijn plichten vervult (De Praetere, 2006). Ernst en Young (2004) stellen voor dat er een betere samenwerking moet komen met de onderwijsinstellingen van de studenten die niet verblijven in de gemeente van het OCMW om de plichten te controleren. Ondertussen zijn we zeven jaar verder en stelt zich de vraag of die betere samenwerking er daadwerkelijk is gekomen.

2.2. MOEILIKHEDEN EN UITDAGINGEN VOOR DE STUDENTEN

De beschikbare literatuur wijst ook op een aantal moeilijkheden en uitdagingen voor de studenten, namelijk: de afhankelijkheid van het OCMW en (zelf)stigma, weinig kennis over het GPMI, moeilijkheden met terugvordering en de vrijheid van studiekeuze.

2.2.1. AFHANKELIJKHEID VAN HET OCMW EN (ZELF)STIGMA

Een eerste moeilijkheid is dat het voor gebruikers psychologisch zwaar kan wegen om afhankelijk te zijn van het OCMW en hiermee geconfronteerd te worden (Ernst & Young, 2004). Baco (2007) geeft aan dat er een negatief beeld bestaat over het ontvangen van een leefloon waardoor deze studenten in een sociaal isolement terecht dreigen te komen.

Ook in onderzoek naar jongeren met een leefloon (geen studenten) komt naar voor dat de stap naar het OCMW gepaard gaat met veel schaamtegevoelens (Seynaeve, Hermans, Declercq & Lammertyn, 2004). Er blijkt vaak het tegenovergestelde van wat soms aangenomen wordt van jongeren die komen zeggen 'dat ze er recht op hebben'. Jongeren hebben sterk het gevoel gefaald te hebben en voelen vaak gevoelens van vernedering en schaamte. Om hiermee om te gaan hanteren ze verschillende coping-strategieën. Velen voelen zich verplicht om zich uitgebreid te verantwoorden en zich te rechtvaardigen naar de buitenwereld toe. Anderen gaan ermee om door te zeggen dat iedereen in dezelfde situatie terecht kan komen. Nog anderen trekken zich niets aan van negatieve reacties.

2.2.2. BEGELEIDING DOOR HET OCMW

Voor studenten is het niet altijd evident om begeleid te worden door maatschappelijk werkers van het OCMW die tegelijk ook een controlerende functie hebben (Baco, 2007). Ernst & Young (2004) vinden dat 13 procent van hun respondenten moeite heeft met de controlerende taak van hun begeleider, omdat dit volgens hen de vertrouwensrelatie tussen de maatschappelijk werker en de gebruiker aantast. 30 procent van hen heeft er niet echt moeite mee, maar meent wel dat deze controle niet te ver mag gaan. Vooral het onderwerp "samenwonen" ligt bij veel gebruikers nogal gevoelig, en de controle daarop wordt dan ook niet geapprecieerd. Verder komt uit hetzelfde onderzoek dan weer wel naar voor dat verschillende jonge leefloners vertrouwen hebben in de maatschappelijk werker die hen begeleidt. Als positieve aspecten van de relatie worden vooral de luisterbereidheid en het vertrouwen, de samenwerking en de echte zoektocht naar oplossingen aangehaald.

Uit een onderzoek naar jongeren met een leefloon (geen studenten) kwam naar voor dat zij een menselijke relatie verwachten te vinden met de maatschappelijk werker op het OCMW. Ze vinden het belangrijk dat er in het OCMW opengestaan wordt voor eventuele andere vragen, dat er gecommuniceerd kan worden, dat er iemand met hen inzit en aandacht en begrip heeft (Seynaeve, Hermans, Declercq & Lammertyn, 2004). Deze jongeren wijzen op zes knelpunten: de afstandelijkheid, het bureaucratisch karakter, gebrek aan continuïteit, gevoelens van willekeur en ongelijke behandeling en paternalisme (Seynaeve e.a., 2004). Allereerst wordt de afstandelijkheid binnen de hulpverleningsrelatie door de jongeren bekritiseerd. De jongere voelt niet altijd betrokkenheid van de maatschappelijk werker bij zijn specifieke problemen. Een veelgehoorde kritiek hierbij is dan ook dat de jongere 'niet kan babbelen' met de maatschappelijk werker.

Naast de afstandelijkheid wijzen de respondenten op een te bureaucratische afhandeling van hun persoonlijke problemen. In een dergelijke situatie ervaren ze dat de hulpverleners onvoldoende tijd hebben voor hun verhaal en voor een duidelijke uitleg over het verdere verloop van de procedure. Ze hebben het gevoel dat ze van het kastje naar de muur worden gestuurd. Bovendien worden ze geconfronteerd met wachttijden of -lijsten. Deze procedures staan haaks op hun specifieke noden, de hoogdringendheid van hun problemen en hun steeds veranderende levensomstandigheden.

Ook het gegeven op zich, dat vele jongeren gedurende de hulpverleningsperiode bij het OCMW meermaals moesten veranderen van maatschappelijk werker werd sterk bekritiseerd. Zeker in het geval de informatie-overdracht van de ene maatschappelijk werker naar de andere niet optimaal verliep, stelde het probleem zich van een gebrek aan continuïteit in de hulpverlening. Het opnieuw trachten opbouwen van een vertrouwensband met een andere maatschappelijk werker vergt voor de

jongeren zeer veel inspanningen. Het gevaar is dan ook reëel dat de jongere zich deze moeite bespaart en enkel de meest noodzakelijke (en oppervlakkige) informatie doorgeeft, waardoor een meer structurele aanpak van de problemen wordt bemoeilijkt.

Een vierde punt van kritiek zijn gevoelens van willekeur en ongelijke behandeling. De bevroagde jongeren hebben dit vaak aan den lijve ondervonden. Zo hebben een aantal respondenten contacten gehad met verschillende OCMW's waardoor zij vergelijkingen konden maken tussen de maatschappelijke werkers van verschillende centra. De verschillen in de hulpverleningsstijlen die zij aanhalen, hebben volgens deze jongeren voornamelijk te maken met het verschil in hulpverlener. Over het verschil in aanpak van de hulpverleningsinstanties kunnen zij moeilijk uitspraken doen. De invloed van de OCMW-context is in ons onderzoek dus moeilijk vast te stellen. Maar des te meer komt tijdens de gesprekken met de respondenten, het verschil in hulpverlening tussen de maatschappelijk werkers sterk naar voren. Iets meer dan de helft van de bevroagde jongeren werd namelijk -als gevolg van personeelwissels of als gevolg van een verandering van woonplaats binnen eenzelfde stad- één of meerdere keren toegewezen aan een andere maatschappelijk werker van eenzelfde OCMW. Dus zelfs wanneer de OCMW-context constant blijft, blijven de verschillen tussen de hulpverleners groot. De jongeren zijn zich er terdege van bewust en hebben het gevoel dat de resultaten van het hulpverleningsproces zo sterk afhankelijk zijn van de persoon van de maatschappelijk werker.

Niet alleen willekeur in de behandeling, maar ook een ongelijke behandeling vormt een punt van kritiek. De maatschappelijk werker wordt verweten andere cliënten voor te trekken en beter te helpen. Daarbij kan het zowel gaan om een ervaring van achterstelling ten aanzien van andere individuen, als ten aanzien van een bepaalde groep van OCMW-clients.

Gebrek aan inspraak in het verloop van het hulpverleningsproces en te weinig betrokkenheid bij de bepaling van het hulpverleningsaanbod of in het uittekenen van oplossingsstrategieën zijn het vierde punt van kritiek van de jongeren. Dit leidt tot een gebrekkig 'deel-hebben' in het hulpverleningsproces. Beslissingen worden boven het hoofd van de jongeren getroffen (=paternalisme).

2.2.3. WEINIG KENNIS OVER HET GPMI

De gebruikers weten over het algemeen niet wat het GPMI inhoudt. Ze weten dat de wederzijdse verplichtingen erin vermeld staan, maar niet welke dit zijn (Ernst & Young, 2004). Ook Seynaeve e.a. (2004) komen tot die vaststelling. Als de jongeren al op de hoogte zijn van de inhoud van het GPMI, beschouwen ze het ofwel als een nutteloos instrument zonder meerwaarde en ofwel als een bedreiging. Geen van de bevroagde jongeren ziet het als een instrument om de wederzijds rechten en plichten te bepalen. Bovendien klagen ze over het gebrek aan inspraak bij het opstellen ervan.

2.2.4. MOEILIKHEDEN MET TERUGVORDERING

Voor veel studenten blijkt het onderwerp van terugvordering moeilijk te liggen (Ernst & Young, 2004). Ze vinden het principe van de terugvordering van de onderhoudsplichtigen begrijpelijk vanuit het standpunt van de maatschappij en van de belastingbetaler. Daarnaast wijzen ze echter op de noodzaak om rekening te houden met hun mogelijkheden en vinden ze het belangrijk niet verplicht

te worden om zelf stappen te zetten om in hun ouders in gebreke te stellen. Dit standpunt wordt vooral door jongeren aangehaald die het ouderlijke huis verlieten na conflictsituaties. In vele gevallen heeft de vraag tot terugvordering of doorverwijzing volgens de meerderheid van de geïnterviewden trouwens weinig tot geen zin omdat hun onderhoudsplichtigen toch niet over voldoende middelen beschikken.

2.2.5. VRIJHEID VAN STUDIEKEUZE

In de wet staat beschreven dat studenten enkel recht hebben op een leefloon wanneer ze een studie volgen die de arbeidskansen verhoogt. De Waalse Fédération des Etudiants Francophones (FEF) komt hiertegen in opstand en eist vrijheid van studiekeuze voor studenten (Morenville, 2009). Toch blijkt uit onderzoek dat 96 procent van de gebruikers geen zaken opgelegd kreeg die absoluut niet overeenkwamen met hun verwachtingen (Ernst & Young, 2004). De oplossingen die het OCMW voorstelt in het kader van tewerkstelling, integratie en opleiding worden als toereikend beschouwd. Studenten halen aan dat zij de mogelijkheid kregen om de studies aan te vatten of verder te zetten waarvoor ze ofwel zelf keuzes maakten ofwel in overleg met hun maatschappelijk werker.

BESLUIT

Sinds oktober 2002 is de Wet betreffende het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI-wet) van kracht. In deze wet staat activering centraal en zijn jongeren onder 25 jaar een specifieke doelgroep. De Maatschappelijke Integratie kan er vorm krijgen in een arbeidsovereenkomst of in de toekenning van een leefloon dat samengaat met een 'Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie' (GPMI).

Uit eerder onderzoek komt naar voor dat de bijstandsafhankelijkheid bij jongeren veelal ontstaat vanuit een complexe interactie tussen diverse factoren die zich vaak op verschillende levensdomeinen van de jonge hulpvragers situeren. Zowel de opvoedingssituatie, de schoolloopbaan als de positie op de arbeidsmarkt spelen hierin een rol. Deze jongeren maken een moeilijke overgang naar de volwassenheid mee, wat hen maatschappelijk gezien erg kwetsbaar maakt.

Sinds de RMI-wet van 2002 worden studenten voor het eerst expliciet benoemd als mogelijk rechthebbenden op een leefloon. Onder de Bestaansminimumwet was de mogelijkheid van voltijds studeren namelijk niet opgenomen. Belangrijk is wel dat het niet gaat over een algemeen recht op leefloon voor studenten: het burgerlijk wetboek bepaalt namelijk dat de ouders 'onderhoudsplicht' hebben en dat studenten enkel onder bepaalde strikte voorwaarden in aanmerking komen voor financiële ondersteuning.

Zowel voor de maatschappelijk assistenten die studenten begeleiden als voor de studenten zijn er moeilijkheden en uitdagingen verbonden met het leefloon voor studenten. Voor de maatschappelijk assistenten betreft dit: het spanningsveld tussen activeren en voltijds leren, het spanningsveld tussen familiale en gemeenschapssolidariteit, de studiekeuze en de haalbaarheid van de studies, de omgang met scholen en sociale diensten van hogescholen en universiteiten en het bevoegd OCMW. Voor de studenten gaat het over de begeleidende en controlerende functie van de maatschappelijk werkers,

de afhankelijkheid van het OCMW en (zelf)stigma, weinig kennis over het GPMI, moeilijkheden met terugvordering en de vrijheid van studiekeuze.

BIBLIOGRAFIE

- Baco, S. (2007). *Récits de vie: Analyse des trajectoires sociales des étudiants bénéficiaires du CPAS*. Louvain-la-Neuve.
- Commission Consultative Formation-Emploi-Enseignement (2010). *Les transitions des jeunes école-vie active. Compte-rendu du colloque européen organisé les 29 et 30 novembre 2010*. CCFE, Brussel.
- Cuypers, D. & Torfs, D. (2011). *Maatschappelijke integratie en OCMW-dienstverlening: wetgeving en rechtspraak*.
- Debast, N. (2003). Studenten en het recht op leefloon: geen rozen zonder doornen. *Lokaal*, 16, 17-19.
- De Praetere, L. (2006). *Studenten en OCMW's: een vreemde eend in de bijt? Onderzoek aan de hand van de kwalitatieve bevraging van maatschappelijk werkers in OCMW's*. Eindwerk. Bibliotheek Sociale Wetenschappen, K.U.Leuven.
- Ernst & Young (2004). *Studie naar de effecten van de invoering van de wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie*. Brussel: Ernst & Young.
- Hermans, K., Declercq, A., Seynaeve, T. & Lammertyn, F. (2004). Aan de rand van de actieve welvaartsstaat. Een socio-biografisch onderzoek naar jongeren en OCMW-hulpverlening. *Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid*, 2^e trimester, 293-328.
- Seynaeve, T., Hermans, K., Declercq, A. & Lammertyn F. (2004). *Aan de rand van de actieve welvaartsstaat. Een sociobiografisch onderzoek naar jongeren en OCMW-hulpverlening*. Academia Press, Gent.
- Hermans, K. (2008). Het Recht op Maatschappelijke Integratie: tijd voor evaluatie. In: 5 jaar RMI-wet, *Cahiers OCMWVisies*. Uitgeverij Vanden Broele, Brugge.
- Morenville, C. (2009). De plus en plus d'étudiants font appel aux CPAS. *Alter Echos*, n° 267.
- Liénard, G. (2002). Vers le droit à l'intégration sociale? Propos sociologiques sur trois enjeux in M. Bodart (ed.), *Vers le droit à l'intégration sociale*, Brussel, la Charte.
- Renault, G. (2006). La contractualisation de l'aide au regard du respect de la vie privée in H.O. Hubert (ed.), *Un nouveau passeport pour l'accès aux droits sociaux: le contrat*, Brussel, la Charte.
- Senaeve, P. & Simoens, D. (2002). *De wet maatschappelijke integratie van A tot Z*. Brugge, Die Keure.

- Steenessens, Aguilar, Demeyer, Fontaine, Corveleyn & Van Regenmortel (2008). *Kinderen in armoede. Status quaestionis van het wetenschappelijk onderzoek voor België. Rapport in opdracht van POD Maatschappelijke Integratie.*
- Van Hemel, L., Darquenne, R., Struyven, L., Vanderborght, Y. & Franssen A. (2009). *Een andere kijk op hardnekkige jeugdwerkloosheid: aanbevelingen en succesfactoren bij de inschakeling van laaggeschoolde jongeren.* Manufast-ABP.
- Van Hoestenbergh, L. & Verstegen, R. (2007). *Student en recht: juridische en sociale gids voor het hoger onderwijs.* Acco, Leuven.
- Versailles, P. (2006). L'aide sociale sous forme contractuelle in H.O. Hubert (ed.), *Un nouveau passeport pour l'accès aux droits sociaux: le contrat*, Brussel, la Charte.

DEEL 2: BELEIDSVERGELIJKING BELGIË, NEDERLAND EN FRANKRIJK

VERGELIJKING VAN DE REGELGEVING INZAKE STUDENTEN EN MATERIËLE NODEN IN BELGIË, NEDERLAND EN FRANKRIJK

MARJOLIJN DE WILDE, DANIËL CUYPERS, DIRK TORFS, KATRIEN VAN AELST EN PIETER COOLS

INLEIDING

In dit deel worden de uitkeringen besproken waarop studenten (= leerlingen secundair onderwijs én studenten hoger onderwijs) of hun ouders in België, Nederland en Frankrijk recht hebben via het statuut dat de jongere als student heeft. Onze interesse gaat uit naar een landenvergelijking omdat België één van de weinige landen is waar studenten beroep kunnen doen en dat in grote getalen doen op een bijstandsuitkering. We willen nagaan hoe de financiële ondersteuning van behoeftige studenten in de ons naburige landen geregeld is. Daarbij kunnen wij slechts beperkt ingaan op Frankrijk, omdat de tijd ons ontbrak om de regelgeving in dit land uitvoerig te bestuderen.

We onderscheiden in ons overzicht drie categorieën uitkeringen, met name kinderbijslag, studiefinanciering en bijstand. Deze drie categorieën beschrijven we voor twee vormen van ondersteuning van de student en zijn ouders: het levensonderhoud en de strikte studiefinanciering (inschrijvingsgeld en cursus- of lesgeld). Dit betekent dat sommige budgetten die op zich een gezamenlijk pakket vormen uit elkaar getrokken worden en apart beschreven worden als ofwel 'ondersteuning levensonderhoud' ofwel 'ondersteuning studiekosten'. Voor elk van de twee vormen ondersteuning beantwoorden we vijf vragen, met name:

- Bij welke instelling kunnen studenten terecht voor materiële ondersteuning?
- Op welke uitkeringen, beurzen of leningen kunnen ze beroep doen?
- Welke zijn de voorwaarden verbonden aan het ontvangen van deze uitkeringen?
- Hoe hoog liggen de (maximale) bedragen van de uitkeringen?
- Gaat de ondersteuning gepaard met een activeringsbeleid?

Onder elke vraag worden – indien van toepassing – de verschillende categorieën (kinderbijslag, studiefinanciering, bijstand) besproken. Per categorie ten slotte maken we verdere onderverdelingen, afhankelijk van de opbouw van de desbetreffende uitkeringen (bv. al dan niet inkomen gebonden, leeftijdsgebonden...).

HOOFDSTUK 1: BELGIË

Zoals zal blijken uit dit en de volgende hoofdstukken verschilt België sterk van Nederland en Frankrijk wat de financiële ondersteuning van studenten (in materiële nood) betreft. Zo kunnen deze studenten (of hun ouders) in België zowel beroep doen op een kinderbijslag, op studiefinanciering en op een bijstandsuitkering. In Nederland en Frankrijk kunnen studenten, ouder dan 18 jaar, voornamelijk bij de landelijke diensten ‘studiefinanciering’ terecht, voor zowel de ondersteuning van studiekosten en levensonderhoud

STUDENTEN EN LEVENSONDERHOUD

VRAAG 1: BIJ WELKE INSTELLINGEN / ORGANISATIES KUNNEN STUDENTEN TERECHT VOOR MATERIËLE ONDERSTEUNING MET BETREKKING TOT LEEFGELD?

1. KINDERBIJSLAG

In België hebben de ouders van meerderjarige kinderen in principe geen recht meer op kinderbijslag, tenzij het desbetreffende kind nog studeert. Hieronder bespreken we de twee in België bestaande regelingen, namelijk deze voor werknemers en deze voor zelfstandigen. In de verdere tekst zullen we voornamelijk ingaan op de regeling voor werknemers, vermits deze het meest voorkomt..

1.1. REGELING VOOR WERKNEMERS

Kinderbijslag wordt in principe aangevraagd door de vader van het kind bij het kinderbijslagfonds van de werkgever van de aanvrager. De kinderbijslag wordt betaald aan de moeder. Als de vader geen werknemer is (maar bijvoorbeeld een zelfstandige) dan vraagt de moeder de kinderbijslag aan voor zover zij werknemer is. Een aanvrager die werkloos, ziek of gepensioneerd is wordt ook als werknemer beschouwd. In dit geval dient men beroep te doen op het kinderbijslagfonds van de laatste werkgever. Zij die in het onderwijs werken, grensarbeider zijn of nog nooit gewerkt hebben dienen hun aanvraag te richten tot de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (RKW). De financiering van de kinderbijslag is afkomstig van een proportionele, niet geplafonneerde werkgeversbijdrage (Belgium, 2010f, Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011, Zie ook het Koninklijk besluit van 19 december 1939. samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders of verkort kinderbijslagwet werknemers, www.belgielex.be). Voor ambtenaren geldt een aparte regeling waarbij de kinderbijslag meestal aan de moeder betaald wordt.

1.2. REGELING VOOR ZELFSTANDIGEN

Zelfstandigen hebben een eigen regeling betreffende gezinsbijslagen waarbij de vader het recht opent en in principe ook de kinderbijslag zal ontvangen. De zelfstandigen dienen zich aan te sluiten bij een socialeverzekeringsfonds. De maandelijkse toelage voor ieder kind is voor het eerste kind lager bij zelfstandigen dan bij werknemers. Ook de financiering is in dit geval vanzelfsprekend anders dan voor de werknemers. In wat volgt zullen wij voor de bespreking van de kinderbijslag uitgaan van de regeling voor werknemers. Voor meer informatie omtrent de regeling voor zelfstandigen verwijzen we naar de website van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der zelfstandigen (www.rsvz.be).

Als de vader noch de moeder werknemer of zelfstandige zijn, dan kan een partner van de vader of moeder, of een inwonend gezinslid de kinderbijslag aanvragen. Ook een(half-) broer of (half-) zus kan dit doen en hoeft hiervoor niet tot het gezin te behoren (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

2. STUDIEFINANCIERING

De gemeenschappen zijn bevoegd voor het onderwijs in het algemeen en de kostenbeheersing in het onderwijs in het bijzonder (Belgium, 2010a). In het Brussels Hoofdstedelijk gewest zijn zowel de Vlaamse en de Franse gemeenschap als de gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie bevoegd (de Corte & de Gtoote, 2005). In het Belgische systeem is de studiefinanciering specifiek bedoeld voor de aan onderwijs gerelateerde onkosten en niet voor de bijstand in het levensonderhoud van de student. Om die reden zullen we de regelingen van studiefinanciering uitvoerig bespreken in het deel 'studenten en studiekosten'.

Dit strak onderscheid, gekozen om de helderheid van dit overzicht en de vergelijking tussen landen te bevorderen, moet enigszins genuanceerd worden. Zowel de Vlaamse als de Franstalige wetgever interpreteert de aan onderwijs gerelateerde kosten ruimer dan het inschrijvingsgeld en de kostprijs van cursusmateriaal. In die zin dient de studiefinanciering ook voor het onderhoud van de student, maar dan wel voor die extra kosten die nodig zijn om volwaardig deel te nemen aan een bepaald, door de overheid erkend onderwijsprogramma (Centre de documentation administrative, 2003). De wetgever van de Vlaamse gemeenschap vermeldt een aantal onkosten waarvoor de studiefinanciering ondersteuning biedt: Inschrijvingsgeld, vervoer, handboeken, cursussen, pc, duurzame schooluitrusting, verblijf (kot), verbruik materialen en grondstoffen, studiebegeleiding, stages, studiereizen en eindverhandelingen (Vlaams Parlement, 2004). In het geval van de studietoelagen voor hoger onderwijs, ook wel studiebeurzen genoemd, hebben kotstudenten zelfs recht op een verhoogde studiebeurs (Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.a.; Kabinet Vlaams Minister van Onderwijs en Vorming, 2006). Dit is een duidelijk voorbeeld van een geval waar de studiefinanciering wordt aangewend voor kosten die eerder betrekking hebben op het levensonderhoud van de student. Toch blijft ook in dat geval het verhogen van de onderwijskansen de belangrijkste doelstelling van de wetgever. In wat volgt zal dit onderscheid tussen de studiekosten en het levensonderhoud duidelijker worden wanneer we het leefloon en de studiefinanciering verder bespreken. Tenslotte willen we hier nog vermelden dat jongeren mogelijk op beide regelingen recht hebben, bovendien wordt de studiefinanciering niet in rekening gebracht wanneer men de bestaansmiddelen onderzoekt van de aanvrager van een leefloon.

3. BIJSTAND

De regeling betreffende de bijstand voor jongeren en studenten is beschreven in de Leefloonwet. In deze wet van 26 mei 2002 wordt het recht op leefloon ook wel het recht op maatschappelijke integratie (RMI) genoemd. De Leefloonwet is sinds 1 oktober 2002 in werking getreden ter vervanging van de Bestaansminimumwet van 1974. De omschakeling van een bestaansminimum naar een leefloon is niet onbelangrijk omdat hier de inspanning van de uitkeringsgerechtigde benadrukt wordt: hij ontvangt geen uitkering meer, maar een “loon” als compensatie voor zijn integratiewil. De jongeren onder de 25 jaar zijn daarbij de belangrijkste doelgroep. Voor deze groep is er in de nieuwe wet geopteerd voor een apart regime dat we hieronder zullen toelichten. De Bestaansminimumwet was nog niet berekend op de situatie van langer studerende jongeren. Vanaf de invoering van de Leefloonwet kan studeren echter als een billijkheidsreden beschouwd worden. Specifieke regelgeving met betrekking tot studenten werd opgenomen in de omzendbrief ‘Studenten en het Recht op Maatschappelijke Integratie’ in 2004 (Cuypers & Torfs, 2011, p.745, 757-758; Dupont, 2004; art.11§2 RMI-wet).

Het recht op maatschappelijke integratie betreft een federale bevoegdheid, die in de praktijk door de OCMW's verzekerd wordt (Van Hoestenberghé & Verstegen, 2007, p.503; Art.2 RMI-wet). Het leefloon is een subjectief recht. Het recht op het leefloon en de RMI-wet zijn daarnaast van openbare orde; het OCMW kent het, zelfs ambtshalve toe aan iedere persoon die alle wettelijke voorwaarden vervult (Cuypers & Torfs, 2011, p.746).

Voor studenten en jongeren die niet de Belgische nationaliteit hebben en die niet voldoen aan de andere voorwaarden van de Leefloonwet maar wel wettig in het land verblijven, kan financiële steun voorzien worden wanneer de jongere geen menswaardig bestaan kan leiden zonder de geboden steun. Dit wordt geregeld door de OCMW-wet van 8 juli 1976.

VRAAG 2: OP WELKE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN KAN EEN STUDENT BEROEP DOEN?

1. KINDERBIJSLAG

Het systeem van kinderbijslag is tot stand gekomen om het verschil van uitgaven tussen loontrekkenden met of zonder kinderen te compenseren. De kinderbijslag wordt maandelijks aan de gerechtigde uitgekeerd op zijn of haar bankrekening of per circulaire cheque. In principe ontvangt de moeder de kinderbijslag. In andere gevallen is het de persoon die het kind opvoedt. In het geval van een in een instelling geplaatst kind krijgt de instelling 2/3 van de kinderbijslag en de persoon die het kind voor de plaatsing opvoedde 1/3. Dit laatste kan ook gestort worden op een geblokkeerde rekening op naam van het kind. In een aantal gevallen kan de jongere ook zelf zijn of haar kinderbijslag ontvangen (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011). De voorwaarden hiertoe worden hieronder besproken.

Bovenop de basiskinderbijslag kan een sociale toeslag toegekend worden op basis van de situatie van het gezin; meer bepaald voor kinderen van invalide werknemers, voor kinderen van gepensioneerden en kinderen van langer dan 6 maanden werklozen. Daarnaast houdt de kinderbijslag ook in beperkte mate rekening met de extra kosten die het schoollopen van kinderen

met zich meebrengt. Dit in de vorm van een afzonderlijke jaarlijkse bijslag (schoolpremie), gebaseerd op de leeftijd van het kind. Ten slotte worden er ook leeftijdsgebonden bijslagen gegeven voor oudste en enige kinderen geboren na 31 december 1990 en hebben kinderen met een handicap recht op een hogere kinderbijslag tot 21 jaar (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011) (sociale zekerheid/burger, s.d.).

2. STUDIEFINANCIERING

Regelingen van studiefinanciering zijn in regel specifiek bedoeld voor het bekostigen van studiekosten. Daarom zullen wij deze bespreken in het deel Studenten en studiekosten.

3. BIJSTAND

In België kunnen leerlingen en studenten een leefloon of een equivalent leefloon aanvragen bij het OCMW van de gemeente waar zij gedomicilieerd zijn ter financiering van hun dagelijkse levensnoden. Daarnaast kan het zijn dat een OCMW hen extra tegemoetkomt in de (terug)betaling van specifieke kosten. Deze terugbetaling verschilt echter van OCMW tot OCMW en wordt toegekend afhankelijk van de specifieke omstandigheden van het concrete dossier, waardoor we hierover geen algemene gegevens kunnen opnemen in dit onderdeel. Een bespreking van de toekenning van bijkomende materiële hulp wordt wel voorzien in de resultatenbespreking van het kwantitatieve onderdeel van dit rapport.

3.1. HET LEEFLOON VIA HET RECHT OP MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE (RMI)

Dit recht op maatschappelijke integratie gaat voor jongeren (i.e. -25 jaar) meestal gepaard met een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI). Een GPMI is een contract tussen de jongere en het OCMW waarin wederzijdse verbintenissen worden vastgelegd, alsook de voorwaarden waaronder de jongere het leefloon blijft behouden. De specifieke inhoud en voorwaarden van dit contract, zijn afhankelijk van de afspraken tussen het OCMW en de leerling/student in kwestie. Een GPMI kan gericht zijn op tewerkstelling dan wel op ondersteuning bij een voltijdse studie. Leerlingen en studenten met een GPMI krijgen ter materiële ondersteuning dan ook een leefloon van het OCMW (Art.2 en art.11§2 RMI-wet; Van Hoestenberghé & Verstege, 2007, p.511). Het leefloon moet het voor de leerlingen/studenten mogelijk maken om in hun dagelijkse levensnoden te voorzien, zodat zij hun studie kunnen voortzetten. Een GPMI is dus verplicht indien het OCMW *“aanvaardt dat de betrokken persoon met het oog op een verhoging van zijn inschakelingskansen in het beroepsleven, een studie met voltijds leerplan aanvat, hervat of voortzet in een door de gemeenschappen erkende, georganiseerde of gesubsidieerde onderwijsinstelling”* (Art.11 § 2 RMI-wet). Enkel indien een GPMI is afgesloten, kan de leerling/student een leefloon ontvangen (Dupont, 2004, p.3). We stellen vast dat het recht op maatschappelijke integratie dus zowel een uitkering als bijkomende dienstverlening (in de vorm van een contract afsluiten en het opvolgen van de situatie van de student) omvat.

3.2. HET EQUIVALENT LEEFLOON

Verder kunnen leerlingen/studenten eventueel beroep doen op het equivalent leefloon. Het equivalent leefloon kan door het OCMW toegekend worden aan mensen die geen recht hebben op

een leefloon omdat ze niet aan alle voorwaarden voldoen, maar geen leven kunnen leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. In de praktijk wordt dit equivalent leefloon vooral toegekend aan cliënten met een verblijfsvergunning, maar zonder de Belgische nationaliteit, de nationaliteit van een EU-land of inschrijving in het bevolkingsregister. Ook leerlingen en studenten kunnen recht hebben op een equivalent leefloon, indien zij bijvoorbeeld net te veel verdienen om aanspraak op een leefloon te maken. Het equivalent leefloon zal dan de vorm aannemen van een financiële bijpassing indien het OCMW oordeelt dat de inkomsten van de student te beperkt zijn om een leven te kunnen leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. De toekenning van het equivalent leefloon kan onderworpen worden aan dezelfde voorwaarden als de toekenning van het leefloon. (artikel 60 § 3 van de organieke wet van juli 1976 betreffende de OCMW's) (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2008a).

VRAAG 3: WELKE ZIJN DE VOORWAARDEN TOT DEZE ONDERSTEUNING?

1. KINDERBIJSLAG

1.1. ALGEMENE VOORWAARDEN

Eerst en vooral bespreken we een aantal algemene voorwaarden die gelden voor alle vormen van kinderbijslag (gewone kinderbijslag, sociale toeslag, gewaarborgde gezinsbijslag). In een tweede punt gaan we in op specifieke voorwaarde afhankelijk van het type kinderbijslag.

1.1.1. KINDEREN VAN 0 TOT 18 JAAR

Voor kinderen van 0 tot 18 jaar zijn er geen voorwaarden: ze krijgen kinderbijslag tot 31 augustus van het jaar waarin ze 18 worden.

Jongeren kunnen (vanaf hun 16 jaar) zelf hun kinderbijslag ontvangen als ze: ontvoegd zijn en een eigen officieel adres hebben, met een officieel document bewijzen dat ze zelfstandig wonen, getrouwd zijn of zelf kinderbijslag ontvangen voor een kind.

Jongeren die begeleid zelfstandig wonen krijgen vanaf 18 jaar zelf hun kinderbijslag. Tot dan wordt de kinderbijslag betaald zoals voor geplaatste kinderen (zie boven) (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011) (Belgium, 2010f).

1.1.2. JONGEREN TUSSEN 18 EN 25 JAAR

Jongeren tussen 18 en 25 jaar die school lopen in het secundair onderwijs met volledig leerplan moeten minstens 17uur les per week volgen en op regelmatige basis de lessen volgen. Verplichte stages zijn hier gelijkgesteld aan lesuren en men mag de lessen ook in avondonderwijs volgen. Onwettig afwezig zijn kan gevolgen hebben voor de kinderbijslag. Tijdens het school- of academiejaar mag de jongere niet meer dan 240 uur werken per kwartaal, ook als zelfstandige. Tijdens de zomervakantie kan de student werken zonder uur- of inkomensbeperking (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

Ook jongeren in het deeltijds onderwijs hebben recht op kinderbijslag op voorwaarde dat de onderwijsinstelling of de vorming wordt erkend door de bevoegde gemeenschap. Ook in het geval

van stages en leercontracten kan men het recht op kinderbijslag behouden. Voor meer informatie betreffende deze specifieke gevallen kan men terecht bij De Rijksdienst voor Kinderbijslag voor werknemers. Jongeren in het buitengewoon onderwijs (BUSO) hebben zonder meer recht op kinderbijslag (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

Jongeren tussen 18 en 25 jaar die studeren in het hoger onderwijs hebben recht op kinderbijslagen gedurende een volledig academiejaar in het geval dat: ze nog geen 25 jaar zijn, ze zich hebben ingeschreven voor 30 november (zo niet heeft men recht op kinderbijslag vanaf de maand die volgt op de inschrijving), ze ingeschreven zijn voor minstens 27 studiepunten. Als de opleiding niet werkt met studiepunten moeten ze minstens 13 uur les per week volgen. Een student die geen lessen meer volgt maar aan een eindverhandeling werkt, heeft recht op kinderbijslag tot de datum dat het eindwerk ingeleverd wordt. Ook doctorandi moeten voor minstens 27 studiepunten ingeschreven zijn. De punten voor de doctoraatsopleiding tellen mee, die voor het proefschrift niet. Een laatste voorwaarde is dat ze tijdens het school- of academiejaar niet meer dan 240 werken per kwartaal, ook als zelfstandige. Tijdens de zomervakantie kan de student werken zonder uur- of inkomensbeperking. Men heeft tijdens de zomervakantie enkel recht op kinderbijslag als men in hier in het voorgaande kwartaal ook recht op had (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

1.1.3. STUDERENDE OUDERS

Studerende jongeren met kinderen kunnen kinderbijslag krijgen als ze aan de volgende voorwaarden voldoen. De student moet ofwel aan de voorwaarden voldoen om zelf kinderbijslag te ontvangen (behalve de voorwaarden rond werken of het krijgen van een uitkering) ofwel een industriële leerovereenkomst afgesloten hebben. De student moet bovendien voldoen aan de voorwaarden van nationaliteit of van verblijf in België. Zij moet: Belg zijn, staatsburger zijn van een land waarop de Europese verordeningen inzake sociale zekerheid van toepassing zijn, staatsburger zijn van een land dat het Europees sociaal handvest goedgekeurd heeft, erkend vluchteling of staatloze zijn of minstens vijf jaar ononderbroken in België verblijven (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

1.2. SPECIFIEKE VOORWAARDE PER TYPE KINDERBIJSLAG

1.2.1. GEWONE KINDERBIJSLAG

Het recht op de gewone kinderbijslag is in principe gebaseerd op een beroepsactiviteit als werknemer in België of een daarmee gelijkstaande situatie. De nationaliteit is dus in de normale situatie niet van belang, maar wel het statuut van werknemer. Het kinderbijslagfonds krijgt automatisch de gegevens. Ook in het geval van een uitkering voor beroepsziekte, een ziekte-uitkering, een vergoeding voor een arbeidsongeval of een invaliditeitsuitkering heeft men recht op de gewone kinderbijslag.

1.2.2. SOCIALE TOESLAG

Een sociale toeslag wordt uitgekeerd wanneer de ouder(s) invalide, gepensioneerde of langdurig werkloos (6 maanden) zijn op voorwaarde dat het vervangingsinkomen of het pensioen de grens van € 2.144,07 bruto per maand (voor alleenstaanden) of € 2.217,20 bruto per maand (in het geval van een

partner zonder inkomen of met een uitkering) niet overschrijdt (opmerking: de bedragen worden geïndexeerd). De inkomsten die men hiervoor in rekening brengt zijn: alle lonen en alle inkomsten als zelfstandige; PWA-cheques; alle pensioenen en renten; alle uitkeringen van de werkloosheid, van de ziekteverzekering, voor arbeidsongevallen, voor beroepsziekten, voor gehandicapten, enz. (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

1.2.3. GEWAARBORGDE GEZINSBIJSLAG

Wie voor de kinderen van zijn of haar gezin geen recht heeft op kinderbijslag via een Belgische, buitenlandse of internationale regeling, kan gewaarborgde gezinsbijslag aanvragen bij de RKW. Als Belg heeft men recht op deze gewaarborgde gezinsbijslag wanneer men een leefloon of inkomensgarantie voor ouderen ontvangt of wanneer men over beperkte bestaansmiddelen beschikt. Met bestaansmiddelen doelt men op: lonen, pensioenen en renten, bedrijfsinkomsten als zelfstandige, bijverdiensten, tegemoetkomingen aan gehandicapten, studiebeurzen, erfenissen, financiële steun van particulieren, opbrengsten van beleggingen, inkomsten uit verhuur van gebouwen, alimentatie, enz. De grens is gesteld op € 3.904,86 voor een gezin met 1 kind, verhoogd met 20% per volgend kind vanaf het 2^e kind (te indexeren bedragen, rkw.be, 2011).

Voor niet-Belgen gelden bijkomende voorwaarden. De aanvrager moet: minstens vijf jaar onderbroken in België verbleven hebben voorafgaand aan de aanvraag tenzij men erkend is als vluchteling of staatloze, (kinderen hebben die) staatsburger zijn van een land waarop de Europese verordeningen inzake sociale zekerheid van toepassing zijn, (kinderen hebben die) staatsburger zijn van een land dat het Europees sociaal handvest goedgekeurd heeft, (kinderen hebben die) erkend vluchteling of staatloze zijn, geregulariseerd zijn op basis van de wet van 22 december 1999, onderworpen zijn aan de Belgische leerplicht of al minstens 4 jaar ononderbroken in België verblijven en een geldige verblijfsvergunning hebben. Bovendien moet de aanvrager, indien hij vreemdeling is, toegelaten of gemachtigd zijn in België om er te verblijven of er zich te vestigen.

2. BIJSTAND

2.1. HET LEEFLOON VIA HET RECHT OP MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE (RMI)

We passen in wat volgt de voorwaarden tot het bekomen van een leefloon toe op de situatie van leerlingen en studenten. Zij maken aanspraak op een leefloon indien ze aan de algemene voorwaarden voldoen en bovendien aan enkele meer specifieke voorwaarden omtrent hun studiesituatie beantwoorden (o.a. voorwaarden om als student bestempeld te worden). De voorwaarden worden hieronder overlopen.

2.1.1. BESTAANSMIDDELEN

Het leefloon is bedoeld voor studenten die niet over een (vast) inkomen beschikken en niet kunnen terugvallen op de financiële steun van hun ouders (OCMW Antwerpen, s.d.). Dit impliceert dat de student alle andere beschikbare bronnen en rechten moet hebben aangesproken, voordat zij een leefloon kan ontvangen. Bijvoorbeeld: de student moet een studietoelage en uitkeringen aanvragen waar zij recht op heeft (volgens de Belgische of buitenlandse wetgeving). Bovendien moeten de ouders van de student voor financiële bijstand zorgen indien zij hiertoe in staat zijn. Zij zijn immers

onderhoudsplichtig tijdens de studie van hun kind (Dupont, 2004, p.2-3; Art. 4 RMI-wet). Indien de ouders wel de nodige financiële middelen hebben, maar de student niet willen ondersteunen, moet aangetoond kunnen worden dat de familiebanden doorbroken zijn. Kan dit niet, dan kan het recht op maatschappelijke integratie niet opgeëist worden (Cincinnati & Nicaise, 2009, p.6). In het geval dat deze relatiebreuk met de ouders kan worden vastgesteld, is de student verplicht te zorgen dat de kinderbijslag/het onderhoudsgeld rechtstreeks aan zichzelf gestort wordt.

Via een bestaansmiddelenonderzoek door een sociale werker, moet nagegaan worden in welke mate de aanvrager van het leefloon aan deze voorwaarde voldoet. Het maximaal toegestane inkomen opdat men een leefloon kan ontvangen is de hoogte van het feitelijke leefloon (Art.10 RMI-wet). In het onderzoek naar de bestaansmiddelen wordt rekening gehouden met alle middelen waartoe de aanvrager, haar ouder(s), partner⁷ of volwassen kinderen⁸ toegang hebben, alsook uitkeringen waarop zij recht hebben. Het OCMW kan zelf beslissen of het de inkomsten van de ouders betreft in de middelenbepaling en in welke mate (gedeeltelijk of geheel). Indien bijvoorbeeld uit het sociale onderzoek blijkt dat de ouders van de student met schulden kampen, kan het OCMW er voor kiezen hier rekening mee te houden in het bestaansmiddelenonderzoek (Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.506). Onderhoudsgeld en kinderbijslag die de student zelf ontvangt, worden tevens in de berekening van het inkomen opgenomen (Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.505-506; Art. 4 en 16 RMI-wet). Aangezien studiefinanciering een eenmalige uitkering is per academiejaar en elk academiejaar opnieuw moet worden aangevraagd en toegekend, moeten we dit beschouwen als een niet-regelmatige gift en wordt deze daarom vrijgesteld bij de berekening van de bestaansmiddelen van de student. Ook kinderbijslag voor eigen kinderen, onderhoudsgeld voor kinderen ten laste, huur- en andere premies van de gewesten, andere niet-regelmatige giften, vergoedingen voor vrijwilligerswerk, uitkeringen van het OCMW etc. worden niet in het bestaansmiddelenonderzoek betrokken (Art.22 RMI-besluit).

Voor een leefloongerechtigde die begint te werken, wordt maandelijks een bedrag van 177,76 euro⁹ van de netto-inkomsten uit deze arbeid vrijgesteld in de berekening van de bestaansmiddelen (Art.35 RMI-besluit). Artikel 25 tot 27 van het RMI-besluit behandelen de inclusie in het bestaansmiddelenonderzoek van onroerend goederen in het bezit van de leefloonaanvrager, opbrengsten uit verhuur van eigendom en het bezit van roerende goederen.

Indien het in aanmerking te nemen bedrag van de bestaansmiddelen kleiner is dan het bedrag van het leefloon (voor de categorie die van toepassing is voor de persoon in kwestie), heeft de leefloontrekkende recht op een bijkomende vrijstelling van 155, 250 dan wel 310 euro¹⁰ op jaarbasis (naargelang de categorie die van toepassing is; alleenstaande, samenwonend of personen ten laste) (Art.22 § 2 RMI-besluit).

⁷ Indien de student een feitelijk gezin vormt met een partner (i.e. een gemeenschappelijke huishouding voert), moeten de bestaansmiddelen van deze partner steeds verrekend worden door het OCMW (Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.506; Art.34 RMI-besluit).

⁸ Voor volwassen kinderen geldt dezelfde regeling als voor de inkomsten van de ouders – indien de steunaanvrager samenwoont met zijn meerderjarige kinderen (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2008b). Het is echter onwaarschijnlijk dat een leefloontrekkende student (i.e. een jongere) zich in deze situatie zal bevinden.

⁹ Niet-geïndexeerde bedrag zoals vermeld in het RMI-besluit.

¹⁰ Niet-geïndexeerde bedragen zoals vermeld in het RMI-besluit.

2.1.2. NATIONALITEIT

Wie niet de Belgische nationaliteit bezit, kan toch aanspraak maken op een leefloon indien men een burger is van de Europese Unie, een erkend vluchteling, staatloos (met verblijfsvergunning) of een immigrant die geregistreerd is in het nationale bevolkingsregister (Cincinnati & Nicaise, 2009, p.6; voor meer concrete informatie zie Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.504).

2.1.3. IN BELGIË WONEN

Gedurende de hele periode dat de student leefloon ontvangt, moet zijn/haar werkelijke verblijfplaats van de student in België zijn. Het is echter niet verplicht dat de student een wettelijke verblijfplaats in België heeft of er over een woonst beschikt. Het volstaat dat je 'gewoonlijk en bestendig op Belgisch grondgebied verblijft'. Er zijn speciale regelingen¹¹ voor (korte of lange) verblijven in het buitenland, zoals Erasmus-uitwisselingen (Cincinnati & Nicaise, 2009, p.6; Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.504-505; Dupont, 2004, p.8).

2.1.4. LEEFTIJD TUSSEN 18 EN 25 JAAR

Een eerste vereiste m.b.t. leeftijd is het meerderjarig zijn (+18 jaar) of hiermee gelijkgesteld (bijvoorbeeld in geval van een minderjarige die reeds eigen kinderen heeft of zwanger is) (Art.3 en 7 RMI-wet). Andere minderjarige studenten zijn aangewezen op steun van hun familie en kunnen dan ook maar een leefloon genieten in geval van een relatiebreuk met de familie (Cincinnati & Nicaise, 2009, Dupont, 2004). Wel kunnen minderjarigen – indien zij aan de voorwaarden voldoen – eventueel een equivalent leefloon krijgen (zie later). Indien de student 25 jaar wordt in de loop van zijn studie, behoudt de ontvanger het recht op het leefloon dus tot het moment dat zijn/haar studie beëindigd is (Dupont, 2004, Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, Dupont, 2004).

2.1.5. WERKBEREIDHEID

De student dient (zie verder) een voltijds leerplan te volgen. Daardoor staat de student niet ter beschikking van de arbeidsmarkt en de vereiste m.b.t. werkbereidheid is dan ook niet als zodanig van toepassing op studenten (Dupont, 2004, p.2-3). Voor hen geldt een vervangende studiebereidheid. In realiteit wordt deze voorwaarde voornamelijk gehanteerd in de zin dat de aanvrager de nodige bereidheid en motivatie moet tonen om zijn/haar eigen situatie te verbeteren. Of de studie aanvaard wordt als billijkheidsreden, waardoor de student niet of niet geheel ter beschikking van de arbeidsmarkt dient te staan, beoordeelt het OCMW autonoom. Elementen waarop zij zich hiervoor

¹¹ Een verblijf in het buitenland van minder dan één maand is geen probleem voor de uitbetaling van het leefloon. Bij een verblijf in het buitenland van langer dan een maand wordt het recht op leefloon geschorst na één maand verblijf in het buitenland. In de eerste maand behoudt de leefloongerechtigde het leefloon dus nog wel. In het geval van uitzonderlijke omstandigheden kan het OCMW beslissen de uitbetaling van het leefloon toch niet op te schorten. Het OCMW moet voor het vertrek op de hoogte gesteld worden van verblijven in het buitenland van langer dan één maand.

Een verblijf in het buitenland voor een studie (bijvoorbeeld Erasmus): de student kan het OCMW dan vragen om het leefloon toch te behouden. Dit wordt geval per geval door het OCMW beoordeeld (Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.505).

moet baseren zijn terug te vinden in onderstaande punt. De idee is dat voor wie werken niet onmiddellijk mogelijk is, een traject (GPMI) wordt uitgewerkt dat uiteindelijk zal leiden tot integratie in de arbeidsmarkt (Cincinnati & Nicaise, 2009, Dupont, 2004, Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007).

Er wordt van de student echter wel vereist dat hij – in zoverre het verenigbaar is met zijn studie – de nodige werkbereidheid vertoont buiten de studieperiode, bijvoorbeeld vakantiewerk of een studentenjob gedurende het jaar. De mogelijkheid hiervan wordt dossier per dossier beoordeeld (Dupont, 2004).

2.1.6. STUDIEGEBONDEN VOORWAARDEN

Het OCMW moet geval per geval beoordelen of de door de student voorgestelde studie aanvaardbaar is. Volgende vereisten gelden steeds (Dupont, 2004):

- Het moet gaan om een voltijds leerplan. Bepaalde studies zoals deeltijds beroepsonderwijs (Vlaanderen) en l'enseignement secondaire en alternance (Wallonië) worden hiervoor gelijkgesteld aan voltijds onderwijs. Avondonderwijs, afstandsonderwijs, opleidingen bij VDAB etc. worden niet erkend als voltijds onderwijs.
- De studie moet leiden tot het behalen van een diploma.
- Het moet gaan om een diploma secundair onderwijs of een eerste diploma universitair of hoger onderwijs.
- De studie moet een bijdrage leveren inzake professionele inschakeling van de student. Het OCMW gaat na of de studiekeuze van de student tot hogere arbeidskansen zal leiden.

Verder gelden een aantal vereisten m.b.t. de onderwijsinstelling waaraan de student zal studeren:

- De student moet studeren aan een door de gemeenschappen erkende, georganiseerde of gesubsidieerde onderwijsinstelling. Buitenlandse onderwijsinstellingen komen dus niet in aanmerking. (Dupont, 2004).
- De student moet een inschrijving in een dergelijke onderwijsinstelling kunnen voorleggen. Dit levert dan het bewijs van de aanvatting, hervatting of voortzetting van de studie. De hoedanigheid van student blijft steeds behouden tot de studie beëindigd of onderbroken wordt (Dupont, 2004).
- Er zijn geen vereisten m.b.t. de studieresultaten die de student moet behalen. Wel moet de student de lessen regelmatig bijwonen, deelnemen aan de examens en alle nodige inspanningen volbrengen om te slagen (Dupont, 2004). Ook mag een regelmatige vooruitgang in de studies verwacht worden hoewel de beoordeling hiervan wegens de zogenaamde "flexibilisering" verre van eenvoudig is.
- Het OCMW kan – na de bekendmaking van de examenresultaten – evalueren of de student wel geschikt is voor de studie (Dupont, 2004).

2.2. HET EQUIVALENT LEEFLOON

Om een equivalent leefloon te kunnen krijgen, dient de student aan minder voorwaarden te voldoen t.o.v. de hierboven opgesomde voorwaarden voor het leefloon. De volgende twee voorwaarden gelden steeds bij het toekennen van een equivalent leefloon (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2008a):

2.2.1. IN BELGIË WONEN

Zelfde interpretatie als hiervoor. Wel moet de student wettig op het grondgebied verblijven.

2.2.2. ZICH IN EEN NOODTOESTAND BEVINDEN, BEHOEFTIG ZIJN

De aanvrager is niet in staat om een menswaardig bestaan te leiden, dit betekent dat hij niet zelf kan voorzien in minstens één van de volgende zaken: onderdak, voeding, kleding, hygiëne, gezondheidszorg.

Leeftijdsgebonden voorwaarden etc. zijn hier dus niet langer aanwezig. Het OCMW kan daarenboven echter kiezen om de toekenning van het equivalent leefloon te verbinden met de vier volgende facultatieve voorwaarden uit de RMI-wet (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2008a):

- De bereidheid om te werken
- De uitputting van rechten op sociale uitkeringen
- De uitputting van rechten op kosten van levensonderhoud (familie kan niet instaan voor financiële bijstand van de student)
- Het afsluiten van een GPMI met het OCMW.

VRAAG 4: HOE HOOG LIGGEN DE BEDRAGEN VAN DE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN?

1. KINDERBIJSLAG

De hieronder vermelde bedragen van de kinderbijslag zijn van toepassing sinds 1 mei 2011 en zijn telkens per maand en per kind. De bedragen van de gewaarborgde gezinsbijslag zijn hetzelfde als die van de kinderbijslag, maar ze worden vermeerderd met sociale supplementen (art. 42bis Kinderbijslagwet, Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

1.1. BASISKINDERBIJSLAG

De kinderbijslag is een forfaitair bedrag op basis van het aantal rechtgevend kinderen in het gezin van de aanvrager (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

Tabel 1: Bedragen maandelijkse kinderbijslag (basis) in België, 2011

Rang van het kind	Bedrag
Voor het eerste kind	€ 86,77
Voor het tweede kind	€ 160,55
Voor elk kind vanaf het derde	€ 239,72

Bron = Rijksdienst voor Kinderbijslag voor werknemers, 2011, (online).

1.2. SOCIALE TOESLAG

Tabel 2: Bedragen maandelijkse sociale toeslag in België, 2011

Type kind	Bedrag
Voor kinderen van invalide werknemers	
Voor het eerste kind	€ 95,04
Voor het tweede kind	€ 27,38
Voor elk kind vanaf het derde (geen eenouder gezin)	€ 4,81
Voor elk kind vanaf het derde in een eenoudergezin	€ 22,08
Voor kinderen van gepensioneerden en van langer dan 6 maanden werklozen	
Voor het eerste kind	€ 44,17
Voor het tweede kind	€ 27,38
Voor elk kind vanaf het derde (geen eenoudergezin)	€ 4,81
Voor elk kind vanaf het derde in een eenouder gezin	€ 22,08

Bron = Rijksdienst voor Kinderbijslag voor werknemers, 2011, (online).

1.3. SCHOOLPREMIE

De bedragen van de jaarlijkse bijslag bespreken we hieronder in het deel Studenten en studiekosten.

1.4. LEEFTIJDSTOESLAG

Er is een onderscheid tussen de leeftijdsbijslag en de verminderde leeftijdsbijslag. De (volledige) leeftijdsbijslag geldt voor kinderen met een handicap, een gewaarborgde gezinsbijslag, een sociale toeslag op basis van gezinssituatie, tweede en volgende kinderen die een gewone kinderbijslag krijgen en kinderen met een verhoogde wezenbijslag (de regelgeving in verband met kinderbijslag voor wezen laten we in dit overzicht buiten beschouwing. Voor meer informatie dient men zich te richten tot de Rijksdienst voor Kinderbijslagen voor werknemers). De verminderde leeftijdsbijslag wordt toegekend aan oudste en enige kinderen die geen recht hebben op een toeslag voor gehandicapten, verhoogde wezenbijslag, sociale toeslag op basis van gezinssituatie of een verhoging voor eenoudergezinnen. Sinds 1 mei 2011 gelden de volgende bedragen voor de leeftijdsbijslag:

Tabel 3: Bedragen maandelijkse (verminderde) leeftijdsbijslag in België, 2011

Leeftijd	Bedrag
Leeftijdsbijslag	
Van 6 tot 11 jaar	€ 30,15
Van 12 tot 18 jaar	€ 46,06
Vanaf 18 jaar	€ 58,57
Verminderde leeftijdsbijslag	
Van 6 tot 11 jaar	€ 15,12
Van 12 tot 18 jaar	€ 23,02
Vanaf 18 jaar	€ 26,53

Bron = Rijksdienst voor Kinderbijslag voor werknemers, 2011, (online).

2. BIJSTAND

2.1. HET LEEFLOON VIA HET RECHT OP MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE (RMI)

De hoogte van het leefloon is afhankelijk van de specifieke gezinssituatie van de rechthebbende. De geïndexeerde bedragen geldend vanaf 1 mei 2011 zijn (Courard, 2011):

- 503,39 euro per maand voor samenwonenden (met één of meerdere personen)
- 755,08 euro per maand voor alleenstaande rechthebbenden
- 1.006,78 euro per maand voor rechthebbenden met personen ten laste

Als samenwonenden worden zij beschouwd die feitelijk een woning delen. Het gaat dus om het delen van kosten in het dagelijks leven en de aard van de relatie tussen de samenwonenden heeft dan ook geen belang. Zo worden twee studenten die een appartement delen beschouwd als samenwonend bij het bepalen van de categorie van het leefloon (Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.505).

Het bedrag van het leefloon wordt verminderd met de bestaansmiddelen van de aanvrager (voor meer info hieromtrent zie RMI-wet, Hoofdstuk II, Titel II). De hoogte van het leefloon evolueert met het overschrijden van de spilindex van de consumptieprijzen van 103,14 (geldend op 1 juni 1999, met als basis 1996 = 100) (Art.15 RMI-wet). De aanpassing van het leefloon gebeurt dus op dezelfde manier als die van lonen, pensioenen etc.

2.2. HET EQUIVALENT LEEFLOON

Voor het equivalent leefloon gelden in principe dezelfde bedragen als hierboven vermeld voor het leefloon (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2008a).

VRAAG 5: GAAT DE MATERIËLE ONDERSTEUNING GEPAARD MET EEN ACTIVERINGSBELEID? INDIEN JA, HOE ZIET DIT ER IN GROTE LIJNEN UIT?

1. KINDERBIJSLAG

Het kinderbijslagstelsel heeft geen uitgesproken activerende werking. Het is eerder een compenserende maatregel (namelijk compenseren voor verschil in kosten voor koppels zonder kinderen en koppels met kinderen). We kunnen zelfs stellen dat studeren geopteerd wordt boven het opstarten van een beroepsloopbaan, vermits de kinderbijslag gewaarborgd blijft voor ouders met meerderjarige studerende kinderen en vermits er een bijkomende leeftijdstoelage wordt voorzien voor ouders met meerderjarige kinderen. Deze prioriteitstelling kan wel als activerend beschouwd worden als men ervan uitgaat dat een einddiploma secundair onderwijs en zelfs een diploma hoger onderwijs quasi noodzakelijk zijn om zich voor te bereiden op een intrede op de arbeidsmarkt. Bijkomend wordt er wel in zekere mate gewaakt over de goede voortgang van het onderwijsstraject. Zo staan er sancties op spijbelen en opent een student die ouder is dan 25 jaar geen recht op kinderbijslag meer.

2. STUDIEFINANCIERING

Een bespreking van het activerende karakter van de studiefinanciering volgt onder het deel 'studenten en studiekosten'.

3. BIJSTAND

3.1. HET LEEFLOON VIA HET RECHT OP MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE (RMI)

De materiële ondersteuning gaat op twee manieren gepaard met een activeringsbeleid. Ten eerste moet de student die aanspraak wil maken op een leefloon, een studie volgen waardoor diens kans op tewerkstelling zal vergroten. De inschakeling in het beroepsleven is dus het uiteindelijke doel van de ondersteuning (Dupont, 2004, RMI-wet). Ten tweede is de student verplicht te werken in zoverre dit te verenigen is met de studie. De specifieke invulling hiervan zal afhankelijk zijn van de situatie van de rechthebbende (bijvoorbeeld eventuele verplichte stages, herexamens etc.) (Dupont, 2004, p.5). Dit studentenwerk is zowel belangrijk omwille van financiële redenen als om de student een eerste beroepservaring te geven; daarom bepaalt artikel 35 van het RMI-besluit dat het bedrag dat de student verdient in deze periode niet geheel meegerekend wordt in diens middelenbepaling (Dupont, 2004, p.3-4,15-16; Courard, 2011; Van Hoestenbergh & Verstegen, 2007, p.506).

Toch is het verwonderlijk dat net in de RMI-wet, die meer dan de bestaansminimumwet gericht is op integratie op de arbeidsmarkt, voor het eerst studeren als een billijkheidsreden wordt beschouwd om niet te moeten voldoen aan de voorwaarden rond arbeidsbereidheid die gelden voor alle andere jongeren die een leefloon ontvangen. In de Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp voor de RMI-wet staat echter te lezen: "om zich op de arbeidsmarkt in te schakelen, moeten jongeren ... gestimuleerd worden om het hoogste scholings- of opleidingsniveau te bereiken terwijl zij tijdens deze overgangperiode het leefloon behouden, in zekere zin in het kader van een contract met de gemeenschap." (Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2002). Hieruit mogen we concluderen dat een zo hoog mogelijk diploma nastreven door de wetgever als voorwaarde wordt beschouwd om een succesvolle integratie op de arbeidsmarkt mogelijk te maken. In die zin is het ondersteunen van de studerende jongere een activerende maatregel. In deel zes bij de beleidsaanbevelingen zullen we een aantal bedenkingen formuleren bij de activerende werking van de wetgeving omtrent studenten en bijstand.

3.2. HET EQUIVALENT LEEFLOON

De toekenning van het equivalent leefloon kan, maar hoeft niet, gekoppeld te worden aan werkbereidheid. Het betreft hier een facultatieve voorwaarde waarvan het OCMW zelf moet beslissen deze al dan niet op te leggen (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2008a).

VRAAG 1: BIJ WELKE INSTELLINGEN / ORGANISATIES KUNNEN STUDENTEN TERECHT VOOR MATERIËLE ONDERSTEUNING MET BETREKKING TOT DE FINANCIERING VAN HUN STUDIE?

1. KINDERBIJSLAG

De organisatie van de kinderbijslag hebben we hierboven reeds besproken. De organisatie betreffende de jaarlijkse toeslag (schoolpremie), die wij hieronder nog kort zullen behandelen, wijkt hier niet van af.

2. STUDENTENFINANCIERING

De gemeenschappen (i.e. de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschap) staan in voor de kostenbeheersing in het onderwijs (Belgium, 2010a). In het Brussel Hoofdstedelijk Gewest zijn zowel de Vlaamse en de Franse Gemeenschap als de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie bevoegd (de Corte & de Gtoote, 2005). In wat volgt beperken we ons tot de regeling in de Vlaamse en de Franse Gemeenschap.

3. BIJSTAND

De instellingen die instaan voor het recht op maatschappelijke integratie kwamen hierboven reeds aan bod. Wij hebben reeds aangestipt dat er in het Belgische systeem een duidelijk onderscheid bestaat tussen ondersteuning en voorzieningen met betrekking tot het levensonderhoud enerzijds en steun die specifiek bedoeld is voor studiekosten. Om die reden zullen we het leefloon in dit deel niet meer uitgebreid besproken.

Wel kan elk OCMW er voor kiezen om extra uitkeringen te voorzien om in de kosten van scholing tussen te komen. Zo kan zij bijvoorbeeld beslissen het inschrijvingsgeld te betalen voor een student die geen studiebeurs ontvangt. Dit is echter afhankelijk van OCMW tot OCMW. Er bestaan geen algemene regels voor deze vormen van aanvullende steun, waardoor we ze ook niet verder kunnen opnemen in onze bespreking.

Bovendien kunnen privéstichtingen voorzien in financiële steun voor bepaalde categorieën van minder begunstigden (bijvoorbeeld wezen) (Belgium, 2010b). Hier gaan we verder niet op in gedurende de verdere beschrijving, aangezien dit te specifiek is.

VRAAG 2: OP WELKE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN KAN EEN STUDENT BEROEP DOEN?

1. KINDERBIJSLAG: DE SCHOOLPREMIE

De regeling betreffende kinderbijslag voorziet een bijkomende jaarlijkse toeslag met als doel elk gezin met leerplichtige kinderen een financieel duwtje in de rug te geven. Het gaat om een forfaitair bedrag in functie van de leeftijd van het kind. De jaarlijkse bijslag (schoolpremie) wordt afzonderlijk

betaald en is niet verbonden aan bijkomende voorwaarden (Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, 2011).

2. STUDIEFINANCIERING

2.1. GRATIS VERPLICHT ONDERWIJS

Het verplicht onderwijs (i.e. van 6 tot 18 jaar) is in alle gemeenschappen gratis. Er wordt dus geen inschrijvingsgeld gevraagd in het basis –en secundair onderwijs. De maximale hoogte van de onkostenbijdragen voor schoolbenodigdheden en uitstappen wordt door de gemeenschappen¹² vastgelegd (Belgium, 2010c).

2.2. SCHOOLTOELAGEN VOOR KLEUTER-, LAGER EN SECUNDAIR ONDERWIJS EN STUDIETOELAGEN VOOR HOGER ONDERWIJS

Een schooltoelage is een financieel steunbedrag, dat dient als (gedeeltelijke) vergoeding van schoolgerelateerde kosten. Deze geldsom kan de student naar eigen goeddunken besteden.

- In de Vlaamse Gemeenschap werden in het academiejaar 2008-2009 voor het eerst schooltoelagen toegekend aan rechthebbende leerlingen in het kleuter- en lager onderwijs (bepaald in het decreet van 8 juni 2007). Leerlingen secundair onderwijs konden al langer op deze regeling beroep doen (Onderwijs en Vorming Vlaanderen, 2011).
- In de Franse Gemeenschap heeft men recht op een studiebeurs vanaf het eerste jaar van het secundair onderwijs en gedurende de studies hoger onderwijs. Voor kleuter- en lager onderwijs is dus geen studiebeurzensysteem in werking (AER, s.d.b ; Communauté française de Belgique, s.d.).

In het hoger onderwijs worden studietoelagen toegekend aan bepaalde studenten ([Belgium](#), 2010b). De student zelf (of bijvoorbeeld een ouder) moet de studietoelage aanvragen; men heeft hier dus niet automatisch recht op. Voor de voorwaarden, berekening etc. zie lager.

2.3. REGELGEVING ROND INSCHRIJVINGSGELD EN VERMINDERING HIERVAN

In het hoger onderwijs leggen de gemeenschappen jaarlijks barema's op die het inschrijvingsgeld (i.e. studiegeld) niet mag overschrijden. Studenten die recht hebben op een beurs, krijgen een verlaagd inschrijvingsgeld. Bijna-beursstudenten¹³ kunnen in aanmerking komen voor een vermindering van de studiekosten ([Belgium](#), 2010a; Belgium, 2010d).

¹² Voor meer informatie over de regelgeving in de Franse Gemeenschap, zie <http://www.enseignement.be/index.php?page=23669&navi=381>

Voor meer informatie omtrent de regelgeving in de Vlaamse Gemeenschap zie: http://www.ond.vlaanderen.be/schoolkosten/basis/decreet_basisonderwijs.htm voor basisonderwijs en <http://www.ond.vlaanderen.be/schoolkosten/so/> voor het secundair onderwijs.

¹³ Een bijna-beursstudent is “een student die geen studietoelage van de Vlaamse Gemeenschap ontvangt, maar waarvan het referentie-inkomen ten hoogste 1.240 euro boven de financiële maximumgrens bepaald in de regelgeving betreffende de studietoelagen ligt. Het bedrag van 1.240 euro wordt geïndexeerd overeenkomstig artikel 67” van hetzelfde decreet (Art. 2 [decreet](#) van 30 april 2004).

2.3.1. DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

Het inschrijvingsgeld bestaat uit een vast gedeelte en een variabel gedeelte dat afhankelijk is van het aantal studiepunten waarvoor de student is ingeschreven (Art. 55 en 56 Decreet 30 april 2004, 2004a).

Een hogeschool of universiteit kan extra studiegeld vragen voor de studiepunten waarvoor de student bij de inschrijving niet voldoende leerkrediet heeft (Art. 56 Decreet 30 april 2004, 2004a).

Artikel 57 § 1 van het decreet bepaalt dat beursstudenten die meer dan 53 studiepunten opnemen maximaal 100 euro inschrijvingsgeld mogen betalen in de hogescholen en maximaal 80 euro in de universiteiten. Studenten die een maximum van 53 studiepunten opnemen, mogen maximaal 55 euro inschrijvingsgeld betalen. Artikel 57 § 2 bepaalt dat bijna-beursstudenten maximaal 2/3^e van deze bedragen vastgesteld in artikel 55 en 56 mogen betalen.

2.3.2. DE FRANSE GEMEENSCHAP

De Franse Gemeenschap (AER, s.d.):

Het inschrijvingsgeld voor universiteiten wordt bepaald in artikel 39 van de wet van 27 juli 1971 m.b.t. de financiering van universitaire instituties. Indien men Belg of EU-burger is, bedroeg het inschrijvingsgeld in het academiejaar 2009-2010 maximaal 837 euro. Dit bedrag kan wat verschillen afhankelijk van het studieniveau (bijvoorbeeld een ander bedrag voor doctorandi). Studenten die een studiebeurs ontvingen van de Franse Gemeenschap (of van een andere overheidsinstelling) moeten minder inschrijvingsgeld betalen. In 2009-2010 behelsde dit bedrag maximaal 112 euro. Studenten die net geen aanspraak maken op een studiebeurs, kunnen rekenen op een middelmatig tarief (volgens artikel 1 van het besluit van de regering van de Franse Gemeenschap van 5 mei 2004). In 2009-2010 bedroeg het inschrijvingsgeld voor hen maximaal 487 euro. Aan niet-EU studenten kan extra inschrijvingsgeld aangerekend worden.

Voor hogescholen bedroeg het inschrijvingsgeld in het academiejaar 2009-2010 voor studies van het lange type 455 euro voor het laatste jaar van de studie en 350,44 euro voor de andere jaren van de studie. Het tarief voor beursgerechtigde studenten was 52,28 euro per jaar. Voor studies van het korte type lag het inschrijvingsgeld op 227,50 euro voor het laatste jaar van de studie en voor specialisatiejaren en 175,22 euro per jaar voor de andere jaren. Het tarief voor beursgerechtigde studenten was 35,33 euro per jaar.

2.4. STUDIELeningen

De Vlaamse Gemeenschap (Belgium, 2010e) verstrekt geen studieleningen. Er zijn wel privéfondsen die leningen verstrekken aan studenten die niet in aanmerking komen voor een studiebeurs of daarbovenop extra middelen nodig hebben.

De Franse Gemeenschap (Belgium, 2010e) kan studieleningen (die terugbetaald moeten worden met interest) verstrekken aan ouders van leerlingen of aan meerderjarige studenten en dit voor het secundair en/of hoger onderwijs. Ook leerlingen uit de Duitstalige Gemeenschap kunnen beroep doen op deze leningen van de Franse Gemeenschap. Er gelden voorwaarden op het vlak van de

gevolgde studies, financiën, nationaliteit, gezinssamenstelling (met name voor gezinnen met minstens 3 kinderen ten laste (AER, s.d.b)) en leeftijd.

3. BIJSTAND

Zie het deel Studenten en levensonderhoud.

VRAAG 3: WAT ZIJN DE VOORWAARDEN TOT DEZE ONDERSTEUNING?

1. KINDERBIJSLAG

De schoolpremie wordt automatisch verstrekt aan zij die recht hebben op kinderbijslag. Er zijn hiertoe geen bijkomende voorwaarden.

2. STUDIEFINANCIERING

We beperken ons in dit stuk tot een bespreking van de voorwaarden voor het bekomen van een school- of studietoelage, aangezien de andere ondersteuningsfaciliteiten hierboven reeds voldoende uitgewerkt zijn.

2.1. SCHOOLTOELAGEN VOOR SECUNDAIR ONDERWIJS

2.1.1. VLAAMSE GEMEENSCHAP

In de Vlaamse Gemeenschap gelden voor het *secundair onderwijs* de volgende voorwaarden (Decreet, 8 juni 2007):

- De leerling is Belg (of hieraan gelijkgesteld).
- De leerling volgt een voltijdse opleiding aan een erkende onderwijsinstelling of de leerling volgt een deeltijdse opleiding aan een erkende onderwijsinstelling voor deeltijds secundair onderwijs of de leerling volgt deeltijds leerplichtonderwijs (i.e. leertijd) aan een Syntra.
- Het recht op een schooltoelage voor secundair onderwijs geldt tot en met het schooljaar waarin de leerling 22 jaar wordt.
- Er zijn geen voorwaarden m.b.t. het slagen van de leerling.
- Een schooltoelage voor onderwijs in het buitenland of in de Franse of Duitstalige Gemeenschap is uitzonderlijk, maar mogelijk indien er in Vlaanderen geen gelijkaardige opleidingen bestaan.
- Spijbelende leerlingen kunnen het recht op schooltoelage verliezen voor het volgende schooljaar.
- Hoogte van het inkomen (afhankelijk van de samenstelling van het gezin). Dit is ook bepalend voor de hoogte van de studiefinanciering die men zal ontvangen. Onder inkomen vallen naast lonen ook ondermeer allerlei uitkeringen en ontvangen alimentatiegelden. In bepaalde gevallen speelt ook het kadastraal inkomen een rol bij de berekening.

2.1.2. FRANSE GEMEENSCHAP

Voor de Franse Gemeenschap zijn voornamelijk de twee volgende voorwaarden belangrijk (Communauté Française de Belgique, s.d.):

2.1.2.1. FINANCIËLE VOORWAARDEN

Hiervoor wordt gekeken naar het inkomen van de personen bij wie de student ten laste is (of het inkomen van de student zelf indien deze zelf voor zijn/haar onderhoud instaat). Verder wordt ook het aantal personen ten laste in rekening genomen (zie onderstaande tabel). Binnen één en hetzelfde gezin wordt elke student in het hoger onderwijs – naast de kandidaat voor de beurs zelf – meegerekend als twee personen ten laste.

2.1.2.2. STUDIEGEBONDEN VOORWAARDEN

De leerling volgt een voltijds leerplan en herneemt of volgt geen studiejaar op een lager of hetzelfde niveau (dan het niveau waarin hij/zij dit jaar reeds heeft volbracht).

2.2. STUDIETOELAGEN VOOR HOGER ONDERWIJS

2.2.1. VLAAMSE GEMEENSCHAP

De Vlaamse Gemeenschap stelt drie voorwaarden om het recht op de studietoelagen af te lijnen (Decreet, 8 juni 2007; Kabinet Vlaams Minister van Onderwijs en Vorming, 2006; Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.e):

2.2.1.1. FINANCIËLE VOORWAARDEN

Hiervoor is het allereerst nodig om de leefeenheid van de student te bekijken (meestal het gezin). Een lager gezinsinkomen gaat gepaard met hogere studiefinanciering. Naast het huishoudelijk inkomen wordt echter ook gekeken naar onroerende goederen die het gezin beheert (zij het niet de onroerende goederen die voor een eigen beroep worden gebruikt). Een student hoger onderwijs wordt dubbel meegerekend in het dossier van een broer of zus die ook hoger onderwijs volgt (en de aanvraag doet).

De grenzen m.b.t. het maximum –en minimuminkomen die aanspraak geven op studiefinanciering, zijn afhankelijk van het aantal punten van de leefeenheid¹⁴ van de student. Voor 2010-2011 bedroegen deze bedragen (voor 60 studiepunten) (Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.a):

¹⁴ Voor meer informatie over de leefeenheid zie: Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.b.

Tabel 5: Inkomensgrenzen met betrekking tot studietoelagen hoger onderwijs in de Vlaamse gemeenschap, 2011.

Aantal punten van de leefeenheid	Maximumgrens in euro	Minimumgrens in euro
0	15.709,62	7.126,97
1	23.201,47	12.879,66
2	29.066,71	14.893,12
3	33.749,13	16.586,95
4	38.825,84	17.609,68
5	45.085,44	18.621,77
6	49.324,22	19.633,79
7	51.591,52	20.645,83
8	53.858,78	21.657,88
9	56.175,29	22.669,93
10	58.639,72	23.681,98

Bron: ond.Vlaanderen:school- en studietoelagen, 2011, (online).

Afhankelijk van waar het inkomen van de leefeenheid van de student zich bevindt, zal een andere hoogte van studiefinanciering van toepassing zijn (zie lager).

2.2.2. NATIONALITEIT

De Belgische nationaliteit is vereist om aanspraak op een studiebeurs te kunnen maken. Een EU-burger kan ook aanspraak maken op studiefinanciering, indien a) minstens één van zijn/haar ouders in België werkt (of werkte), b) de student zelf in België werkt of c) de student gedurende 5 jaar in België woont. Niet-EU burgers hebben enkel recht op studiefinanciering indien zij een permanente verblijfsvergunning dan wel een ontvankelijk verklaarde asielaanvraag hebben (Decreet, 2007).

2.2.3. STUDIEGEBONDEN VOORWAARDEN

Opdat een studietoelage mogelijk is, moet de studie die men volgt in de eerste plaats een erkende opleiding, aan een erkende onderwijsinstelling zijn. Studiefinanciering is verder beschikbaar voor het behalen van 2 bachelordiploma's, 1 masterdiploma, 1 voorbereidings- en 1 schakelprogramma en 1 lerarenopleiding (na een andere opleiding). Studenten in een opleiding bachelor-na-bachelor of master-na-master komen niet in aanmerking voor een studietoelage. Een bijkomende vereiste is dat de opleiding tot een diploma zal leiden. Dit impliceert dat diplomacontracten in aanmerking komen voor studiefinanciering, maar creditcontracten en examencontracten niet. Verder moet je voor minstens 27 studiepunten zijn ingeschreven (enkel in het diplomajaar mag dit minder zijn).

Daarenboven is een extra regeling in voege voor studenten die geen modeltraject volgen. Deze regeling werkt met de concepten startkrediet, studietoelagekrediet en jokerkrediet (voor meer gedetailleerde informatie zie Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.e). Om studiefinanciering te krijgen moet de student nog studietoelagekrediet hebben. Wie niet slaagt voor enkele opleidingsonderdelen of wie van studierichting verandert, moet beroep doen op het jokerkrediet (een krediet van 60 studiepunten). Zolang de student studievoortgang maakt, blijft zij in aanmerking komen voor een studietoelage.

Studies buiten België of buiten de Vlaamse Gemeenschap konden vroeger alleen met een toelage gepaard gaan, indien (bovenop de gangbare voorwaarden zoals hierboven uiteengezet) deze studie niet in Vlaanderen gevolgd kon worden. Sinds het decreet van 30 april 2004 is de studiefinanciering nu echter meeneembaar binnen de hele Europese Hogeronderwijsruimte. Hierbuiten geldt nog steeds dat enkel studiefinanciering toegekend kan worden, als de studie niet in Vlaanderen bestaat. Zowel binnen als buiten de Europese Hogeronderwijsruimte moet aan één van de volgende voorwaarden voldaan zijn (Afdeling Studietoelagen Vlaanderen, 2009; Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.e): de hoofdverblijfplaats van de student is in het Vlaams Gewest of de student verwierf reeds een diploma secundair onderwijs of hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap

2.3. FRANSE GEMEENSCHAP

De voorwaarden die de Franse Gemeenschap stelt zijn de volgende (Communauté française de Belgique, s.d.):

2.3.1. FINANCIËLE VOORWAARDEN

Hiervoor wordt gekeken naar het inkomen van de personen bij wie de student ten laste is (of het inkomen van de student zelf indien deze zelf voor zijn/haar onderhoud instaat). Verder wordt ook het aantal personen ten laste in rekening genomen (zie onderstaande tabel). Binnen één en hetzelfde gezin wordt elke student in het hoger onderwijs – naast de kandidaat voor de beurs zelf – meegerekend als zijnde twee personen ten laste.

Tabel 6: Revenus maxima pour l'enseignement supérieure in België, 2011.

Aantal personen ten laste	Maximuminkomen in euro (aanslagjaar 2010)
0	11.842,76
1	19.243,35
2	25.163,23
3	30.715,17
4	35.893,19
5	40.703,27
6	45.516,37
6+	Per extra persoon: + 4.813,10

Bron: Communauté Française de Belgique, 2011 (online).

2.3.2. STUDIEGEBONDEN VOORWAARDEN

De student moet voltijds aan een onderwijsinstelling studeren en mag niet dubbelen of opnieuw een jaar studeren op hetzelfde niveau (of een lager niveau) nadat dit studiejaar reeds volbracht werd. Eén vrijstelling is mogelijk gedurende het modeltraject naar een bachelordiploma. Om het recht op studiebeurs opnieuw te verkrijgen na een falings of heroriëntering binnen eenzelfde studieniveau, moet de student slagen voor een studie op hetzelfde niveau. Na twee keer falen of heroriënteren binnen hetzelfde niveau heeft de student geen recht meer op een studiebeurs. Dit recht kan hij/zij terug verwerven door in de daaropvolgende periode te slagen in twee opeenvolgende jaren van een studie op hetzelfde niveau. Indien de student weer niet slaagt dan kan hij/zij dit recht ook definitief verliezen. Hierop gelden een aantal uitzonderingen (o.a. in geval van ziekte). Wie reeds een diploma

hoger onderwijs heeft en meer gespecialiseerde studies of een doctoraat wil aanvatten, heeft geen recht op studiebeurs.

De student moet verder ingeschreven zijn voor een studie in België. Buitenlandse studies geven geen recht op een studiebeurs, tenzij de studie in het Frans is en er geen equivalente studie in België gevolgd kan worden. Daarenboven moet de student zich ervan bewust zijn dat hij/zij de studiebeurs zal moeten terugbetalen (met een interest van 12%) indien de student de lessen niet regelmatig bijwoont, de school verlaat tijdens het academiejaar of niet aan alle examens deelneemt.

2.3.3. LEEFTIJD

De student moet minder dan 35 jaar zijn bij de aanvang van zijn eerste studiejaar in het hoger onderwijs (nota bene op 31 december van dat academiejaar). De student moet verder minimum 17 jaar zijn (op 31 december van dat academiejaar) bij de aanvang van zijn/haar studies aan een Muziekconservatorium etc. Er kunnen maximaal 4 studiebeurzen per student toegewezen worden voor dit type studie.

VRAAG 4: HOE HOOG LIGGEN DE BEDRAGEN VAN DE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN?

1. KINDERBIJSLAG

De jaarlijkse bijslag (schoolpremie) bedraagt sinds 1mei 2011:

Tabel 7: Schoolpremie in België, 2011

Leeftijd	Bedrag
Voor kinderen van 0 t.e.m 5 jaar	€ 26,53
Voor kinderen van 6 t.e.m. 11 jaar	€ 56,31
Voor kinderen van 12 t.e.m. 17 jaar	€ 78,83
Voor kinderen van 18 t.e.m. 24 jaar	€ 79,59

Bron: Rijksdienst voor Kinderbijslag voor werknemers, 2011, (online).

2. STUDIEFINANCIERING

We beperken ons hier wederom tot de studie- en schooltoelagen aangezien de andere steunmaatregelen te specifiek zijn, of hun bedragen reeds hiervoor vermeld.

2.1. VLAAMSE GEMEENSCHAP

In de Vlaamse Gemeenschap bedroeg de hoogte van de studietoelage in 2009-2010 (Afdeling Studietoelagen Vlaanderen, 2009) een vast bedrag van 82,16 euro voor kleuters, tussen 92 en 184 euro voor leerlingen lager onderwijs, tussen 115 en 2.755 euro voor leerlingen van het voltijds secundair onderwijs, tussen 96 en 403 euro voor leerlingen deeltijds leerplichtonderwijs en tussen 225 en 4.707 euro voor studenten hoger onderwijs.

Kotstudenten hebben recht op een hogere studiebeurs. Verder is de hoogte van de financiering afhankelijk van het studiekrediet dat de student nog heeft (de studievoortgang), het aantal studiepunten dat de student in het academiejaar in kwestie opneemt en het inkomen van de leefeenheid (Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.a; Kabinet Vlaams Minister van Onderwijs en Vorming, 2006). Wie zich boven de per case berekende maximumgrens bevindt heeft geen recht op een studiebeurs. Wie zich op de maximumgrens bevindt, heeft recht op de minimumtoelage (234,07 euro). Wie een inkomen heeft dat gelijk is, of lager dan, de minimumgrens, krijgt de volledige studietoelage van 3.622,42 euro indien het gaat om een kotstudent en 2.174,15 euro indien het gaat om een thuiswonende student. Voor zeer lage inkomens is een uitzonderlijke studietoelage mogelijk (deze bedraagt 4.877,09 euro voor kotstudenten en 3.155 euro voor niet-kotstudenten). Opdat deze uitzonderlijke studietoelage kan worden toegekend, moet het inkomen lager of gelijk zijn aan 1/10de van de maximuminkomsgrens (en eventuele extra voorwaarden). Wie een inkomen heeft tussen de minimum –en maximumgrens krijgt een procentuele toelage, die berekend wordt volgens de formule (Onderwijs en Vorming Vlaanderen, s.d.a):

$$\text{Bedrag toelage} = ((\text{maximumgrens} - \text{inkomen}) / (\text{maximumgrens} - \text{minimumgrens})) \times \text{volledige toelage}$$

2.2. FRANSE GEMEENSCHAP

In de Franse Gemeenschap is de hoogte van de school- of studietoelage afhankelijk van het inkomen, het aantal personen ten laste, het hoeveelste jaar dat de persoon studeert, het al dan niet op kot zitten, het recht hebben op kinderbijslag of niet en voor studenten hoger onderwijs of ze zich al dan niet in het laatste jaar van de studie bevinden (tijdens het laatste studiejaar ontvangt de student 10% meer studiebeurs). Studenten die op kot zitten en meer dan 20 km van de onderwijsinstelling wonen, hebben recht op een forfaitair supplement (Communauté française de Belgique, s.d.).

VRAAG 5: GAAT DE MATERIËLE ONDERSTEUNING GEPAARD MET EEN ACTIVERINGSBELEID? INDIEN JA, HOE ZIET DIT ER IN GROTE LIJNEN UIT?

1. KINDERBIJSLAG

Met betrekking tot de schoolpremie gelden delfde overwegingen als deze die gemaakt werden bij de activerende rol van de kinderbijslag in het onderdeel “studenten en levensonderhoud”.

2. STUDIEFINANCIERING

Er wordt geen (arbeids)activeringsbeleid gekoppeld aan de studiefinanciering door de gemeenschappen. Het is wel zo dat de wetgever duidelijk het belang van (voortgezet) onderwijs erkent in relatie tot de huidige situatie op de arbeidsmarkt. Het behalen van een diploma wordt steeds belangrijker en door het onderwijs voor zoveel mogelijk jonge mensen toegankelijk te maken wil men de kans op actieve participatie in het beroepsleven vergroten voor de toekomst. De idee van activering in het geval van de studiefinanciering is eerder ‘zacht’ en stimulerend, in tegenstelling tot andere maatregelen waar activering eerder wordt opgevat als een vorm van controle of ‘stok achter de deur’. Het doel van de studiebeurzen is het ondersteunen van mensen met minder financiële middelen om zichzelf of hun kinderen volwaardig te laten participeren aan het onderwijs. Meer

algemeen kunnen we stellen dat de studiefinanciering een instrument is die de democratisering van het onderwijs nastreeft. Vanuit de wetenschap dat bepaalde achtergestelde groepen minder en minder succesvol participeren in het (hoger) onderwijs en bijgevolg vaak ook minder succesvol participeren op de arbeidsmarkt, draagt de regeling van studiefinanciering mogelijk bij tot de activering van deze kansengroepen.

De steun is niet geheel vrijblijvend. De Vlaamse en Waalse wetgevers hebben enkele instrumenten uitgewerkt waardoor men er op kan toezien dat het geld ook effectief wordt gebruikt om een diploma te behalen. Er gaat een zekere druk tot slagen uit van bijvoorbeeld de regelgeving rond het studietoelagekrediet voor studenten die geen modeltraject volgen (in de Vlaamse Gemeenschap). Een ander voorbeeld is dat men verplicht wordt de studiebeurs terug te betalen met intrest indien de student de lessen niet regelmatig bijwoont, de school verlaat tijdens het academiejaar of niet aan alle lessen deelneemt (In de Franse gemeenschap).

HOOFDSTUK 2: NEDERLAND

STUDENTEN EN LEVENSONDERHOUD

In principe komt een Nederlandse leerling/student niet in de bijstand terecht. Dit is een verdienste van het studiefinancieringssysteem, dat – anders dan in België – erop gericht is om zowel in studie- als leefgeld te voorzien. Zo is de basisstudiefinancieringsbeurs (i.e. de basisbeurs – voor meer uitleg zie verder) een ondersteuning van zowel leefgeld als studiegeld; de basisbeurs dient allereerst om de levenskosten tijdens de studie te dekken, meer dan de kosten die direct uit de studie voortvloeien. Bijgevolg ontvangt de leerling/student reeds een soort leefgeld via de studiefinanciering en heeft deze geen recht op de klassieke bijstand. Een beperkt aantal jonge studenten (met name degenen in het niet-reguliere onderwijs) komt mogelijk toch in de bijstand terecht.

VRAAG 1: BIJ WELKE INSTELLINGEN / ORGANISATIES KUNNEN STUDENTEN TERECHT VOOR MATERIËLE ONDERSTEUNING MET BETREKKING TOT LEEFGELD?

1. KINDERBIJSLAG

1.1. Niet inkomen gebonden = kinderbijslag

De Sociale Verzekeringsbank keert aan gezinnen voor elk van hun kinderen jongeren dan 18 jaar, een kinderbijslag uit (www.rijksoverheid.nl).

1.2. Inkomengebonden = kindgebonden budget

DE NEDERLANDSE BELASTINGSDIENST KEERT AAN GEZINNEN MET EEN LAAG INKOMEN VOOR HUN KINDEREN JONGER DAN 18 JAAR, EEN KINDGEBONDEN BUDGET UIT (www.rijksoverheid.nl).

2. STUDIEFINANCIERING

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) staat in voor het verstrekken van studiefinanciering (DUO, 2009). Wanneer de jongere ouder is dan 18 jaar of hoger onderwijs volgt, moet hij/zij zelf een studietoelage-aanvraag indienen. Voor leerlingen jonger dan 18 jaar kunnen de ouders dit doen, maar het betreft dan enkel specifieke studiekosten (i.e. de tegemoetkoming ouders), waardoor voor deze groep in dit deel niets is opgenomen.

3. BIJSTAND

Het *college van burgemeester en wethouders* van de gemeente draagt een belangrijke bevoegdheid in de (uitvoering van de) wetgeving omtrent bijstand en activering van jongeren (i.e. -27 jaar). Deze activering kan arbeidsmarktparticipatie dan wel scholing omhelzen. Hoewel de gemeenten een belangrijke rol spelen, behoudt de Nederlandse overheid voldoende gecentraliseerde macht om de nodige uniformiteit in de toepassing van de wetgeving te verzekeren.

Een aanvraag voor financiële ondersteuning moet worden ingediend bij het UWV (Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen).

Vraag 2: Op welke uitkeringen / beurzen / leningen kan een student beroep DOEN?

1. KINDERBIJSLAG

1.1. Niet inkomen gebonden = kinderbijslag

De Nederlandse kinderbijslag is er op gericht ouders en/of verzorgenden van minderjarigen financieel te ondersteunen in het zorgen en opvoeden van hun kinderen.

1.2. Inkomen gebonden = kindgebonden budget

Voor families met kinderen jonger dan 18 jaar, waarvan de ouders een laag inkomen hebben, voorziet de Nederlands overheid een kindgebonden budget voor elk van de kinderen (Rijksoverheid NL, s.d.b). Dit kindgebonden budget kan beschouwd worden als een extra kinderbijslag voor gezinnen die het financieel moeilijk hebben.

2. STUDIEFINANCIERING

Hieronder worden enkel de uitkeringen weergegeven die een ondersteuning vormen van de leefomstandigheden van een student. Onder 'Studenten en studiekosten' wordt de financiering van specifieke studiekosten als inschrijvings- en cursusgelden opgenomen.

2.1. LEERLINGEN JONGER DAN 18 JAAR

De leefkosten van leerlingen jonger dan 18 jaar zouden volledig gedekt moeten zijn door de kinderbijslag, het kindgebonden budget en de uitkeringen waar ouders persoonlijk beroep op kunnen doen. Er bestaat vanuit de DUO dus geen extra ondersteuning van leefgelden van minderjarige scholieren.

2.2. LEERLINGEN OUDER DAN 18 JAAR – NIET HOGER ONDERWIJS

De tegemoetkoming scholieren is een soort leefgeld voor leerlingen¹⁵ boven de 18 jaar, die geen hoger onderwijs volgen. Het kan door de leerling aangewend worden om in de dagelijkse levensnoden tijdens de studieperiode te voorzien. Het vervangt de kinderbijslag of het kindgebonden budget; vanaf het schooljaar nadat de jongere 18 jaar geworden is, gaat het recht op het ontvangen van studiefinanciering dus over van de ouders van de leerling naar de leerling zelf.

De tegemoetkoming scholieren behelst een basistoelage en een aanvullende beurs. De aanvullende beurs is prioritair gericht op het ondersteunen van de studiekosten en wordt dus besproken onder 'studenten en studiekosten'. De toelages zijn steeds een gift en moeten dus niet terugbetaald worden.

2.3. STUDENTEN OUDER DAN 18 JAAR – MIDDELBAAR BEROEPSONDERWIJS (MBO) EN HOGER ONDERWIJS

De Nederlandse studiefinanciering voor hoger onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs (mbo)¹⁶ bestaat uit verschillende onderdelen: de prestatiebeurs, de basisbeurs, de aanvullende beurs, het studentenreisproduct, de lening¹⁷, het collegegeldkrediet (alleen voor hoger onderwijs). In onderstaande bespreken we enkel de onderdelen die (deels) instaan voor leefgeld. Uitkeringen die gericht zijn op financiering van studiekosten volgen onder 'studenten en studiekosten'.

2.3.1. DE PRESTATIEBEURS (DUO, 2009, P.7,13)

Voor studenten mbo (niveau 3 en 4)¹⁸, hbo¹⁹ en universiteit vormen de basisbeurs, aanvullende beurs en het studentenreisproduct een prestatiebeurs. Dit wil zeggen dat deze financiële steun eerst de vorm van een lening aanneemt, maar dat indien de student zijn diploma binnen een bepaalde tijdsspanne behaalt (maximum 10 jaar nadat hij/zij voor het eerst de studiefinanciering ontving), hij/zij de basisbeurs, de aanvullende beurs en het studentenreisproduct niet moet terugbetalen. Studenten die hun diploma tijdig behalen, zien hun studiefinanciering dus omgezet in een gift.

2.3.1.1. DE BASISBEURS (DUO, 2009, P.7)

Wie recht heeft op studiefinanciering, krijgt steeds een basisbeurs. Het verkrijgen van een basisbeurs is dus niet verbonden aan het inkomen van de student, dat van zijn ouders en/of dat van de partner. Het betreft een soort van leefgeld dat de student tijdens zijn studie kan aanwenden. Zoals in het

¹⁵ N.b. met de term 'scholier' wordt hetzelfde als 'leerling' bedoeld.

¹⁶ Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is een opleiding secundair onderwijs en is een verzamelnaam voor opleidingen als 'bouw', 'techniek', 'zorg', 'sociale beroepen', 'economische beroepen' en 'groene beroepen'. Mbo is vergelijkbaar met het TSO-onderwijs in Vlaanderen. Een certificaat mbo stelt de scholier in staat om hbo of hoger onderwijs aan te vatten (wikipedia).

¹⁷ De hoogte van de lening is afhankelijk van de situatie van de student; het is een optelsom van verschillende componenten, bijvoorbeeld het collegegeldkrediet, de eenoudertoeslag etc.

¹⁸ Er is geen sprake van een prestatiebeurs voor studenten mbo niveau 1 en 2; voor hen is deze studiefinanciering (met uitzondering van een eventuele lening) per definitie een gift (DUO, 2009, p.7).

¹⁹ Hbo staat voor hoger beroepsonderwijs; dit wil zeggen een opleiding aan een hogeschool.

voorgaande hoofdstuk vermeld, komt de Nederlandse student door deze basisbeurs in principe nooit in de bijstand terecht.

Studenten die op kot verblijven, krijgen een hogere basisbeurs toegekend dan studenten die bij hun ouders blijven wonen, aangezien zij ook hogere kosten kennen. Een student die recht heeft op kinderbijslag voor een kind waar hij/zij voor zorgt, kan bovenop zijn basisbeurs een toeslag krijgen. Deze toeslag is verschillend afhankelijk van het feit of de student het kind alleen verzorgt, of samen met een partner (i.e. éénoudertoeslag versus partnertoeslag). Ook deze toeslag vormt meestal een onderdeel van de prestatiebeurs (DUO, 2009, p.11).

2.3.1.2. DE AANVULLENDE BEURS (DUO, 2009, P.7-8)

De hoogte van de aanvullende beurs is afhankelijk van het inkomen van de ouders²⁰ van de student. Andere factoren waar rekening mee gehouden wordt bij het al dan niet toekennen van de aanvullende beurs zijn: een eventuele studieschuld die de ouders van de student nog aan het terugbetalen zijn, het aantal broers en zussen van de student dat ook een aanvullende beurs ontvangt, de andere kinderen waarvoor de ouders zorgen.

2.3.1.3. HET STUDENTENREISPRODUCT (DUO, 2009, P.8-9,18-19)

Wanneer de student recht heeft op studiefinanciering, heeft hij/zij tijdens deze periode ook recht op het studentenreisproduct. Dit is een bepaald abonnementstype²¹ voor bus, trein, metro en tram. De student kan dit gratis of met korting verkrijgen. Het studentenreisproduct valt onder de prestatiebeurs en is dus in eerste instantie een lening. Wie zijn diploma niet tijdig behaalt, moet het studentenreisproduct dus alsnog terugbetalen. Het al dan niet activeren van het studentenreisproduct is een keuze van de student.

2.3.2. DE LENING (DUO, 2009, P.9-10; DUO, S.D.D)

De student kan daarbovenop nog een lening afsluiten bij de DUO. Er is een bepaald maximum, maar verder mag de student de hoogte van de lening zelf kiezen. Deze lening moet steeds terugbetaald worden en kan niet in een gift worden omgezet. In 2010 bedroeg de rente op jaarbasis 2,39%. Voor 2011 is de rente 1,5% op jaarbasis.

Wie geen recht meer heeft op studiefinanciering, kan nog drie jaar lenen indien hij/zij als voltijdstudent is ingeschreven. Gedurende deze leenfase mag de student per maand maximum 853,16 euro lenen (cijfers 2010). Zolang de student recht heeft op studiefinanciering, wordt de rente elk jaar door de overheid bepaald. Wanneer de student geen studiefinanciering meer krijgt, worden de percentages op vijfjaarlijkse basis bepaald. Er wordt ook rente op de rente berekend (i.e. samengestelde interest).

²⁰ Onder ouders wordt hier verstaan: natuurlijke ouders of adoptieouders. Er wordt niet naar pleeg- of stiefouders gekeken (DUO, 2009, p.50).

²¹ Bijvoorbeeld een weekabonnement of een weekendabonnement (DUO, 2009, p.18).

3. BIJSTAND

Er is specifieke wetgeving voor jongeren in de bijstand²² in de WIJ (Wet Investeren in Jongeren; de wet bevordering duurzame arbeidsinschakeling jongeren tot 27 jaar). Deze wetgeving trad in werking op 1 juli 2009. Voordien vielen jongeren onder de WWB (Wet Werk en Bijstand; de algemene bijstandswetgeving). In 2012 zullen de WIJ en de WWB opnieuw worden samengevoegd en vanaf 1 januari 2013 zal een nieuwe wet (Wet Werken naar vermogen) in de plaats komen van de nieuwe WWB en nog een aantal andere wetten. Deze wet is momenteel echter nog niet gestemd (Rijksoverheid NL, s.d.). Zie verder voor meer details over deze nieuwe wet.

3.1. WERKLEERAANBOD EN INKOMENSVORZIENING (WIJ)

In wat volgt wordt een opdeling gemaakt in a) het recht op werkleeraanbod en b) het recht op inkomensvoorziening. Het recht op werkleeraanbod is geen financiële steun maar houdt begeleiding in (bij het zoeken naar werk of een gepaste opleiding). Dit recht op werkleeraanbod is een voorwaarde voor eventuele financiële steun (i.e. het verwerven van het recht op inkomensvoorziening).

Het einddoel van de WIJ is duurzame arbeidsmarktparticipatie –en integratie van jongeren. De WIJ bestaat uit het recht op een *werkleeraanbod* en het recht op *inkomensvoorziening* (financiële bijstand zoals voorzien in de WWB). Het recht op een werkleeraanbod wordt begrepen als: *“het aanbieden van algemeen geaccepteerde arbeid, een voorziening gericht op arbeidsinschakeling, waaronder begrepen scholing, opleiding of sociale activering alsmede ondersteuning bij arbeidsinschakeling”* (Art.5 § 1 WIJ). Het werkleeraanbod wordt afgestemd op de omstandigheden en bekwaamheden van de jongere; die krijgt dan ook de kans om zijn wensen omtrent het werkleeraanbod kenbaar te maken (Art.17 § 1 WIJ). De Nederlandse overheid specificeert niet wat een werkleeraanbod net moet inhouden en laat zo een grote bevoegdheid aan de gemeenten. Zoals de term ‘werkleeraanbod’ zelf zegt kan het aanbod een vorm van studie zijn (Tweede Kamer, 2008, p.4,21).

Specifiek voor leerlingen en studenten geldt dat het werkleeraanbod dat de gemeente doet, geen doorverwijzing naar het reguliere onderwijs²³ mag zijn. Zulke ‘onzorgvuldige doorverwijzingen’ leiden immers niet altijd tot de vorming die de jongere nodig heeft. De studenten in de bijstand hebben immers nood aan maatwerk. Voor de gemeente zou dit echter financieel voordelig zijn, omdat ze zo de kosten die gepaard gaan met het werkleerrecht kan vermijden. De gemeente kan de jongere wel stimuleren om terug regulier onderwijs aan te vatten; maar dan zonder dat er een formeel werkleeraanbod mee gepaard gaat, wat betekent dat reguliere studenten amper tot nooit onder de bijstandswetgeving vallen (Tweede Kamer, 2008, p.24).

De toekenning van het recht op inkomensvoorziening gebeurt gelijktijdig met de vaststelling van het recht op een werkleeraanbod (Art.25 § 1 WIJ). Inkomensvoorziening is dus maar mogelijk indien de jongere ook een werkleeraanbod aanvraagt. Indien het werkleeraanbod niet voldoende inkomsten genereert, is inkomensvoorziening als aanvulling gegarandeerd. De basisidee m.b.t bijstand voor

²² Namelijk jongeren van 18 tot 27 jaar.

²³ I.e. regulier bekostigd – direct door de Nederlandse Staat bekostigd – onderwijs (Tweede Kamer, 2011, p.3,24).

jongeren is: “geen uitkering, tenzij...”, terwijl in de WWB meer wordt gewerkt volgens het principe “uitkering, mits...” (Tweede Kamer, 2008, p.5,7). Activering ging met de invoering van de WIJ dus een meer centrale rol spelen.

3.2. NIEUWE WET WERK EN BIJSTAND (VANAF 1012)

In wat volgt overlopen we een aantal aanpassingen die de wetswijziging met zich mee zal brengen in vergelijking met de WIJ en (oude) WWB – en dewelke voor leerlingen/studenten relevant zijn:

Ten eerste komt er een zoektijd van vier weken alvorens de jongere (i.e. -27 jaar) recht heeft op ondersteuning. Dit is een belangrijke aanpassing ten opzichte van de WIJ; het betreft een grotere nadruk op de verantwoordelijkheid van de jongere. Wanneer een jongere zich bij het UWV (Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen) aanmeldt om een aanvraag tot bijstand in te stellen, is deze jongere verplicht om eerst zelf vier weken naar werk te zoeken. Voor een leerling of student geldt dat deze eerst zelf de mogelijkheden van reguliere scholing zal moeten onderzoeken. Pas na het verloop van deze vier weken wordt het mogelijk om aanspraak op bijstand te maken. De jongere kan dan desgewenst een aanvraag indienen bij het UWV voor ondersteuning en/of een uitkering. Vervolgens zal het college van burgemeester en wethouders van de gemeente evalueren of de jongere voldoende inspanningen heeft gedaan om werk te vinden of terug naar school te gaan. Indien dit niet het geval blijkt, zal dit consequenties hebben voor de uitkering van de jongere. De jongere heeft geen recht op een uitkering indien blijkt dat hij/zij terug naar school zou kunnen keren maar dit niet doet, of zich niet voor werk wil engageren. Het doel van deze wetswijziging is om jongeren nog meer te activeren (dan onder de WIJ) en hen ook op hun eigen verantwoordelijkheden hieromtrent te wijzen. Door de huidige WIJ zou het opnemen van de eigen verantwoordelijkheid ondermijnd worden (Tweede Kamer, 2011, p.1,3).

Ter begeleiding dient het college een gesprek met de jongere te voeren, afspraken te maken etc. Het doel is dat de jongere in beginsel niet uitkeringsafhankelijk zal worden, maar werkt dan wel leert. Wanneer de jongere nog opties heeft binnen het reguliere onderwijs, moet het college ondersteuning dus steeds weigeren. De jongere krijgt dan ook geen financiële bijstand van de gemeente; hij/zij kan dan immers de studiefinancieringsmogelijkheden benutten waarop men als leerling of student recht heeft. De studiefinanciering – die zoals eerder aan bod kwam instaat voor zowel levensonderhoud als studiefinanciering – maakt bijstand dus overbodig. Het college kan de jongere op deze reguliere scholingsopties wijzen (Tweede Kamer, 2011, p.3,4).

Ook een heel aantal andere factoren uit de WIJ en de WWB worden gewijzigd. Deze zijn echter niet allemaal relevant voor leerlingen en studenten en worden hier dan ook niet vermeld. Volgende elementen zijn wel belangrijk:

- Er komt een afschaffing van de ontheffing van de arbeidsverplichting voor alleenstaande ouders met kinderen tot 5 jaar. Voordien konden deze ouders enkel naar opleiding toegeleid worden (Tweede Kamer, 2011, p.2).
- M.b.t. het verrekenen van het inkomen uit studiefinanciering: om een idee te krijgen van de bestaansmiddelen van de aanvrager dient enkel rekening gehouden te worden met dat deel van het inkomen uit studiefinanciering dat bedoeld is om in het levensonderhoud van de leerling/student te voorzien. Er is daarom een normbedrag ingesteld dat deze kosten voor levensonderhoud vertegenwoordigd. Zo is het collegegeldkrediet (voor studenten hoger

onderwijs) niet in dit normbedrag inbegrepen (dit dient immers ter financiering van het inschrijvingsgeld van de onderwijsinstelling en is geen leefgeld) (Tweede Kamer, 2011, p.25).

VRAAG 3: WELKE ZIJN DE VOORWAARDEN TOT DEZE ONDERSTEUNING?

1. KINDERBIJSLAG

1.1. Niet inkomen gebonden = kinderbijslag (www.rijksoverheid.nl)

- De ouder is verzekerd voor de volksverzekering 'kinderbijslag'. In principe is elke persoon die in Nederland woont verzekerd voor alle volksverzekeringen (met name de kinderbijslag, de Algemene Ouderdomswet, de nabestaandenuitkering Anw en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten). Hierop bestaan een aantal uitzonderingen, waarop we verder niet ingaan (zie http://www.svb.nl/int/nl/kinderbijslag/kinderbijslag_voor_kind/kunt_u_kinderbijslag_krijgen/wie_is_verzekerd/ voor meer info)
- Het kind is een eigen kind, een adoptiekind, een pleegkind, een stiefkind of een ander kind waarvoor men zorgt alsof het een eigen kind is.
- Het kind is jonger dan 18 jaar.

1.2. Inkomen gebonden = kindgebonden budget (www.rijksoverheid.nl)

- Eén van de ouders krijgt kinderbijslag voor het kind
- Het kind is jongere dan 18 jaar.
- Het gezamenlijk jaarlijks inkomen ligt onder een bepaald bedrag. Dit bedrag varieert naar gelang de gezinssamenstelling, maar ligt op ongeveer 45.000 euro per jaar (bedrag berekent aan de hand van berekeningstool van de website 'toeslagen van de belastingdienst' - <http://www.toeslagen.nl/reken/toeslagen>), voor twee ouders, met één kind tussen 12 en 18 jaar). Bij een gezamenlijk inkomen van 28.897 of lager wordt het maximale kindgebonden budget toegekend.

2. STUDIEFINANCIERING

2.1. LEEFTIJD

Voor het verkrijgen van studiefinanciering moet de mbo scholier ouder zijn dan 18 jaar en jonger dan 30 jaar wanneer hij/zij studiefinanciering aanvraagt (én op het moment dat hij/zij voor het eerst recht heeft op studiefinanciering) (DUO, 2009, p.12). Iedereen die begint met een opleiding aan hogeschool of universiteit en jonger is dan 30 jaar kan studiefinanciering krijgen.

2.2. VOLTIJDS ONDERWIJS

- Tegemoetkoming scholieren: Een voltijdse opleiding volgen in Nederland. En met name een opleiding in het voortgezet onderwijs (mavo, havo, vwo, vmbo), het vavo (één-en tweejarige mavo, havo, vwo) of het voortgezet speciaal onderwijs (vso).
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo): De student moet een voltijds beroepsopleidende leerweg volgen van minimaal één jaar in het beroepsonderwijs op niveau 1

(assistentenopleiding), niveau 2 (basisberoepsopleiding), niveau 3 (vakopleiding) of niveau 4 (middenkaderopleiding of specialistenopleiding) (DUO, 2009, p.12).

- Hoger onderwijs (hbo of universiteit): De student moet een voltijdse of duale opleiding in het hoger onderwijs volgen (DUO, 2009, p.12).

2.3. NATIONALITEIT (DUO, 2009, P.42-48)

De student moet de Nederlandse nationaliteit hebben (DUO, 2009, p.12).

Wie geen Nederlander, maar wel EU-burger²⁴ is en daarboven minstens vijf jaar in Nederland woont, heeft recht op studiefinanciering. Wie niet aan deze laatste voorwaarde m.b.t. het verblijf in Nederland voldoet, kan toch nog aanspraak maken op studiefinanciering, indien de student zelf dan wel één van zijn ouders of partner in Nederland werkt²⁵. Voldoet de student ook niet aan deze voorwaarde, dan kan hij/zij nog wel een vergoeding van het lesgeld verkrijgen. Wie collegegeld moet betalen, kan dus steeds een vorm van collegegeldkrediet aanvragen.

Wie geen Nederlander, noch EU-burger is, moet één van de volgende types verblijfsvergunningen hebben, om recht op studiefinanciering te maken:

- Type II Regulier onbepaalde tijd
- Type III Asiel bepaalde tijd
- Type IV Asiel onbepaalde tijd
- Type I Regulier bepaalde tijd, enkel in bijzondere gevallen (voor meer informatie hierover zie DUO, 2009, p.42)

Verder zijn specifieke regelingen in werking voor studenten uit de Nederlandse Antillen en Aruba (voor meer informatie hierover zie o.a. DUO, 2009, p.46-48).

2.4. VERBLIJFPLAATS (DUO, 2009, P.37-40)

De scholier of student hoeft niet in Nederland te verblijven om recht te hebben op studiefinanciering. Studeren in het buitenland is dan ook geen probleem indien de student voor een *tijdelijke opleiding* naar het buitenland gaat, ondertussen als voltijdsstudent verbonden blijft aan een Nederlandse opleiding én de ondernomen buitenlandse stage of opleiding een onderdeel is van de Nederlandse opleiding. De studiefinanciering loopt in dat geval dus gewoon door.

Wie een volledig mbo-jaar in het buitenland wil doen, behoudt het recht op studiefinanciering als hij/zij een volledige mbo-opleiding volgt in België, Duitsland, Frankrijk, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Eventueel kan er ook voor een opleiding die niet in Nederland bestaat – en die buiten de voorgaande landen gegeven wordt – studiefinanciering toegekend worden. Er gelden dezelfde voorwaarden (bijvoorbeeld m.b.t. lening dan wel prestatiebeurs) als bij een studie in Nederland.

Studenten die een volledige studie hbo of universiteit in het buitenland willen doen, moeten aan de volgende voorwaarden voldoen, opdat zij nog studiefinanciering van de Nederlandse overheid kunnen ontvangen:

²⁴ Het gaat hier meer concreet om inwoners van de landen van de EU, de EER en Zwitserland.

²⁵ Een minimum aantal werkuren van 32 uur per maand is vereist (door de student zelf, dan wel de ouder(s) of partner).

- De student moet voltijds studeren aan een buitenlandse instelling
- De gevolgde opleiding moet dezelfde kwaliteit hebben als de vergelijkbare opleiding in Nederland. Er wordt door de Nuffic²⁶ – een instantie van de Nederlandse overheid – nagegaan of de buitenlandse opleiding die de student wil volgen wel voldoet aan het Nederlandse niveau voor hoger onderwijs.
- Voor de vergelijkbare opleiding in Nederland moet ook recht op studiefinanciering bestaan
- Daarenboven moet de student gedurende de 6 jaar die voorafgaan aan de studiefinancieringsvraag, minstens 3 jaar legaal in Nederland gewoond hebben. Er gelden uitzonderingen voor o.a. studenten die in de grensstreek studeren, studenten met ouders die voor een Nederlandse overheidsinstelling in het buitenland werken etc.
- De student mag geen andere studietoelage krijgen. Indien de student voor de studie in het buitenland reeds een studietoelage van een buitenlandse overheid krijgt, kan geen Nederlandse studiefinanciering meer toegekend worden.
- Ook voor een buitenlands programma kan de student het collegegeldkrediet benutten. Voor hen geldt dezelfde regeling als voor studenten aan een Nederlandse onderwijsinstelling.
- Ook voor Nederlandse studenten in het buitenland geldt dat de basisbeurs, aanvullende beurs en het studentenreisproduct onderdeel van een prestatiebeurs zijn. Een voorwaarde opdat deze prestatiebeurs in een gift kan omgezet worden is dan ook dat het buitenlandse diploma dezelfde waarde heeft als het Nederlandse diploma van een vergelijkbare opleiding. Als dit niet het geval is, kan het gebeuren dat de prestatiebeurs niet of slechts gedeeltelijk in een gift wordt omgezet.
- Alle andere voorwaarden die gelden voor studiefinanciering in Nederland, gelden ook voor Nederlandse studenten aan een buitenlandse onderwijsinstelling (bijvoorbeeld de bijverdiengrens, leeftijdsvoorwaarde etc.).

2.5. BIJVERDIENSTEN (DUO, 2009, P.31-35)

Er is een maximuminkomen dat de student mag bijverdienen, opdat zijn/haar studiefinanciering behouden blijft. In 2010 bedroeg deze bijverdiengrens 13.215,83 euro voor het hele jaar. Er wordt hiervoor gekeken naar het totale belastbaar loon (i.e. het bruto-inkomen). Bepaalde inkomsten tellen echter niet mee in de bijverdienregeling en worden dus in mindering genomen (geheel of gedeeltelijk) op het totale belastbaar inkomen. Het gaat dan bijvoorbeeld over uitkeringen op basis van de WWB en inkomsten die de student verwierf in periodes waarin hij/zij geen studiefinanciering en/of studentenreisproduct ontving. Ook zaken zoals de studiefinanciering, kinderbijslag, huurtoelagen en alimentatie worden niet meegerekend bij de bijverdiengrens. Wie gedurende een kalenderjaar meer dan de bijverdiengrens zal verdienen, moet zijn/haar studiefinanciering (tijdelijk) stopzetten vóórdat de grens overschreden wordt. Deze stopzetting kan ook met terugwerkende kracht gebeuren; de te veel ontvangen studiefinanciering moet de student dan terugbetalen.

2.6. INKOMEN OUDERS

Het inkomen van de ouders wordt enkel in rekening gebracht voor de aanvullende beurs.

²⁶ Afdeling voor diplomawaardering en onderwijsvergelijking.

De DUO heeft het inkomen van de ouders nodig om de hoogte van de aanvullende beurs te kunnen bepalen. Indien de ouders van de student dit niet kunnen of willen doorgeven aan het DUO, kan de student beroep doen op de regeling 'weigerachtige ouders'. Dit impliceert ofwel dat de DUO het inkomen van de ouder(s) dan zelf opvraagt, ofwel dat het inkomen van de ouder(s) buiten beschouwing gelaten wordt bij het berekenen van de grootte van de aanvullende beurs.

Het is slechts mogelijk het inkomen van de vader en/of moeder buiten beschouwing te laten indien aan één van de volgende voorwaarden voldaan is:

- Er is sinds het twaalfde levensjaar van de student geen contact meer met de moeder/vader
- De student heeft een (niet-financieel) conflict met de ouder(s)
- De vader en/of moeder van de student zijn ontheven uit hun ouderlijke macht
- De vader van de student heeft deze laatste niet erkend
- De alimentatie is oninbaar

Bij het bepalen van de hoogte van de aanvullende beurs gebruikt de DUO het inkomen van de ouders van twee jaar geleden (i.e. het peiljaar). Als het inkomen van de ouders ondertussen sterk gedaald is, heeft de student eigenlijk recht op een hogere aanvullende beurs. Er kan daarom een aanvraag ingediend worden tot 'verlegging van het peiljaar'; waardoor de DUO een ander inkomensjaar neemt als uitgangspunt voor de berekening van de hoogte van de aanvullende beurs.

2.7. SCHOLIEREN OF STUDENTEN MET KINDEREN (DUO, 2009, P.11)

Voorwaarden voor de *éénoudertoeslag*:

- Studiefinanciering ontvangen
- Zonder partner een kind verzorgen
- Dit kind moet jonger zijn dan 18 jaar
- Voor dit kind moet de student aanspraak kunnen maken op kinderbijslag
- Indien de student geen recht meer heeft op prestatiebeurs, kan hij/zij de éénoudertoeslag lenen

Voorwaarden voor de *partnertoeslag*:

- Studiefinanciering ontvangen
- Samen met een partner²⁷ een kind verzorgen
- Dit kind moet jonger zijn dan 12 jaar
- Voor dit kind moet één van de twee partners aanspraak kunnen maken op kinderbijslag
- Het belastbaar loon van de partner mag niet hoger zijn dan 8.618,97 euro (in 2010)
- Als de partner studeert en studiefinanciering ontvangt, heeft de aanvrager geen recht op de partnertoeslag
- Indien de student geen recht meer heeft op prestatiebeurs, kan hij/zij de partnertoeslag lenen

²⁷ Als partner geldt iemand met wie de persoon gehuwd is of waarmee een geregistreerd partnerschap werd aangegaan (en van wie men niet duurzaam gescheiden leeft). Een partner kan ook iemand zijn met wie de persoon op hetzelfde adres woont en met wie duurzaam een gezamenlijke huishouding gevoerd wordt, maar waarmee de persoon niet getrouwd is, noch een geregistreerd partnerschap is aangegaan. Ouders kunnen niet als partner beschouwd worden. Een broer of zus wel, indien de student met deze persoon op een ander adres woont dan dat van de ouders (DUO, 2009, p.11).

2.8. TERUGBETALING

2.8.1. PRESTATIEBEURS (DUO, 2009, P.13, 50, 53)

Studenten hbo of universiteit kunnen beroep doen op de prestatiebeurs voor de officiële duur van hun studie. Indien de student dit recht op prestatiebeurs heeft opgebruikt, heeft hij/zij nog wel 3 jaar lang het recht een studielening aan te gaan.

Bovendien gelden bepaalde voorwaarden opdat de prestatiebeurs wordt omgezet in een gift (i.e. niet moet worden terugbetaald). Zo moet de student binnen de 10 jaar (nadat hij/zij voor het eerst de prestatiebeurs ontving; dit is de diplomatermijn) zijn/haar diploma behalen. Een uitzondering hierop zijn de eerste 12 maanden van de aanvullende beurs, dewelke per definitie een gift zijn. Ook wanneer de student zijn studiefinanciering stopzet vóór 1 februari van het eerste studiejaar dat de prestatiebeurs wordt ontvangen, moeten de basisbeurs, aanvullende beurs en het studentenreisproduct niet terugbetaald worden. Tijdens het verdere verloop van het academiejaar kan de student dan niet opnieuw een prestatiebeurs aanvragen.

Indien de student door een handicap of ziekte²⁸ niet tijdig kan afstuderen kan de DUO daar rekening mee houden (bijvoorbeeld door het verlengen van de termijn waarbinnen de student moet afstuderen of door de prestatiebeurs toch om te zetten in een gift, ook al werd het diploma niet behaald).

2.8.2. LENINGEN (DUO, 2009, P.64-68)

Nadat het recht op studiefinanciering is verlopen, begint op 1 januari van het volgende jaar de terugbetalingsperiode. Deze bestaat uit twee fasen: de aanlooffase en de aflofphase. De eerste twee jaar is er de aanlooffase. Tijdens deze periode mag de student al een deel van zijn/haar schuld terugbetalen, maar dat hoeft nog niet. De student heeft er wel baat bij om reeds met de afbetaling te beginnen, aangezien er ook tijdens deze periode (alsook tijdens de aflofphase) rente wordt aangerekend, en de schuld dus steeds aangroeit.

De daaropvolgende aflofphase duurt maximaal 15 jaar. In deze periode moet de schuld volledig terugbetaald worden. Het terug te betalen maandbedrag is afhankelijk van de hoogte van de schuld en de rente. De DUO neemt als indicatie voor het te betalen maandbedrag de totale schuld (inclusief de rente) gedeeld door 180 maanden (dit is 15 jaar). Dit maandbedrag behelst een minimum van 45,41 euro dat elke maand afbetaald dient te worden. In uitzonderlijke gevallen kan dit maandbedrag verlaagd worden. De DUO bekijkt dan op grond van het belastbaar inkomen van de student van twee jaar geleden, hoeveel hij/zij per maand zou kunnen terugbetalen. Voor deze berekening wordt ook het inkomen van de partner van de student in rekening genomen. Het is eventueel mogelijk het inkomen van deze partner buiten beschouwing te laten, maar dan wordt de aflofphase met evenveel maanden verlengd, als het aantal maanden dat het inkomen van deze partner niet werd meegerekend.

Het is steeds mogelijk om extra schuld af te lossen. Dit kan zowel tijdens de studie, als tijdens de aanlooffase en de aflofphase. Dit is voordelig voor de student omdat hij/zij dan minder rente moet betalen.

²⁸ Of eventueel door bepaalde niet-medische omstandigheden.

In uitzonderlijke gevallen kan de resterende schuld kwijtgescholden worden na het verlopen van de aflofsfase van 15 jaar.

Ook de aanvullende beurs kan onder bepaalde omstandigheden kwijtgescholden worden (i.e. exclusief de eerste twaalf maanden van deze aanvullende beurs, aangezien deze steeds een gift zijn). De idee is dat op deze manier zowel studenten met als zonder aanvullende beurs (i.e. studenten met ouders met een hoger dan wel lager inkomen) dezelfde studieschuld zullen hebben, indien hun schoolprestaties niet bevredigend zijn. Of de aanvullende beurs wordt kwijtgescholden is o.a. afhankelijk van het inkomen van de student en van zijn/haar partner. Achterstallige schulden (i.e. te laat of niet betaalde schulden) kunnen niet kwijtgescholden worden.

3. BIJSTAND

3.1. VOORWAARDEN VOOR RECHT OP WERKLEERAANBOD (WIJ)

3.1.1. NATIONALITEIT EN VERBLIJFPLAATS

Rechthebbenden moeten de Nederlandse nationaliteit hebben dan wel een in Nederland woonachtige vreemdeling zijn die regelmatig in Nederland verblijft (Art.2 § 2 WIJ; voor meer specifieke informatie zie Vreemdelingenwet van 2000). Ook het verblijven in Nederland is een voorwaarde: wie per kalenderjaar langer dan 13 weken in totaal dan wel langer dan 4 weken aan een stuk buiten Nederland verblijft, verliest zijn recht op inkomensvoorziening (Art.42 § 1 WIJ).

3.1.2. WEL/NIET (WILLEN) STUDEREN OF WERKEN

Het recht op een werkleeraanbod komt toe aan elke jongere die er niet in slaagt op eigen houtje tot een studie of werk over te gaan. De jongere mag dus nog geen opleiding in het reguliere onderwijs aan het volgen zijn en/of slechts beperkt in de arbeidsmarkt betrokken zijn. Deze jongere moet zich bovendien zelf tot de gemeente wenden om dit recht op te eisen (Tweede Kamer, 2008, p.8,10).

Het bezitten van een startkwalificatie is een cruciaal element in de latere ontwikkeling van arbeidsmarktkansen. Jongeren van 16 of 17 jaar zonder startkwalificatie (i.e. minimum een diploma secundair onderwijs) worden dan ook toegeleid naar het onderwijs. Het is immers niet de bedoeling dat zij meteen in de bijstand terechtkomen. Om te vermijden dat het recht op werkleeraanbod jongeren er toe aanzet het behalen van hun startkwalificatie te verwaarlozen, hebben 16 en 17-jarigen zonder startkwalificatie geen recht op een werkleeraanbod. Deze leerlingen moeten dus eerst hun rechten en kansen in het regulier onderwijs uitbuiten (Tweede Kamer, 2008, p11,37).

De gemeente kan beslissen om een persoon geen werkleeraanbod te doen, indien zij van mening is dat de jongere omwille van fysieke, mentale of sociale karakteristieken niet in staat is om een werkleeraanbod uit te voeren. De wetgeving geeft zorgtaken als voorbeeld van een reden van sociale aard (Art.17 § 2 en 3 WIJ). Voor jongeren die alleenstaande ouder zijn (met minstens één kind jonger dan 5 jaar) moet de gemeente een meer aangepast werkleeraanbod voorzien²⁹ (bij voorkeur gericht op scholing die de toegang tot de arbeidsmarkt zal bevorderen) (Art.14 § 4 WIJ; Tweede Kamer, 2008, p.39).

²⁹ Merk op dat de voorstellen tot wetwijziging ter voorbereiding van de Wwnv voorstellen om deze uitzonderingsregel voor alleenstaande ouders af te schaffen; zoals weergegeven op pagina 3 (Tweede Kamer, 2011, p.2).

Het recht op werkleeraanbod kan de jongere niet definitief verliezen; ook niet wanneer de hij/zij een werkleeraanbod weigert of dit niet op een aanvaardbare of bevredigende manier uitvoert (Art.20 en 22 WIJ). Dit geldt niet voor het recht op inkomensvoorziening (zie verder).

3.1.3. LEEFTIJD

De minimumleeftijd voor het recht op werkleeraanbod is in principe 18 jaar, maar kan in uitzonderlijke gevallen ook 16 jaar zijn. De maximumleeftijd is 27 jaar (Tweede Kamer, 2008, p.11).

3.1.4. FINANCIËLE VOORWAARDEN

Vermogensbezit is niet relevant in verband met een werkleeraanbod van een gemeente aan een jongere. Vermogensbezit helpt een jongere immers niet vooruit bij het vinden van een job. Daarom is het inkomen van de partner of de ouders hier ook niet relevant; het recht op werkleeraanbod betreft immers een persoonlijk recht. De inkomsten van de partner voorkomen niet dat de andere partner niet of slechts beperkt kan participeren in het arbeidsproces. Er wordt dus alleen gekeken naar het inkomen van de aanvrager (indien deze reeds werkt). Namelijk: indien diens inkomen hoger of gelijk is aan de inkomensvoorzieningsnorm die van toepassing is voor deze persoon, dan heeft de jongere geen recht op werkleeraanbod (Tweede Kamer, 2008, p.16-17).

3.2. VOORWAARDEN VOOR RECHT OP INKOMENSVORZIENING (WIJ)

3.2.1. NATIONALITEIT EN VERBLIJFPLAATS

Idem aan hierboven.

Verder hebben de volgende jongeren steeds recht op een inkomenswaarborg (Tweede Kamer, 2008, p.25):

- Zij die niet verwacht worden een werkleeraanbod uit te voeren
- Zij die een werkleeraanbod uitvoeren, maar waar dit niet voldoende inkomen genereert (hieronder valt tevens het voorzien van leefgeld voor (niet-reguliere) studenten)
- Zij die in afwachting van een werkleeraanbod zijn

Dit wil zeggen dat meer specifiek de volgende voorwaarden van kracht zijn:

3.2.2. HET AANVRAGEN VAN EEN WERKLEERAANBOD

Financiële bijstand in de vorm van inkomensvoorziening is enkel mogelijk indien de jongere ook een werkleeraanbod aanvraagt (en zich dus engageert voor werk of scholing). Het weigeren van het werkleeraanbod leidt tot het verlies van het recht op inkomensvoorziening (Art.42 § 1 WIJ). Na een opschorting is het echter niet vereist dat een bepaalde periode voorbij gaat voordat het recht op inkomensvoorziening opnieuw verworven kan worden. De jongere kan steeds kiezen om alsnog een werkleeraanbod te aanvaarden en zo terug het recht op inkomensvoorziening te verkrijgen. Enkel wanneer het inkomen dat gegenereerd wordt uit het werkleeraanbod lager is dan de van toepassing zijnde inkomensvoorzieningsnorm (zie punt C hieronder), kan de student beroep doen op het recht op inkomensvoorziening (Tweede Kamer, 2008, p.8).

3.2.3. FINANCIËLE VOORWAARDEN (DE INKOMENSVOORZIENINGSNORM)

Het recht op inkomensvoorziening is van toepassing voor jongeren van minimum 18 jaar indien a) er geen in aanmerking te nemen vermogen is, en b) het in aanmerking te nemen inkomen lager is dan de inkomensvoorzieningsnorm (Art.24 § 1 WIJ). Deze inkomensnorm is verschillend naargelang de samenstelling van het gezin van de jongere zoals in onderstaande tabel is weergegeven.

Tabel 1: Inkomensnorm voor verschillende huishoudtypes in Nederland op 1 juli 2011 (in euro per kalendermaand)

Huishoudtype	Leeftijd	Bedrag
Alleenstaande (Art.26)	18 tot 20 jaar	228,04
	21 tot 26 jaar	659,93
Alleenstaande ouder (Art.27)	18 tot 20 jaar	492,01
	21 tot 26 jaar	923,90
Gehuwden zonder kinderen ten laste (Art.28)	Beide partners tussen 18 en 20 jaar	456,08
	Eén echtgenoot tussen 18 en 20 en de andere tussen 21 en 26	887,97
	Beide partners tussen 21 en 26 jaar	1.319,85
Gehuwden met één of meerdere kinderen ten laste (Art.28)	Beide partners tussen 18 en 20 jaar	720,05
	Eén echtgenoot tussen 18 en 20 en de andere tussen 21 en 26	1.151,94
	Beide partners tussen 21 en 26 jaar	1.319,85

Bron = Art.26-28 WIJ

Art.28 § 3 van de WIJ voegt hieraan toe dat indien slechts één van de gehuwden recht heeft op inkomensvoorziening, de norm voor de rechthebbende echtgenoot dan gelijk is aan de norm die voor hem als alleenstaande (ouder) zou gelden.

De jongere heeft geen recht op inkomensvoorziening voor zover hij/zij voor het verwerven van de nodige middelen beroep kan doen op voorzieningen buiten de WIJ (Art.42 § 1 WIJ).

3.2.4. LEEFTIJD

De jongere moet minimum 18 jaar zijn om het recht op inkomensvoorziening te doen gelden; dit in aansluiting met de regelgeving in de WWB. Merk op dat het recht op werkleeraanbod in de praktijk reeds vanaf 16 jaar mogelijk is (Tweede Kamer, 2008, p.11).

3.2.5. BEREIDHEID TOT MEEWERKEN

Indien uit de houding en het gedrag van de jongere blijkt dat deze de verplichtingen die met het recht op inkomensvoorziening gepaard gaan, niet wil nakomen, heeft de jongere geen recht op deze financiële steun (Art.42 § 1 WIJ). Wanneer de jongere een werkleeraanbod weigert of niet in de arbeidsmarkt wil participeren, kan het recht op inkomensvoorziening worden ingetrokken (Art.42 § 1 WIJ).

3.3. VOORWAARDEN VOOR DE NIEUWE WET WERK EN BIJSTAND (WWB)

Onder de nieuwe WWB (2012-2013) zullen bovenstaande voorwaarden behouden blijven. Enkele bijkomende voorwaarden zullen waarschijnlijk toegevoegd worden. Een eerste bijkomende vereiste is dat de jongere eerst zelf vier weken naar werk of een gepaste reguliere opleiding moet zoeken.

Een tweede bijkomende element is het feit dat in de nieuwe WWB ook rekening gehouden zal worden met het inkomen van alle gezinsleden ouder dan 18 jaar (Art 21 wetswijziging WWB). Ook de studiefinanciering zal mee in rekening genomen worden (zie eerder in dit document).

VRAAG 4: HOE HOOG LIGGEN DE BEDRAGEN VAN DE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN?

1. KINDERBIJSLAG

1.1. Niet inkomen gebonden = kinderbijslag

De hoogte van de kinderbijslag is afhankelijk van de leeftijd van het kind waarvoor de kinderbijslag wordt uitbetaald. Voor een kind van 16 of 17 jaar is het bedrag bovendien hoger naar gelang het aantal kinderen waarvoor men kinderbijslag ontvangt.

Tabel 2: Maandelijks kinderbijslag per kind in euro naar leeftijd van het kind (op 1 januari 2011)

Leeftijd kind	Aantal kinderen waarvoor men kinderbijslag krijgt	Hoogte kinderbijslag per kind
0-5 jaar	1 tot 10	194,99
6-11 jaar	1 tot 10	236,77
12-17 jaar	1	278,55
	2	313,25
	3	324,81
	4 tot 10	350,23 tot 414,85

Bron: SVB, s.d.

1.2. INKOMEN GEBONDEN = KINDGEBONDEN BUDGET

De hoogte van het kindgebondenbudget per kind is afhankelijk van het aantal kinderen waarvoor men een kindgebonden budget ontvangt. Het budget per kind daalt naarmate het kind meerdere oudere, doch minderjarige broers of zussen heeft. In de tabel hieronder worden enkel de maximale bedragen weergegeven. De eigenlijke hoogte is afhankelijk van het gezamenlijke inkomen van de ouders (zie hoger).

Tabel 3: Maandelijks maximaal kindgebonden budget per kind in euro naar leeftijd van het kind (vanaf 1 januari 2012)

Hoeveelste kind	Hoogte kindgebonden budget per kind
Eerste kind	89,25
Tweede kind	38,42
Derde kind	15,25
Vierde of volgende kind	8,83

Bron: De Belastingdienst, s.d.

2. STUDIEFINANCIERING

2.1. LEERLINGEN OUDER DAN 18 JAAR – NIET HOGER ONDERWIJS

De hoogte van de tegemoetkoming scholieren is afhankelijk van de woonsituatie (thuiswonend of uitwonend).

Tabel 4: Maandelijkse **basistoelage** (als onderdeel van de **tegemoetkoming scholieren**) in euro naar woonsituatie (voor het schooljaar 2011-2012)

Woonsituatie	Hoogte basistoelage
Thuiswonend	103,77
Uitwonend	241,93

Bron: DUO, [s.d.i](#)

2.2. STUDENTEN OUDER DAN 18 JAAR – MBO EN STUDENTEN HOGER ONDERWIJS

De hoogte van de prestatiebeurzen (basisbeurs en aanvullende beurs) en de leningen voor studenten hoger onderwijs is afhankelijk van het type onderwijs dat ze volgen en van de woonsituatie.

Tabel 5: Maximale maandbedragen studiefinanciering in euro naar opleidingsniveau (december 2010)

Opleidingsniveau	Bedrag	
Middelbaar beroepsonderwijs		
Studiefinanciering	<i>Thuiswonend</i>	<i>Uitwonend</i>
Basisbeurs	75,39	246,00
Aanvullende beurs	308,40	328,33
Lening	164,21	164,21
Hbo en universiteit		
Studiefinanciering	<i>Thuiswonend</i>	<i>Uitwonend</i>
Basisbeurs	95,61	266,23
Aanvullende beurs	221,00	240,92
Lening	287,54	287,54

Bron: DUO, 2009, p.16

De hoogte van de **éénoudertoeslag** voor studenten mbo of hoger onderwijs was 445,93 euro per maand in 2010, de hoogte van de **partnertoeslag** 557,27 euro per maand (DUO, 2009, p.11).

3. BIJSTAND

De hoogte van de inkomensvoorziening is het verschil tussen het inkomen van de rechthebbende en de inkomensvoorzieningsnorm (zie tabel 1 hierboven) (Art.36 WIJ). In principe wordt het inkomen van de echtgenoot buiten beschouwing gelaten. In de WIJ wordt bepaald wanneer het inkomen van de echtgenoot wel wordt meegerekend³⁰ (Art.36 § 4 en 5 WIJ).

VRAAG 5: GAAT DE MATERIËLE ONDERSTEUNING GEPAARD MET EEN ACTIVERINGSBELEID? INDIEN JA, HOE ZIET DIT ER IN GROTE LIJNEN UIT?

1. KINDERBIJSLAG

Neen

2. STUDIEFINANCIERING

Er is een duidelijke druk om te slagen voor de studie, opdat de prestatiebeurs in een gift omgezet zou worden. Er wordt echter niet vereist dat de student werkt tijdens zijn studie; de nadruk ligt op het volbrengen van de opleiding.

3. BIJSTAND

3.1. WERKLEERRECHT EN INKOMENSVOORZIENING (WIJ)

Jongeren hebben geen recht op inkomensvoorziening indien er niet tegelijk een werkleeraanbod wordt ingesteld. De gemeente moet een werkleeraanbod doen aan de jongere. Men kan slechts van het recht op werkleeraanbod uitgesloten worden na herhaaldelijk ongepast gedrag (dus niet na weigering van een voorgaand aanbod bijvoorbeeld) (Art.22 WIJ). Verder leidt een weigering van een werkleeraanbod tot opschorting van het inkomensvoorzieningsrecht. Een focus op activering is dus duidelijk aanwezig.

De jongere wordt verwacht mee te werken met de ontwikkeling van een plan voor zijn/haar arbeidsinschakeling, mag geen onredelijke eisen stellen m.b.t. de te verrichten algemeen geaccepteerde arbeid en moet opgedragen werkzaamheden naar beste vermogen uitvoeren (Art.45 WIJ). Er wordt dus wel de nodige werk-of studiebereidheid en motivatie van de jongere verwacht.

Het werkleerrecht kan maar bekomen worden wanneer de jongere zelf naar de gemeente stapt. De groep die niet leert noch werkt, zal daarom waarschijnlijk uit de boot vallen (Tweede Kamer, 2008, p.14). In die zin is de activering dus niet compleet.

3.2. NIEUWE WET WERK EN BIJSTAND EN DE WET WERK NAAR VERMOGEN(2012-2013)

De bedoeling is dat met de Wwnv nog meer nadruk op activering van jongeren via tewerkstelling gelegd zal worden. Daarbovenop zal ook meer benadrukt worden dat de jongere hier zelf een verantwoordelijkheid in heeft.

³⁰ Merk op: wijziging in de nieuwe WWB en de Wwnv (zie hoger).

Bovendien zullen jongeren die geen startkwalificatie (= getuigschrift secundair onderwijs) hebben, niet toegelaten worden tot de bijstand. In die zin wordt een einddiploma secundair onderwijs als een noodzakelijke voorwaarde beschouwd voor een jongere om haar plaats te vinden op de arbeidsmarkt.

STUDENTEN EN STUDIEKOSTEN

VRAAG 1: BIJ WELKE INSTELLINGEN / ORGANISATIES KUNNEN STUDENTEN TERECHT VOOR MATERIËLE ONDERSTEUNING MET BETREKKING TOT DE FINANCIERING VAN HUN STUDIE?

1. KINDERBIJSLAG

DE NEDERLANDSE BELASTINGSDIENST KEERT AAN GEZINNEN MET EEN LAAG INKOMEN VOOR HUN KINDEREN TUSSEN 12 EN 18 JAAR, EEN VERHOGING VAN HET KINDGEBONDEN BUDGET UIT (DE BELASTINGSDIENST, S.D).

2. STUDIEFINANCIËRING

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) staat in voor het verstrekken van studiefinanciering. Wanneer de jongere ouder is dan 18 jaar of hoger onderwijs volgt, moet hij/zij zelf een studietoelage-aanvraag indienen. Voor leerlingen jonger dan 18 jaar kunnen de ouders dit doen (i.e. de tegemoetkoming ouders).

3. BIJSTAND?

Een aantal gemeenten reserveert een deel van haar budget voor het ondersteunen van gezinnen in het betalen van schoolkosten. Zo kunnen indirecte schoolkosten zoals een schoolreis, een schooltas, een fiets, leermiddelen vergoed worden door de gemeente. Aanvragen hiervoor dienen gericht te worden tot de sociale dienst van de gemeente (NIBUD, s.d). Wij nemen verder niets op over deze vorm van ondersteuning, omdat het gemeenteggebonden is en er dus geen nationale richtlijnen rond kunnen worden uiteengezet.

VRAAG 2: OP WELKE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN KAN EEN STUDENT BEROEP DOEN?

1. KINDERBIJSLAG

Het kindgebonden budget (zie hoger) wordt voor kinderen tussen 12 en 18 jaar automatisch verhoogd om de ouders tegemoet te komen in de betaling van de bijdrage schoolkosten die door scholen gevraagd wordt.

2. STUDIEFINANCIËRING

De beurzen en leningen waar een leerling of student beroep op kan doen, zijn afhankelijk van de leeftijd van de student en/of zijn/haar studieniveau. In het MBO wordt in de eerste plaats een opdeling gemaakt tussen jongeren jonger dan wel ouder dan 18 jaar.

2.1. Leerlingen jonger dan 18 jaar (RIJKSOVERHEID NL, S.D.A)

Voor jongeren onder de 18 jaar is er de tegemoetkoming ouders. Dit geldt als de jongere mbo, voortgezet algemeen volwassenenonderwijs of particulier voortgezet onderwijs³¹ volgt. Bovendien moet de leerling op 1 juli³² jonger zijn dan 18 jaar. Voor regulier voortgezet onderwijs (i.e. door de staat bekostigd) worden geen tegemoetkomingen ouders meer gegeven. De tegemoetkoming ouders is geen lening maar een gift/beurs en bestaat uit twee delen:

- Een tegemoetkoming in de schoolkosten waarvoor *alle* ouders in aanmerking komen.
- Een tegemoetkoming voor les- of cursusgeld waarvoor ouders in aanmerking komen waarvan het kind lesgeldplichtig is of waarvan het kind particulier onderwijs volgt (i.e. niet-regulier onderwijs).

2.2. LEERLINGEN OUDER DAN 18 JAAR – NIET HOGER ONDERWIJS

2.2.1. Aanvullende beurs als onderdeel van tegemoetkoming scholieren.

De tegemoetkoming scholieren bestaat uit een basisbeurs die voornamelijk een ondersteuning van het levensonderhoud wil garanderen en dus onder ‘studenten en levensonderhoud’ werd besproken. De aanvullende beurs is echter prioritair gericht op het draagbaar maken van de studiekosten.

2.2.2. Teruggave lesgeld³³ (RIJKSOVERHEID NL, S.D.C)

HET LESGELD KAN GEHEEL OF GEDEELTELIJK TERUGGEKREGEN WORDEN INDIEN:

- DE LEERLING/STUDENT REEDS VOOR HET EINDE VAN HET SCHOOLJAAR ZIJN DIPLOMA BEHAALD HEEFT
- DE LEERLING/STUDENT OVERSTAPT NAAR EEN ANDERE OPLEIDING BINNEN HET BEROEPSONDERWIJS OF VOLTIJD VOLWASSENENONDERWIJS (VAVO)
- DE LEERLING/STUDENT STOPT MET DE STUDIE WEGENS A) SCHEIDING VAN DE OUDERS, B) OVERLIJDEN OF ERNSTIG ZIEK WORDEN VAN EEN FAMILIELID OF DE PARTNER, C) ZIEK WORDEN VAN DE STUDENT ZELF

³¹ De benaming voortgezet onderwijs duidt op verschillende opleidingen: zowel vmbo, mavo, havo en vwo als praktijkonderwijs en lwoo, als voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (de 1- of 2-jarige vmbo-tl, mavo, havo of vwo).

³² Het gaat hier om 1 juli van het jaar 2011 indien de leerling/student studiefinanciering aanvraagt voor het schooljaar 2011-2012.

³³ Wie in eerste instantie reeds lesgeld moet betalen zijn de volgende voorwaarden van toepassing: a) wie op 1 augustus 18 jaar of ouder is, b) wie een voltijds beroepsopleidende leerweg (BOL) gaat volgen in het mbo, c) wie een voltijdse opleiding in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) gaat volgen. Leerlingen onder 18 jaar moeten dus geen lesgeld betalen, behalve wanneer ze een opleiding volgen in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs of in het particulier onderwijs (Rijksoverheid NL, s.d.d).

2.3. STUDENTEN OUDER DAN 18 JAAR – HOGER ONDERWIJS

De Nederlandse studiefinanciering voor hoger onderwijs en mbo bestaat uit verschillende onderdelen: de prestatiebeurs, de basisbeurs, de aanvullende beurs, het studentenreisproduct, de lening, het collegegeldkrediet (alleen voor hoger onderwijs). Enkel het collegegeldkrediet heeft louter en alleen betrekking op de financiering van de studie. Al de andere budgetten zijn bedoeld voor levensonderhoud (waar studiekosten een onderdeel van kunnen uitmaken). Vermits de levensonderhoud-tegemoetkomingen onder 'studenten en levensonderhoud' besproken werden, gaan wij hier enkel in op 'het collegegeldkrediet'.

2.3.1. HET COLLEGEGLDKREDIET (DUO, 2009, P.10-11; DUO, S.D.B; DUO, S.D.E; DUO, S.D.F)

Het collegegeldkrediet is enkel bedoeld voor studenten hoger onderwijs (i.e. hbo of universiteit). Het betreft een lening voor het betalen van het collegegeld (i.e. inschrijvingsgeld voor de onderwijsinstelling). Elke maand wordt een deel van het collegegeld uitbetaald. Voor deze lening gelden dezelfde terugbetalingsvoorwaarden als voor de studieschuld (zie punt D; er moet dus ook rente betaald worden op het collegegeldkrediet).

Er zijn twee soorten collegegeld: het wettelijk collegegeld en het instellingscollegegeld. Wie recht heeft op een studiebeurs, ingeschreven is bij een door de overheid bekostigde studie en jonger is dan 30 jaar, moet het wettelijk collegegeld betalen. Voor het academiejaar 2011-2012 bedraagt dit 1.713 euro voor een voltijdse studie. Studenten die niet aan deze drie voorwaarden voldoen, moeten het instellingscollegegeld betalen. De hoogte van het instellingscollegegeld wordt per opleiding bepaald door de onderwijsinstelling in kwestie, maar moet steeds hoger zijn dan het wettelijk collegegeld.

Via het collegegeldkrediet mag de student een bedrag lenen ter hoogte van het wettelijke collegegeld. Een hoger bedrag dan het wettelijk collegegeld mag enkel geleend worden indien de student ook werkelijk meer collegegeld moet betalen (i.e. meer dan het wettelijk collegegeld). Als collegegeldkrediet kan de student maximaal een bedrag lenen dat 5 maal zo groot is als het wettelijk collegegeld.

Vanaf studiejaar 2012-'13 zal er een het verhoogd wettelijke collegegeld gelden voor langstudeerders. Voor het bereiken van zowel een bachelor als een masterdiploma krijgt de student telkens één jaar extra de tijd om te studeren tegen het normale wettelijk collegegeld. Als de student langer over zijn studie doet, moet hij/zij het wettelijke collegegeld betalen met daarbovenop een extra 3.000 euro. Wie studieovertraging oploopt omwille van medische redenen kan een verlenging van de prestatiebeurs aanvragen om één extra uitlooppjaar te verkrijgen. Voor deze verhoging van het collegegeld kan ook beroep gedaan worden op het collegegeldkrediet.

VRAAG 3: WELKE ZIJN DE VOORWAARDEN TOT DEZE ONDERSTEUNING?

1. KINDERBIJSLAG

DE VOORWAARDEN VOOR DE VERHOOGING VAN HET KINDGEBONDEN BUDGET ZIJN DEZELFDE ALS VOOR HET KINDGEBONDEN BUDGET OP ZICH (ZIE ONDER 'STUDENTEN EN LEVENSONDERHOUD').

2. STUDIEFINANCIËRING

2.1. LEERLINGEN JONGER DAN 18 JAAR

Voorwaarden voor tegemoetkoming ouders (DUO, s.d.g; DUO, s.d.k):

- Leeftijd van het kind: jonger dan 18 jaar op 1 juli³⁴
- Type school: mbo, vavo, particulier vo
- Type opleiding: voltijds
- Nationaliteit: Nederlands
- Inkomen: met betrekking tot het schooljaar 2011-2012 mocht het jaarlijkse huishoudinkomen (dus het inkomen van de student en/of zijn ouders) in 2009 ten hoogste 34.425 euro bedragen.

2.2. LEERLINGEN EN STUDENTEN OUDER DAN 18 JAAR

De voorwaarden voor het recht op studiefinanciering zijn grotendeels gelijklopend voor de verschillende financieringsmogelijkheden en werden onder 'levensonderhoud en studenten' besproken.

2.2.1. AANVULLENDE BEURS ALS ONDERDEEL VAN DE TEGEMOETKOMING SCHOLIEREN

De leerling heeft recht op deze *maximale* aanvullende toelage indien het gezamenlijk inkomen van de leerling, diens ouders en partner, ten hoogste 34.425 euro was in 2009 (indien de aanvraag voor de tegemoetkoming scholieren bedoeld is voor het schooljaar 2011-2012). Indien het gezamenlijke inkomen hoger was dan 34.425 euro, ontvangt de leerling de maximale aanvullende toelage, verminderd met het inkomen dat zich boven de grens van 34.425 euro bevindt. Sommige leerlingen zullen dus geen aanvullende studietoelage krijgen.

Verder is de hoogte van de aanvullende studietoelage ook afhankelijk van het aantal kinderen dat de ouders van de jongere verzorgt, alsook het soort onderwijs dat de leerling volgt (zie tabel 6) (DUO, [s.d.i](#)).

VRAAG 4: HOE HOOG LIGGEN DE BEDRAGEN VAN DE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN?

1. KINDERBIJSLAG

DE VERHOOGING VAN HET KINDGEBONDEN BUDGET TER ONDERSTEUNING VAN DE BIJDRAGE STUDIEKOSTEN BEDRAAGT VOOR 12 TOT 16-JARIGEN 231 EURO EN VOOR 16 TOT 18-JARIGEN 296 EURO (DE BELASTINGSDIENST, S.D).

³⁴ Het gaat hier om 1 juli van het jaar 2011 indien de leerling/student studiefinanciering aanvraagt voor het schooljaar 2011-2012.

2. STUDIEFINANCIERING

2.1. LEERLINGEN JONGER DAN 18 JAAR

Het onderdeel van de tegemoetkoming ouders die de schoolkosten en het les- of cursusgeld betreft wordt als een jaarlijkse gift beschouwd (meestal in twee keren uitbetaald) en is afhankelijk van het type onderwijs dat de scholier volgt (DUO, s.d.i).

Tabel 6: Maximale jaarlijkse tegemoetkoming ouders in euro naar opleiding (voor het schooljaar 2011-2012)

Opleiding	Tegemoetkoming in de schoolkosten	Tegemoetkoming in het les- of cursusgeld
Vavo / particulier voortgezet onderwijs	324,44	1.043
Beroepsonderwijs	658,99	1.043

Bron: DUO, s.d.i

2.2. LEERLINGEN OUDER DAN 18 JAAR – NIET HOGER ONDERWIJS

Het bedrag van de maximale aanvullende toelage (onderdeel 'tegemoetkoming scholieren') is afhankelijk van het type onderwijs dat men volgt en valt uiteen in 'schoolkosten' en 'les- of cursusgeld'.

Tabel 7: Maximale maandelijkse **aanvullende toelage** (als onderdeel van de **tegemoetkoming scholieren**) in euro naar opleiding (voor het schooljaar 2011-2012)

Opleiding	Aanvullende toelage	
	Schoolkosten	Les- of cursusgeld
Voortgezet onderwijs onderbouw ³⁵	73,16	/
Voortgezet onderwijs bovenbouw ³⁶	80,11	/
Voortgezet speciaal onderwijs	48,60	/
Voortgezet algemeen volwassenen-onderwijs	107,15	86,92 ³⁷
Particulier voortgezet onderwijs onderbouw	100,18	86,92
Particulier voortgezet onderwijs bovenbouw	107,15	86,92

Bron: DUO, [s.d.i](#)

2.3. STUDENTEN OUDER DAN 18 JAAR –HOGER ONDERWIJS

Het maximale collegegeld voor studenten Hbo en universiteit bedroeg in december 2010 139, 33 euro per maand (DUO, 2009, p.16).

³⁵ Onderbouw verwijst naar vmbo, havo (niveau 1,2 en 3) en vwo (niveau 1,2 en 3).

³⁶ Bovenbouw verwijst naar havo (niveau 4 en 5), vwo (niveau 4 en 5) en vavo.

³⁷ Dit aangezien het lesgeld voor het schooljaar 2011-2012 gelijk is aan 1.043 euro, ofwel 86,92 euro per maand.

VRAAG 5: GAAT DE MATERIËLE ONDERSTEUNING GEPAARD MET EEN ACTIVERINGSBELEID? INDIEN JA, HOE ZIET DIT ER IN GROTE LIJNEN UIT?

1. KINDERBIJSLAG

NEEN

2. STUDIEFINANCIËRING

Er is een duidelijke druk om te slagen voor de studie, opdat de collegegeldkrediet in een gift omgezet zou worden. Er wordt echter niet vereist dat de student werkt tijdens zijn studie; de nadruk ligt op het volbrengen van de opleiding.

HOOFDSTUK 3: FRANKRIJK

Wat opvalt aan het Franse systeem is het ontbreken van elk officieel bijstandssysteem voor jongeren onder de 25 jaar. Dit betekent dat studenten met materiële problemen in de eerste plaats dienen terug te vallen op hun ouders en anderzijds beroep kunnen doen op de kinderbijslag en het studiefinancieringssysteem.

Het hoofdstuk over Frankrijk is, wegens tijdgebrek, minder uitgebreid dan de delen over België en Nederland.

STUDENTEN EN LEVENSONDERHOUD

VRAAG 1: BIJ WELKE INSTELLINGEN / ORGANISATIES KUNNEN STUDENTEN TERECHT VOOR MATERIËLE ONDERSTEUNING MET BETREKKING TOT LEEFGELD?

KINDERBIJSLAG (ALLOCATIONS FAMILIALES)

Voor de kinderbijslag kan men in Frankrijk terecht bij het CNAF (Caisse National des Allocations Familiales) en de CAF's (Caisses d'Allocation Familiale).

VRAAG 2: OP WELKE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN KAN EEN STUDENT BEROEP DOEN?

1. KINDERBIJSLAG

De kinderbijslag bestaat uit een basiskinderbijslag en bijkomende toeslagen op basis van de leeftijd van het kind. Daarnaast zijn er een aantal specifieke regelingen die we hier kort vermelden maar niet verder bespreken :

- Complément familiale: een complementaire uitkering die in sommige gevallen wordt uitgekeerd vanaf het derde kind.

- Allocation de soutien familial: Een uitkering voor verzorgenden die er alleen voor staan (bijvoorbeeld na het overlijden van een partner) of mensen die geconfronteerd worden met een plotse uitbreiding van het aantal kinderen ten laste (bijvoorbeeld grootouders die de zorg overnemen na het overlijden of het verdwijnen van de ouders).
- Allocation journalière de présence parentale: Een dagelijkse uitkering (beperkt tot 22 dagen per jaar) die wil ondersteunen wanneer een kind van minder dan 20 jaar plots het slachtoffer is geworden van een ziekte of ongeval.
- Prime d'éménagement: De gerechtigde die naar aanleiding van de geboorte van een derde (of daar op volgende) kind verhuist, kan onder bepaalde voorwaarden genieten van een verhuis premie. (vosdroits.service-public, s.d.a.).

Studenten kunnen via het CAF een aanvraag doen voor extra financiële ondersteuning betreffende hun verblijfplaats (CAF, s.d.b.).

2. STUDIEFINANCIËRING

De meeste beurzen voor studiefinanciëring zijn gericht op het ondersteunen van studiekosten en minder op deze van levensonderhoud. Enkel de leningen die door banken worden uitgeschreven, maar door de staat gewaarborgd zijn, dienen een dubbel doel, namelijk ondersteuning van studiekosten én van levensonderhoud. Zie verder in dit hoofdstuk voor de bespreking van de verschillende mogelijkheden inzake studiefinanciëring.

3. BIJSTAND

De algemene wet inzake bijstand in Frankrijk is de *Revenu de Solidarité Active* (rSa). Jongeren onder de 25 jaar hebben in principe geen recht op deze rSa-uitkering. Deze leeftijdsgrens vindt haar oorsprong in het belang dat in Frankrijk wordt gehecht aan de familie. Jongeren moeten in principe bij hun ouders terecht kunnen voor materiële ondersteuning. Er bestaan twee uitzonderingen op deze regel. Eerst en vooral hebben zwangere meisjes of jongeren met een kind wel recht op een rSa-uitkering. Tevens worden jongeren die reeds een zeker arbeidsverleden hebben, wel toegelaten (vosdroits.service-public, s.d.b.). Dit betekent dat studenten in Frankrijk in principe niet in het reguliere bijstandssysteem toegelaten worden. Wel werden er een reeks alternatieve fondsen en projecten gecreëerd om jongeren te ondersteunen, waaronder *les fonds d'aide aux jeunes* – FAJ). Dit fonds is bedoeld om jongeren tussen 18 en 26 jaar met weinig ontwikkelingskansen of jongeren in een noodsituatie financieel te ondersteunen. De hulp kan dienen om de jongere tijdelijk te voorzien van minimale noden zoals kleding en onderdak. De belangrijkste doelstelling van het FAJ is echter om de jongere te ondersteunen in een project van sociale of professionele integratie. In bepaalde gevallen, wanneer de jongere geen beroep kan doen op andere steun of wanneer deze steun niet volstaat, wordt dit fonds mogelijk gebruikt om een jongere te ondersteunen in zijn of haar studieproject (documentissime, s.d.).

VRAAG 3: WELKE ZIJN DE VOORWAARDEN TOT DEZE ONDERSTEUNING?

KINDERBIJSLAG (ALLOCATIONS FAMILIALES)

De kinderbijslag is een universeel systeem en is niet aan inkomensvoorwaarden gebonden.

De begunstigde moet op zijn minst twee kinderen onder de twintig jaar ten laste hebben. Wanneer een jongere onder de twintig jaar meer verdient dan een vastgelegd bedrag is deze niet meer ten laste en dus niet langer rechtgevend. Een jongere is ook niet langer rechtgevend wanneer deze zelf een kinder- of geboortebijslag ontvangt (CAF, s.d.a.).

Studenten die hoger onderwijs volgen en verblijven in door de overheid of de onderwijsinstelling voorziene logementen, kunnen een aanvraag voor financiële ondersteuning aanvragen. Deze aanvraag wordt individueel verwerkt en de ondersteuning wordt per geval berekend; wordt er rekening gehouden met de inkomsten en de uitkeringen die de student ontvangt, de samenstelling van het gezin en het logement in kwestie (CAF, s.d.b.).

VRAAG 4: HOE HOOG LIGGEN DE BEDRAGEN VAN DE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN?

KINDERBIJSLAG

1. BASIS KINDERBIJSLAG

Tabel 1: Maandelijks bedrag van de basiskinderbijslag in Frankrijk

Aantal kinderen onder de 20 jaar	Maandelijks bedrag voor het jaar 2011
2 kinderen	€125,78
3 kinderen	€286,94
4 kinderen	€448,10
Per bijkomend kind	Plus €161,17

Bron: Vosdroits.Service-public, s.d.c.

2. LEEFTIJDGEBONDEN TOESLAG

Tabel 2: Maandelijkse leeftijdsgebonden toeslag bij de kinderbijslag in Frankrijk

	Leeftijd	Bedrag
Voor kinderen geboren voor 1997	Vanaf 11 jaar	€35,38
	Vanaf 16 jaar	€62,90
Voor kinderen geboren na 1997	Vanaf 14 jaar	€62,90

Bron: Vos droits.Service-public, s.d.c.

STUDENTEN EN STUDIEKOSTEN

VRAAG 1: BIJ WELKE INSTELLINGEN / ORGANISATIES KUNNEN STUDENTEN TERECHT VOOR MATERIËLE ONDERSTEUNING MET BETREKKING TOT STUDIEFINANCIERING?

1. DE FRANSE OVERHEIDSADMINISTRATIE

De meeste beurzen en uitkeringen worden geregeld door de administratie van de nationale overheid.

2. CROUS (CENTRE REGIONAL DES ŒUVRES UNIVERSITAIRES ET SCOLAIRES)

Deze regionaal georganiseerde instellingen beheren de beurzen voor hoger onderwijs.

3. DE ONDERWIJSINSTELLING

De publieke onderwijsinstellingen en sommige private instellingen onder contract beschikken over een relatief beperkt fonds waarmee ze in specifieke gevallen bijkomende financiële of materiële steun kunnen uitkeren.

4. DEPARTEMENTSPECIFIEKE BEPALINGEN

Regionale overheden hebben een relatief beperkte vrijheid in het bepalen van bijkomende steun, voornamelijk gericht op het vergoeden van vervoers- en internaatkosten in die departementen waar niet alle burgers kunnen beschikken over onderwijs in de nabije omgeving van hun woonplaats.

5. DE BANKEN

In Frankrijk bestaat er een systeem van een door de staat gewaarborgde studentenlening. De Franse overheid is hierbij een belangrijke actor, maar het zijn de banken die de lening verstrekken. De overheid en de banken herzien jaarlijks de samenwerking. Op dit ogenblik doen er 5 banken(groepen) mee aan dit systeem (Le portail étudiant, s.d.).

- Banques Populaires
- Crédit Mutuel
- C.I.C.
- Caisses d'Épargne
- Société générale

VRAAG 2: OP WELKE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN KAN EEN STUDENT BEROEP DOEN?

1. ALLOCATION DE RENTRÉE SCOLAIRE (ARS).

De toewijzing van het ARS komt toe aan gezinnen met een of meer schoolgaande kinderen van 6 tot 18, als hun inkomen niet hoger is dan bepaalde bedragen. Het kan families helpen om de kosten van het schooljaar te financieren. Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd van het kind (vosdroits.service-public, s.d.d.).

2. BEURS VOOR INTERNATEN BASISONDERWIJS :

Dit is een beurs die in sommige departementen wordt uitgekeerd aan gezinnen met bescheiden bestaansmiddelen die geen scholen hebben in hun directe omgeving (vosdroits.service-public, s.d.e.).

3. BEURS VOOR HET ALGEMEEN MIDDELBAAR ONDERWIJS (BOURSE DES COLLÈGES).

Deze beurs is bedoeld ter ondersteuning van ouders met beperkte middelen, wiens kinderen naar het secundair onderwijs gaan. De beurs wordt jaarlijks toegekend. Zowel kinderen in het publieke als het private onderwijs hebben hier mogelijk recht op (vosdroits.service-public, s.d.f.) .

4. BEURS VOOR TECHNISCHE INSTITUTEN (BOURSE DES LYCÉES).

Deze beurs is bedoeld om ouders te ondersteunen die niet zelfstandig kunnen instaan voor de kosten die de studie in een technisch instituut met zich meebrengt (vosdroits.service-public, s.d.g.) .

5. SOCIALE BEURS VOOR HET ALGEMEEN MIDDELBAAR ONDERWIJS EN DE TECHNISCHE INSTITUTEN (FONDS SOCIAUX COLLÉGIEN ET LYCÉEN)

Het gaat hier om een bijkomende steun voor de schoolkosten en de kosten van het leven van de schoolgaande jongere. Het gaat om uitzonderlijke steun die per geval wordt besproken. Het kan bijvoorbeeld gaan om het verlagen van de school- of internaatrekening of de aankoop van sportkledij. Het betreft een fonds dat door de onderwijsinstelling wordt beheerd (vosdroits.service-public, s.d.h.) .

6. BEURZEN OP BASIS VAN SOCIALE CRITERIA VOOR HET HOGER ONDERWIJS (LES BOURSES SUR CRITÈRES SOCIAUX)

Deze beurs is bedoeld voor jongeren die het de materiële middelen ontbreekt om volledig in te staan voor de kosten die het volgen van een studie aan een universiteit of hogeschool met zich meebrengt. De student wordt ingedeeld in één van de zeven categorieën (van 0 tot 6). Een student of zijn ouders moet zelf een aanvraag tot de studiebeurs aanvragen bij het CROUS (Centre régional des œuvres universitaires et scolaires) (étudiant aujourd'hui, s.d.a.).

7. STUDIEFINANCIERING (L'ALLOCATION D'ÉTUDES)

Een financiële ondersteuning voor studenten die zich in een bijzondere situatie bevinden en niet langer recht hebben op de beurs op basis van sociale criteria (Etudiant aujourd'hui, s.d.b.) .

8. DOOR DE STAAT GEWAARBORGDE STUDENTENLENING (PRÊT ÉTUDIANT GARANTI PAR L'ÉTAT)

Een systeem van studentenlening, toegankelijk voor elke student die het wil. Deze lening wordt georganiseerd door de banken in overeenkomst met en onder initiatief van de overheid die zich garant stelt voor de student. De student kan het geld van de lening gebruiken voor kosten die gerelateerd zijn aan het onderwijs en voor kosten die eerder betrekking hebben op levensonderhoud (Le portail étudiant, s.d.).

VRAAG 3: WELKE ZIJN DE VOORWAARDEN TOT DEZE ONDERSTEUNING?

1. ALLOCATION RENTRÉE SCOLAIRE (ARS)

1.1. LEEFTIJDVOORWAARDEN

Kinderen tussen 6 en 18 jaar geven recht op de ARS. In het jaar 2011 wordt de vergoeding betaald voor elk kind geboren tussen 16 september 1993 en 31 januari 2006 (inclusief) (vosdroits.service-public, s.d.d.).

1.2. VOORWAARDEN BETREFFENDE DE ONDERWIJSINSTELLING

Het kind moet ingeschreven zijn in een instelling of agentschap van openbaar of particulier onderwijs. Een kind ingeschreven bij een instituut van het onderwijs op afstand (bv. Nationaal Centrum voor Afstandsonderwijs, CNED) opent ook het recht op de ARS (vosdroits.service-public, s.d.d.).

1.3. FINANCIËLE VOORWAARDEN

Om recht te hebben op de 'Allocation rentrée scolaire' mogen de inkomsten van de ouder(s) een bepaald maximum bedrag niet overschrijden. Dit bedrag hangt af van het aantal kinderen in het gezin.

Tabel 3: Maximale gezinsinkomsten om recht te hebben op ARS

Aantal kinderen	Maximale inkomsten
1 kind	€22.970
2 kinderen	€28.271
3 kinderen	€33.572
Per bijkomend kind	Plus €5.301

Bron: vosdroits.service-public, s.d.d

Het maximum inkomen wordt enkel berekend op basis van het aantal kinderen en blijft dus gelijk voor verschillende vormen van huishoudens (bijvoorbeeld getrouwd koppel of alleenstaande ouder). In het geval dat de inkomsten slechts een klein beetje hoger liggen dan het vastgelegde maximum kan men alsnog een verminderde bijdrage ontvangen (allocation différentielle) (vosdroits.service-public, s.d.d.).

2. BEURS VOOR INTERNATEN BASISONDERWIJS

Het kind moet les volgen in het basisonderwijs en minstens op drie kilometer van de school wonen en er overnachten. Bijkomende voorwaarden verschillen tussen departementen (vosdroits.service-public, s.d.e.).

3. BEURS VAN DE COLLEGES

De beurs wordt uitgekeerd op basis van het aantal kinderen en de gezinsinkomsten. Wanneer de kinderen naar het publiek onderwijs gaan, moet de directeur de schoolgang bevestigen. In het geval van privaat onderwijs moet een inspecteur vaststellen dat het kind er naar school gaat (vosdroits.service-public, s.d.f.)

Tabel 4: Maximale gezinsinkomsten in 2009 om recht te hebben op een beurs van de colleges

Aantal kinderen	Voor een beurs van €80,91	Voor een beurs van €224,10	Voor een beurs van €350, 01
1 kind	€13 724	€7 419	€2 618
2 kinderen	€16 891	€9 131	€3 222
3 kinderen	€20 058	€10 843	€3 827
4 kinderen	€23 225	€12 555	€4 431
5 kinderen	€26 393	€14 268	€5 035
Per bijkomend kind	€3 167	€1 712	€604

Bron: vosdroits.service-public, s.d.f.

4. BEURS VOOR TECHNISCHE INSTITUTEN (BOURSE DES LYCÉES)

De leerling volgt les in Frankrijk en heeft de Franse nationaliteit of de leerling heeft een buitenlandse nationaliteit maar zijn of haar ouders verblijven regelmatig op Frans grondgebied. Hij krijgt bovendien een vorming in een publiek, privaat of andere gemachtigde instelling. De leerling zit ten slotte op het niveau van een klas van het 1ste, 2de of afsluitende niveau dat leidt naar het behalen van een diploma, een technisch getuigschrift of in een klas van het CAP of van BEP of de leerling zit in een voorbereidende klas voor een leercontract (vosdroits.service-public, s.d.g.).

Er zijn nationale barema's vastgelegd voor het maximum aan bestaansmiddelen dat een gezin mag hebben om aanspraak te kunnen maken op de beurs. Men houdt in dit geval rekening met de inkomsten, het aantal kinderen en de samenstelling van het gezin (één of twee ouders die al dan niet werken). Voor een gezin met twee kinderen en twee werkende ouders is het plafond bepaald op €16.556. In het academiejaar 2011-2012 gelden de bedragen die zijn vastgelegd in het jaar 2009 (vosdroits.service-public, s.d.g.).

Meerderjarige of zelfstandige jongeren (jongeren tussen 16 en 18 jaar die niet thuis wonen) kunnen de beurs zelf ontvangen op voorwaarde dat ze niet ten laste zijn van een andere volwassene (vosdroits.service-public, s.d.g.).

5. AANVULLENDE PREMIES BIJ DE BEURS VOOR TECHNISCHE INSTITUTEN

5.1. DE PREMIE VOOR UITRUSTING

Wanneer de leerling een bepaalde gespecialiseerde richting volgt waarvoor hij of zij gespecialiseerd materiaal moet aankopen, heeft hij of zij in het eerste jaar eenmaal recht op een bijkomende premie (vosdroits.service-public, s.d.g.).

5.2. PREMIE VOOR HET AANVATTEN VAN EEN NIEUW JAAR

Aan het begin van een jaar dat leidt tot het behalen van een diploma kan men beroep doen op een extra premie om de kosten aan het begin van het schooljaar te dekken. Een leerling die het jaar dubbelt, heeft geen recht op deze premie (vosdroits.service-public, s.d.g.).

5.3. KWALIFICATIEPREMIE

Wanneer de leerling een kwalificatiejaar aanvangt, kan hij recht hebben op een bijkomende premie. Deze premie is te combineren met andere beurzen en premies, de premie voor het aanvatten van een nieuw jaar uitgezonderd (vosdroits.service-public, s.d.g.).

5.4. DE PREMIE VOOR VERDIENSTELIJKE LEERLINGEN

Leerlingen die de vermelding 'bien' of 'très bien' krijgen op nationaal vastgelegde proeven, kunnen een bijkomende premie krijgen. Dit wordt per geval gecontroleerd door een inspecteur nadat dit door een commissie werd voorgesteld (vosdroits.service-public, s.d.g.).

5.5. INTERNAAT-PREMIE

In bepaalde gevallen kan men bijkomende steun ontvangen als men het kind naar een internaat stuurt. De specifieke voorwaarden zijn afhankelijk van lokale regelingen en worden hier niet verder besproken.

6. VOORLOPIGE BEURS

Op basis van een veranderende gezinssituatie of financiële situatie kan men een voorlopige beurs aanvragen. Dit kan zijn in het geval van een student die nog geen recht had op een beurs of in het geval van een beursstudent die zou veranderen van categorie (vosdroits.service-public, s.d.g.).

7. SOCIALE BEURS VOOR HET ALGEMEEN MIDDELBAAR ONDERWIJS EN DE TECHNISCHE INSTITUTEN (FONDS SOCIAUX COLLÉGIEN ET LYCÉEN)

Men moet een concrete aanvraag indienen bij het schoolhoofd. Een raad, voorgezeten door het schoolhoofd beslist over de steun die men al dan niet zal verlenen in de geanonimiseerde case. Men kan aanspraak maken op dit fonds in de tweede graad van publieke scholen en in sommige private scholen onder contract (vosdroits.service-public, s.d.h.).

8. BEURZEN OP BASIS VAN SOCIALE CRITERIA VOOR HET HOGER ONDERWIJS (LES BOURSES SUR CRITÈRES SOCIAUX)

De student moet ingeschreven zijn in een erkende onderwijsinstelling en dient voltijds onderwijs te volgen in een door de Franse overheid erkende instelling in Frankrijk of in een land van de Raad van Europa (Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherche, 2009). Men kan maximaal 7 jaar beroep doen op deze beurs. Uitzonderingen met het oog op het afronden van de studies zijn in principe mogelijk. De beurs wordt jaarlijks herzien op basis van criteria betreffende studievoortgang en inspanningen, zoals regelmatig aanwezig zijn in de lessen en het afleggen van examens. De CROUS

beslist of de student nog recht heeft op de beurs (Etudiant aujourd'hui, s.d.a.) (vosdroits.service-public, s.d.i.).

De studenten dienen in het bezit te zijn van een diploma secundair onderwijs (baccalauréat) om recht te hebben op de studiebeurs hoger onderwijs (Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherche, 2009).

De studenten dienen of de Franse nationaliteit te hebben of de nationaliteit te hebben van een ander land binnen de Europese (Economische en Monetaire) Unie of van Zwitserland te zijn. Zij die de Franse nationaliteit niet bezitten, dienen te bewijzen dat ze vol- of deeltijds tewerkgesteld geweest zijn in Frankrijk voorafgaand aan de aanvraag of dat hun ouders of titularis(sen) een salaris ontvangen in Frankrijk. Deze voorwaarden gelden niet voor personen die kunnen aantonen dat ze een afdoende band hebben met Frankrijk. Deze band kan zich vertalen in een lang verblijf in Frankrijk, in een onderwijs carrière in Frankrijk of in familiale banden met personen in Frankrijk (Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherche, 2009).

Als de student niet één van de bovengenoemde nationaliteiten bezit, dient hij een erkend vluchteling te zijn of hiertoe een geldig verzoek te hebben ingediend of als asielzoeker een verblijfsvergunning te bezitten (Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherche, 2009).

Studenten kunnen tot de leeftijd van 26 jaar beroep doen op deze beurs op basis van sociale criteria (Etudiant aujourd'hui, s.d.a.).

De student moet aantonen dat de familie over beperkte levensmiddelen beschikt. Concreet gaat het over de financiële inkomsten. Op de basis van deze inkomsten kan de CROUS de leerling in één van de zeven categorieën plaatsen (Etudiant aujourd'hui, s.d.a.) (vosdroits.service-public, s.d.i.).

9. STUDIEFINANCIERING (L'ALLOCATION D'ÉTUDES).

Bijzondere criteria: Je familiale situatie is tijdelijk onzeker omdat je ouders gaan scheiden (hier moet een attest van worden bezorgd), je hebt eventuele problemen die geen recht geven op een andere beurs of uitkering, je woont onafhankelijk van je familie (die moet bewezen worden met een attest van de sociale dienst), je hebt de leeftijdsgrens van 26 jaar voor een beurs op basis van sociale criteria overschreden (Etudiant aujourd'hui, s.d.b.).

10. DOOR DE STAAT GEWAARBORGDE STUDENTENLENING (PRÊT ÉTUDIANT GARANTI PAR L'ÉTAT)

Deze lening staat in principe ter beschikking van elke student die dat wenst. Men stelt dus geen inkomen gebonden voorwaarden. De lening wordt uitgekeerd aan de student zelf. De student kan de lening aanvragen zonder toezegging of toezicht door de ouders.

De lening duurt maximaal 10 jaar en de student moet minder dan 28 jaar zijn wanneer de lening wordt stopgezet. De student moet de Franse nationaliteit bezitten of afkomstig zijn uit een land dat lid is van de Europese Unie en al minstens 5 jaar regelmatig in Frankrijk verblijven voor het afsluiten van de lening.

Het deel dat men moet terugbetalen na het succesvol afronden van de studies (het toegestane bedrag met rente min 70% van het toegestane bedrag zonder rente) kan men in één keer of in schijven aflossen, volgens de afspraak met de bank. In het geval van gefaalde studies dan springt de overheid nog steeds bij voor een deel van het geleende bedrag. Deze tussenkomst is afhankelijk van het geleende bedrag en de specifieke afspraken met de bank (Le portail étudiant, s.d.).

VRAAG 4: HOE HOOG LIGGEN DE BEDRAGEN VAN DE UITKERINGEN / BEURZEN / LENINGEN?

1. ALLOCATION RENTRÉE SCOLAIRE

Tabel 5: Jaarlijkse bedragen van de ARS in Frankrijk

Leeftijd van het kind	Bedrag voor het jaar 2011
6-10 jaar	€284,97
11-14 jaar	€311,11
15-18 jaar	€311,11

Bron: Vosdroits.service-public, s.d.d.

2. BEURS VOOR INTERNATEN BASISONDERWIJS

De bedragen verschillen tussen departementen (vosdroits.service-public, s.d.e.).

3. BEURS VOOR MIDDELBAAR ONDERWIJS (BOURSE DES COLLÈGES)

Zoals reeds vermeld (zie boven) zijn er 3 verschillende bedragen die als beurs voor het middelbaar onderwijs worden uitgekeerd. De hoogte van de beurs is afhankelijk van de bestaansmiddelen van het gezin. De bedragen van de beurs zijn voor het jaar 2011 vastgelegd op: €350,01, €224,10 en €80,91 (vosdroits.service-public, s.d.f.).

4. BEURS VOOR TECHNISCHE INSTITUTEN (BOURSE DE LYCÉES)

De hoogte van de (basis)beurs is €43,74 vermenigvuldigd met 3 tot 10, afhankelijk van de inkomsten van het gezin en de kosten die men heeft voor het volgen van een vorming in een technisch instituut. Men kan dus een beurs ontvangen tussen de €131,22 en €437,40. Deze wordt in 3 delen uitbetaald, per trimester. In het academiejaar 2011-2012 gelden de bedragen die zijn vastgelegd in 2009 en hier zijn vermeld (vosdroits.service-public, s.d.g.).

5. AANVULLENDE PREMIES BIJ DE BEURS VOOR TECHNISCHE INSTITUTEN

Tabel 6: Eénmalige bedragen van de aanvullende premies bij de beurs voor Technische Instituten in Frankrijk

Premie	Bedrag
Premie voor uitrusting	€ 341,71 (eenmalig en in één keer uitgekeerd)
Premie voor het aanvangen van een nieuw jaar	€217,08 (in één keer uitgekeerd)
Kwalificatiepremie	€435,84 (in drie keer uitgekeerd)
Premie voor verdienstelijke leerlingen	€800 (in drie keer uitgekeerd)
Internaat-premie	Afhankelijk van het departement waar men woont

Bron: Vosdroits.service-public, s.d.g.

6. SOCIALE BEURS VOOR HET ALGEMEEN MIDDELBAAR ONDERWIJS EN DE TECHNISCHE INSTITUTEN (FONDS SOCIAUX COLLÉGIEN ET LYCÉEN)

De steun van het fonds wordt geval per geval bepaald. Het kan gaan om een uitgekeerd bedrag of een gift in natura (bijvoorbeeld sportschoenen). Afhankelijk van de situatie wordt de steun uitgekeerd aan de ouders dan wel aan de jongere zelf (vosdroits.service-public, s.d.h.).

7. BEURZEN OP BASIS VAN SOCIALE CRITERIA VOOR HET HOGER ONDERWIJS (LES BOURSES SUR CRITÈRES SOCIAUX)

De hoogte van de beurs is afhankelijk van de indelingen in één van de zeven categorieën. Deze indeling gebeurt door de CROUS op basis van het gezinsinkomen van het gezin waar de student verblijft. Een toewijzing aan categorie 0 leidt tot een kwijtschelding van het inschrijvingsgeld en mogelijk een verlaging van de sociale bijdrage. Een indeling in categorie 6 komt neer op een jaarlijkse uitkering van €4.600 (vosdroits.service-public, s.d.i.).

8. STUDIEFINANCIERING (L'ALLOCATION D'ÉTUDES).

De toekenning van deze beurs wordt beslist door het CROUS. Hiervoor neemt men naast de bijzondere situatie die de aanleiding gaf tot het aanvragen van de beurs ook het inkomen van de student en zijn gezin in rekening. Het bedrag kan maximaal oplopen tot het bedrag overeenkomstig met categorie vijf van de beurs op basis van sociale criteria (étudiant aujourd'hui, s.d.b.).

9. DOOR DE STAAT GEWAARBORGDE STUDENTENLENING (PRÊT ÉTUDIANT GARANTI PAR L'ÉTAT)

De student kan tot € 15 000 lenen over de hele studieperiode. In overeenkomst met de bank worden de stortingen geregeld (Le portail étudiant, s.d.).

BESLUIT

Zoals bleek uit de bovenstaande analyse van wet- en regelgeving met betrekking tot de financiële ondersteuning van studerende jongeren (in materiële nood) verschillen België, Nederland en Frankrijk op een aantal punten sterk. We overlopen hier kort de belangrijkste gelijkenissen en verschillen met betrekking de kinderbijslag, de studiefinanciering en de bijstand.

De systemen voor kinderbijslag zijn in de drie landen gelijkaardig. De kinderbijslag bestaat uit een universeel deel – dat wordt berekend op basis van het aantal kinderen – en de mogelijkheid om een toeslag te krijgen, afhankelijk van het gezinsinkomen. In de drie landen gaat het om een gift met als doel de ouders of verzorgende personen te ondersteunen in het zorgen voor en het opvoeden van kinderen en jongeren. De kinderbijslag wordt dan ook in principe uitgekeerd aan de ouder(s) van het kind. In de drie landen bestaat er eveneens een bijkomende toeslag die leeftijdsgebonden is. Het belangrijkste verschil tussen de Belgische, Nederlandse en Franse regeling zit in de leeftijdsvoorwaarden. In Nederland is de kinderbijslag enkel bedoeld voor minderjarige kinderen en jongeren. In België kan een jongere tot 25-jarige leeftijd recht hebben op kinderbijslag wanneer deze voldoet aan voorwaarden in verband met het volgen van een studie en een maximaal aantal te presteren werkuren. In Frankrijk geeft een kind tot 20 jaar recht op kinderbijslag. Bijzonder aan de Franse regeling is dat men pas kinderbijslag ontvangt vanaf het tweede kind. In Frankrijk bestaan er echter wel een hele reeks bijkomende regelingen voor bijzondere situaties.

Als we kijken naar de regelingen voor studiefinanciering en de bijstand voor jongeren dan bemerken we een structureel verschil betreffende de bijstand tussen België enerzijds en Nederland en Frankrijk anderzijds. In België hanteert men een relatief strak onderscheid tussen het levensonderhoud (het leefloon) en de studiekosten (de studiebeurs) van de studerende jongere. Beide regelingen vormen een ondersteuning in de vorm van een gift, die wordt uitbetaald aan de meerderjarige student. De studiebeurs en het leefloon zijn bedoeld voor jongeren die financieel zwakker staan. Gezien het onderscheid tussen levensonderhoud en studiekosten is het perfect mogelijk en zelfs waarschijnlijk dat een Belgische student recht heeft op beide regelingen, wanneer deze aan de inkomensvoorwaarden voldoet.

In Nederland organiseert de Dienst Uitvoering Onderwijs zowel de regelingen die rechtstreeks bedoeld zijn voor het ondersteunen van studiekosten (het collegekrediet) als die regelingen die ook bedoeld zijn voor dagelijkse kosten zoals: verblijfplaats, voeding, kleding, vervoer, enzovoort (basisbeurs, studentenreisproduct, aanvullende beurs en de lening). Het gevolg hiervan is dat een studerende jongere in Nederland per definitie niet in de bijstand terecht komt aangezien alle studerende jongeren worden ondersteund in hun studiekosten en in hun levensonderhoud. Een aanvullende beurs en een vrijblijvende bijkomende lening zijn bedoeld om jongeren die financieel zwakker staan extra te ondersteunen. In tegenstelling tot het Belgische systeem, kiest men in Nederland niet voor giften, maar werkt men met prestatiebeurzen en leningen. Prestatiebeurzen zijn leningen die worden omgezet in een gift als de student tijdig het diploma haalt van de studie die hij/zij volgt. Als de jongere afhaakt of langer doet over de studie dan gewenst, zal hij/zij de beurs moeten terugbetalen.

Ook in Frankrijk komt een student in principe niet terecht in de bijstand. Een persoon onder de 25 jaar heeft er principieel geen recht op bijstand maar er bestaan uitzonderingen voor jongeren met

een arbeidsverleden. Ook in Frankrijk bestaat er een systeem van studentenleningen waar de overheid een deel van betaalt. Dit systeem is minder uitgebreid dan in Nederland en is vrijblijvend. Het geld van deze lening kan zowel worden aangewend voor studiekosten als voor levensonderhoud. De andere ondersteuning met betrekking tot studiekosten zijn giften, gebonden aan inkomensvoorwaarden. In bepaalde gevallen zoals 'de beurs voor hoger onderwijs op basis van sociale voorwaarden' interpreteert men studiekosten breed zodat deze deels het algemeen levensonderhoud van de student ondersteunen.

Hieronder geven we op een schematische wijze alle uitkeringen en beurzen weer waar een jongere of de ouder(s) van die jongere recht op hebben, door het statuut 'student' van de jongere. We bespreken telkens de volgende kenmerken: Betreft het een uitkering die gericht is op levensonderhoud of op de ondersteuning van studiekosten, om welke uitkering gaat het, wie is de uitbetalende instantie, is de uitkering afhankelijk van het inkomen van de student (en haar ouders), gaat het om een gift, een lening of een ander type ondersteuning, aan wie wordt de uitkering uitbetaald en welke zijn de leeftijdsvoorwaarden?

Tabel 7: Samenvattende tabel bij deel twee: een overzicht van de uitkeringen en beurzen waarop studenten recht hebben in België, Nederland en Frankrijk

Land	Levens- onderhoud of studie- kosten	Type uitkering	Uitbetalende instantie	Inkomen- gebonden	Gift / Lening / Andere	Uitkering aan student of aan ouders	Leeftijds- voorwaarden
België	Levens- onderhoud	Kinderbijslag	Kinderbijslag-fonds	Neen	Gift	Ouders	Maximaal tot 25 jaar
		Sociale toeslag	Kinderbijslag-fonds	Ja	Gift	Ouders	Maximaal tot 25 jaar
		Leeftijdstoelage	Kinderbijslag-fonds	Ja	Gift	Ouders	Van 6 tot 11 jaar Van 12 tot 17 jaar Van 18 tot 25 jaar
		Leefloon student	OCMW (deels federale terugbetaling)	Ja	Gift	Student	Vanaf 18 jaar
	Studie- kosten	Gratis basis en secundair onderwijs	Georganiseerd en gewaarborgd door de gemeenschaps-overheid	Neen	/	/	Leerplicht tot 18 jaar, geen maximumleeftijd
		Schoolpremie	Kinderbijslag-fonds	Neen	Gift	Ouders	
		Studiefinanciering Secundair onderwijs	Gemeenschaps-overheid	Ja	Gift	Ouders of Student	Tot en met 22 jaar
		Studiefinanciering Hoger onderwijs	Gemeenschaps-overheid	Ja	Gift	Student	Vlaamse gemeenschap: geen maximumleeftijd Franse gemeenschap: 18-35 jaar
Neder- land	Levens- onderhoud	Kinderbijslag	De sociale verzekerings-bank	Neen	Gift	Ouders	Tot 18 jaar
		Kindgebonden budget	Nederlandse belastingdienst	Ja	Gift	Ouders	Tot 18 jaar
		Inkomensvoor-ziening	Uitvoerings-instituut werknemers-verzekering	Ja	Gift	Student	Van 18 (uitzonderlijk 16) tot 27 jaar
		Tegemoet-koming scholieren	Dienst Uitvoering onderwijs (DUO)	Neen	Gift	Student	Geen maximumleeftijd vastgelegd
		Basisbeurs	DUO	Neen	Prestatie-beurs (een lening die	Student	Tussen 18 en 30 jaar

Frank- rijk				een gift wordt als men tijdig slaagt)		
	Studentenreis- product	DUO	Neen	Prestatie-beurs	Student	Tussen 18 en 30 jaar
	Aanvullende beurs	DUO	Ja	Prestatie-beurs	Student	Tussen 18 en 30 jaar
	Lening	DUO	Neen	Lening	Student	
	Bijkomende ondersteuning voor studiekosten	Bepaalde gemeenten	Ja	Gift	Ouders	Tot 18 jaar
	Verhoogde kinderbijslag	De sociale verzekerings-bank	Neen	Gift	Ouders	Tot 18 jaar
	Tegemoetkoming ouders	DUO	Neen	Gift	Ouders	Tot 18 jaar
	Aanvullende beurs tegemoetkoming scholieren	DUO	Ja	Gift	Student	Tussen 18 en 30 jaar
	Het collegegeld- krediet	DUO	Neen	Lening	Student	Tussen 18 en 30 jaar
	Levens- onderhoud	Kinderbijslag	CNAF	Neen	Gift	Ouders
						Tot 20 jaar; uitzonderingen mogelijk
	Bijkomende steun voor het verblijf van studenten	CNAF	Ja	Gift	Student	Vanaf 18 tot 26; uitzonderingen mogelijk
	Studie- kosten	ARS	Franse overheids- administratie Departement	Ja	Gift	Ouders
						Tussen 6 en 18 jaar
	Beurs voor het algemeen middelbaar onderwijs	Franse overheids- administratie	Ja	Gift	Ouders	Leerlingen in het basisonderwijs
	Beurs voor technische instituten	Franse overheids- administratie	Ja	Gift	Ouders	Leerlingen in het Secundair Onderwijs
	Sociale beurs voor het middelbaar onderwijs	Franse overheids- administratie	Ja	Gift	Ouders	Leerlingen in het Secundair Onderwijs
	Beurzen voor het hoger onderwijs op basis van sociale criteria	Crous	Ja	Gift	Student	Van 18 jaar tot en met 26 jaar
	Studiefinanciering	Crous	Ja	Gift	Student	Studenten hoger onderwijs – geen algemeen geldende maximumleeftijd
	Levens- onderhoud en studie- kosten	Door de staat gewaARBorgde studentenlening	Banken	Neen	Lening waarvan een deel wordt terugbetaald door de staat	Student
						Tot maximaal 28 jaar

BIBLIOGRAFIE

- AER (Administration générale de l'Enseignement de la Recherche scientifique), Communauté française de Belgique (s.d.a), "Frais d'inscription dans l'enseignement supérieur", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.enseignement.be/index.php?page=4302>
- AER (Administration générale de l'Enseignement de la Recherche scientifique), Communauté française de Belgique (s.d.b), "Les allocations et prêts d'études", geraadpleegd juli 2011 uit : <http://www.enseignement.be/index.php?page=25371&navi=375>
- Afdeling Studietoelagen Vlaanderen (2009), "School- en studietoelagen 2009-2010", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2009/0901-toelagen.htm>

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (2002). Wetsontwerp betreffende het recht op maatschappelijke integratie, *DOC 50 1603/001*.

Belgium (2010a), “Studiekosten”, geraadpleegd juli 2011 uit:
<http://www.belgium.be/nl/Leren/studiekosten/>

Belgium (2010b), “Studietoelagen”, geraadpleegd juli 2011 uit:
<http://www.belgium.be/nl/Leren/studiekosten/studietoelagen/>

Belgium (2010c), “Kostenbeheersing”, geraadpleegd juli 2011 uit:
<http://www.belgium.be/nl/Leren/studiekosten/kostenbeheersing/>

Belgium (2010d), “Inschrijvingsgeld”, geraadpleegd juli 2011 uit:
<http://www.belgium.be/nl/Leren/studiekosten/inschrijvingsgeld/>

Belgium (2010e), “Studieleningen”, geraadpleegd juli 2011 uit:
<http://www.belgium.be/nl/Leren/studiekosten/Studieleningen/>

Belgium (2010f), “Kinderbijslag voor studenten”, geraadpleegd december 2011 uit:
https://www.socialsecurity.be/CMS/nl/citizen/displayAllowance/PRI_ALL_8.xml/private_life

Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008a), “Financiële maatschappelijke steun equivalent aan het leefloon”, geraadpleegd juli 2011 uit:
http://www.ocmw-info-cpas.be/index.php/fiche_FT_nl/laide_sociale_financiere_equivalente_au_revenu_dintegration_sociale_eris_ft#m2

Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008b), “Het Recht op maatschappelijke integratie (RMI)”, geraadpleegd juli 2011 uit:
http://www.ocmw-info-cpas.be/index.php/fiche_FT_nl/le_droit_a_lintegration_sociale_dis_ft#m4a4

CAF (s.d.a), “Particuliers: informations pratiques” geraadpleegd december 2011 uit:
http://www.caf.fr/wps/portal/!ut/p/c5/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3hLf2dfY0cn35AAQ1czAyNTSzNfr1BnlwMDA_1wkA6zeAMcwNEAlq83wdLb39DAyMfc1SvQ1xiowBhNPSDA39TAKMDSwNfCyMTYwN9c388jPzdVvyA7O8jCUVERAFfbQwo!/dl3/d3/L2dJQSEvUU3t3QS9ZQnZ3LzZfNU1MOUkwUIVWUDqzODBJNkdMT1MzMdAwMDA!/

CAF (s.d.b.), “Etudiants” geraadpleegd december 2011 uit:
https://www.caf.fr/wps/portal/!ut/p/c5/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3hLf2dfY0cn3xAPb1NXA6MAzyB3zxBHYwNvA6B8JK8pbe_oYGRj4WrvV6CvsYGBqTGKbjRZdwP9cJB9ZvEGOICJAUQebkKAi68l0H7_wDCvYCegCeZo8pj2-3nk56bqF-RGGGQGpCsCABEcoTM!/dl3/d3/L2dJQSEvUU3t3QS9ZQnZ3LzZfOU9DTTNBQk1USEs1RTAyUEISR0IUQTMwNDY!/

Cincinnati, S. & Nicaise, I. (2009), *Belgium: Minimum Income Schemes: panorama and assessment. A study of National Policies*, 30 blz.

Communauté française de Belgique (s.d.), “Allocation d’études”, geraadpleegd juli 2011 uit:
<http://www.allocations-etudes.cfwb.be/#C-4>

Courard, P. (2011), Omzendbrief 1 mei 2011, “Aanpassing van de bedragen die tot de federale wetgeving met betrekking tot het maatschappelijk welzijn behoren, op 1 mei 2011”, 6 blz.

Cuypers, D. & Torfs, D.(2011), ‘Maatschappelijke integratie en OCMW-dienstverlening’ blz 743-801, in Put, J. & Cuypers, D. & D. Torfs (2011), ‘Ontwikkelingen van de sociale zekerheid 2006-2011’, Brugge: N.V. die Keure, 802blz.

De Belastingdienst (s.d), “Kindgebonden budget 2012: wetswijzigingen” geraadpleegd november 2011 uit:
http://www.toeslagen.nl/particulier/kindgebondenbudget2011/kindgebondenbudget_wie_wat_t_wanneer/kindgebondenbudget_wie_wat_wanneer-02.html#P29_3070

- de Corte, R. & de Gtoote, B. (2005), *Overzicht van het burgerlijk recht*, Mechelen, Kluwer uitgevers, 747 blz.
- Decreet (2004a). Decreet betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen en houdende dringende hogeronderwijsmaatregelen, *B.S.12/10/2004*.
- Decreet (2004b). Decreet betreffende de studiefinanciering en de studentenvoorzieningen in het hoger onderwijs van de Vlaamse gemeenschap, *B.S.28/07/2004*.
- Decreet (2007). Decreet betreffende de studiefinanciering van de Vlaamse gemeenschap, *B.S.19/07/2007*.
- De Krom, P. (2011), "Voorstel van wet tot wijziging van de Wet werk en bijstand en samenvoeging van die wet met de Wet investeren in jongeren gericht op bevordering van deelname aan de arbeidsmarkt en vergroting van de eigen verantwoordelijkheid van uitkeringsgerechtigden", 17 juni 2011, 25 blz.
- Documentissime (s.d.), "Lettre de demande d'aide au fonds d'aide aux jeunes : FAJ", geraadpleegd februari 2012 uit <http://www.documentissime.fr/modeles-de-lettres/lettre-de-demande-d-aide-au-fonds-d-aide-aux-jeunes-faj-1292.html>
- DUO (2009), *Alles over studiefinanciering voor studenten en afgestudeerden, Dienst uitvoering onderwijs, Ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschap*, 84 blz.
- DUO (s.d.a), "Collegegeld", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studeren/collegegeld.asp>
- DUO (s.d.b), "Langstudeerders", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studeren/langstudeerders.asp>
- DUO (s.d.c), "Tegemoetkoming scholieren", geraadpleegd juli 2011 uit: http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegscholieren/tegemoetkoming_scholieren.asp
- DUO (s.d.d), "Rente", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studieschuld/rente.asp>
- DUO (s.d.e), "Collegegeldkrediet", geraadpleegd juli 2011 uit: http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/sfho/wat_is_studiefinanciering/collegegeldkrediet.asp
- DUO (s.d.f), "Collegegeld", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studeren/collegegeld.asp>
- DUO (s.d.g), "Tegemoetkoming ouders", geraadpleegd juli 2011 uit: http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegouders/tegemoetkoming_ouders.asp
- DUO (s.d.h), "Tegemoetkoming scholieren: voorwaarden", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegscholieren/voorwaarden.asp>
- DUO (s.d.i), "Tegemoetkoming ouders: bedragen", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegouders/bedragen.asp>
- DUO (s.d.j), "Tegemoetkoming scholieren: bedragen", geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegscholieren/betaling/bedragen.asp>
- DUO (s.d.k), "Tegemoetkoming ouders: voorwaarden", geraadpleegd november 2011 uit: http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegouders/voorwaarden/voorwaarden.asp#Uw_inkomen
- DUO (s.d.l), "Tegemoetkoming ouders: betaald data", geraadpleegd november 2011 uit: [http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegouders/betaald data.asp](http://www.ib-groep.nl/particulieren/studiefinanciering/tegouders/betaalddata.asp)

- Dupont, C. (2004), Omzendbrief 3 augustus 2004, “Wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie – studenten en het recht op een leefloon”, 16 blz.
- Etudiant aujourd'hui (s.d.a.), “Les bourses sur critères sociaux”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://etudiant.aujourd'hui.fr/etudiant/info/les-bourses-sur-criteres-sociaux.html>
- Etudiant aujourd'hui (s.d.b.), “L'allocation d'études”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://etudiant.aujourd'hui.fr/etudiant/info/l-allocation-d-etudes.html>
- Kabinet Vlaams minister van Onderwijs en Vorming (2006), “Studiefinanciering in het onderwijs in Vlaanderen en de democratisering van het hoger onderwijs”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/archief/2006/2006p/files/0207-Nota-studiefinancieringHO.htm>
- Le portail étudiant (s.d.), “Prêt étudiant garanti par l'État”, geraadpleegd januari 2012 uit: <http://www.etudiant.gouv.fr/pid20474/pre-etudiant.html>
- Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherche (2009). Bourses et Aides aux Etudiants. Bulletin Officiel, 30.
- NIBUD (s.d.), “Schoolkosten”, geraadpleegd november 2011 uit: <http://www.nibud.nl/inkomsten/tegemoetkomingen-voor-ouders/schoolkosten.html>
- OCMW Antwerpen (s.d.), “Leefloon voor studenten”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ocmw.antwerpen.be/intro.htm>
- Onderwijs en Vorming Vlaanderen (s.d.a), “De toelagen voor studenten hoger onderwijs”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/brochure10-11/toelagenperonderwijsniveau/hogeronderwijs/>
- Onderwijs en Vorming Vlaanderen (s.d.b), “Hoe bepaal ik mijn leefeenheid?”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/brochure11-12/leefeenheid/>
- Onderwijs en Vorming Vlaanderen (s.d.c), “School- en studietoelagen: De voorwaarden voor leerlingen kleuter- en lager onderwijs”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/brochure11-12/voorwaardenperonderwijsniveau/kleuterenlageronderwijs/>
- Onderwijs en Vorming Vlaanderen (s.d.d), “School- en studietoelagen: De voorwaarden voor leerlingen secundair onderwijs”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/brochure11-12/voorwaardenperonderwijsniveau/secundaironderwijs/>
- Onderwijs en Vorming Vlaanderen (s.d.e), “School- en studietoelagen: De voorwaarden voor studenten hoger onderwijs”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/brochure11-12/voorwaardenperonderwijsniveau/hogeronderwijs/>
- Onderwijs en Vorming Vlaanderen (2011), “Studiefinanciering: school- of studietoelage, mobiliteitstoelage (ho)”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.ond.vlaanderen.be/wetwijs/thema.asp?id=127&fid=3>
- POD MI (s.d.), “Zijn toelagen uitgekeerd door de Studentenvoorzieningen van hogescholen en universiteiten vrijgesteld voor de berekening van het leefloon?”, FAQ, geraadpleegd juli 2011 uit: [http://trinicom.mi-is.be/\(jdfjs455esz5cdqu3uufpeer\)/direct.aspx?T=NL&CL=0](http://trinicom.mi-is.be/(jdfjs455esz5cdqu3uufpeer)/direct.aspx?T=NL&CL=0)
- Rijksdienst voor Kinderbijslagen voor Werknemers, (2011), “U hebt vragen? Maak uw keuze...”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://www.rkw.be/Nl/index.php> (online)

- Rijksoverheid NL (s.d.a), “Kom ik in aanmerking voor de tegemoetkoming ouders?”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/kom-ik-in-aanmerking-voor-de-tegemoetkoming-ouders.html>
- Rijksoverheid NL (s.d.b), “Wat is het kindgebonden budget?”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/wat-is-het-kindgebonden-budget.html>
- Rijksoverheid NL (s.d.c), “Wanneer heb ik recht op vermindering, vrijstelling of teruggave van lesgeld?”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/wanneer-heb-ik-recht-op-vermindering-vrijstelling-of-teruggave-van-lesgeld.html>
- Rijksoverheid NL (s.d.d), “Wanneer moet ik lesgeld betalen?”, geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/wanneer-moet-ik-lesgeld-betalen.html>
- Rijksoverheid NL (s.d.), “Wet Werken naar vermogen (Wwnv), geraadpleegd juli 2011 uit: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/wet-werken-naar-vermogen-wwnv>
- RMI-besluit, “Koninklijk besluit van 11 juli 2002 houdende het algemeen reglement betreffende het recht op maatschappelijke integratie”, update van 13 mei 2011, 25 blz.
- RMI-wet, “Wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie”, wet van 26 mei 2002, update van 30 december 2009, 25 blz.
- SVB (s.d.), “Kinderbijslag vanaf januari 2011”, geraadpleegd november 2011 uit http://www.svb.nl/int/nl/kinderbijslag/betaling/hoeveel_kinderbijslag_krijgt_u/index.jsp
- Tweede Kamer (2008), “Memorie van toelichting: Bevordering duurzame arbeidsinschakeling jongeren tot 27 jaar (Wet investeren in jongeren)”, *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2008-2009, 31 775, nr. 3, 54 blz.
- Tweede Kamer (2011), “Memorie van toelichting bij het wetsvoorstel tot wijziging WWB en WIJ (17 juni 2011)”, *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2010-2011, 46 blz.
- Van Hoestenbergh, L. & Verstegen, R. (2007), *Studentenrecht, Juridische en sociale gids voor het hoger onderwijs*, Leuven, Acco, 825 blz.
- Vos Droits. Service-public (s.d.a.), “Allocations destinées aux familles”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/N156.xhtml>
- Vos Droits. Service-public (s.d.b.), “Revenu de solidarité active (RSA) : définition et conditions d'attribution”, geraadpleegd januari 2012 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F19778.xhtml>
- Vos Droits. Service-public (s.d.c.), “Allocations familiales”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F13213.xhtml>
- Vos Droits. Service-public (s.d.d.), “Allocation de rentrée scolaire”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1878.xhtml>
- Vos Droits. Service-public (s.d.e.), “ Bourse de fréquentation scolaire pour l'école élémentaire”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1883.xhtml>
- Vos Droits. Service-public (s.d.f.), “Aide financière pour la scolarité : bourse des colleges”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F984.xhtml>
- Vos Droits. Service-public (s.d.g.), “Bourses des lycées”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F616.xhtml>

Vos Droits. Service-public (s.d.h.), “Fonds sociaux collégien et lycéen”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1025.xhtml>

Vos Droits. Service-public (s.d.i.), “Bourses sur critères sociaux : décision d'attribution, versement et recours”, geraadpleegd december 2011 uit: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F12217.xhtml>

WIJ (Wet Investeren in Jongeren) (2009), “Wet Investeren in Jongeren”, update van 17 juli 2011, geraadpleegd juli 2011 uit: http://wetten.overheid.nl/BWBR0026054/geldigheidsdatum_17-07-2011 (Centre de documentation administrative, 2003).

(Vlaams Parlement, 2004). <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1878.xhtml>
<http://etudiant.aujourd'hui.fr/etudiant/info/l-allocation-d-etudes.html>

(Ministère de l'enseignement supérieur et de la recherche, 2009).

DEEL 3: GEOGRAFISCHE EN PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN VAN STUDENTEN MET LEEFLOON

KWANTITATIEF ONDERZOEK OP BASIS VAN DE POPULATIEDATABANK PRIMA

MARJOLIJN DE WILDE

INLEIDING

Op basis van een populatiedatabank die wij van de POD Maatschappelijke Integratie ter beschikking kregen, zijn we in staat om twee dingen te doen, ter voorbereiding van onze eigen onderzoek aan de hand van een enquête en aan de hand van focusgroepen. Eerst en vooral kunnen we de spreiding van studenten over de verschillende OCMW's nagaan. We houden daarbij rekening met de regio, de grootte van de gemeente, het percentage bijstandstrekkers in de gemeente en het al dan niet in een studentenstad gelegen zijn van de OCMW's. Tevens kunnen we een aantal kenmerken schetsen van de studenten die in maart 2010 een leefloon ontvingen van een Belgisch OCMW. De besproken kenmerken zijn het geslacht, de leeftijd, de huidige nationaliteit en de samenleefsituatie van de studenten. Daarnaast beschikken we over informatie over het type leefloon dat de jongeren ontvingen.

HOOFDSTUK 1: METHODOLOGIE

De populatiedatabank waarop wij beroep konden doen, draagt de naam 'PRIMA'. In PRIMA worden alle aanvragen tot terugbetaling van (equivalente) leeflonen en gesubsidieerde tewerkstellingsmaatregelen die door de OCMW's gericht worden aan de federale overheid (in casu de POD Maatschappelijke Integratie) verzameld. Voor elke aanvraag dient het desbetreffende OCMW een aantal kenmerken van de cliënt te registreren. Vermits de meeste studenten met leefloon een GPMI 'voltijds leerplan' ondertekenen (zie deel 2, landenvergelijking) was het mogelijk om de studenten met leefloon te selecteren uit de volledige databank. In samenspraak met de databeheerders van PRIMA kozen wij voor een maand in 2010 omdat daarvan zeker was dat bij aanvraag (april 2011) alle registraties volledig waren. Tevens kozen we voor maart, omdat dit de

maand bleek met een grootste aantal studenten in begeleiding bij OCMW's. Deze maand werd later ook de referentiemaand die we gebruikten voor onze eigen enquête (zie deel 4).

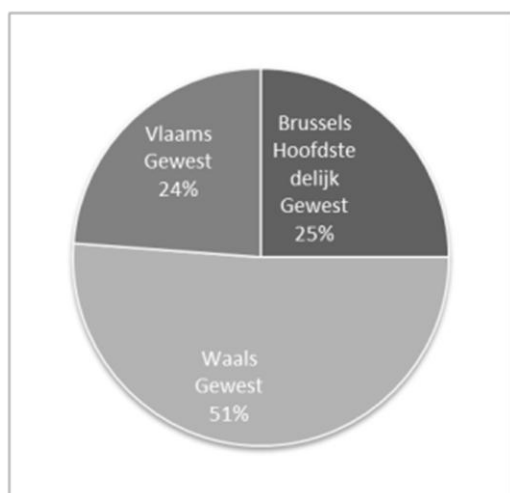
Een beperking van de PRIMA-databank is het ontbreken van gegevens van studenten met een equivalent leefloon. Zij dienen immers geen GPMI (voltijds leerplan) te ondertekenen, waardoor de studenten niet kunnen onderscheiden worden van andere cliënten met een equivalent leefloon. Onze eigen enquête tracht deze lacune op te vangen. Een andere, zij het wellicht kleine, groep die niet in PRIMA zit, zijn de studenten met leefloon die buiten de wettelijk bepaalde leeftijdsgrenzen vallen (18-25 jaar), maar toch een leefloon ontvangen. Tevens is men nooit zeker dat alle studenten met leefloon in PRIMA geregistreerd worden. Er bestaan geen statistieken over eventuele non-registratie. Ondanks deze beperkingen lijkt PRIMA een uitstekende basis voor de eerste verkennende analyses.

HOOFDSTUK 2: RESULTATEN

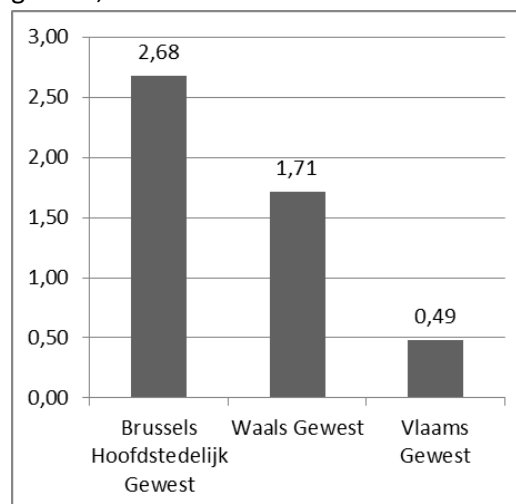
1. VERDELING STUDENTEN OVER OCMW'S MET SPECIFIEKE KENMERKEN

Het merendeel van de studenten met leefloon werd begeleid door een Waals OCMW. Slechts 24 procent van de studenten kreeg hulp van een OCMW in het Vlaamse gewest. Het Brussels Hoofdstedelijk gewest, het gewest met nochtans het minste aantal inwoners, hielp ongeveer evenveel studenten als het Vlaamse gewest (zie figuur 1). Wanneer de aantallen studenten van 18 tot 25 jaar met leefloon worden afgezet tegen het totaal aantal jongeren van diezelfde leeftijd per gewest, dan bleek Brussel het gewest met verhoudingsgewijs de grootste proportie studerende jongeren met leefloon. 2,7 procent van de jongeren had daar een GPMI 'studie voltijds leerplan'. In het Vlaamse gewest was dat nog geen half procent. Wallonië zit daartussenin met 1,7 procent van de jongeren die een leefloon ontvangt als student (zie figuur 2).

Figuur 1: Verdeling studenten met leefloon over de gewesten, maart 2010

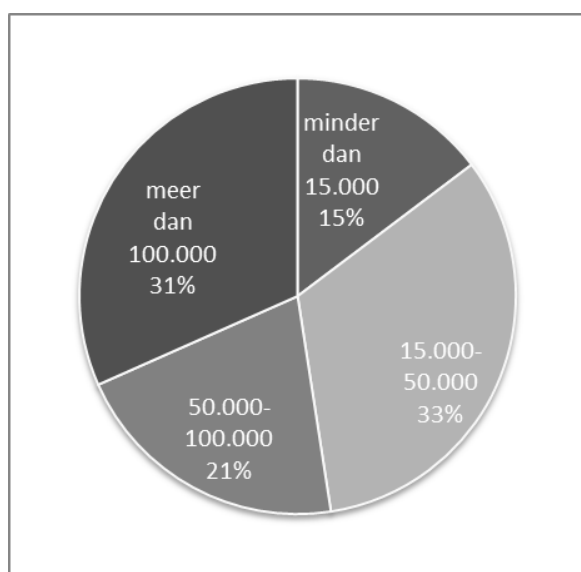
Figuur 2: Percentage studenten met leefloon (18-25) ten opzichte van het aantal 18-25-jarigen per gewest, maart 2010

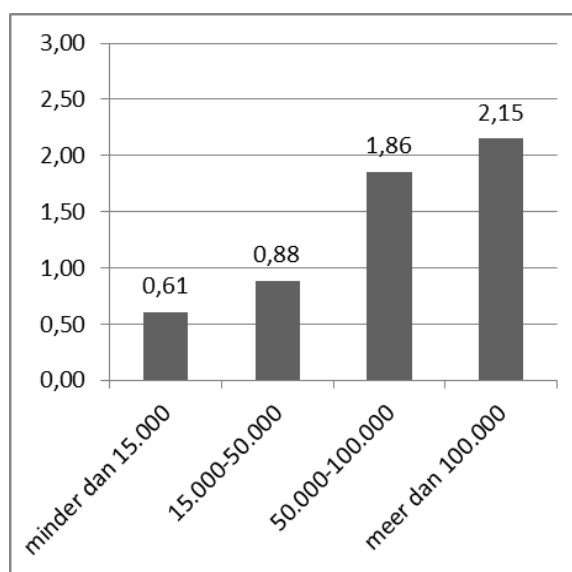
Bron = PRIMA + bevolkingscijfers ADSEI op 1 januari 2010 + eigen berekeningen

De studenten werden vooral ondersteund door OCMW's in grootsteden (meer dan 100.000 inwoners³⁸ – 31%) en kleine steden (15.000-50.000 inwoners – 33%). Het overige derde van de studenten werd geholpen in een middelgrote stad (50.000-100.000 inwoners) of een gemeente (minder dan 15.000 inwoners (zie figuur 3). Dit betekent dat in de grote steden 2,15 procent van alle jongeren een leefloon als student ontving. Dit percentage vermindert samen met de bevolkingsgrootte van de gemeente, met slechts 0,6 procent jongeren met leefloon 'studie voltijds leerplan' in de kleine gemeente (zie figuur 4).

Figuur 3: Verdeling studenten met leefloon over de gemeenten volgens bevolkingsgrootte, maart 2010

Figuur 4: Percentage studenten met leefloon (18-25) ten opzichte van het aantal 18-25-jarigen volgens bevolkingsgrootte gemeente, maart 2010

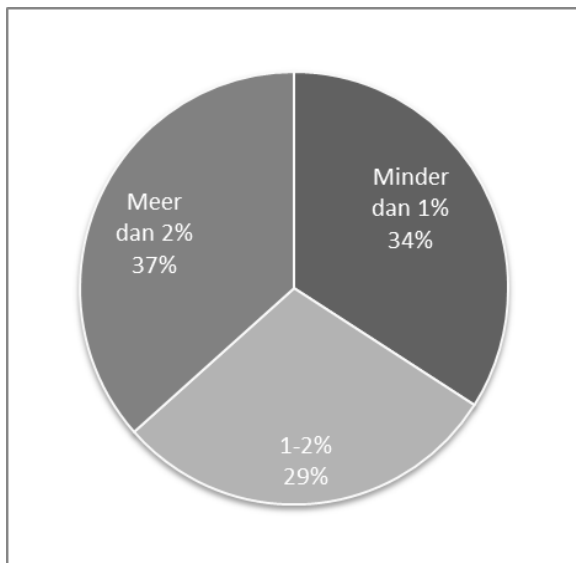

Bron = PRIMA + bevolkingscijfers ADSEI + eigen berekeningen

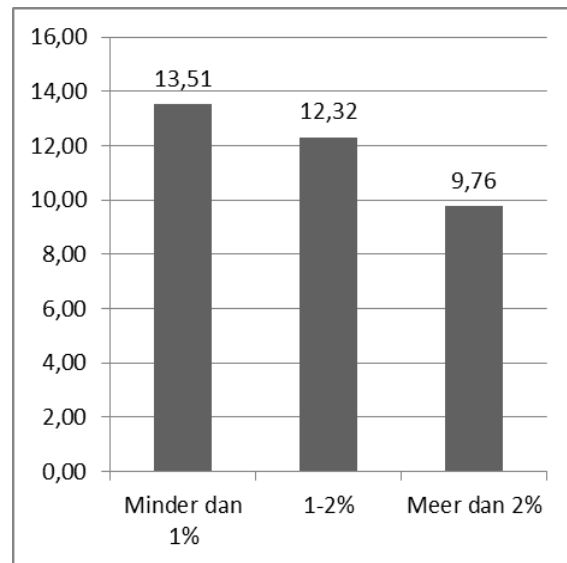
De jongeren met een leefloon als student waren relatief evenredig verdeeld over gemeenten met veel en weinig leefloongerechtigden. Toch was het grootste deel geconcentreerd in de gemeenten waar meer dan twee procent van alle inwoners een leefloon ontving (figuur 5). Anderzijds wogen de studenten zwaarder door in de gemeenten met weinig leefloontrekkers. Bijna 14 procent van alle leefloners was student in de gemeenten met weinig gerechtigden. In de steden met veel gerechtigden, was dat 'slechts' tien procent (zie figuur 6).

³⁸ Dit zijn de steden Antwerpen, Gent, Charleroi, Luik, Brussel, Schaarbeek, Brugge, Namen en Anderlecht.

Figuur 5: Verdeling studenten met leefloon over de gemeenten volgens percentage leefloongerechtigden (= aantal leefloners t.o.v. totale bevolking), maart 2010

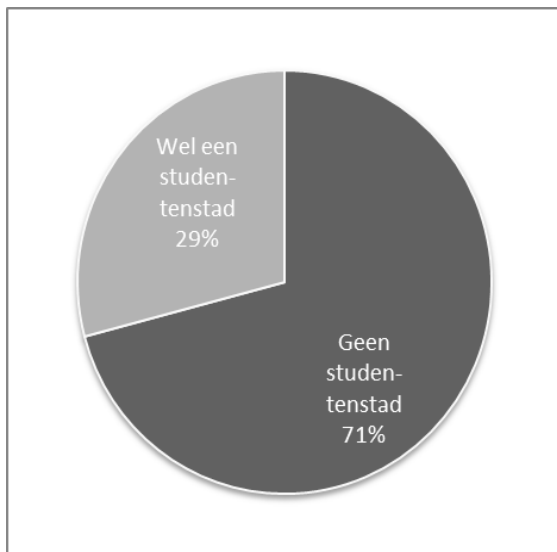
Figuur 6: Percentage studenten met leefloon ten opzichte van totale aantal leefloners volgens percentage leefloongerechtigden per gemeente, maart 2010

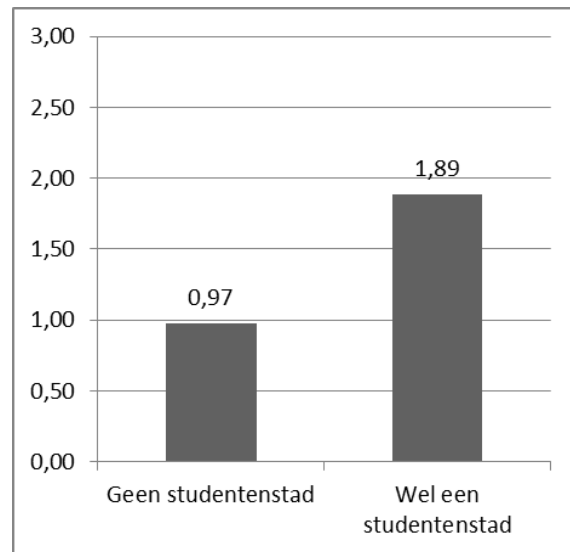
Bron = PRIMA + bevolkingcijfers ADSEI + eigen berekeningen

Een laatste kenmerk op basis waarvan we de spreiding over de verschillende Belgische gemeenten nagaan, is de vraag of studenten al dan niet geconcentreerd zijn in studentensteden. Met 'studentensteden' bedoelen we steden of gemeenten waarin een instelling hoger onderwijs gevestigd is. We selecteerden deze steden op basis van de websites van de Vlaamse en de Waalse onderwijsministeries. Een goeie 70 procent van de jonge gerechtigden werd niet geholpen door een OCMW in een studentenstad (zie figuur 7). Wel was het percentage jongeren met een leefloon student dubbel zo groot in de studentensteden (bijna 2%) dan in de niet studentensteden (bijna 1%) (zie figuur 8).

Figuur 7: Verdeling studenten met leefloon over studentensteden en niet-studentensteden, maart 2010

Figuur 8: Percentage studenten met leefloon (18-25) ten opzichte van het aantal 18-25-jarigen in studentensteden en in niet-studentensteden, maart 2010

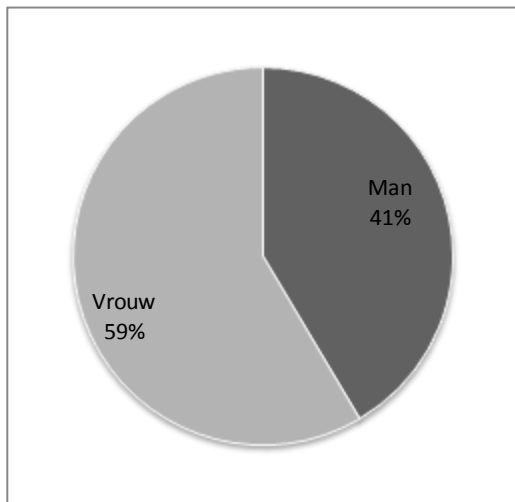
Bron = PRIMA + bevolkingscijfers ADSEI + eigen berekeningen

2. KENMERKEN VAN STUDENTEN MET LEEFLOON IN MAART 2010

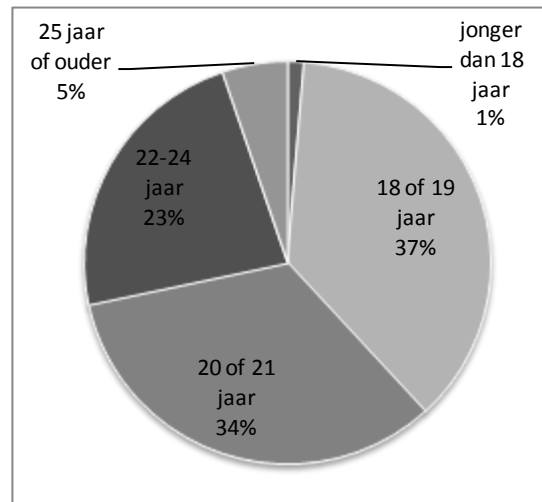
2.1. PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN

Een kleine meerderheid van de studenten met leefloon in maart 2010 was vrouw (zie figuur 9). Tevens was de grootste groep tussen 18 en 21 jaar oud (71%). Slechts zes procent viel buiten de wettelijk bepaalde leeftijdsgrenzen (= 18-25 jaar – zie deel 2 voor meer info), waarvan het grootste deel ouder was dan 25 jaar (zie figuur 10). De kans is groot dat het hier voornamelijk gaat om studenten die bij de aanvang van hun leefloongerechtigdheid wel jonger waren dan 25 jaar en die, vermits zij hun studie nog niet beëindigden, nog steeds het statuut ‘student met leefloon’ genieten. Twee andere kenmerken van de studenten die we aan de hand van PRIMA kunnen nagaan, zijn de huidige nationaliteit en de samenleefsituatie van de gerechtigden. Daarvoor geldt dat bijna alle leefloongerechtigden Belg waren in maart 2010. De groepen EU-burgers (3%) en niet-EU-burgers (5%) waren uiterst klein (zie figuur 11). Uiteraard zegt dit weinig over de nationaliteit die de gerechtigden hadden bij hun geboorte. We kunnen daar meer uitspraak over doen aan de hand van het eigen onderzoek in deel vier. Ten slotte leefde 56 procent van de studerende jongeren samen met één of meerdere bloed- of aanverwanten, waarvan wij veronderstellen dat dit meestal de eigen ouders zijn. Een ander derde van de populatie leefde alleen. Andere samenlevingsvormen kwamen eerder beperkt voor (zie figuur 12).

Figuur 9: Geslacht van studenten met leefloon in België, maart 2010

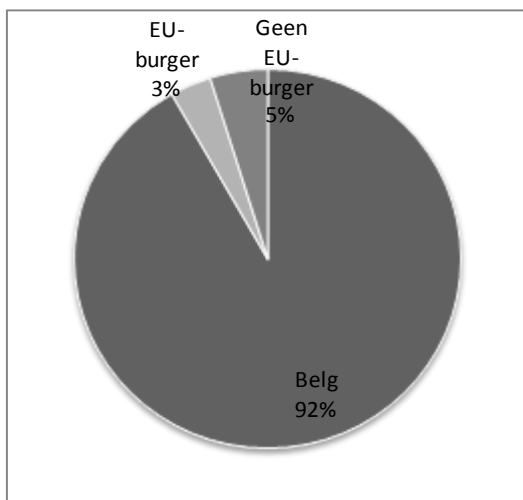

Figuur 10: Leeftijd van studenten met leefloon in België, maart 2010

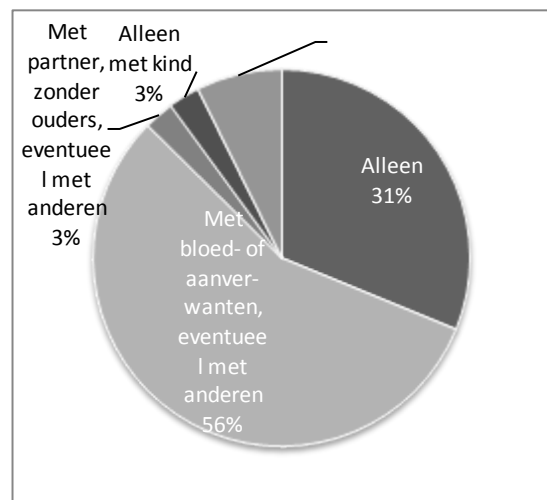

Bron = PRIMA + eigen berekeningen

Figuur 11: Huidige nationaliteit van studenten met leefloon in België, maart 2010

Figuur 12: Samenleefsituatie van studenten met leefloon in België, maart 2010

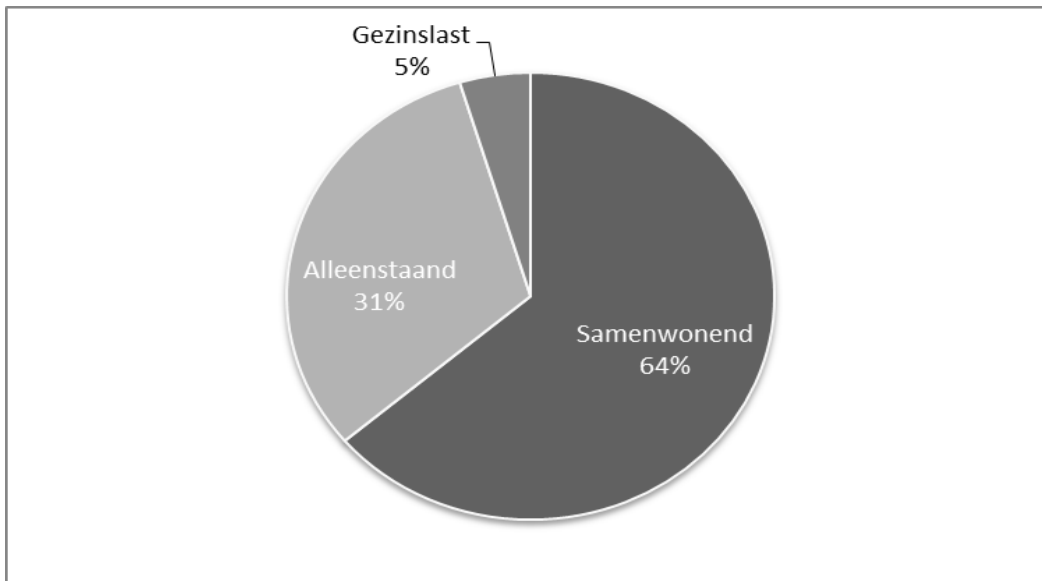
Bron = PRIMA + eigen berekeningen

2.2. FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW'S

Het type leefloon dat de studenten uitgekeerd kregen in maart 2010 kwam sterk overeen met hun samenleefsituatie. De samenleefsituatie is immers één van de belangrijkste indicatoren om de hoogte van het leefloon te bepalen. Zoals bleek uit figuur 12 woonde ongeveer een derde van de studenten alleen. Zo kreeg ook een derde van de studenten een leefloon alleenstaande. Verder kreeg

een ruime 60 procent een leefloon samenwonende en slechts een heel klein percentage een leefloon met gezinslast.

Figuur 13: Type leefloon van studenten met leefloon in België, maart 2010

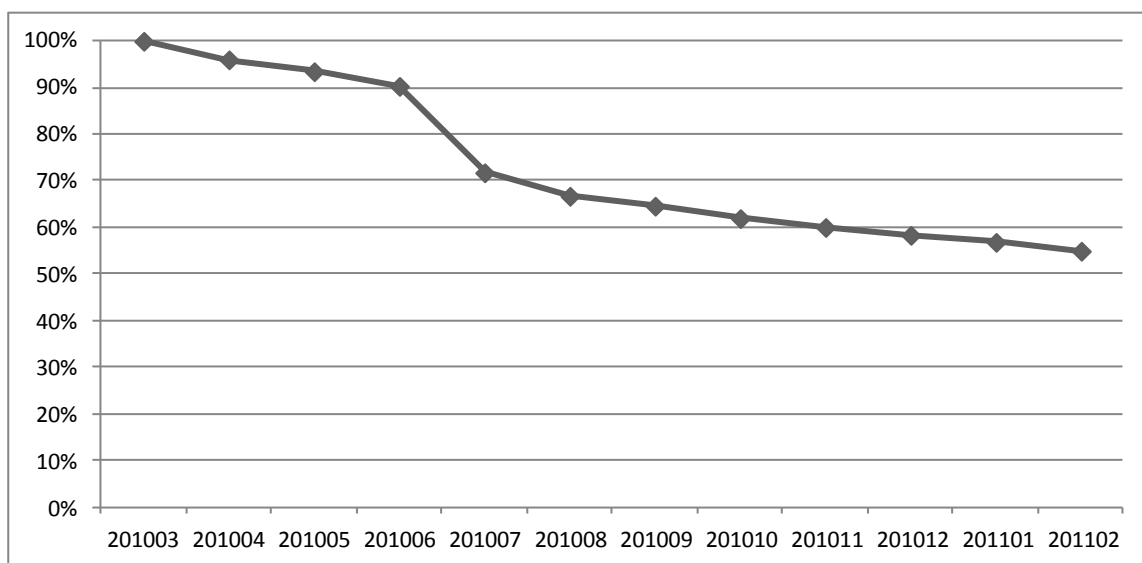

Bron = PRIMA + eigen berekeningen

2.3. DUUR BEGELEIDING OCMW

Tot slot beschikken we aan de hand van de PRIMA-databank over beperkte informatie over de duur van begeleiding van studenten door een OCMW. Zo was 55 procent van de studenten die een leefloon ontvingen in maart 2010 nog steeds in begeleiding in februari 2011 (zie figuur 14). Deze duurberekening leert ons echter weinig, omdat we niets weten over de duur van de begeleidingen voorafgaand aan maart 2010 en omdat we geen informatie hebben over de redenen waarom mensen uitstromen. Wat wel opvalt in grafiek 14 is dat er een grote uitstroom plaatsvond van juni op juli, wat wellicht betekent dat bij een aantal studenten de begeleiding werd stopgezet na afstuderen of na het onsuccesvol beëindigen van een jaar. Twintig procent van de jongeren die in juni nog in begeleiding was stroomde uit in juli. Voor de andere maanden was dat slechts gemiddeld drie à vier procent per maand.

Figuur 14: Procentuele evolutie van doorlopende begeleiding van studenten met leefloon in maart 2010, maart 2010-februari 2011

Bron = PRIMA + eigen berekeningen

BESLUIT

Op basis van de populatiegegevens van studenten met leefloon in maart 2010 die ons ter beschikking gesteld werden door de POD Maatschappelijke Integratie, kunnen we besluiten dat de deze jongeren voornamelijk ondersteund worden in het Waalse gewest, in grootsteden (meer dan 100.000 inwoners) en kleine steden (15.000-50.000 inwoners), in gemeenten met in het algemeen veel leefloontrekkers (meer dan 2% van totale bevolking) en in gemeenten zonder een instelling hoger onderwijs. Daarnaast is de aandeel van de studenten met leefloon in de totale jongerenpopulatie (= alle jongeren tussen 18 en 25 jaar oud) het grootst in het Brussels Hoofdstedelijk gewest, in grootsteden en in studentensteden. Tevens wogen de studenten sterker door in de volledige leefloonpopulatie in gemeenten met relatief weinig leefloontrekkers (minder dan 1% van totale bevolking) dan in gemeenten met veel of middelmatig veel leefloners. De hierbij geschetste parameters zullen in deel vier gebruikt worden om de representativiteit van de door ons onderzoek bekomen steekproef na te gaan en de resultaten te corrigeren waar nodig.

Tevens beschikken we over informatie over een aantal persoonsgebonden kenmerken van de leefloongerechtigde studenten in maart 2010. Een typische student had iets meer kans om vrouw dan man te zijn, was tussen de 18 en de 21 jaar, had de Belgische nationaliteit en woonde samen met haar ouder(s). Tevens kreeg zij meestal een leefloon samenwonende en had zij meer kans om uit te stromen in de zomervakantiemaanden dan in de andere maanden. Het onderzoek dat wij op basis van enquêtes uitvoerden en waarvan de resultaten zijn weergegeven in deel vier, verschaft ons bijkomende informatie over de kenmerken van studenten met een leefloon, en in tegenstelling tot de in dit deel gebruikte populatiegegevens ook over equivalent leefloners.

DEEL 4: KENMERKEN EN BEGELEIDING VAN STUDENTEN MET (EQUIVALENT) LEEFLOON

KWANTITATIEF ONDERZOEK OP BASIS VAN ENQUÊTES

MARJOLIJN DE WILDE

IN SAMENWERKING MET SARAH CARPENTIER³⁹

INLEIDING

Uit deel drie (= analyse van de populatiedatabank PRIMA) verwierven we al heel wat informatie met betrekking tot de kenmerken van studenten met een leefloon. Wel blijven een aantal vragen onbeantwoord. Eén van de voornaamste leemten betreft de gegevens van studenten met een equivalent leefloon. Zijn zij een aanzienlijke groep binnen de bijstandspopulatie en in hoeverre verschillen zij van hun lotgenoten met leefloon? Tevens weten we voorlopig niets over variabelen die betrekking hebben op de studie van de student. Welk diploma heeft de jongere reeds behaald, welke studie volgt zij en hoe vordert deze studie? Wat eveneens nader onderzoek verdient, is de begeleiding die OCMW's bieden aan de jongeren en het combineren van studentenarbeid en studeren. Verder lijkt het mogelijk om de wel beschikbare variabelen te verfijnen of te vervolledigen. Zo kan het bijvoorbeeld interessant zijn om niet enkel de huidige, maar ook de oorspronkelijke nationaliteit van de studenten te kennen.

Met een eigen enquête willen we een antwoord bieden op deze vragen. Deze enquête werd in de zomer van 2011 verzonden naar alle OCMW's van België. Van de respondenten werd verwacht om een aantal vragen te beantwoorden in verband met de dossiers van studenten die in maart 2010 bij hen in begeleiding waren of in die maand geweigerd werden. In het eerste hoofdstuk van dit deel wordt het opzet van de enquête toegelicht, wordt de respons besproken en staan we stil bij de representativiteit van de steekproef en de correcties die we doorvoerden om de representativiteit te verhogen.

³⁹ Met methodologische ondersteuning van Tim Goedemé van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (Universiteit Antwerpen).

In hoofdstuk twee volgt de resultatenbespreking. We vatten deze bespreking op als een exploratieve studie. Er zijn in de literatuur immers relatief weinig hypothesen over het profiel en de begeleiding van studenten die beroep doen op een instantie die bijstand verleent. In eerste instantie geven we een beschrijving van elke variabele afzonderlijk. De variabelen worden onderverdeeld in: geografische spreiding, persoonsgebonden kenmerken, studiegerelateerde kenmerken, financiële ondersteuning door OCMW's, begeleiding studenten door OCMW's en studentenarbeid. In een tweede deel splitsen we de gehele groep studenten op in kleinere groepen aan de hand van welbepaalde kenmerken. Zo vergelijken we bijvoorbeeld de studenten in de verschillende regio's met elkaar. Andere kenmerken aan de hand waarvan we de studenten opdelen zijn: de gemeentegrootte, de nationaliteit van de student, de samenleefsituatie van de student, de studie die de student volgde in maart 2010 en het type financiële ondersteuning dat het OCMW bood. In een derde paragraaf gaan we na welke kenmerken de kans verhogen op een goede studievordering, één van de belangrijkste uitkomstvariabelen in onze studie. Bijkomend aan deze kwantitatieve analyses geven we beschrijvend weer welke redenen voornamelijk genoemd werden om studenten te weigeren of om de ondersteuning stop te zetten. De dossiers met zulke informatie waren echter uiterst beperkt in onze steekproef, waardoor een kwantitatieve analyse aan de hand van deze data niet verantwoord is.

In het besluit van dit deel geven we de voornaamste resultaten opnieuw weer. Deze resultaten vormden de basis voor de focusgesprekken die beschreven worden in deel vijf (met maatschappelijk werkers en studenten) en deel zes (met beleidsmedewerkers binnen OCMW's).

HOOFDSTUK 1: METHODE

1. OPZET

Voor dit onderzoeksproject werden midden juli 2011 alle OCMW's van België – via hun voorzitters en secretarissen – aangeschreven met de vraag mee te werken aan twee enquêtes. Een eerste enquête had tot doel de numerieke gegevens die de POD Maatschappelijke Integratie via het registratiesysteem 'PRIMA' ter beschikking heeft aan te vullen met informatie over de aantallen studenten die van OCMW's een equivalent leefloon ontvangen. Via de PRIMA-data zijn immers enkel data beschikbaar over studenten die een leefloon met geïndividualiseerd project maatschappelijke integratie 'studie met voltijds leerplan' ontvangen of over individuen met een equivalent leefloon, zonder dat voor deze laatste groep geweten is of het om studenten of niet-studenten gaat. De enquête bestond uit enkele vragen om het OCMW te identificeren en een vraag naar het aantal studenten met equivalent leefloon in maart 2010 (voor de originele vragenlijst zie bijlage 1).

Via de tweede enquête verzamelden we individuele dossierinformatie over studenten met een leefloon of een equivalent leefloon. De respondenten waren opnieuw medewerkers binnen de verschillende OCMW's. Hen werd gevraagd om – dossier per dossier – gegevens in te vullen van de studenten die in maart 2010 bij hen een leefloon of equivalent leefloon ontvingen of die daartoe in die maand geweigerd werden. De bevroegde kenmerken betroffen onder andere demografische gegevens, type financiële ondersteuning, inkomenstoets, terugvordering, bijkomende materiële ondersteuning, hoogste diploma, huidige studie, contact tussen OCMW en student, GPMI en - indien

van toepassing- de reden van weigering (voor de originele vragenlijst zie bijlage 2). Vermits het voor grote OCMW's onmogelijk is om alle dossiers van één maand te verwerken, werd een bovengrens van het aantal in te geven dossiers bepaald afhankelijk van de gemeentegrootte. OCMW's in gemeenten met minder dan 15.000 inwoners werden gevraagd vijf dossiers in te geven, OCMW's in gemeenten tussen de 15.000 en de 100.000 inwoners dienden maximaal tien dossiers te verwerken en OCMW's uit gemeenten met meer dan 100.000 inwoners maximaal 20 dossiers. We vroegen de OCMW's om de dossiers op toevallige wijze te selecteren, volgens een door ons voorgestelde procedure. Voor meer informatie met betrekking tot de steekproeftrekking zie bijlage 3.

Aanvankelijk lag de deadline voor het invullen van de enquêtes op eind augustus 2011. Deze datum bleek om twee redenen niet haalbaar. Er bleken inconsistenties te zitten in de ter beschikbaar gestelde mailinglijst, wat enige vertraging opleverde. Daarnaast gaven verscheidene OCMW's aan dat tijdens de vakantiemaanden te veel personeelsleden afwezig waren om de opdracht tot een goed einde te brengen. De deadline werd verplaatst naar 15 september en de enquête werd definitief afgesloten eind september. De OCMW's werden zowel door de onderzoekers, als door de POD Maatschappelijke integratie, het VVSG, het UVCW en/of het AVCB – VSGB per mail en telefonisch meermaals aangespoord om deel te nemen aan de enquêtes met het oog op het bekomen van een representatieve respons. Er werden twee herinneringsmails verzonden en elk OCMW dat niet deelnam en volgens PRIMA wel studenten in begeleiding had in maart 2010 werd éénmaal telefonisch gecontacteerd.

2. RESPONS

Van de enquête die peilde naar de aantallen studenten met een equivalent leefloon werden iets meer dan 300 vragenlijsten ingevuld. Een aantal OCMW's vulde de enquête echter meerdere malen in. We beschikken over relevante informatie van 270 OCMW's. Deze gegevens zullen voornamelijk gebruikt worden voor het berekenen van gewichten. Zoals we later zullen aantonen, lijkt de invulling van de enquête immers niet overal even accuraat gebeurd te zijn, waardoor we de gegevens van deze 270 OCMW's niet kunnen extrapoleren naar geheel België.

De tweede enquête (dossiergegevens) werd bijna 1500 keer gedeeltelijk of volledig ingevuld. 1155 van deze ingaves bleken bruikbaar (= volledig of quasi volledig ingevuld). In 14 gevallen betrof het OCMW's die aangaven geen studenten begeleid of geweigerd te hebben in maart 2010. Volgens de gegevens van PRIMA waren er in die maand ongeveer 100 OCMW's die geen leefloon uitkeerden aan studenten. De kans bestaat dat enkele van deze 100 OCMW's wel een equivalent leefloon aan studenten uitkeerden of wel een student weigerden. Toch mogen we ervan uitgaan dat 14 OCMW's (of een goeie twee procent van alle OCMW's) zonder enige begeleiding aan een student in maart 2010 geen correcte weergave van de werkelijkheid is.

De respondenten vulden 31 enquêtes in met dossierinformatie over studenten die in maart 2010 geweigerd werden in hun aanvraag voor een (equivalent) leefloon of waarvan de ondersteuning in die maand werd stopgezet. We kunnen geen uitspraak doen over de representativiteit van deze dossiers. Er is immers geen materiaal beschikbaar aan de hand waarvan we kunnen nagaan of deze aantallen overeenkomen met het percentage weigeringsdossiers in werkelijkheid. Wel hoorden we van een aantal OCMW's dat het moeilijk was om de weigeringsdossiers in hun dossierselectie op te

nemen omdat deze gecodeerd worden als 'weigeringsdossiers' zonder verdere specificatie (bv. student of geen student). Het bleek voor deze OCMW's te veel werk om alle weigeringsdossiers van de maand maart door te nemen op zoek naar studenten. We nemen in hoofdstuk vier van dit deel een beperkte beschrijvende analyse op van de weigeringsdossiers.

Er blijven 1110 ingevulde enquêtes over met individuele informatie over studenten met een leefloon of een equivalent leefloon in maart 2010. 980 van deze studenten ontvingen een leefloon of een aanvullend leefloon. 133 studenten ontvingen een equivalent leefloon of een aanvullend equivalent leefloon. Met de 980 dossiers met leefloon dekken we ongeveer negen procent van de 11.272 studenten die in maart 2010 volgens PRIMA een (aanvullend) leefloon ontvingen.

In totaal namen 249 OCMW's van de 588 deel aan de enquête. Wanneer we geen rekening houden met de OCMW's die volgens PRIMA geen studenten met leefloon begeleidden in maart 2010, dan blijkt 51 procent van de OCMW's te hebben deelgenomen, met name 47 procent in het Brussels Hoofdstedelijk gewest en 49 procent in het Waals gewest en 55 procent in het Vlaamse gewest.

3. REPRESENTATIVITEIT VAN DE STEEKPROEF

De steekproeftrekking van enquête twee verliep in twee fasen. Ten eerste werden OCMW's uitgenodigd om deel te nemen aan de enquête. Ten tweede werd OCMW's gevraagd om individuele dossiers te selecteren uit hun cliëntenbestand (zie 'opzet' en bijlage 3). Beide fasen hebben een impact op de representativiteit van de steekproef. Niet alle OCMW's namen deel aan het onderzoek. Ongeveer de helft van alle OCMW's gaven informatie over één of meerdere dossiers door. Een tweede element van vertekening is de selectie van individuele dossiers door OCMW's. Dit is vooral van belang voor (middel)grote steden. In onze analyses corrigeerden we voor beide factoren van vertekening.

In eerste instantie corrigeerden we de resultaten, rekening houdende met de steekproef die middelgrote en grote gemeenten trokken. Alle OCMW's dienden een steekproef te trekken. Voor de OCMW's uit kleine gemeenten (minder dan 15.000 inwoners) lag de voorgestelde steekproefgrootte echter meestal hoger dan het aantal studenten dat zij werkelijk in begeleiding hadden. Voor deze OCMW's beschikken we dus over populatiegegevens en niet over steekproefgegevens. De middelgrote (15.000-100.000 inwoners) en grote OCMW's (meer dan 100.000 inwoners) dienden 10 of 20 dossiers te selecteren. Hoe groter het OCMW is hoe meer deze voorgestelde steekproef afwijkt van het werkelijke aantal studentendossiers in de gemeente. Dat betekent dat de dossiers van kleine gemeenten, zonder correctie, in de resultaten sterker zouden doorwegen dan ze in werkelijkheid doen. Daarom berekenden we een probabiliteitsgewicht dat de dossiers uit (middel)grote gemeenten opnieuw sterker laat doorwegen. Voor detailinformatie over de berekening van het probabiliteitsgewicht zie bijlage 3 (Groves, Fowler, Couper, Lepkowski, Singer, Tourangeau, 2009; Heeringa, West, Berglund, 2010).

In tweede instantie corrigeerden we de resultaten voor non-respons. Dat betekent dat we de dossiers van OCMW's die niet deelnamen gelijkstelden aan de dossiers van OCMW's die wel deelnamen aan de enquête en die qua karakteristieken lijken op de niet deelnemende OCMW's. Het al dan niet op elkaar lijken van OCMW's bepaalden we aan de hand van de volgende factoren: de

regio waarbinnen het OCMW gelegen is, de bevolkingsgrootte van de gemeente van het OCMW (in drie categorieën), het percentage jongeren in de gemeente (in drie categorieën), het percentage (equivalent) leefloon gerechtigden in de gemeente (in drie categorieën) en het al dan niet een instelling van hoger onderwijs op het grondgebied hebben. Deze matching van OCMW's resulteerde in het zwaarder laten doorwegen van dossiers van OCMW's in de enquête die lijken op OCMW's die niet deelnamen. Voor detailinformatie over de berekening van het non-respons-gewicht zie bijlage 3 (Groves, Fowler, Couper, e.a., 2009; Heeringa, West, Berglund, 2010).

Omdat we werken met een steekproef, kunnen we niet zonder voorbehoud zeggen dat de bekomen resultaten overeenkomen met de werkelijke kenmerken van studenten in de bijstand. Door het berekenen van betrouwbaarheidsintervallen houden we rekening met verschillende mogelijke resultaten afhankelijk van de getrokken steekproef en de respons. Bij elk resultaat dat we hieronder bespreken, geven we tussen haakjes het betrouwbaarheidsinterval weer. We kunnen met 90% zekerheid stellen dat het werkelijke resultaat binnen dit interval ligt. Voor detailinformatie over de berekening van de betrouwbaarheidsintervallen zie bijlage 3.

HOOFDSTUK 2: RESULTATEN

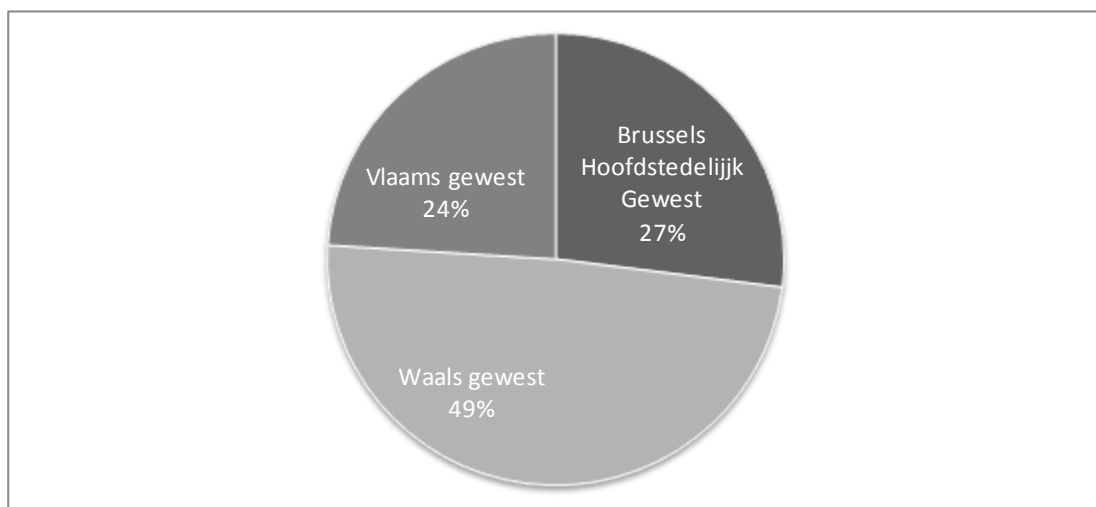
1. KENMERKEN STUDENTEN EN BEGELEIDING DOOR OCMW'S

In een eerste deel van de resultatenbespreking van enquête 2 gaan we op elk kenmerk van de studenten en de begeleiding die zij van een OCMW ontvangen afzonderlijk in. Verder in dit deel van het rapport zullen we verschillende kenmerken met elkaar combineren (zie 'Significante verschillen qua kenmerken en begeleiding van specifieke groepen studenten' en 'Kenmerken die een invloed uitoefenen op de studievordering'). We bespreken de geografische spreiding van studenten over België en over verschillende gemeenten, de persoonsgebonden kenmerken (geslacht, leeftijd, nationaliteit, samenleefsituatie), de studie en het studieniveau, de financiële ondersteuning die de studenten ontvangen (type leefloon, bijkomende steun, middelentoets, terugvordering...), de begeleiding door de OCMW's (GPMI, duur begeleiding, frequentie contact...) en het werk dat de studenten verrichten naast hun studie.

1.1. GEOGRAFISCHE SPREIDING

Bijna de helft van de studenten in België kreeg in maart 2010 een leefloon of equivalent leefloon van een Waals OCMW (34-63%). De andere helft was ongeveer evenredig verdeeld over de Brusselse (10-43%) en de Vlaamse OCMW's (15-34%) (zie figuur 1 en bijlage 4 – Tabel 1). De meeste studentendossiers waren lopende in de provincies Henegouwen (11-32%) en Luik (6-32%), al verschillen de percentages van Luik niet significant van de provincies Antwerpen (2-10%), Brabant (3-9%), West- (2-8%) en Oost-Vlaanderen (1-8%). Limburg, Luxemburg en Namen (elk 0-6%) telden het minste dossiers, maar opnieuw verschillen zij niet significant van de middengroep (zie bijlage 4 – Tabel 2).

Figuur 1: Verdeling studenten over de regio's in België

Bron = enquête 2 (n=1110)

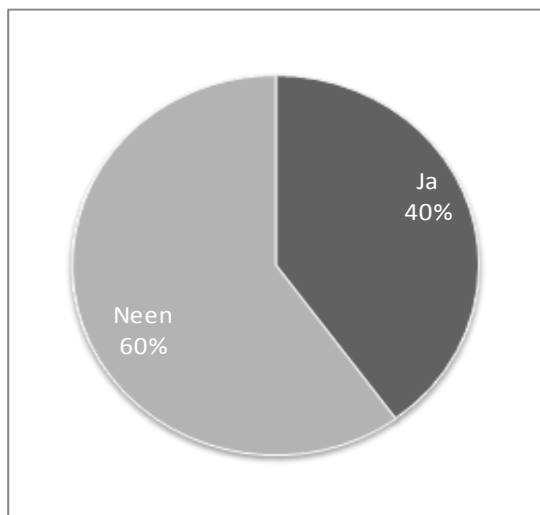
Naast de evidente opdelingen volgens gewest en volgens provincie gaan we de spreiding na naargelang de grootte van de gemeente waarin het OCMW gevestigd is, het percentage bijstandstrekkers (leefloon en equivalent leefloon) in deze gemeente en het al dan niet in een studentenstad gevestigd zijn. De studenten werden vooral ondersteund door OCMW's in grootsteden (meer dan 100.000 inwoners⁴⁰ – 18-53%) en kleine steden (15.000-50.000 inwoners – 21-43%). Het overige derde van de studenten werd geholpen in een middelgrote stad (50.000-100.000 inwoners) of een gemeente (minder dan 15.000 inwoners (zie bijlage 4 – Tabel 3). Ongeveer de helft van alle studenten met een uitkering (30-62%) kreeg deze uitkering in een gemeente met een relatief hoog percentage bijstandstrekkers (namelijk meer dan 2% van de totale bevolking). De andere helft was ongeveer evenredig verdeeld over gemeenten met één tot twee procent bijstandstrekkers (15-35%) en gemeenten met minder dan één procent gerechtigden (20-39%) (zie bijlage 4 – Tabel 4). Ten slotte werd iets meer dan de helft van de studenten ondersteund door een OCMW in een stad waarin geen universiteit of hoge school gelegen is (zie bijlage 4 – Tabel 5).

Verder gingen we na of studenten al dan niet studeren in de gemeente waar ze hun uitkering ontvangen. Voor een ruime helft van de studenten (50-70%) was dat niet het geval (zie figuur 2 en bijlage 4 – Tabel 6). Wel had een grote meerderheid van de studenten (74-82%) haar hoofdverblijfplaats in dezelfde gemeente als waar het OCMW gevestigd was (zie figuur 3 en bijlage 4 – Tabel 7). Dit betekent dat slechts een beperkt aantal studenten op kot zat buiten de gemeente van het ondersteunende OCMW. De wethouder had net deze kot studenten voor ogen wanneer zij via de omzendbrief 'Studenten en het recht op leefloon' in 2004 de bevoegdheidsregeling aanpaste voor studenten. In principe wordt een behoeftige geholpen door het OCMW van de gemeente waar zij haar hoofdverblijfplaats heeft. Met betrekking tot studenten zorgde dit voor grote concentraties van studenten-aanvragers in studentensteden. De nieuwe bevoegdheidsregeling houdt in dat studenten hun aanvraag moeten doen bij het OCMW van de gemeente waar zij gedomicilieerd zijn. Dit OCMW blijft bevoegd zolang de jongere studeert. De verandering van bevoegdheidsregeling had dus een betere spreiding van de studenten over heel België voor ogen. Toch, zo blijkt uit onze enquête, kwam

⁴⁰ Dit zijn de steden Antwerpen, Gent, Charleroi, Luik, Brussel, Schaarbeek, Brugge, Namen en Anderlecht.

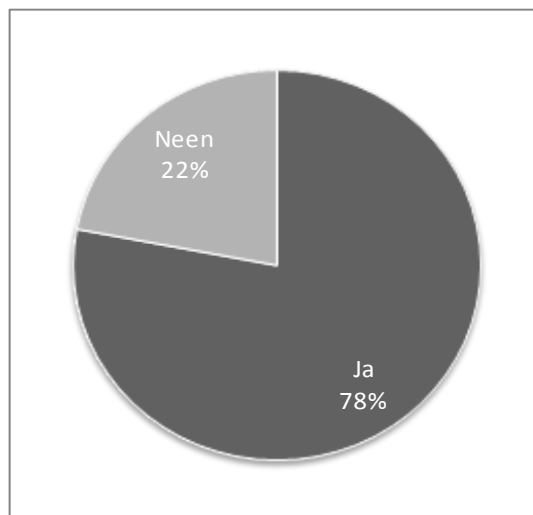
de gemeente waar het OCMW gevestigd is meestal overeen met de hoofdverblijfplaats van de student. Ten slotte is slechts maximaal drie procent van de studenten op Erasmus terwijl zij OCMW-steun ontvangen. De helft daarvan is vanuit België op Erasmus in een ander land, de andere helft is vanuit een ander land op Erasmus in België.

Figuur 2: Student studeert in gemeente OCMW

Bron = enquête 2 (n=1110)

Figuur 3: Hoofdverblijfplaats student = gemeente OCMW

Bron = enquête 2 (n=1110)

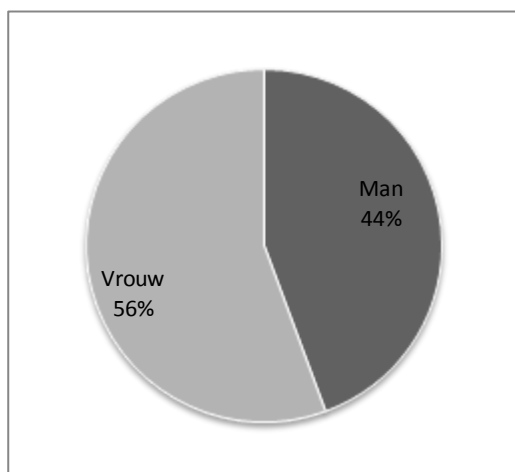
Wanneer we de hierboven besproken resultaten vergelijken met de resultaten bekomen door analyse op de populatiedatabank PRIMA (zie deel 3), dan stellen we vast dat de resultaten van PRIMA steeds binnen de hierboven weergegeven betrouwbaarheidsintervallen vallen. Deels is dit te verklaren door de weging die we toepasten en die vooral rekening hield met geografische kenmerken. Deze weging hield echter enkel rekening met leefloners, daar waar onze steekproef ook equivalent leefloners insluit. Wellicht betekent dit dat leefloners niet op een fundamenteel verschillende manier verspreid zijn over de Belgische gemeenten dan equivalent leefloners. Meer uitsluitsel krijgen we hierover in het derde deel van dit hoofdstuk.

1.2. PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN

Hieronder geven we een aantal persoonlijke kenmerken weer van de bijstandstrekkers in de steekproef, met name het geslacht, het geboortjaar, de nationaliteit (bij geboorte), de samenleefsituatie en het aantal kinderen van de student.

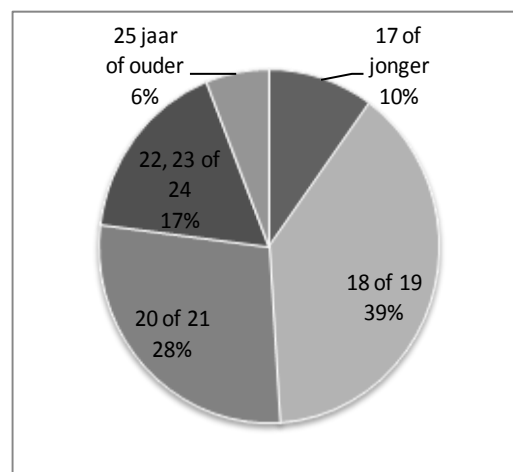
Een kleine meerderheid van de studenten met een (equivalent) leefloon in maart 2010 was vrouw (zie figuur 4 en bijlage 4 – Tabel 8). De grootste groep studenten (36-42%) was 18 of 19 jaar op 1 januari 2010. Daarna volgden de 20 en 21-jarigen (25-31%) en de 22 tot 24-jarigen (15-20%). Een relatief kleine groep (16%) viel buiten de leeftijdsgrenzen die de wethouder met de RMI-wet voor ogen had (18 tot 25 jaar). Tien procent (5-14%) was nog geen 18 jaar op 1 januari 2010 (misschien wel in maart 2010) en zes procent (4-9%) was reeds 25 jaar of ouder. Het is onduidelijk of het hier gaat om studenten die bij hun aanvraag tot (equivalent) leefloon wel jonger waren dan 25 of eerder studenten die ondanks de voorgestelde leeftijdsnormen toch instromen in de bijstand (zie figuur 5 en bijlage 4 – Tabel 9).

Figuur 4: Geslacht van de studenten

Bron = enquête 2 (n=1110)

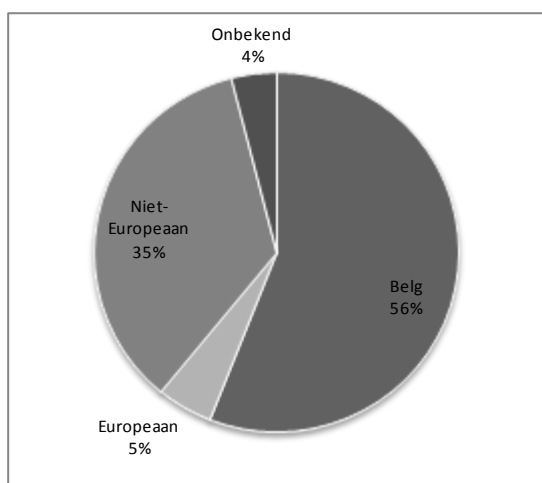
Figuur 5: Leeftijdsverdeling studenten op 1 januari 2010

Bron = enquête 2 (n=1110)

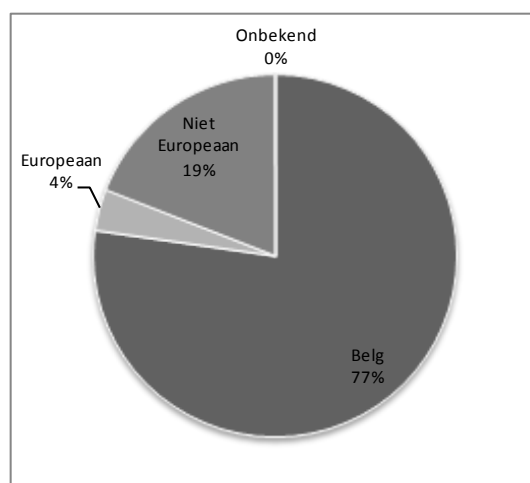
De verdeling van de studenten over 'Belgen', 'Europeanen' of 'niet-Europeanen' verschilt sterk afhankelijk van het moment waarop de nationaliteit gemeten wordt. Bij hun geboorte was slechts een goede helft van de studenten (47-66%) Belg. In maart 2010 was dat ruim drie vierde (71-84%). Meestal ging het hier om nationaliteitswijzigingen van niet-Europeaan naar Belg (12-21% - zie bijlage 4 – Tabel 12). Ongeveer een derde van de studenten (29-41%) was niet-Europeaan bij geboorte. Ongeveer vijf procent (3-7%) was Europeaan, maar niet Belg (zie figuur 6 en figuur 7 en bijlage 4 – Tabel 10 en 11). Van de studenten die geen Belg waren in maart 2010, zou slechts maximaal vier procent (0-4%) speciaal om te studeren naar België gekomen zijn.

Figuur 6: Nationaliteit studenten bij geboorte

Bron = enquête 2 (n=1110)

Figuur 7: Nationaliteit studenten in maart 2010

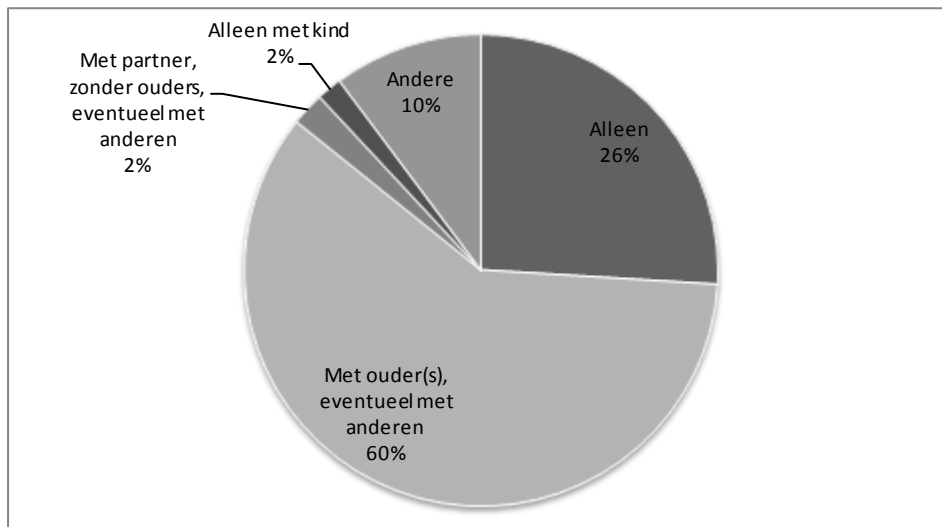

Bron = enquête 2 (n=1110)

Meer dan de helft van de studenten (52-66%), die een uitkering ontving, woonde in maart 2010 samen met één van beide ouders en eventueel met andere personen (bv. broers, zussen, grootouders, partner, eigen kinderen...). Een tweede relatief grote groep woonde alleen (22-31%). De

studenten die met een partner en eventueel anderen, maar niet hun ouders, samenwoonden of die alleen woonden met hun kind(eren) vormen slechts een erg kleine groep. Toch nog ongeveer tien procent (7-13%) woonde in een andere situatie. Enkele voorbeelden hiervan zijn: alleen met broers en zussen of grootouders, met vrienden, in een pleeggezin of in een instelling (zie figuur 8 en bijlage 4 – Tabel 13). De meerderheid van de ouders van de studenten (54-64%) leefde niet meer samen in maart 2010. Voor tien procent van de studenten is het echter onbekend of de ouders nog samenwoonden. Maximaal 10% van de studenten had een kind en zelden meer dan één kind. De overgrote meerderheid (90-98%) had dus (nog) geen eigen kinderen (zie bijlage 4 – Tabel 14).

Figuur 8: Samenleefsituatie van de studenten

Bron = Enquête 2 (n=1110)

Met betrekking tot de persoonsgebonden kenmerken zijn er wel wat verschillen tussen de resultaten aan de hand van onze enquête en de resultaten aan de hand van PRIMA (zie deel 3). Zo zijn er in PRIMA meer 20 en 21-jarigen en minder 22 tot 24-jarigen. Verder waren bijna alle studenten daar Belg in maart 2010 (92%), waar dat in onze steekproef slechts 71 tot 84 procent was. Dit laatste kan verklaard worden door het ontbreken van equivalent leefloners in de PRIMA-databank, vermits equivalent leefloners heel vaak een vreemde nationaliteit hebben. Voor andere kenmerken, zoals geslacht en samenleefsituatie komen beide onderzoeken overeen.

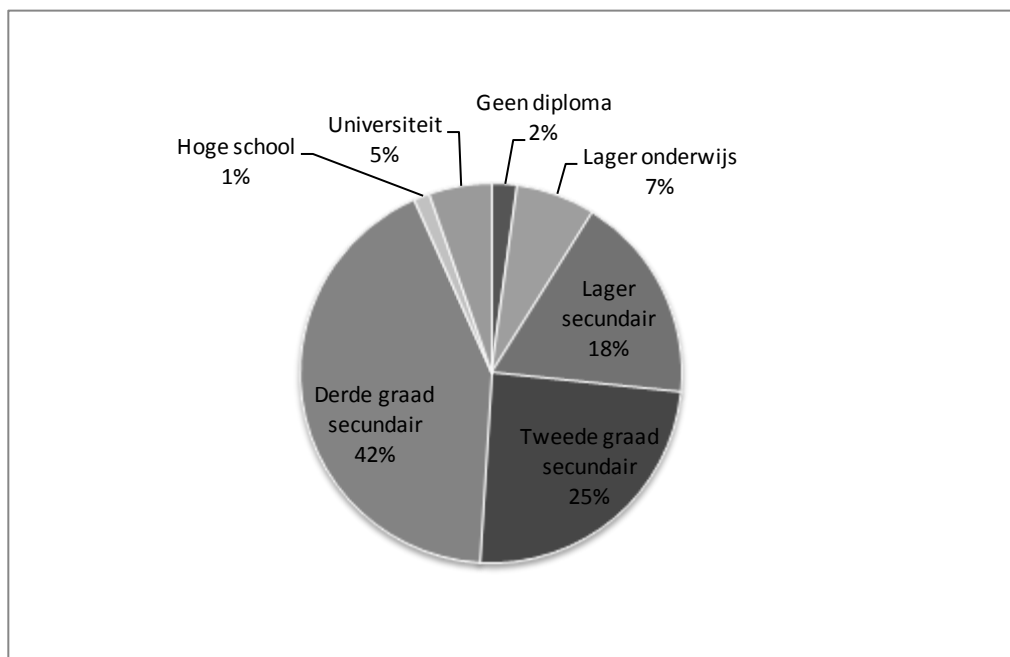
1.3. STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN

We zijn in dit rapport bijzonder geïnteresseerd in de studiegerelateerde kenmerken van de studenten die ondersteund worden door een OCMW. In de enquête werd zowel gevraagd naar het hoogst behaalde diploma, de studie die ze volgden in maart 2010, hoe de keuze hiervoor tot stand kwam, of er sprake was van een breuk in het onderwijsparcours en hoe het studietraject een ruim jaar verder geëvolueerd was.

Ongeveer de helft (44-54%) van de studenten had in maart 2010 een diploma of getuigschrift secundair onderwijs of meer⁴¹. Ongeveer zes procent had zelfs al een diploma hoger onderwijs. De scholieren zonder einddiploma secundair onderwijs vallen verder uiteen in twee grote en twee kleine groepen. Ongeveer een vierde (17-32%) had een diploma van de tweede graad van het secundaire onderwijs. Nog een relatief grote groep, namelijk één vijfde (12-24%), had een diploma van de eerste graad secundair onderwijs. De overigen hadden slechts een diploma lager onderwijs (4-9%) of geen enkel diploma (0-4%) (zie figuur 9 en Bijlage 4 – Tabel 15).

Van de studenten met een diploma van de tweede graad secundair onderwijs, had de helft (42-57%) een beroeps, een derde (26-38%) een technisch en bijna een vijfde (14-23%) een algemeen graadsdiploma (zie bijlage 4 – Tabel 16). Voor de studenten die een secundair diploma of getuigschrift op zak hadden, wegen de diploma's 'algemeen secundair onderwijs' sterker door. Een ruime meerderheid (79-88%) heeft zo'n diploma. Ongeveer tien procent (6-14%) had een technisch diploma en de rest van de studenten was verdeeld over zeer kleine groepen beroepsonderwijs, deeltijds onderwijs en bijzonder onderwijs (zie bijlage 4 – Tabel 17).

Figuur 9: Hoogste behaalde diploma van de studenten in maart 2010

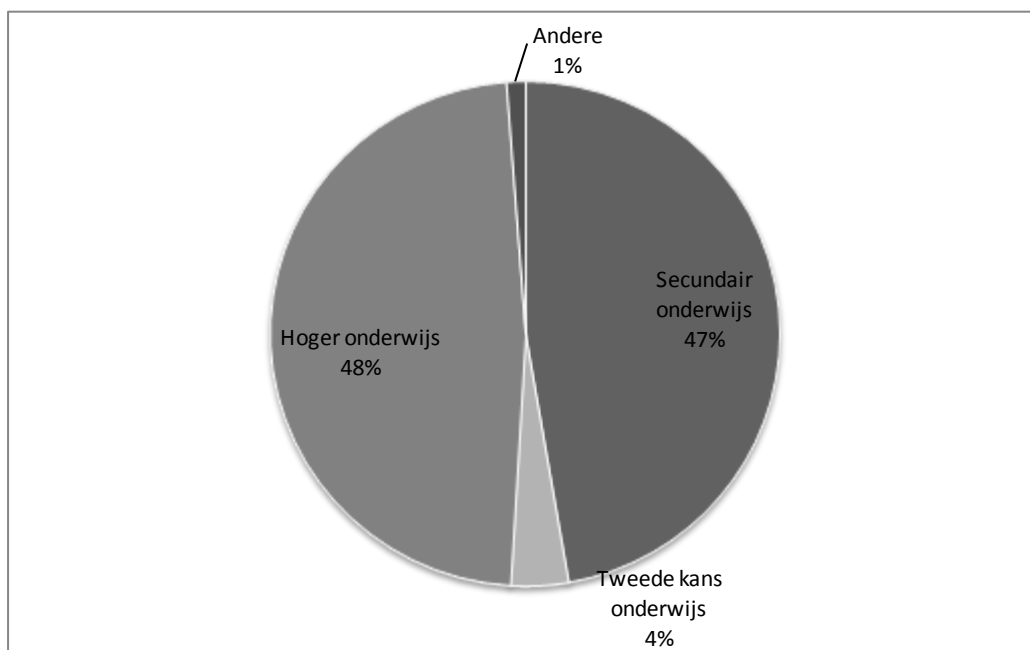
Bron = Enquête 2 (n=1081)

De relatief evenredige verdeling over 'wel een diploma secundair onderwijs' en 'geen diploma secundair onderwijs' komt overeen met de studie die men aan het volgen was in maart 2010. Ongeveer de helft van de studenten (43-53%) volgde een opleiding in het hoger onderwijs (bachelor

⁴¹ De opdeling 'al dan niet een einddiploma secundair onderwijs' werd achteraf geconstrueerd. In de enquête werden de diploma's 'tweede graad' en 'derde graad' immers samen bevraagd. Het onderscheid tussen beide werd gemaakt door scholieren die in maart 2010 secundair onderwijs volgden, onder te verdelen bij de groep met een diploma voor de tweede graad en de studenten hoger onderwijs toe te voegen bij hen die een einddiploma behaalden. Het is echter mogelijk dat een aantal scholieren reeds een getuigschrift of einddiploma secundair onderwijs heeft, en toch nog een bijkomende studie secundair onderwijs volgt. Dit zou betekenen dat we een onderschatting hebben van het percentage studenten met een einddiploma secundair onderwijs.

of master). De andere helft volgde een opleiding die leidt naar een diploma secundair onderwijs, hetzij in het regulier onderwijs, hetzij in het tweede kans onderwijs. Deze laatste was echter een erg kleine groep (2-5%) (zie figuur 10 en bijlage 4 – Tabel 18). In ongeveer drie vierde (65-81%) van de gevallen vond er geen breuk plaats tussen een eerdere studie en de studie die men in 2010 volgde. Dit betekent dat men OCMW-steun ontving voor een studie die men al volgde voordat men OCMW-steun ontving. In bijna een vierde (15-31%) van de gevallen vatten de studenten wel een nieuwe studie aan, een studie dus die ze nog nooit eerder gevolgd hadden. Slechts een heel kleine groep (2-4%) hervatte met de OCMW-steun een studie die men eerder ook volgde, maar die men – om onbekende, maar wellicht uiteenlopende, redenen – tijdelijk onderbroken had (zie bijlage 4 – Tabel 19).

Figuur 10: Studie die studenten volgen in maart 2010

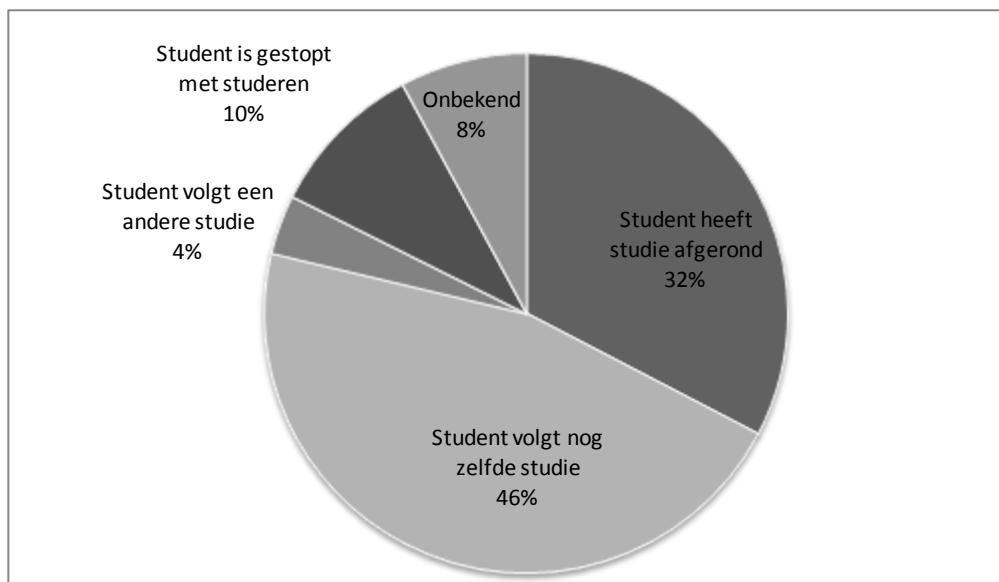

Bron = Enquête 2 (n=1081)

Het is aan de hand van ons onderzoek mogelijk om een zekere indicatie van het succes van het studieverloop weer te geven. We weten immers welke de studiestatus was van de student in zomer 2011, een ruim jaar later dan maart 2010, het moment waarop de besproken dossiers geselecteerd werden. We weten welke studenten geslaagd waren, welke studenten nog dezelfde studie volgden, welke studenten veranderd zijn van studie en welke studenten gestopt zijn met studeren. De eerste twee categorieën (diploma of nog steeds zelfde studie) beschouwen we als een ‘tot nog toe succesvol traject’, ook al hebben we geen informatie over het al dan niet dubbelen van scholieren of de mate waarin een modeljaar werd afgewerkt door een student hoger onderwijs en of deze studenten uiteindelijk het einde van hun studie zullen halen. Bijna alle studenten (81-90%) waarvan de studiestatus bekend is (n=945) volgden twee juni-zittijden later nog dezelfde studie of hadden een diploma behaald. Een kleine helft van de studenten (41-51%) volgde in de zomer van 2011 nog dezelfde studie. Een derde (28-37%) behaalde het einddiploma, ongeveer tien procent (6-14%) stopte met studeren en een heel kleine groep (3-5%) volgde een andere studie. We veronderstellen dat deze percentages anders hadden gelegen wanneer we ‘oktober’ als referentiemaand hadden

gekozen. Wellicht haken vele studenten reeds een korte tijd nadat ze een studiejaar aanvatten terug af. Hierover is echter geen kwantitatieve informatie beschikbaar. Van ongeveer acht procent (5-11%) is het onbekend welke hun studiestatus was in de zomer van 2011 (zie figuur 11 en bijlage 4 – Tabel 20).

Figuur 11: Studiestatus in zomer 2011

Bron = Enquête 2 (n=1030)

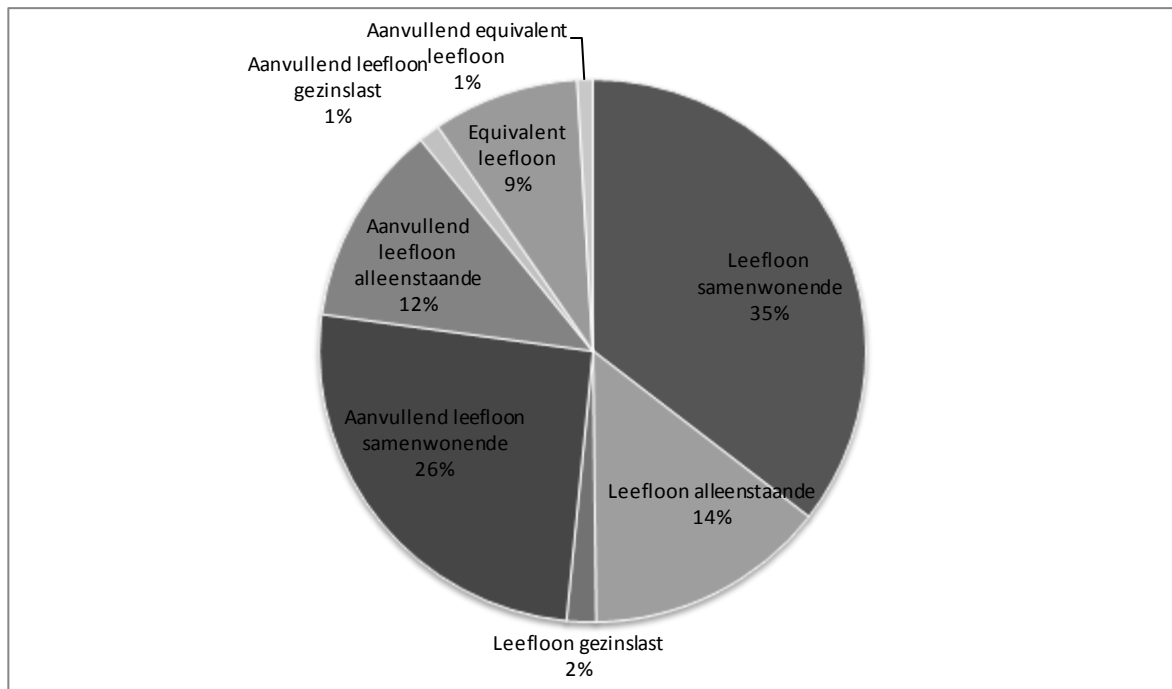
Volgens de respondenten lag het initiatief om te studeren of verder te studeren en ook de keuze voor een specifieke studie voornamelijk bij de student. Slechts in ongeveer vier procent van de dossiers kwamen deze keuzes er in overleg tussen student en maatschappelijk werker. En heel zelden (0-4%) was het voornamelijk het OCMW dat initiatief nam (zie bijlage 4 – Tabel 21 en 22). Wij besluiten hieruit dat een studie zelden tot nooit (met succes) als een inschakelingstraject wordt voorgesteld aan studenten die eigenlijk niet van plan waren om te studeren (bv. werkloze vroegtijdige schoolverlaters). Tevens blijken studenten ofwel een vrije studiekeuze te hebben, ofwel geweigerd te worden als zij een studie uitkiezen die volgens het OCMW te hoog gegrepen is of niet gericht is op inschakeling in de arbeidsmarkt. Over de aantallen die geweigerd worden op basis van een onrealistische studiekeuze hebben we geen kwantitatieve informatie. Wel gaan we later in dit hoofdstuk in op de weinige weigeringsdossiers die ons via de enquête werden doorgezonden.

1.4. FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW'S

In overeenstemming met de resultaten over de samenleefsituatie van de studenten, ontving de grote meerderheid, namelijk ongeveer twee derde, in maart 2010 een leefloon samenwonende, al dan niet aanvullend. Een derde (30-41%) van de studenten kreeg een volledig leefloon samenwonende. Nog eens een vierde (20-31%) kreeg een aanvullend leefloon samenwonende. De drie daaropvolgende en ongeveer even grote groepen (rond de 10%) waren de studenten met een leefloon alleenstaande, volledig of aanvullend en de studenten met een equivalent leefloon. Slechts zeer weinig studenten ontvingen een leefloon met gezinslast (rond de 3%) of een aanvullend equivalent leefloon (1%) (zie

figuur 12 en bijlage 4 – Tabel 23). Dit betekent dat ongeveer 40 procent (34-46%) een aanvullend leefloon ontving en ongeveer 10 procent (6-13%) een equivalent leefloon.

Figuur 12: Type financiële ondersteuning van studenten in maart 2010

B

ron = Enquête 2 (n=1053)

Slechts in maximaal vijf op de 1000 dossiers was de uitkering van het leefloon of de materiële ondersteuning een gevolg van een verlate uitbetaling van de studiebeurs door een gewestelijke overheid. Dit lage cijfer verwondert ons omdat deze praktijk werd aangeklaagd in zowel de literatuur als de focusgroepen. Wellicht stelt dit uitbetalingsprobleem zich eerder in de maanden oktober, november en december dan in de maand maart.

OCMW's verstrekten relatief zelden bijkomende financiële ondersteuning aan studenten die zij begeleidten met een leefloon of een equivalent leefloon. In ongeveer 13 procent (8-17%) van de gevallen werd er in maart 2010 bijkomende financiële steun uitgekeerd (zie bijlage 4 – Tabel 24). Vermits de groep die bijkomende ondersteuning kreeg in de steekproef bijzonder klein is (n=114), zijn er geen betrouwbare uitspraken te doen over welke vorm van bijkomende steun het vaakst voorkwam. Wellicht waren dit de algemene toelage (bijkomende gift), de medische kosten, de schoolkosten en de vervoersonkosten.

Om het recht op en de hoogte van het uitgekeerde leefloon te berekenen kan een maatschappelijk werker een huishoudinkomentoets doen. In een goede helft van de studentendossiers (50-65%) werden er ook daadwerkelijk inkomens in overweging genomen ter berekening van het leefloon. De respondenten konden meerdere soorten inkomsten vermelden waarmee ze rekening hielden bij de inkomenstoets. Het vaakst, namelijk in bijna de helft van de dossiers (34-50%), waarin een inkomenstoets gebeurde, werd de kinderbijslag opgenomen. Daarna volgden de uitkering van de moeder (14-27%) en de vader (13-26%) bij telkens ongeveer een vijfde van de studenten. Het inkomen verworven via een studentenjob (9-17%), het inkomen van de vader (5-18%) en het

inkomen van de moeder (6-10%) werden elk bij een tiende van de studenten mee opgenomen in de toets. Ongeveer even vaak (5-11%) werd ook het onderhoudsgeld⁴², uitgekeerd door één van beide ouders aan de student of aan het gezin van de student, in overweging genomen (zie bijlage 4 – Tabel 25). Andere inkomens zoals de studiebeurs van de student, het inkomen of de uitkering van de partner, het spaargeld van de student of een tussenkomst door de onderwijsinstelling van de student werden in minder dan vijf procent van de dossiers genoemd.

Het bovenstaande verschaft ons geen informatie over de eventuele keuze van het OCMW om het inkomen van de ouders van de student vrij te stellen van opname in de inkomenstoets en de redenen hiervoor. Opvallend met betrekking hiertoe is dat bij studenten die thuis woonden (bij minstens één van beide ouders en eventueel anderen) slechts in de helft van de gevallen (41-58%) hetzij het inkomen, hetzij de uitkering van moeder of vader in rekening werd genomen (zie bijlage 4 – Tabel 26). Dit betekent dat er in de helft van de dossiers ofwel geen enkele vorm van ouderlijk inkomen was ofwel dat de inkomsten, binnengebracht door de ouders of één van de ouders, werden vrijgesteld van enige huishoudtoets. De resultaten met betrekking tot het opnemen van de kinderbijslag sluiten wel meer aan bij de verwachtingen. In ongeveer 90 procent (86-96%) van de dossiers van alleenwonende studenten werd de kinderbijslag in rekening genomen. Met betrekking tot thuiswonende studenten werd dit relatief zelden (5-18%) gedaan.

Een huishoudinkomenstoets wordt onder meer gedaan om na te gaan of een persoon recht heeft op een volledig (equivalent) leefloon of op een aanvullend (equivalent) leefloon. In ongeveer twee derde (58-76%) van de dossiers resulteerde de inkomenstoets inderdaad in een aanvullend (equivalent) leefloon (zie bijlage 4 – Tabel 27). Het spreekt voor zich dat dit amper het geval is wanneer er geen inkomenstoets werd gedaan (1-6%).

De frequentie van terugvordering van het uitgekeerde leefloon was een laatste element dat inzake de financiële tegemoetkoming door OCMW's bevestigd werd in de enquête. Zulke (gedeeltelijke) terugvordering gebeurde uiterst zelden. Bij slechts twee tot zes procent van de cliënten werd het (equivalent) leefloon teruggevorderd bij één van de ouders, de student of anderen (zie bijlage 4 – Tabel 28). Het maakt weinig verschil uit of de inkomsten van de ouders al dan niet reeds zijn opgenomen in de inkomenstoets. Wanneer dit niet het geval was werd er in drie tot acht procent van de gevallen ergens teruggevorderd. Als er niet werd teruggevorderd bij de ouders dan was dat meestal omdat het inkomen van de ouders zelf te laag was (62-75%). Een andere relatief veelvoorkomende reden (12-17%) was het ontbreken van elk contact tussen ouders en student, bijvoorbeeld omwille van overlijden of in het buitenland wonen van de ouder(s) of een langdurig conflict. Redenen die een stuk minder genoemd werden, zijn een conflict tussen de student en de ouders (3-8%) en billijkheidsredenen (4-10%) (zie bijlage 4 – Tabel 29)⁴³.

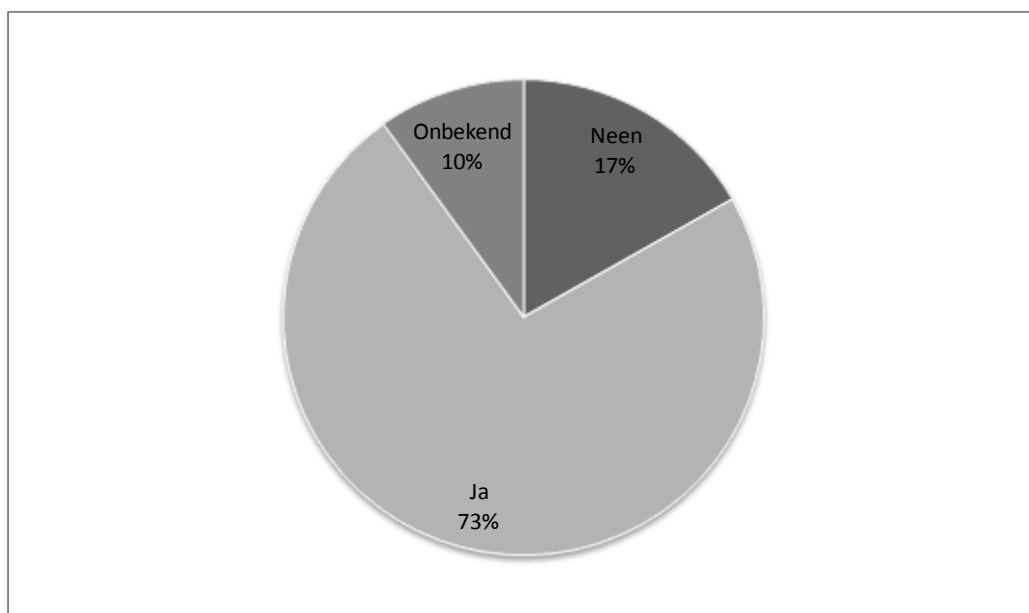
Cruciaal in de financiële ondersteuning door OCMW's lijkt ons de vraag of de ouders van de student het meestal zelf financieel moeilijk hebben of dat er eerder sprake is van conflicten tussen ouders en student, die samengaan met verzuim van de ouderschapsplicht door de ouders, waardoor het

⁴² Deze bron van inkomsten vormde geen aparte categorie in onze vragenlijst, maar werd relatief vaak genoemd bij de toelichting die de respondenten gaven bij de optie 'andere'. Het zou kunnen dat onderhoudsgeld nog vaker wordt opgenomen in de inkomenstoets, maar dat deze optie door andere respondenten onder andere categorieën werd ondergebracht.

⁴³ Respondenten konden meerdere redenen om niet terug te vorderen bij de ouder(s) opgeven.

OCMW al dan niet tijdelijk het levensonderhoud van de student op zich neemt. Uitsluitend kunnen we hierover niet geven aan de hand van onze enquête, wel zijn er een aantal indicaties van eventuele armoede bij de ouders. Zo gingen we na of de ouder(s) van de student zelf al ooit in begeleiding waren bij een OCMW of dat nog altijd zijn. Bij bijna de helft (42-53%) van de studenten bleek dat inderdaad zo te zijn. Van een goeie tien procent (8-18%) van de studenten beschikte de respondent echter niet over de nodige info om deze vraag te beantwoorden (zie bijlage 4 – Tabel 30). Een andere indicator voor eventuele armoede bij (één van) de ouders van de student is het niet terugvorderen van het leefloon bij de ouders omdat hun inkomen zelf te laag is. Als we beide indicatoren samen bekijken dan blijkt bij bijna drie vierde (67-78%) van de studenten een kans te zijn dat de ouders het financieel moeilijk hebben. Dit zou zowel een onder- als een overschatting kunnen zijn (zie voetnoot⁴⁴) (zie Figuur 13 en bijlage 4 – Tabel 31) . Deze indicatie van armoede kan uiteraard ook samengaan met een conflict. Toch worden deze zelden (0-4%) samen genoemd.

Figuur 13: Enige indicatie van armoede bij de ouders van de student

Gebruikte indicatoren = ouders ooit in OCMW-begeleiding of geen terugvordering bij ouders omwille van laag inkomen

Bron = enquête 2 (n=1110)

1.5. BEGELEIDING VAN STUDENTEN DOOR OCMW'S

De financiële ondersteuning van OCMW-cliënteel gaat uiteraard gepaard met een zekere begeleiding van deze cliënten door het OCMW-personeel. We staan in deze paragraaf stil bij het gebruik van het GPMI (Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie), het contact dat de maatschappelijk werker heeft met de student en haar ouders en de frequentie van dat contact.

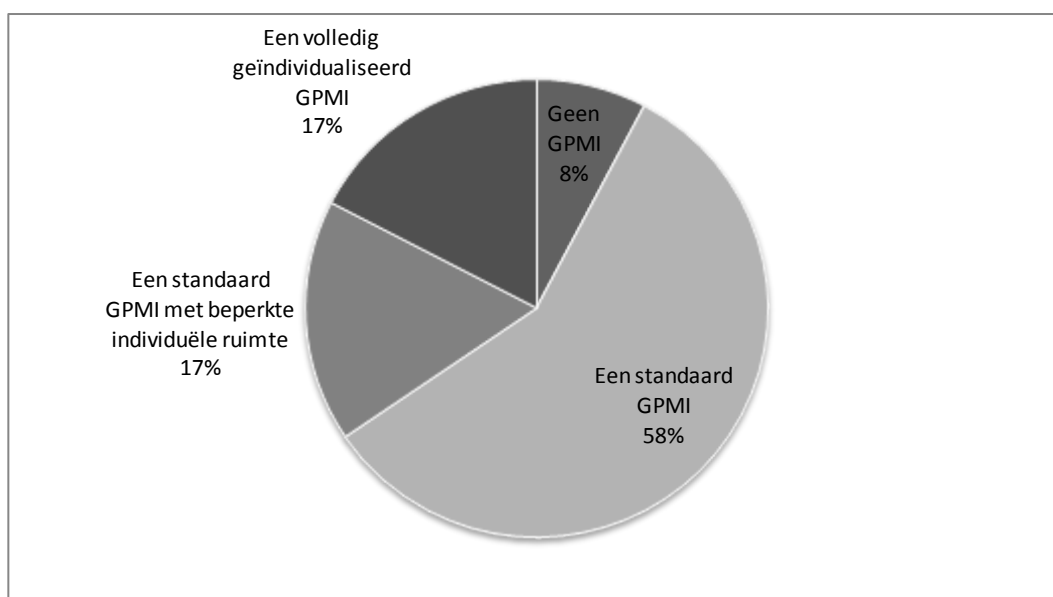
⁴⁴ Enerzijds zou het kunnen dat één van beide ouders het moeilijk heeft, maar dat een andere ouder er beter voorstaat, wat mogelijk ook de levensstandaard van de student verhoogt. Anderzijds is over tien procent (7-17%) van de ouders niet voldoende informatie bekend, het zou kunnen dat het hier eveneens om arme ouders gaat (zie Figuur 13 en bijlage 4 – Tabel 31) .

Tevens bespreken we de duur van de begeleiding voor zoverre dit mogelijk is aan de hand van de resultaten van enquête 2.

Wanneer een OCMW een GPMI 'studie met voltijds leerplan' afsluit met een jongere, dan heeft het OCMW recht op een verhoogde terugbetaling van het leefloon door de staat. De verhoging bedraagt tien procent bovenop de 50, 60 of 65 procent die sowieso voorzien is. Uit onze enquête blijkt dat ongeveer 90 procent (87-98%) van de studenten in maart 2010 inderdaad een GPMI ondertekend heeft (zie figuur 14 en bijlage 4 – Tabel 32). Het ontbreken van een GPMI kan volgens ons te maken hebben met twee dingen, enerzijds de uitkering van een equivalent leefloon, waarbij een GPMI niet verplicht is of anderzijds de leeftijd van de student. Om in aanmerking te komen voor een GPMI 'studie voltijds leerplan' dient de student tussen de 18 en de 25 jaar te zijn wanneer zij het leefloon voor het eerst aanvraagt. Wanneer we beide factoren samennemen dan blijkt elke student die geen GPMI had ofwel een equivalent leefloon te hebben ofwel buiten de genoemde leeftijdsgrenzen te vallen ofwel beide. We kunnen dus stellen dat geen enkele student tussen de 18 en de 25 jaar die een gewoon leefloon ontvangt, geen GPMI ondertekent. Wel ondertekenden er ook een deel studenten voor wie het in principe niet verplicht is een GPMI. Zo ontvangt een kleine tien procent (5-12%) van de studenten met een GPMI een equivalent leefloon (zie bijlage 4 – Tabel 33). Tevens valt ongeveer zeven procent van de studenten met GPMI buiten de wettelijk vooropgestelde leeftijdsgrenzen. De overgrote meerderheid hiervan (ongeveer 80%) is ouder dan 25 jaar. Voor hen bestaat de kans dat ze hun eerste GPMI afsloten toen ze nog jonger waren dan 25 jaar.

Een ruime helft van alle studenten (51-64%) ondertekende een standaard GPMI. Dit betekent dat dit contract voor alle of bijna alle studenten binnen een OCMW identiek is. Telkens ongeveer 17 procent (11-24%) had een standaard GPMI met beperkte vrije invulruimte of een volledig geïndividualiseerd GPMI. Dit betekent wellicht dat het GPMI voornamelijk gebruikt wordt bij de start van het contact tussen student en OCMW en slechts in een klein aantal gevallen als een begeleidingsinstrument dat kan wijzigen doorheen de begeleidingstijd (zie figuur 14 en bijlage 4 – Tabel 32).

Figuur 14: Type GPMI ondertekend door studenten

Bron = enquête 2 (n=1061)

Een ander thema dat ons relevant lijkt binnen de begeleiding van studenten door een OCMW, is het contact dat de maatschappelijk werkers hebben met de studenten, de ouders van de studenten en de onderwijsinstelling waaraan zij les volgen. Met betrekking tot het contact tussen student en maatschappelijk werker, gaan we ook in op de frequentie van dat contact. Deze frequentie geeft deels de werklast weer, die de begeleiding van een student voor een maatschappelijk werker met zich meebrengt. We zijn ons ervan bewust dat een deel van het contact tussen student en OCMW niet in beeld komt door de manier waarop wij de frequentie bevraagd hebben in onze enquête. Zo beschikken wij niet over informatie over telefonische en elektronische contacten, twee communicatiemiddelen die regelmatig gebruikt worden tussen maatschappelijk werkers en studenten. Vermits we vroegen naar de frequentie van het contact op jaarbasis, hebben we eveneens geen zicht op het verschil tussen de beginperiode en de eigenlijke begeleidingsperiode. Wij vermoeden dat de contacten in de beginperiode veel frequenter zijn dan in de periode erna.

Merkwaardig genoeg was er in ongeveer drie procent (1-4%) van de gevallen geen contact tussen de maatschappelijk werker van het bevoegde OCMW en de student gedurende het academiejaar 2009-2010 (september-juni)⁴⁵. In 13 procent (8-19%) van de dossiers was er contact tussen het OCMW en de ouders en in zeven procent (5-10%) (eveneens) tussen de instelling waar de student les volgt en de maatschappelijk werker.

Twee derde (59-74%) van de studenten werd om de drie maanden gezien door een maatschappelijk werker. Deze frequentie sluit aan bij de wettelijke bepalingen. Andere relatief veel voorkomende begeleidingsfrequenties waren 'maandelijks' (9-19%) en om het half jaar (7-14%). Zelden (1-5%) zag de maatschappelijk werker de student maar één maal in het genoemde academiejaar (zie bijlage 4 – Tabel 34).

Een laatste belangrijk element is de duur van de begeleiding van studenten door OCMW's. Spijtig genoeg kunnen we hierover geen betrouwbare uitspraken doen aan de hand van ons onderzoek. Voor meer toelichting hierbij zie bijlage 4 bij tabel 36 en 37. Ongeveer een vierde van de studenten die in maart 2010 in begeleiding waren, is een ruim jaar later (zomer 2011) niet meer in begeleiding bij hetzelfde OCMW. Dat betekent dat drie vierde nog steeds begeleid werd (zie bijlage 4 – Tabel 35). Zoals geschetst bij tabel 36 en 37 in bijlage 4 betekent dat echter niet dat een student 75% kans heeft om meer dan een jaar begeleid te worden (cf. oververtegenwoordiging van lange duur-begeleidingen). In bijlage 4 nemen we twee tabellen (Tabel 36 en 37) op die indicatief zijn voor de duur van begeleiding van studenten. Omwille van de methodologische beperkingen, die we hierboven beschreven, gaan we echter niet verder in op de resultaten. We kunnen de duurresultaten wel gebruiken om verschillende groepen (bijvoorbeeld studenten secundair en studenten hoger onderwijs) met elkaar te vergelijken (zie later).

1.6. STUDENTENARBEID

Een laatste thema dat we bespreken, is de arbeid die opgenomen wordt door studenten die begeleid werden door een OCMW. We bevroegen zowel de arbeid gedurende maart 2010, als de arbeid in de zomer van 2010. In onze analyse bespreken we inzake vakantiewerk enkel de studenten die in de

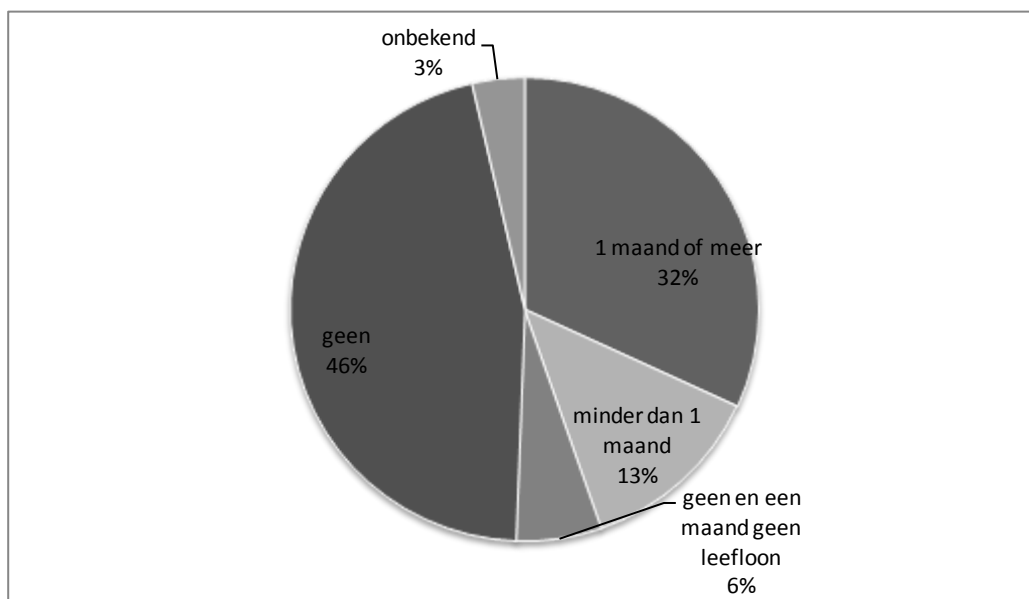
⁴⁵ Opmerking: Het gaat hier niet om studenten die toevallig enkel tijdens de vakantiemaanden begeleid werden, want de opgenomen dossiers moesten ook in maart 2010 actieve dossiers zijn.

zomer van 2011 nog aan het studeren waren, anders bestaat de kans dat de antwoorden betrekking hebben op reguliere arbeid, na het afronden of stopzetten van de studie.

Slechts weinig studenten (8%) werkten in maart 2010. De meerderheid hiervan (4-8%) werkte in het weekend. Ongeveer twee procent (1-3%) werkte vaker dan in het weekend. Het zou kunnen dat het hier gaat om studenten die geen voltijds leerplan volgen, maar deeltijds werken en deeltijds studeren. Van hen die niet werkten in maart, zou er ongeveer vijf procent (2-8%) wel in andere maanden van het academiejaar gewerkt hebben. Het zou echter kunnen dat de respondenten – door misinterpretatie van deze antwoordcategorie – hier ook studenten invulden die niet werkten in het academiejaar, maar wel in de vakantie. Het is in ieder geval zo dat zeker 80 procent van de studenten niet werkte gedurende het academiejaar (zie bijlage 4 – Tabel 38).

Met betrekking tot een studentenjob in de vakantie van 2010 is de groep relatief evenredig verdeeld over werken (38-51%) en niet werken (45-58%). De lage tewerkstellingsgraad in de vakantiemaanden is vreemd, vermits in de omzendbrief 'studenten en het recht op leefloon', als voorwaarde tot toegang tot het leefloon is opgenomen dat de student werkbereid dient te zijn in de periodes die verenigbaar zijn met zijn studie, met een uitzondering voor personen waarvoor gezondheids- of billijkheidsredenen in te roepen zijn (§1.5). Een klein deel van de volledige groep (2-9%) werkte niet, maar kreeg ook een maand geen uitkering van het OCMW. Het ontzeggen van leefloon tijdens de vakantieperiode, terwijl de jongere wel nog een GPMI 'studie voltijds leerplan' heeft, is in principe onwettig (cf. omzendbrief 'studenten en recht op maatschappelijke integratie – voetnoot 5). In de focusgroepen vernamen wij dat deze afspraak soms in het GPMI wordt opgenomen. Van de studenten die wel werkten in de vakantie werkte het grootste deel één maand (23-37%). Een andere groep (7-18%) werkte minder dan een maand en slechts een klein deel werkte meer dan één maand (1-3%) (Figuur 15 en bijlage 4 – Tabel 39).

Figuur 15: Studentenjob in de zomer van 2010

Bron = enquête 2 (n=420)

2. SIGNIFICANTE VERSCHILLEN QUA KENMERKEN EN BEGELEIDING VAN SPECIFIEKE GROEPEN STUDENTEN

In dit deel zullen we steeds twee of meerdere groepen met elkaar vergelijken op significante verschillen. Deze analyses stellen ons niet in staat oorzakelijke relaties tussen kenmerken bloot te leggen. Het geeft wel een indicatie van de linken die er bestaan tussen de kenmerken. In een laatste deel van dit hoofdstuk wordt op een bijkomend kenmerk (nl. de kans op een positieve studievordering) een multivariate logistische regressie gedaan.

De variabelen aan de hand waarvan we studenten met elkaar zullen vergelijken zijn: de regio waarin ze geholpen worden, de grootte van de gemeente, de nationaliteit bij geboorte, de samenleefsituatie, het diploma in maart 2010 en het type financiële ondersteuning. We gaan enkel in op de kenmerken waarin de groepen studenten duidelijk van elkaar verschillen. Het al dan niet “duidelijk van elkaar verschillen” bepalen we aan de hand van twee parameters. Eerst en vooral een significantietoets. Deze toets geeft aan of bij de vergelijking van twee groepen een bekomen resultaat waarschijnlijk is, onder de hypothese dat er geen verschil zou zijn tussen de twee groepen. Als de parameter van deze toets kleiner is dan 0,1 dan gaan we ervan uit dat het bekomen resultaat heel onwaarschijnlijk is en dat er dus een verschil is tussen beide groepen. Een tweede parameter zijn de betrouwbaarheidsintervallen. Een betrouwbaarheidsinterval geeft het interval van resultaten weer waarbinnen het werkelijke resultaat met 90 procent zekerheid ligt, mochten we in staat zijn alle mogelijke steekproeven te trekken. Als de intervallen van de twee groepen die vergeleken worden overlappen dan bestaat de kans dat de resultaten voor beide groepen gelijk waren geweest, als er een andere steekproef getrokken was en dat er dus niet werkelijk een verschil is. Enkel op de kenmerken waarvoor de significantietoets kleiner is dan 0,1 en waarvoor er geen enkele betrouwbaarheidsinterval overlapt, gaan we in de onderstaande tekst dieper in⁴⁶. Dit betekent niet dat de andere kenmerken niet van elkaar verschillen, maar wel dat we dat eventuele verschil niet vast te stellen is met onze steekproef.

2.1. GEOGRAFISCHE SPREIDING

Eerst en vooral gaan we na of studenten en hun begeleiding van elkaar verschillen naar gelang waar het OCMW dat hen begeleidde gevestigd is. We onderzoeken de verschillen naar de regio van begeleiding en de grootte van de gemeente. De vraag is dan bijvoorbeeld of men in Brussel andere types studenten begeleidt dan in Vlaanderen of dat een grootstad een ander profiel studenten in de bijstand heeft dan kleine gemeenten.

2.1.1. REGIO

Ten eerste bestuderen we in welke mate de cliënten en de begeleiding van deze cliënten verschillen naar gelang de regio waarin ze geholpen werden. Meteen wordt duidelijk dat België qua studenten met (equivalent) leefloon geen homogeen land is. Er zijn weldegelijk verschillen tussen de regio's. Uit hoofdstuk drie van dit deel zal echter blijken dat het zelden tot nooit de regio op zich is die bepalend

⁴⁶ We nemen in dit rapport niet alle tabellen op van de berekeningen die we gedaan hebben. Deze zijn wel op te vragen bij de auteurs.

is voor het type student of voor het type begeleiding. Meestal spelen andere kenmerken een meer doorslaggevende rol.

Tabel 1: Samenvatting van de variabelen waarin respondenten in de steekproef wel of niet significant van elkaar verschillen naar de regio

Wel verschil	- PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: nationaliteit bij geboorte, samenleefsituatie ouders - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: hoogst behaalde diploma, studie in maart 2010 - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: al dan niet bijkomende steun, al dan niet terugvordering, teken van armoede bij ouders - BEGELEIDING DOOR OCMW: frequentie van contact, contact tussen ouders student en maatschappelijk werker, contact tussen onderwijsinstelling en maatschappelijk werker
Geen verschil	- STUDENTENARBEID: studentenjob in maart 2010, studentenjob in vakantie 2010 - GEOGRAFISCHE SPREIDING: al dan niet studeren in gemeente OCMW, al dan niet hoofdverblijfplaats in gemeente OCMW - PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geslacht, geboortjaar, nationaliteit in maart 2010, samenleefsituatie, aantal kinderen - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: studie maart 2010 = aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie, keuze om te studeren, keuze voor specifieke studie, huidige studiestatus - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: Type materiële ondersteuning, al dan niet inkomenstoets - BEGELEIDING DOOR OCMW: GPWI, contact tussen student en maatschappelijk werker, al dan niet beëindiging van de begeleiding in vakantie 2011

Bron = enquête 2

Er was tussen de verschillende regio's in België geen verschil in de mate dat de studenten begeleid door een OCMW in dezelfde gemeente studeren en/of hun verblijfplaats hebben als waar het OCMW gevestigd is (zie tabel 1).

Met betrekking tot persoonsgebonden kenmerken was er geen verschil tussen de regio's wat betreft het geslacht, geboortjaar, de nationaliteit in maart 2010, de samenleefsituatie en het aantal kinderen van de studenten die daar begeleid worden. Wel waren er verschillen met betrekking tot de nationaliteit bij de geboorte. Zo werden in het Brussels gewest slechts een derde (12-49%) van de begeleide studenten in België geboren, terwijl dat in Vlaanderen (54-65%) en Wallonië (63-76%) een ruime helft was. In Brussel (38-62%) waren er duidelijk meer studenten met een niet-Europese oorsprong – namelijk ongeveer de helft (38-62%) – dan in Wallonië met ongeveer een vierde (18-32%). Vlaanderen (30-42%) zat qua niet-Europese oorsprong tussen de twee andere gewesten in. Een ander verschilpunt tussen de regio's situeerde zich in de samenleefsituatie van de ouders. In Brussel leefden minder dan helft (36-54%) van de ouders van studenten nog samen. In Vlaanderen (55-69%) en Wallonië (59-70%) was dat telkens meer dan de helft (zie tabel 1).

Enkele studiegerelateerde kenmerken zijn een bron van onderscheid tussen de gewesten. Studenten in Vlaanderen (58-65%) hadden vaker reeds een diploma secundair onderwijs dan studenten in Wallonië (45-55%) en deze hadden in beide gewesten vaker een einddiploma dan studenten in Brussel (26-45%). Deze trend zien we ook terugkomen in de studie die men aan het volgen was in maart 2010. In Vlaanderen volgt een goede helft (55-63%) hoger onderwijs. In Wallonië was dit ongeveer de helft (44-54%) en in Brussel slechts een derde (26-45%). Wat betreft andere

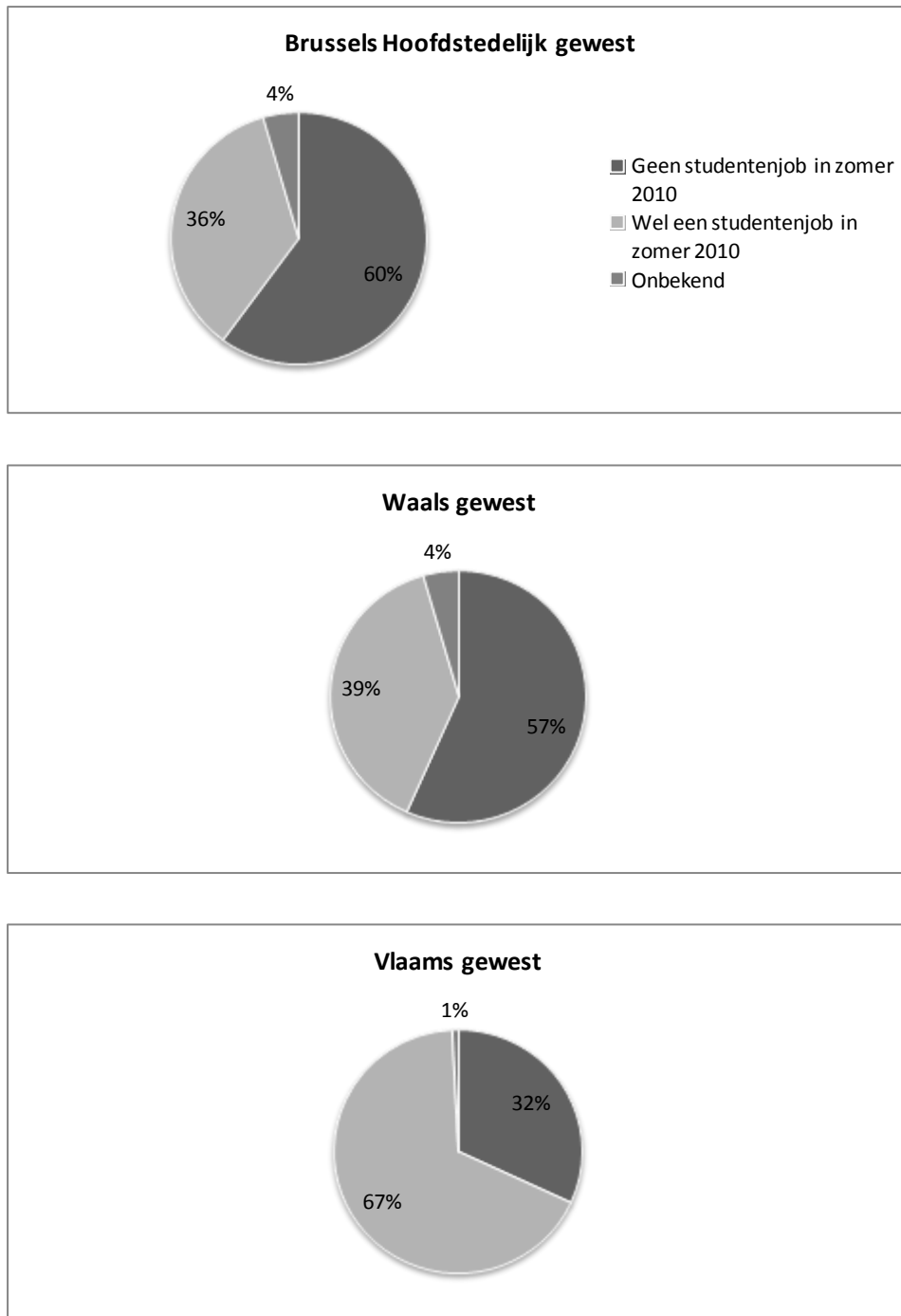
studiekenmerken, met name het aanvatten, hervatten of verderzetten van een studie, de keuze voor een specifieke studie en de studiestatus zijn er geen significante verschillen te noteren tussen de regio's (zie tabel 1).

De financiële ondersteuning die OCMW's in de verschillende regio's aanboden aan hun studenten in maart 2010 verschilde niet significant qua type ondersteuning (leefloon of equivalent leefloon, aanvullend of volledig) en qua opname van inkomsten in de middelentoets. Wel zijn er significante verschillen inzake terugvordering. Het (equivalent) leefloon werd in Vlaanderen in een tiende (5-13%) van de dossiers teruggevorderd bij de ouders of iemand anders. In Brussel (0-5%) en Wallonië (1-6%) bleef dat percentage veel lager. Tevens werd er in Brussel (11-35%) vaker bijkomende materiële ondersteuning aangeboden dan in Vlaanderen (4-11%). Beide verschillen tussen Brussel en Vlaanderen hebben wellicht te maken met een derde verschil. In Vlaanderen gaf men in ongeveer een vijfde (19-26%) van de dossiers aan dat er geen aantoonbare redenen van armoede waren bij de ouders van de studenten. In Brussel was dat ongeveer twee keer minder het geval (10-18%). Opnieuw bevond Wallonië (10-22%) zich tussen Brussel en Vlaanderen (zie tabel 1).

Het bleek voor de OCMW's in Vlaanderen veel evidentier om contact op te nemen met de ouder(s) van de student, dan in Wallonië, waar dit dan weer vaker gebeurde dan in Brusselse OCMW's. In Vlaanderen gebeurde dit in een derde (22-38%) van de dossiers, in Wallonië een tiende (7-17%) en in Brussel bijna nooit (0-2%). Hetzelfde beeld vertoont zich met betrekking tot het contact met de instelling waar de student les volgde, maar in elk van de gewesten gebeurde dit minder vaak dan het contact opnemen met de ouder(s) (Vlaanderen (11-16%), Wallonië (4-11%) en Brussel (0-1%)). Met betrekking tot het stoppen van de begeleiding waren er geen significante verschillen tussen de regio's in onze steekproef (zie tabel 1).

Ten slotte werd er in Vlaanderen meer nadruk gelegd op de combinatie van studie en studentenarbeid dan in Brussel, met Wallonië opnieuw in een tussenpositie. In maart 2010 was in Vlaanderen een zevende (10-18%) van de studenten aan het werk. In Brussel slechts een heel klein percentage (0-8%) en in Wallonië ongeveer een tiende (6-14%). Vlaanderen (62-73%) week ook af van Brussel (25-46%) en Wallonië (29-48%) met betrekking tot werk in de vakantie. Studenten in de bijstand zijn in Vlaanderen dubbel zo vaak aan het werk in de vakantie dan in de twee andere regio's (zie tabel 1 en bijlage 5 – tabel 1).

Figuur 1-3: Vergelijking van het aandeel studenten met al dan niet een studentenjob in de zomer van 2010 volgens regio

Bron = enquête 2

Op basis van bovenstaande resultaten kunnen we stellen dat vooral het Vlaamse gewest en het Brussels Hoofdstedelijk gewest significant verschilden van elkaar. Wallonië nam voor de meeste kenmerken een tussenpositie in. De eerste verschilpunten situeerden zich op het profiel van de studenten die begeleid werden in de verschillende regio's. Er waren namelijk meer studenten met ouders in armoede, die dan weer minder vaak nog samenleefden en meer studenten in lagere opleidingen in Brussel dan in Vlaanderen. Qua nationaliteit waren het net Brussel en Wallonië die

verschillen van elkaar, met in Brussel meer studenten van allochtone afkomst. Daar bekleedde Vlaanderen de tussenpositie. Ook qua begeleiding waren er verschillen die al dan niet met de profielverschillen gelinkt zijn (hierover meer uitsluitsel in hoofdstuk 3 van dit deel). In OCMW's in Vlaanderen lijkt er meer nadruk te liggen op contacten met de student en met andere belangrijke personen in het leven van de student dan in Brussel. Tevens combineerden studenten vaker hun studie met een studentenjob en werd het leefloon iets vaker teruggevorderd bij de ouders van de student. Wij willen hier nog eens benadrukken dat 'het wonen in een bepaalde regio' op zich zeer zelden een verklarende factor is. Wellicht spelen er demografische, sociaal-economische, budgettaire en politieke factoren die de uitkomsten op elk van de onderzochte kenmerken deels verklaren.

2.1.2. GROOTTE GEMEENTE

Studenten verschillen niet enkel van elkaar naargelang de regio waarin zij begeleid worden, ook het aantal inwoners van de gemeente is bepalend voor het profiel en de OCMW-begeleiding van de cliënten. Een OCMW in een grootstad krijgt een ander publiek over de vloer en heeft vaak een andere begeleidingsaanpak.

Tabel 2: Samenvatting van de variabelen waarin respondenten in de steekproef wel of niet significant van elkaar verschillen naar de gemeentegrootte

Wel verschil	- GEOGRAFISCHE SPREIDING: al dan niet studeren in gemeente OCMW, al dan niet hoofdverblijfplaats in gemeente OCMW - PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: nationaliteit bij geboorte, samenleefsituatie - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: studie in maart 2010 - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: Type materiële ondersteuning, al dan niet inkomenstoets - BEGELEIDING DOOR OCMW: contact tussen student en maatschappelijk werker, contact tussen onderwijsinstelling en maatschappelijk werker, duur begeleiding als nog begeleiding in zomer 2011
Geen verschil	- STUDENTENARBEID: studentenjob in maart 2010 - PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geslacht, geboortjaar, nationaliteit in maart 2010, samenleefsituatie ouders, aantal kinderen - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: hoogst behaalde diploma, studie maart 2010 = aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie, keuze om te studeren, keuze voor specifieke studie, huidige studiestatus - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: al dan niet bijkomende steun, al dan niet terugvordering, teken van armoede bij ouders - BEGELEIDING DOOR OCMW: GPMI, frequentie van contact, contact tussen ouders student en maatschappelijk werker, al dan niet beëindiging van de begeleiding in zomer 2011, duur begeleiding als geen begeleiding meer in zomer 2011 - STUDENTENARBEID: studentenjob in vakantie 2010

Bron = enquête 2

Zoals besproken werd in het vorige deel van dit hoofdstuk deelden we de gemeenten in België in kleine gemeenten (minder dan 15.000 inwoners), grote gemeenten (15.000-50.000 inwoners), steden (50.000-100.000 inwoners) en grote steden (meer dan 100.000 inwoners). Het lijkt enigszins voor zich te spreken dat studenten die begeleid werden in (grote) steden vaker ook studeerden in deze stad (ongeveer 60%) dan in (kleine) gemeenten waar dit maar ongeveer een zesde (6-27%) van de studenten was. Hetzelfde gold voor het al dan niet hebben van de hoofdverblijfplaats in de gemeente van begeleiding. De studenten die begeleid werden in (grote) steden woonden bijna

allemaal ook in die steden (81-94%). In de gemeenten was dat maar de helft tot drie vierde (54-78%) (zie tabel 2).

Ook werden OCMW's in (groot)steden geconfronteerd met studenten met een gedeeltelijk ander profiel dan deze in gemeenten. In de (groot)steden waren ongeveer de helft (19-53% voor grootsteden en 33-67% voor andere steden) van de jongeren die een uitkering kregen van Belgische oorsprong. In de gemeenten schommelde dit tussen de 60 en de 80 procent (64-77% voor grote gemeenten en 74-84% voor kleine gemeenten). Wat deels contra intuïtief is, is dat studenten in grootsteden (12-25) minder vaak alleenwonend waren dan in kleine gemeenten (28-40%) (de kleinere steden (15-37%) en grote gemeenten (24-37%) zaten tussen beide in). In kleine gemeenten (36-48%) woonden dan weer minder dan de helft van de studenten in bij hun ouder(s). In de steden was dit een ruime meerderheid (steden 50-80% en grootsteden 57-81%) (zie tabel 2).

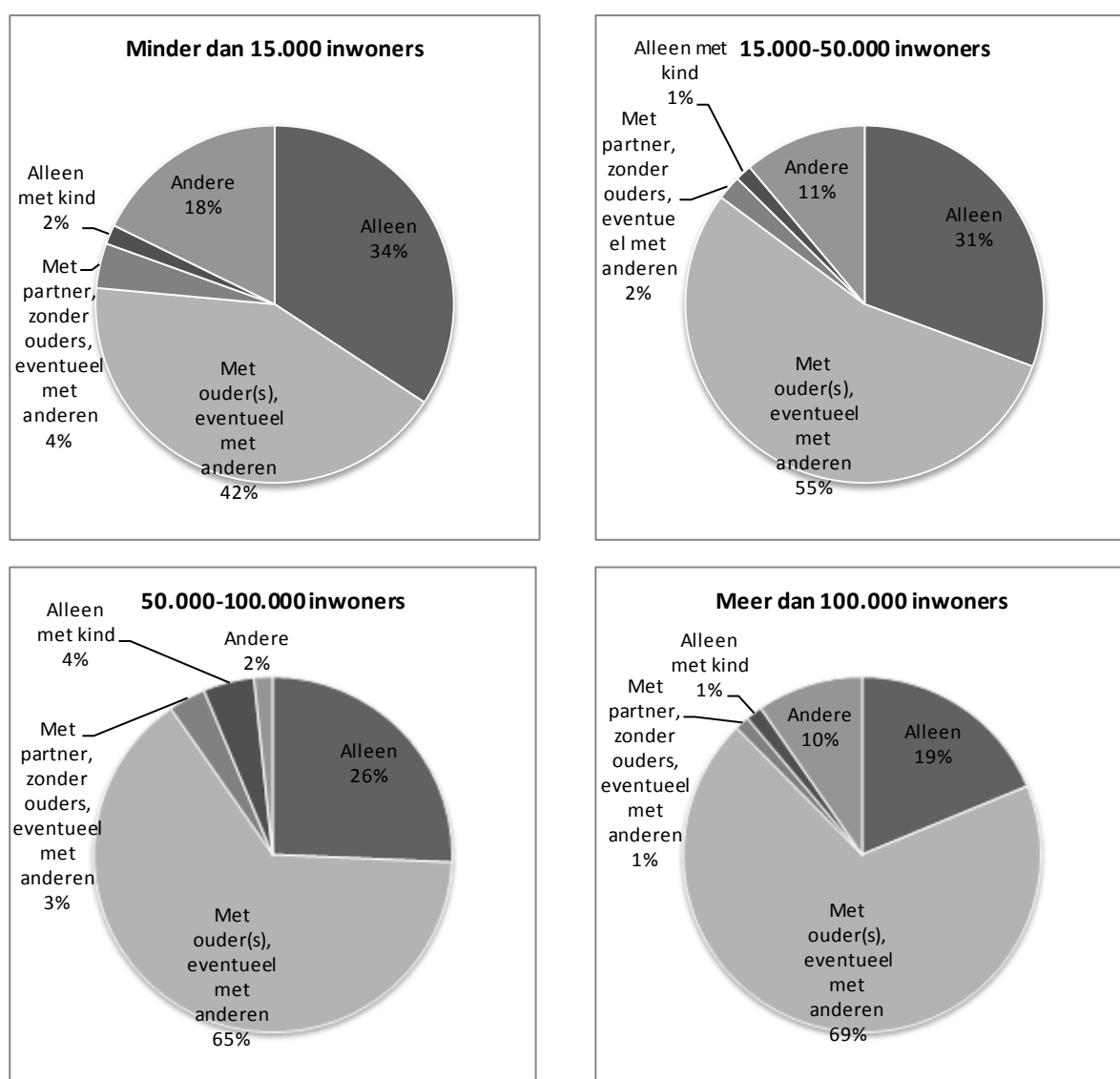
Slechts één van de studie-variabelen verschilde naar gemeentegrootte. Studenten in kleine gemeenten volgde slechts een derde (28-40%) regulier secundair onderwijs. In steden (42-59%) of grote steden (50-62%) was dat de helft tot een ruime helft. In deze kleine gemeenten volgde dan weer een ruime helft (50-63%) van de studenten hoger onderwijs, waar dit slechts ongeveer 40 procent (35-48%) was in de grootsteden (grote gemeenten en kleine steden bevonden zich tussen beide waarden in) (zie tabel 2 en bijlage 5 – tabel 2).

Er was een significant verschil in het type materiële ondersteuning (aanvullend of volledig, leefloon of equivalent leefloon) dat studenten kregen naar gelang de gemeentegrootte. De verschillen zijn echter klein en weinig systematisch. Wel frappant is het verschil tussen kleinere en grote steden naar gelang het al dan niet opnemen van inkomsten in een middelentoets. In grote steden werd dit in de helft (42-65%) van de gevallen gedaan. In kleinere steden slechts in een vierde (9-42%) van de dossiers. Wat eerder opmerkelijk is, is dat er geen significante verschillen waren qua vermoeden van financiële moeilijkheden bij de ouders van de studenten naar gemeentegrootte (zie tabel 2).

Hoewel de studenten die begeleid werden in kleine gemeenten vaker dan zij in grotere gemeenten en steden niet in dezelfde stad studeerden (zie hierboven), hadden de maatschappelijk assistenten van studenten in kleine gemeenten wel vaker contact met de instelling waar de student les volgde, namelijk in bijna een vijfde van de gevallen (14-25%). Voor de andere gemeenten en steden was het aandeel verwaarloosbaar (0-11%). Voor andere kenmerken die met de begeleiding door de OCMW's te maken hebben, waren er geen significante of opmerkelijke verschillen over de gemeentegrootte heen (zie tabel 2).

Een verschil tussen gewone en grote steden is ten slotte nog dat de studenten in middelgrote steden (11-22%) vaker aan het werk waren in maart 2010 dan de studenten in de grootsteden (1-9%). De gemeenten (5-15%) zitten tussen beide types steden in. In elk van de verschillende groottes ging het sowieso om een minderheid. Met betrekking tot vakantiewerk is er dan weer geen verschil volgens gemeentegrootte (zie tabel 2).

Figuur 4-7: Vergelijking van de samenleefsituatie van studenten volgens gemeentegrootte

Bron = enquête 2 + ADSEI

Wanneer studenten met elkaar vergeleken worden op basis van de grootte van de gemeente waarin ze begeleid werden dan blijken de verschillen toe te nemen naarmate de gemeentegrootte toeneemt. Zo waren het meestal de studenten in grootsteden die significant verschillen van de studenten in kleine gemeenten. De twee andere types gemeenten vielen tussen de grootsteden en de kleine gemeenten in. Een aantal van de verschillen zijn eerder vanzelfsprekend, zoals meer jongeren van allochtone afkomst in begeleiding in de steden dan in de gemeenten. Andere verrassen dan weer, zoals het vaker alleen wonen van studenten in gemeenten, het frequentere contact tussen de maatschappelijk werkers en de instelling waar de student les volgde in gemeenten dan in steden en het minder vaak opnemen van inkomsten in de middelentoets in de kleine gemeenten. Een mogelijke verklaring voor het vaker alleen wonen van studenten in gemeenten is het tevens vaker volgen van hoger onderwijs. Zoals later zal blijken, zijn scholieren secundair onderwijs typisch jongeren die nog bij hun ouders of andere familieleden wonen.

2.2. PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN

2.2.1. NATIONALITEIT BIJ GEBOORTE

Er zijn aan de hand van onze steekproef relatief weinig verschillen vast te stellen in het profiel en de begeleiding van studenten afhankelijk van hun nationaliteit bij geboorte. Kenmerken waarin studenten met een andere nationaliteit van oorsprong wel verschillen zijn: het al dan niet aanvatten van een nieuwe studie of het verderzetten van een eerdere studie, het type materiële ondersteuning dat er voorzien werd, het al dan niet opnemen van bestaansmiddelen in de inkomenstoets en het werk in de vakantie. We gaan hieronder nader in op elk van deze kenmerken.

Tabel 3: Samenvatting van de variabelen waarin respondenten in de steekproef wel of niet significant van elkaar verschillen naar nationaliteit bij geboorte

Wel verschil	- STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: studie in maart 2010 = aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: type materiële ondersteuning, al dan niet inkomenstoets
Geen verschil	- STUDENTENARBEID: studentenjob in vakantie 2010 - PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geslacht, geboortjaar, samenleefsituatie, samenleefsituatie ouders, aantal kinderen - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: hoogst behaalde diploma, studie maart 2010, keuze om te studeren, keuze voor specifieke studie, huidige studiestatus - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: al dan niet bijkomende steun, al dan niet terugvordering, teken van armoede bij ouders - BEGELEIDING DOOR OCMW: GPMI, contact tussen student en maatschappelijk werker, frequentie van contact, contact tussen ouders student en maatschappelijk werker, contact tussen onderwijsinstelling en maatschappelijk werker, al dan niet beëindiging van de begeleiding in zomer 2011 - STUDENTENARBEID: studentenjob in maart 2010

Bron = enquête 2

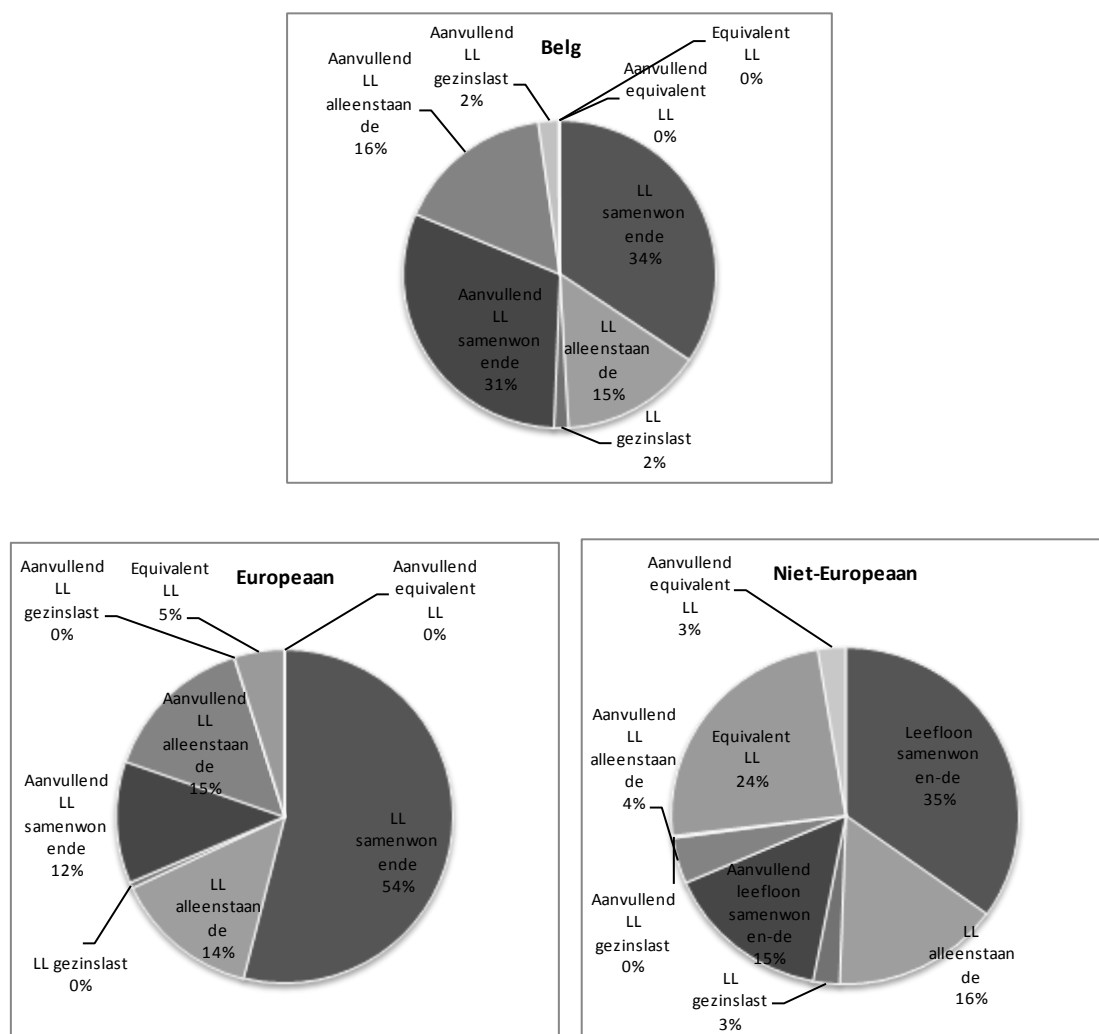
Studenten van Europese (niet-Belgische) afkomst zetten iets minder vaak een eerdere studie verder dan Belgische jongeren, namelijk ongeveer de helft ten opzichte van drie vierde (39-68% t.o.v. 68-84%). Ze herstarten eveneens iets minder vaak een eerdere studie terug op. Deze percentages liggen echter zo laag en het verschil is zo klein dat het verwaarloosbaar is (0-1% t.o.v. 1-4%). In verband met studieniveau, de studie die men volgde in maart 2010 en de studievordering is er – in tegenstelling tot onderwijsstatistieken voor de algemene populatie – op basis van nationaliteit geen onderscheid vast te stellen (zie tabel 3).

In de lijn van de verwachtingen kregen studenten van niet-Europese afkomst (17-36%) vaker een equivalent leefloon dan Belgische (0%) of Europese jongeren (0-10%), waar dit aandeel dicht bij nul ligt. Tevens is het zo dat Belgische jongeren (43-58%) minder vaak een volledig leefloon uitgekeerd kregen dan studenten van Europese (60-87%) of niet-Europese afkomst (71-84%). Meer specifiek waren onder de studenten van Belgische oorsprong de aanvullende leeflonen voor samenwonenden oververtegenwoordigd. Bij studenten met een Europese nationaliteit bij geboorte waren dat de volledige leeflonen samenwonenden en bij de jongeren vanuit niet-Europese landen de equivalente leeflonen. Een ander verschilpunt in verband met de financiële ondersteuning is dat bij niet-Europese studenten in een derde tot de helft van de gevallen (34-50%) een inkomenstoets werd gedaan. Waar

dat bij Belgische studenten rond de 70 procent schommelde (60-75%). De jongeren van Europese afkomst situeerden zich (34-65%) tussen beide in. Het is niet duidelijk of er bij deze niet-Europese studenten minder vaak inkomsten waren die in rekening konden gebracht worden of dat er eerder vaker billijkheidsredenen werden aangehaald om de bestaande inkomsten niet op te nemen (zie tabel 3).

Studenten met een oorspronkelijk niet-Europese nationaliteit, die wel nog studeerden in 2011, waren vaker, namelijk de helft tot drie vierde (50-73%), niet aan het werk in de vakantie van 2010 dan hun Belgische lotgenoten. Van hen was immers een ruime meerderheid wel aan het werk (50-64%). De oorspronkelijk Europese studenten (40-80%) bevinden zich opnieuw tussen beide andere nationaliteitsgroepen in (zie tabel 3).

Figuur 8-10: Vergelijking van het type uitkering naar nationaliteit bij geboorte

Bron = enquête 2

Er zijn qua profiel en begeleiding relatief weinig verschillen tussen studenten van autochtone en allochtone afkomst. Het meest opvallende verschil betreft het type uitkering dat ze ontvingen. Belgische jongeren kregen opmerkelijk vaker een aanvullend leefloon samenwonende, Europese jongeren een volledig leefloon samenwonende en niet-Europese jongeren een equivalent leefloon.

2.2.2. SAMENLEEFSTUATIE VAN DE STUDENT

Er waren nogal wat verschillen naargelang de samenleefsituatie van de student. We onderscheiden volgende groepen: alleenstaand, met ouders (en eventueel anderen), met partner (en eventueel anderen, maar niet de ouders), alleen met kind(eren) of andere samenleefsituaties. Sommige liggen voor de hand, zoals het al dan niet hebben van kinderen en de financiële uitkering. Andere zijn dan weer verrassend.

Tabel 4: Samenvatting van de variabelen waarin respondenten in de steekproef wel of niet significant van elkaar verschillen naar gelang hun samenleefsituatie

Wel verschil	- GEOGRAFISCHE SPREIDING: al dan niet studeren in gemeente OCMW, al dan niet hoofdverblijfplaats in gemeente OCMW - PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geboortjaar, nationaliteit maart 2010, samenleefsituatie ouders, aantal kinderen - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: hoogst behaalde diploma, studie in maart 2010 - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: type materiële ondersteuning, al dan niet inkomenstoets, teken van armoede bij ouders
Geen verschil	- PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geslacht, nationaliteit van oorsprong - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: studie maart 2010 = aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie, keuze om te studeren, keuze voor specifieke studie, huidige studiestatus - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: al dan niet bijkomende steun, al dan niet terugvordering - BEGELEIDING DOOR OCMW: GPMI, contact tussen student en maatschappelijk werker, frequentie van contact, contact tussen ouders student en maatschappelijk werker, contact tussen onderwijsinstelling en maatschappelijk werker, al dan niet beëindiging van de begeleiding in zomer 2011 - STUDENTENARBEID: studentenjob in maart 2010, studentenjob in vakantie 2010

Bron = enquête 2

Een eerste verschilpunt tussen de types huishoudens betreft de geografische spreiding, met name het al dan niet in dezelfde gemeente studeren als waar het OCMW gevestigd is. Ongeveer de helft (36-61%) van de studenten die bij hun ouders woonden, studeerden in de gemeente van het OCMW. Voor studenten die zonder ouders, zonder partner en zonder kind samenleefden was dit slechts een vijfde (13-35%). Tevens is het zo dat studenten die alleen woonden (34-51%) minder vaak hun hoofdverblijfplaats in dezelfde gemeente hadden als het OCMW dan studenten die samenleefden met hun ouders (92-96%), met een kind (62-100%) of in een andere situatie (71-82%). Hier lijkt het te gaan om studenten die op kot zaten, maar wel begeleid werden door het OCMW in de gemeente van hun ouders (zie tabel 4).

De samenleefsituatie van een student was eveneens verschillend naar de nationaliteit in 2010. Studenten die een kind hadden (48-93%), waren in maart 2010 vaker niet-Europeaan dan alle andere samenlevingscategorieën (van 0 tot 31%). Jongeren die in op een alternatieve manier samenwoonden (= niet met ouders, niet met partner, niet met kind) waren bijna altijd (87-96%) Belg. Van de jongeren die met hun ouders samenleefden was maar drie vierde (66-82%) Belg. De studenten die alleen (76-88%) of met een partner (79-100%) samenwoonden, bevonden zich tussen de twee groepen in. Deze verschillen waren echter niet meer significant op niveau van de

oorspronkelijke nationaliteit, wat mogelijk betekent dat genaturaliseerde studenten zich qua wijze van samenleven aanpassen aan autochtone Belgen (zie tabel 4).

Tevens hadden alleenwonende studenten (59-73%) vaker dan samenwonenden (met ouders (36-49%) of eigen kind (13-36%)) en dan jongeren in een alternatieve samenleefsituatie (38-56%), al een einddiploma secundair onderwijs. Uit voorgaande cijfers kunnen we besluiten dat studenten met een kind het minst vaak reeds een diploma van de derde graad van het secundair onderwijs hadden. Dit komt ook overeen met de studie die men volgde in maart 2010. Van de alleenwonenden volgde een ruime helft (59-74%) hoger onderwijs. Voor de meeste van de andere categorieën (op jongeren die met een partner samenwoonden na) was dit minder vaak het geval. Bij de studerende ouders vinden we het kleinste aandeel (11-35%) terug dat hoger onderwijs volgt (zie tabel 4).

Met betrekking tot de financiële ondersteuning lijkt het overbodig om stil te staan bij het type ondersteuning, omdat dit type grotendeels afhankelijk is van de samenleefsituatie. Toch is het opvallend dat in onze enquête ongeveer een vijfde van de alleenwonenden toch een leefloon samenwonende (al dan niet aanvullend) kreeg. Deze alleenwonenden waren wellicht voor een groot deel kot studenten die in het weekend nog naar huis gingen en daarom als 'samenwonende' werden beschouwd. Een andere vaststelling met betrekking tot de financiële ondersteuning is dat het al dan niet terugvorderen niet verschilde over de samenleefsituaties heen. Wel was een te laag inkomen van de eigen ouders bij de meeste studenten die samenleefden met hun ouders (80-92%) een reden om niet terug te vorderen. Bij de studenten in elk van de andere leefsituaties werd dit maar in een vierde tot de helft van de dossiers als reden genoemd. Niet terugvorderen omwille van een te laag inkomen was één van de indicatoren waarop we ons 'vermoeden van armoede bij de ouder(s) van de student' baseerden (zie eerder). Het spreekt dan ook voor zich dat voor bijna alle (86-95%) studenten die bij hun ouder(s) woonden dergelijk vermoeden gold. Wel valt op dat het percentage 'vermoeden van armoede bij de ouders' ook stijgt voor de andere samenlevingscategorieën wanneer de andere indicator ((ooit) OCMW-begeleiding van de ouders) wordt bijgevoegd. Bij rond de 40 procent (21-61%) van de andere categorieën is er sprake van een vermoeden van armoede. Billijkheidsredenen voor het niet terugvorderen worden dan weer veel vaker genoemd bij studenten die samenwoonden met een partner (19-71%) dan bij alle andere categorieën, waar het percentage verwaarloosbaar is (0-13%) (zie tabel 4).

Hoewel de verschillen niet echt groot zijn, bleken de OCMW's vaker contact te hebben gehad met de instelling waar de student les volgde wanneer de student alleen (8-16%) of in een alternatieve samenlevingsvorm (5-16%) woonde. Mogelijks is dit wijten aan het feit dat alleenwonende studenten vaker hoger onderwijs volgen (zie eerder) en dat maatschappelijk werkers vaker contact opnemen met hogescholen en universiteiten dan met scholen secundair onderwijs. Een andere mogelijke verklaring is dat de alleenwonende studenten vaker in grootsteden wonen en dat hier sowieso minder vaak het contact met de onderwijsinstellingen wordt aangehaald (zie eerder). Met betrekking tot het contact tussen de maatschappelijk werker en de student of de ouder(s) van de student waren er geen significante verschillen naargelang de samenleefsituatie (zie tabel 4 en bijlage 5 – tabel 4).

Met betrekking tot het al dan niet verrichten van een studentenjob was er geen significant verschil tussen de verschillende samenlevingsvormen.

De samenlevingsvorm van studenten blijkt vooral geassocieerd met het type materiële ondersteuning dat men kreeg. Dit hoeft niet te verbazen, omdat de hoogte van de uitbetaling deels

bepaald wordt door het al dan niet alleen wonen en het al dan niet hebben van kinderen. Een vermeldingswaardige groep zijn de studenten die alleen woonden en toch een uitkering 'samenwonende' kregen (ongeveer een vijfde van alle alleenwonenden). Het gaat hier wellicht om kotstudenten die in het weekend huiswaarts keren. Een vergelijking van de twee meest voorkomende samenlevingsvormen levert de volgende vaststellingen op: alleenwonenden verbleven vaker niet in de gemeente waar ze ondersteund werden, ze volgden vaker reeds hoger onderwijs, hun maatschappelijk werkers hadden vaker contact met de instelling waar ze school liepen en er was minder vaak sprake van armoede bij de eigen ouders. Wel was voor ongeveer een vijfde (14-27%) van de alleenwonenden geen informatie over de armoede van de eigen ouders bekend. Ook als al deze ouders arm zouden geweest zijn, blijft het percentage voor alleenwonenden echter onder het percentage voor samenwonenden liggen. Aspecten waarin de beide groepen, op basis van onze steekproef, niet verschilden waren onder andere nationaliteit, aspecten met betrekking tot de keuze van de studie die ze volgden in maart 2010 en studentenarbeid.

2.3. STUDIE IN MAART 2010

Studenten verschilden sterk van elkaar naar gelang de studie (regulier secundair onderwijs, volwassenenonderwijs of hoger onderwijs) die zij volgden in maart 2010. Deze verschillen beperkten zich echter tot het profiel van de student, en dit zowel geografisch, persoonsgebonden als studie gerelateerd. Bijkomende verschillen waren zichtbaar in de stopzetting van de begeleiding en het al dan niet verrichten van studentenarbeid in de zomer van 2010. Waarin de studenten niet van elkaar verschilden is de ondersteuning die zij van het OCMW kregen, zowel materieel als qua begeleiding (zie tabel 5).

Tabel 5: Samenvatting van de variabelen waarin respondenten in de steekproef wel of niet significant van elkaar verschillen naar gelang de studie die zij volgden in maart 2010

Wel verschil	- GEOGRAFISCHE SPREIDING: al dan niet studeren in gemeente OCMW, al dan niet hoofdverblijfplaats in gemeente OCMW - PERSOONSgebonden KENMERKEN: geslacht, geboortjaar, nationaliteit maart 2010, samenleefsituatie - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: hoogst behaalde diploma, studie maart 2010 = aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie, keuze om te studeren, huidige studiestatus - BEGELEIDING DOOR OCMW: al dan niet beëindiging van de begeleiding in zomer 2011 - STUDENTENARBEID: studentenjob in vakantie 2010
Geen verschil	- GEOGRAFISCHE SPREIDING: regio, aantal inwoners gemeente, - PERSOONSgebonden KENMERKEN: nationaliteit van oorsprong, samenleefsituatie ouders, aantal kinderen - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: keuze voor specifieke studie - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: type materiële ondersteuning, al dan niet bijkomende steun, al dan niet inkomenstoets, al dan niet terugvordering, teken van armoede bij ouders - BEGELEIDING DOOR OCMW: GPMI, contact tussen student en maatschappelijk werker, frequentie van contact, contact tussen ouders student en maatschappelijk werker, contact tussen onderwijsinstelling en maatschappelijk werker - STUDENTENARBEID: studentenjob in maart 2010

Bron = enquête 2

Studenten die hoger onderwijs (15-37%) volgden, studeerden minder vaak dan studenten die regulier secundair onderwijs (42-64%) volgden in dezelfde gemeente als deze waar het OCMW gevestigd is. Dit lijkt evident, gezien er slechts in enkele steden instellingen hoger onderwijs zijn en studenten verspreid over het land kunnen wonen. Dit wordt echter tegengesproken door de volgende vaststelling: studenten hoger onderwijs (62-74%) hadden in vergelijking met studenten secundair onderwijs (83-93%) ook minder vaak hun hoofdverblijfplaats in de gemeente van het OCMW. Dit betekent wellicht dat een aantal studenten hoger onderwijs alleen woonde of op kot zat in de gemeente waar zij haar studies volgde, maar ergens anders begeleid werd. Dit zou de intensiteit (frequentie) van de begeleiding kunnen beïnvloeden. Toch zien we daarin geen verschillen tussen de twee types studenten (zie tabel 5).

Bij de persoonsgebonden kenmerken, stellen we een aantal eerder evidente verschillen vast. De studenten hoger onderwijs (57-65%) waren iets vaker vrouw dan de scholieren (42-56%). De scholieren waren jonger dan de studenten. Het scharnierpunt lijkt rond de leeftijd van 20 jaar te liggen. In de voorgaande leeftijdsgroepen (jonger dan 18 jaar – 18 of 19 jaar) wogen de scholieren sterker door. In de oudere groepen (20 of 21 jaar – 22, 23 of 24 jaar – ouder dan 25 jaar) waren dat de studenten. Overeenstemmend met de eerdere resultaten over de combinatie samenleefsituatie en gevolgde studie, bleken studenten (30-42%) veel vaker alleenwonend te zijn dan scholieren (11-19%). Deze studenten woonden dan weer minder vaak samen met beide of één van beide ouders. Verschillen tussen beide groepen waren er echter niet qua nationaliteit (bij geboorte) of het hebben van kinderen.

Het hoogst behaalde diploma is uiteraard een goede voorspeller voor de studie die men aan het volgen is. We gaan hier verder niet op in. Interessanter is het om te kijken naar de vraag die peilde naar de aanvatting van een nieuwe studie of de hervatting of verderzetting van een eerdere studie. Bij studenten hoger onderwijs was de studie die ze in maart 2010 volgden in een vierde tot bijna de helft (26-46%) van de gevallen een nieuwe studie. Bij scholieren was dat slechts een tiende (0-16%). Het bleef dus ook bij de eersten een minderheid, wat betekent dat de meeste studenten hoger onderwijs gedurende hun studie een beroep doen op het OCMW en niet bij de start van hun studie. De hervatting van een eerdere studie kwam niet opmerkelijk vaker voor bij scholieren dan bij studenten, wat men wel zou verwachten aangezien schooluitval bij leerlingen secundair onderwijs een veel besproken onderwerp is en men er soms van uitgaat dat de financiële ruggeleuning die het OCMW biedt jongeren kan overtuigen om hun diploma secundair onderwijs alsnog te behalen. Het zou kunnen dat studenten die met de OCMW-steun beslissen om opnieuw te studeren dat vooral doen in een vorm van volwassenenonderwijs. Zoals we eerder zagen ligt het percentage personen met OCMW-steun in het volwassenenonderwijs echter zeer laag (ongeveer 3% van de hele populatie). Tevens werd bevraagd bij wie meestal het initiatief lag om te gaan studeren. Zoals we eerder zagen was de student zelf meestal de beslissende persoon. Dit was echter iets minder vaak het geval voor scholieren in het tweede kans onderwijs (38-85%) dan voor scholieren in het reguliere onderwijs (89-99%). Voor personen in het tweede kans onderwijs kwam de keuze er vaker dan bij scholieren uit het regulier onderwijs door overleg tussen de leerling en de maatschappelijk werker. In de groep scholieren in het reguliere onderwijs was dit percentage volledig verwaarloosbaar (0-3%), terwijl het bij de scholieren tweede kans onderwijs evengoed vier procent als de helft (4-53%) van de studenten kan zijn (cf. grote betrouwbaarheidsinterval door kleine steekproef scholieren tweede kans onderwijs). De studenten hoger onderwijs zitten voor beide variabelen tussen de twee groepen scholieren in. Tevens bevond slechts ongeveer 40 procent (19-61%) van de leerlingen uit het tweede

kans onderwijs zich in de zomer van 2011 in een succesvol studietraject (= einddiploma behaald of nog altijd met dezelfde studie bezig). Voor de leerlingen uit het reguliere onderwijs (80-93%) of de studenten hoger onderwijs (82-91%) was dat meer dan dubbel zo vaak. Wat betreft het behaald hebben van een diploma verschilden de studenten hoger onderwijs (19-27%) ook van de leerlingen regulier secundair onderwijs (35-51%). Slechts een vierde van de studenten behaalde na een ruim jaar haar diploma, een goede helft volgt wel nog dezelfde studie. Dit is logisch omdat een jongeren van 18 tot 25 jaar doorgaans op het einde van de opleiding secundair onderwijs zit en een student hoger onderwijs vaak begint aan een studie. Daarom is het belangrijk om bij de 'succes-groep' ook de studenten te rekenen die nog steeds met dezelfde studie bezig zijn.

Zoals eerder aangegeven, verschilden scholieren niet van studenten wat betreft de ondersteuning die zij ontvingen van het OCMW. Er werd bijvoorbeeld even vaak teruggevorderd, even vaak bijkomende materiële ondersteuning geboden of er was even frequent contact tussen de maatschappelijk werker en de student. Wat opmerkelijk is, is dat bij studenten secundair onderwijs (21-37%) de OCMW-begeleiding niet noodzakelijk reeds vaker gestopt was dan bij studenten hoger onderwijs (16-26%). Vermits scholieren vaker hun diploma al hadden in de zomer van 2011, zou men verwachten dat ook de ondersteuning afgerond werd. Dat dit niet zo was, kan betekenen dat men na het behalen van het diploma secundair onderwijs nog vaak start met een andere studie (bv. in het hoger onderwijs). Een andere mogelijkheid is dat de afgestudeerde scholieren niet onmiddellijk ingeschakeld raakten in de arbeidsmarkt en daarom blijvend beroep doen op OCMW-steun. Voor jongvolwassenen in het volwassenenonderwijs was het wel zo dat de begeleiding een ruim jaar na het eigenlijke observatiemoment reeds in de helft van de gevallen (27-69%) was stilgelegd.

Een laatste vaststelling betreft de studentenarbeid. Voor maart waren er geen significante verschillen tussen scholieren en studenten. Vakantiewerk werd echter beduidend vaker opgenomen door studenten, namelijk een goede helft (49-63%), dan door scholieren, namelijk een vijfde (14-28%).

De meeste van de hierboven opgenomen vaststellingen zijn eerder evident, zoals de profielverschillen tussen scholieren en studenten (geslacht, leeftijd, samenleefsituatie), het al dan niet studeren en wonen in de gemeente van het OCMW of het hoogste diploma dat men op zak had. Wel opmerkelijk is dat bij scholieren niet significant vaker dan bij studenten de OCMW-begeleiding werd stilgelegd. Dit kan betekenen dat de scholieren ofwel, met OCMW-steun nog een bijkomende studie gestart zijn, ofwel moeilijk werk vinden. Het is aan de hand van onze enquête niet mogelijk om hier verdere uitspraken over te doen. Ten slotte bleek het vakantiewerk vooral een evidentie voor studenten. We komen later in dit deel (zie hoofdstuk 3) terug op de vraag of het type onderwijs een directe verklarende factor is voor het al dan niet werken in de vakantie of dat er eerder andere kenmerken bepalend zijn.

2.4. LEEFLOON OF EQUIVALENT LEEFLOON

In deel drie bespraken we aan de hand van de populatiedatabank PRIMA een aantal kenmerken van studenten met leefloon in maart 2010. In onze eigen steekproef zijn ook jongeren opgenomen met een equivalent leefloon. We gaan na op welke kenmerken deze groepen van elkaar verschillen. Mogelijk worden hierdoor een aantal verschillen tussen de resultaten in deel drie en de resultaten in het eerste hoofdstuk van dit deel verklaard.

Tabel 6: Samenvatting van de variabelen waarin respondenten in de steekproef wel of niet significant van elkaar verschillen naar gelang ze een leefloon of een equivalent leefloon ontvingen

Wel verschil	- PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geslacht, nationaliteit van oorsprong, nationaliteit maart 2010, samenleefsituatie - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: keuze om te studeren - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: al dan niet inkomenstoets - BEGELEIDING DOOR OCMW: frequentie van contact - STUDENTENARBEID: studentenjob in vakantie 2010
Geen verschil	- GEOGRAFISCHE SPREIDING: regio, aantal inwoners gemeente, al dan niet studeren in gemeente OCMW, al dan niet hoofdverblijfplaats in gemeente OCMW - PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geboortjaar, aantal kinderen, samenleefsituatie ouders - STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN: hoogst behaalde diploma, studie maart 2010, studie maart 2010 = aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie, keuze voor specifieke studie, studiestatus in zomer 2011 - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: al dan niet bijkomende steun, al dan niet terugvordering, teken van armoede bij ouders - BEGELEIDING DOOR OCMW: GPML, contact tussen student en maatschappelijk werker, contact tussen ouders student en maatschappelijk werker, contact tussen onderwijsinstelling en maatschappelijk werker - STUDENTENARBEID: studentenjob in maart 2010

Bron = enquête 2

Het spreekt voor zich dat er een verschil is tussen de studenten met een leefloon en de studenten met een equivalent leefloon wat betreft hun (oorspronkelijke) nationaliteit. Van de jongeren met een gewoon leefloon was bijna 90 procent (81-91%) Belg in maart 2010. Slechts tien procent (5-16%) was niet-Europeaan (zie figuur 11). Bij de ontvangers van een equivalent leefloon lag deze verhouding net omgekeerd, met bijna geen Belgen (0-2%), twee procent (0-5%) Europeanen en 97 procent (94-100%) niet-Europeanen (zie figuur 12). De cijfers met betrekking tot leefloonontvangers komen overeen met de resultaten in deel drie (zie figuur 11 in deel 3)⁴⁷. Wat we aanvullend kunnen leren uit onze enquête is welke nationaliteit de leefloonontvangers hadden bij hun geboorte. Waar bijna 90 procent Belg was in 2010, was maar een goede 60 procent (52-72%) ook Belg bij de geboorte. Nog eens bijna een derde was niet-Europeaan en een vijftal procent was Europeaan (zie figuur 13). De jongeren met equivalent leefloon hadden meestal dezelfde nationaliteit bij hun geboorte en in 2010 (zie figuur 14). Een ander persoonsgebonden kenmerk waarin de twee groepen van elkaar verschillen is het geslacht. De leefloners waren overwegend vrouw (53-61%). De equivalent leefloners daarentegen waren overwegend man (50-71%). Dit verklaart waarom in onze volledige steekproef (55% vrouwen) verhoudingsgewijs iets minder vrouwen aanwezig zijn dan in de populatiedatabank (59%) die enkel uit leefloners bestaat.

Er zijn geen verschillen tussen de jongeren met leefloon of equivalent leefloon wat studiegerelateerde kenmerken betreft. We stellen vast dat er iets vaker overlegd werd tussen de jongere en de maatschappelijk werker in verband met het aanvatten of verderzetten van een studie bij equivalent leefloners (6-22%) dan bij andere leefloners (1-5%). Misschien heeft dit te maken met

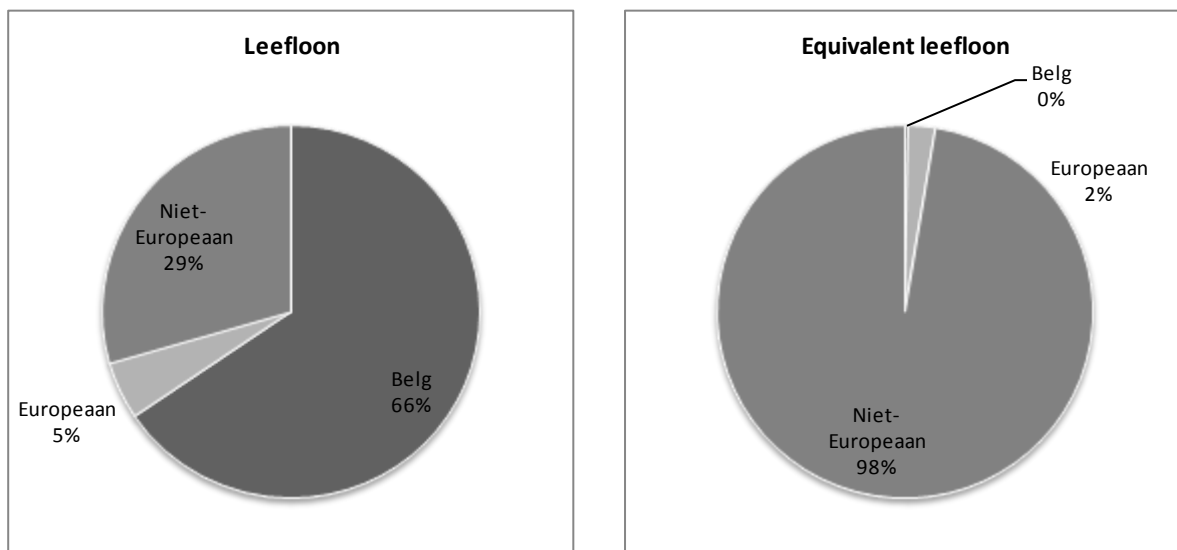
⁴⁷ Opmerking: in PRIMA (de in deel 3 gebruikte populatiedatabank) wordt een onderscheid gemaakt tussen Belgen – EU-burgers en niet EU-burgers, wat ten dele verschilt van onze opdeling Belgen – Europeanen – niet-Europeanen.

het feit dat de jongeren met een niet-Belgische nationaliteit, moeilijker hun weg vinden in het in België bestaande onderwijsaanbod.

Verder zijn er tussen de twee groepen niet zoveel verschillen met betrekking tot de financiële ondersteuning die zij genieten. Wel werd er minder vaak een inkomenstoets gedaan bij de studenten met equivalent leefloon (7-41%), dan bij de anderen (53-69%). Ook zijn de ouders van equivalent leefloners (58-82%) vaker zelf in begeleiding (geweest) bij een OCMW dan de ouders van de leefloners (38-51%). Dit resulteert echter niet in een verhoogd armoede-vermoeden bij de ouders voor deze groep. Dit wellicht omdat bij de gewone leefloners iets vaker de tweede indicator voorkwam, die bepalend was voor het armoede-vermoeden, met name het 'niet terugvorderen bij de ouders omwille van een te laag inkomen'. Dit verschil was echter niet significant.

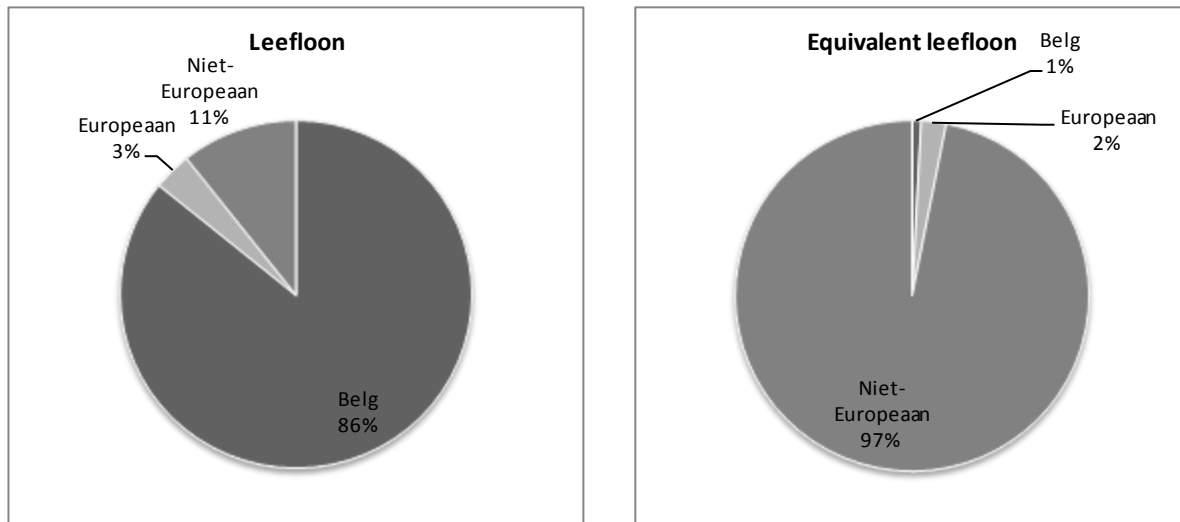
Ten slotte werkten de jongeren met equivalent leefloon minder vaak (4-36%) in de vakantie van 2010 dan de jongeren met een gewoon leefloon (42-57%).

Figuur 11-12: Vergelijking van de nationaliteit bij geboorte van de studenten met leefloon en met equivalent leefloon

Bron = enquête 2

Figuur 13-14: Vergelijking van de nationaliteit in 2010 van de studenten met leefloon of equivalent leefloon

Bron = enquête 2

Studenten met een leefloon verschillen dus vooral qua (oorspronkelijke) nationaliteit, geslacht en vakantiewerk van equivalent leefloners, met meer vreemdelingen, meer jongens en meer niet-werkenden bij de equivalent leefloners. Daarnaast werd er minder teruggevorderd bij equivalent leefloners en waren hun ouders vaker zelf ook in OCMW-begeleiding (geweest). Met betrekking tot het overleg tussen student en maatschappelijk werker in verband met het kiezen om te studeren, werd er bij equivalent leefloners iets vaker overlegd dan bij leefloners.

2.5. STUDENTENARBEID IN DE VAKANTIE VAN 2010

Als we enkel rekening houden met de vraag of de studenten wel of niet werkten in de vakantie van 2010, dan blijken er relatief weinig – via onze steekproef meetbare – verschillen te zijn. Er lijkt vooral samenhang te zijn met de studie die men volgde tijdens de OCMW-begeleiding.

Tabel 7: Samenvatting van de variabelen waarin respondenten in de steekproef wel of niet significant van elkaar verschillen naar gelang ze werkten als jobstudent in de zomer van 2010

Wel verschil	- PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geboortejaar - STUDIE GERELATEERDE KENMERKEN: hoogst behaalde diploma, studie maart 2010, studie maart 2010 = aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie
Geen verschil	- FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: al dan niet inkomenstoets - STUDENTENARBEID: studenten job in maart 2010 - GEOGRAFISCHE SPREIDING: REGIO, AANTAL INWONERS GEMEENTE, al dan niet studeren in gemeente OCMW, al dan niet hoofdverblijfplaats in gemeente OCMW - PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN: geslacht, nationaliteit van oorsprong, nationaliteit maart 2010, samenleefsituatie, aantal kinderen, samenleefsituatie ouders - STUDIE GERELATEERDE KENMERKEN: keuze om te studeren, keuze voor specifieke studie, studiestatus in zomer 2011 - FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW: type materiële ondersteuning, al dan niet bijkomende steun, al dan niet terugvordering, teken van armoede bij ouders - BEGELEIDING DOOR OCMW: GPML, contact tussen student en maatschappelijk werker, frequentie van contact, contact tussen ouders student en maatschappelijk werker, contact tussen onderwijsinstelling en maatschappelijk werker

Bron = enquête 2

Studenten die in de vakantie van 2010 een maand (21-39%) of meer (3-24%) werkten, hadden minder kans dan studenten die in dezelfde periode niet werkten (39-64%) om in dezelfde gemeente te studeren dan waar zij OCMW-steun ontvangen. Verder waren er op het vlak van geografische spreiding amper tot geen verschillen tussen beide groepen.

Qua persoonsgebonden kenmerken verschilden werkende en niet-werkende studenten eveneens weinig van elkaar. Wel lijkt de kans dat men werkt te stijgen met de leeftijd van de student. Opmerkelijk met betrekking tot de leeftijd is dat studenten die niet werkten en tevens een maand geen leefloon ontvingen meestal (67-99%) 18 of 19 jaar waren, terwijl voor de andere studenten (werkend of niet werkend met blijvende uitbetaling leefloon) minder dan de helft deze leeftijd had. Diezelfde groep studenten was minder vaak Belg in 2010 (41-70%) en iets vaker Europeaan (8-35%) dan de anderen.

Met betrekking tot de studiegerelateerde kenmerken noteren we de meest opvallende verschillen. Zo had de meerderheid (57-71%) van de werkende studenten een diploma secundair onderwijs in maart 2010, daar waar dat bij de niet-werkenden veel minder vaak (36-49%) het geval was. Daarbij aansluitend volgde de meerderheid van de studenten met vakantiejob een studie hoger onderwijs (57-71%) in maart 2010, daar waar dat slechts een kleine helft (35-49%) was voor de studenten zonder vakantiejob.

Studenten kregen een gelijkaardige financiële ondersteuning van het OCMW waardoor zij begeleid werden, onafhankelijk van het werk dat zij in de zomermaanden verrichten. Wel werd er bij werkende studenten in een goede helft van de gevallen (61-73%) een inkomenstoets gedaan, terwijl dit bij de niet werkende studenten eerder een kleine helft (38-57%) was.

Werken in de vakantie blijkt een goede voorspeller te zijn voor werken gedurende het jaar. Hoewel het een minderheid blijft, waren jongeren met een studentenjob (8-19%) vaker ook in het jaar aan het werk dan jongeren zonder vakantiejob (1-4%).

Een aantal van de gevonden verschillen liggen in elkaars verlengde. Zo hadden studenten die in de zomer werkten, meer kans om hoger onderwijs te volgen, een secundair eindexamen op zak te hebben en ouder te zijn dan de anderen. De groep jongeren die niet werkten en tevens een maand lang geen leefloon ontvingen in de vakantie, is in onze steekproef te klein om veel verschillen te vinden ten opzichte van andere groepen. Wel bleken zij vaak 18 of 19 jaar en iets vaker niet Belgische Europeanen te zijn dan de andere studenten. Ten slotte blijkt het niet zo dat studenten die doorheen het jaar werken, ontzien worden in de vakantie. Het is in tegendeel zo dat werken in de vakantie vaker gepaard ging met jobs doorheen het jaar, dan niet werken in de zomermaanden.

3. KENMERKEN DIE EEN INVLOED UITOEFENEN OP DE STUDIEVORDERING

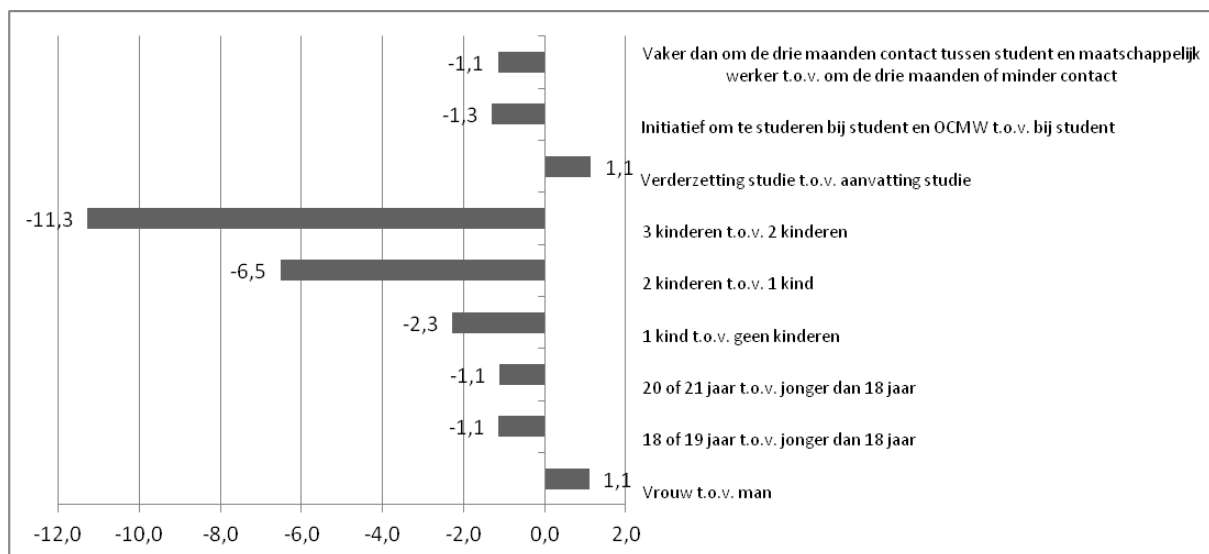
Tot slot gaan we na welke kenmerken van de studenten of van de begeleiding die zij van de OCMW's ontvangen een impact hebben op de studievordering van de studenten. We doen dit aan de hand van een multivariate logistische regressie. In een logistische regressie wordt de invloed van een aantal kenmerken op een andere, namelijk de afhankelijke variabele (de studievordering) nagegaan. Deze afhankelijke variabele bestaat uit twee categorieën, namelijk 'succesvol studietraject' en 'niet succesvol studietraject', verder 'succes' en 'geen succes' genoemd. Zoals we eerder deden, maken we een onderscheid tussen studenten in een succesvol studietraject (zij die hun eindexamen behaald hebben of nog bezig zijn met dezelfde studie) en studenten in een minder succesvol studietraject (= zij die gestopt zijn met studeren of gestart zijn met een andere studie). Om de invloed van een kenmerk (bijvoorbeeld nationaliteit) op de afhankelijke variabele na te gaan, worden alle andere kenmerken constant gehouden (Mortelmans, 2010). Meer uitleg met betrekking tot de werkwijze die wij hanteerden bij het uitvoeren van de logistische regressie is te vinden in bijlage 5.

De studiestatus wordt beoordeeld in de zomer van 2011, dat is een ruim jaar na het eerste analysemoment (namelijk maart 2010). We herinneren eraan dat we enkel uitspraak kunnen doen over de tijd tussen maart 2010 en zomer 2011. In principe is deze periode niet lang genoeg om uitsluitel te geven over een al dan niet geslaagd parcours. Ze geeft echter wel een indicatie. Onderstaand onderzoeken we aan de hand van een multivariate logistische regressie welke kenmerken – andere kenmerken constant houdend – een impact hebben op de studiestatus.

Een aantal factoren lijken een significante invloed te hebben op het studietraject van jongeren. Slechts één kenmerk blijkt echter een substantiële impact te hebben, namelijk het aantal kinderen dat een student heeft. Een student met een kind heeft twee keer minder kans op een beloftevol traject dan een student zonder kinderen. Dit negatieve effect van het hebben van kinderen vergroot nog met het aantal kinderen (zie figuur 1). Andere persoonsgebonden factoren die de kans op succes beperkt vergroten of verkleinen – als alle andere kenmerken constant gehouden worden – zijn: het geslacht van de jongere en de leeftijd van de jongere. Meisjes hebben een iets hogere kans op een succesvol studietraject dan gelijkaardige jongens en minderjarigen hebben een iets hogere kans op succes dan dezelfde studenten die net iets ouder zijn. Van de studiegerelateerde kenmerken blijken er twee kenmerken een beperkte invloed te hebben. Jongeren die een studie verderzetten, hebben

iets meer kans op succes dan gelijkaardige jongeren die een nieuwe studie hebben aangevat. Bijkomend hadden jongeren waarbij de optie om te studeren er kwam na overleg tussen de maatschappelijk werker en de student iets minder kans om met succes te vorderen dan gelijkaardige jongeren die vooral zelf het initiatief namen, ongeacht om welke studie het ging. Ten slotte hadden jongeren die vaker dan om de drie maanden contact onderhielden met hun maatschappelijk werker iets meer kans om in een niet-succesvol traject te zitten dan gelijkaardige studenten die minder vaak gezien werden. We kunnen hieruit echter niet besluiten dat regelmatige contacten een oorzaak vormen van falen. Wellicht is het eerder zo dat jongeren moeite hebben met hun studie (en met andere aspecten in het leven) sowieso nauwer worden opgevolgd door hun maatschappelijk werker. Wel kan dit resultaat de veronderstelling bevestigen dat jongeren die een goede studievordering hebben, niet intensief worden opgevolgd. Deze beperkte opvolging is mogelijks het resultaat van een combinatie van tijdsgebrek en het vertrouwen van de maatschappelijk werker in het goede verdere verloop (zie figuur 1 en Bijlage 5 – tabel 1).

Figuur 1: De kans op een succesvol studietraject van studenten met (equivalent) leefloon in België voor de periode maart 2010-zomer 2011

Links op de as: minder kans op een succesvol studietraject

Rechts op de as: meer kans op een succesvol studietraject n = 673

Bron = enquête 2

Als besluit kunnen we stellen dat het succesvol vorderen in de studie vooral afhankelijk is van het hebben van kinderen of niet. Daarbij heeft kinderen hebben een negatief effect heeft op de kans op een succesvol studietraject. Een ander significant kenmerk dat impact heeft op de studievordering is de leeftijd, met hogere succesansen voor de minderjarigen. De kans bestaat dat minderjarigen – die in principe geen recht hebben op een leefloon – enkel door een OCMW begeleid worden wanneer men heel zeker is dat de vorderingsmogelijkheden van deze jongere optimaal zijn. Tevens blijkt het overleg over het al dan niet starten of hervatten van een studie geen positief effect te hebben op de vorderingen. Studenten die zelf kiezen om te studeren vorderen beter. Mogelijk zijn deze studenten sterker gemotiveerd dan lotgenoten die via overleg tot een studie komen. Daarbij aansluitend heeft een student die zijn studies verderzet meer kans op een succesvol traject dan een gelijkaardige

student die aan een nieuwe studie startte. Dit betekent tevens dat het type studie (secundair of hoger onderwijs), kenmerken van de woonplaats of de keuzes inzake financiële begeleiding door OCMW's geen significante invloed hebben op de studievordering.

4. WEIGERING OF STOPZETTING (EQUIVALENT) LEEFLOON

Tot nu toe hebben we enkel de dossiers besproken van jongeren die een leefloon of equivalent leefloon als student ontvingen in maart 2010. We beschikken echter ook over 31 dossiers die in maart 2010 geweigerd of stopgezet werden. In 11 gevallen ging het om een stopzetting, in 20 gevallen om een weigering. Vermits deze steekproef klein is, kunnen we hierop geen kwantitatieve analyse doen. We geven hieronder beschrijvend enkel de voornaamste redenen tot stopzetting of weigering weer. Bij negen van de weigeringsdossier en één stopzettingsdossier werd echter geen reden opgegeven.

Met betrekking tot weigering werd 'het hebben van voldoende bestaansmiddelen' het vaakst als reden genoemd. Eén maal werd vermeld dat het desbetreffende OCMW niet bevoegd was. Tevens gaf men één keer het feit dat de jongere door haar eigen fout geen recht had op een wachtuitkering, omdat ze gestopt was met haar studie secundair onderwijs, als reden op voor de weigering. Dit laatste argument ging wel gepaard met voldoende bestaansmiddelen van de ouders.

Er is meer verscheidenheid in de redenen voor stopzetting. Ook hier kwam de verhoging van de bestaansmiddelen wel het vaakst voor. Andere redenen die telkens één keer genoemd werden waren: herstel van de relatie met de eigen ouders, tijdelijk verblijf in het buitenland, het afleggen van foutieve verklaringen, gebrek aan medewerking en een derde herkansing, zonder dat er billijkheidsredenen gevonden konden worden.

Dit geeft de indicatie dat studenten die geweigerd worden of van wie de uitbetaling van het (equivalent) leefloon wordt stopgezet wellicht meestal niet voldoen aan de voorwaarden inzake ontoreikende bestaansmiddelen.

BESLUIT

In de zomer van 2011 namen ongeveer 249 OCMW's deel aan onze enquête waarin hen gevraagd werd om – afhankelijk van de grootte van hun gemeente – de gegevens in te vullen van 5, 10 of 20 dossiers van studenten die in maart 2010 door hen begeleid werden of die in dezelfde maand geweigerd werden. 1110 enquêtes werden ingevuld. De steekproef die hiermee verkregen werd, is onderhevig aan twee selectiemechanismen. Ten eerste namen niet alle OCMW's deel aan het onderzoek en, ten tweede, werden niet alle dossiers van de deelnemende OCMW's opgenomen. Voor beide selectiemechanismen corrigeerden we bij het analyseren van de gegevens, enerzijds door het gebruik van een probabiliteitsgewicht en anderzijds door een non-responsgewicht. We kunnen dan ook besluiten dat de weergegeven resultaten representatief zijn voor de studentenpopulatie met bijstandsuitkering in België in maart 2010.

Hieronder geven wij een samenvatting van de resultaten die eerder in dit deel uitvoeriger besproken werden. De variabelen werden opgedeeld rond de volgende thema's: geografische spreiding, persoonsgebonden kenmerken, studiegerelateerde kenmerken, financiële ondersteuning en begeleiding door OCMW's en studentenarbeid.

De Waalse OCMW's ondersteunden in maart 2010 het merendeel van de studenten met een leefloon of een equivalent leefloon. Er waren een aantal verschillen met betrekking tot de kenmerken van de studenten en de begeleiding die zij ontvingen in de verschillende regio's. Het Vlaamse gewest verschilde sterk van het Brusselse gewest, met in Brussel meer studenten met ouders in armoede, die dan weer minder vaak nog samenleefden en meer studenten in lagere opleidingen. In Vlaanderen lijkt er bovendien meer ruimte voor contacten met de student en met andere belangrijke personen in het leven van de student. Tevens combineerden studenten vaker hun studie met een studentenjob en werd het leefloon iets vaker teruggevorderd bij de ouders van de student. Qua nationaliteit verschilden de personen met bijstand in het Brusselse Hoofdstedelijke gewest en het Waalse gewest het sterkst van elkaar, met in het Brusselse gewest meer studenten van allochtone afkomst.

Verder waren het vooral de grote steden (met meer dan 100.000 inwoners) die vaak bijstand verleenden aan studenten. De kenmerken van de studenten verschilden bovendien sterker naarmate de gemeentegrootte toenam. Een aantal van de verschillen zijn eerder vanzelfsprekend, zoals meer jongeren van allochtone afkomst in begeleiding in de steden dan in de gemeenten. Andere verrassen dan weer, met als voorbeelden: het vaker alleen wonen van studenten in gemeenten, het frequentere contact tussen de maatschappelijk werkers en de instelling waar de student les volgde in gemeenten dan in steden en het minder vaak opnemen van inkomsten in de middelentoets in de kleine gemeenten.

Aansluitend bij het overzicht van studenten in de grootsteden, was minder dan de helft van de cliënten geconcentreerd in de steden met een instelling hoger onderwijs. Aansluitend hierbij studeerde meer dan de helft van de studenten niet in dezelfde gemeente als deze van het OCMW waardoor ze geholpen werden. Wel had bijna 80 procent van de studenten haar hoofdverblijfplaats in deze gemeente. Dit betekent dat het via de RMI-wet doorgevoerde spreidingsplan⁴⁸ dat de bevoegde gemeente wijzigde voor studenten maar voor maximaal 20 procent van de populatie een effect had.

Uit een analyse van de persoonsgebonden kenmerken van de studenten bleek dat de jongeren iets vaker vrouw dan man waren, dat de grootste groep 18 of 19 jaar oud was en dat ongeveer 15 procent van de studenten buiten de wettelijk voorziene leeftijdsgrenzen (18-25 jaar) viel. Dit laatste aantal verschilt van de analyse die we maakten in deel drie op basis van populatiebankgegevens. Dit kan verklaard worden door het feit dat in onze steekproef ook equivalent leefloners zijn opgenomen en dat dit een uitkering is die wordt toegekend aan minderjarige jongeren. Tevens zijn in onze steekproef een aantal studenten opgenomen die ouder zijn dan 25 jaar en (dus) niet verplicht zijn om een GPMI te ondertekenen. Hierdoor zitten zij niet in de populatiebank die gebaseerd is op registraties van studenten met GPMI 'voltijds leerplan'.

⁴⁸ Via de omzendbrief 'Studenten en het recht op maatschappelijke integratie' (2004) werd bepaald dat studenten zich moeten inschrijven waar zij gedomicilieerd zijn en dat deze gemeente bevoegd blijft gedurende de gehele periode van studie (zie deel 2).

Qua nationaliteit is er een groot verschil tussen de nationaliteit bij de geboorte van de student en de nationaliteit in maart 2010. In maart was drie vierde van de studenten Belg, bij de eigen geboorte was dat maar een goede helft. De groep die naast de Belgen overheerste, waren de niet-Europeanen, met 35% niet-Europeanen bij geboorte. Ook hier bestaat er een groot verschil tussen de eigen steekproef en de populatiegegevens van PRIMA. Opnieuw ligt de oorzaak bij het opnemen van de equivalent leefloners in onze steekproef, die vaak vreemdelingen zijn. Er zijn qua profiel en begeleiding relatief weinig verschillen tussen studenten van autochtone en allochtone afkomst. Het meest opvallende verschil betreft het type uitkering dat ze ontvingen. Belgische jongeren kregen opmerkelijk vaker een aanvullend leefloon samenwonende, Europese jongeren een volledig leefloon samenwonende en niet-Europese jongeren een equivalent leefloon.

De meeste studenten (een ruime helft) met (equivalent) leefloon in België woonden bij hun ouders (en eventueel anderen). Tevens een vierde woonde alleen en slechts een kleine groep woonde samen met een partner (zonder ouders) of alleen met hun kind(eren). De samenlevingsvorm van studenten blijkt – logischerwijs – vooral geassocieerd met het type materiële ondersteuning dat men kreeg. Een vermeldenswaardige groep zijn de studenten die alleen wonen en toch een uitkering ‘samenwonende’ kregen. Het gaat hier wellicht om kotstudenten die in het weekend huiswaarts keerden. Alleenwonenden verbleven in vergelijking met de samenwonenden vaker niet in de gemeente waar ze ondersteund worden, ze volgden vaker hoger onderwijs, hun maatschappelijk werkers hadden vaker contact met de instelling waar ze school liepen en er was minder vaak sprake van armoede bij de eigen ouders. Aspecten waarin de beide groepen, op basis van onze steekproef, niet verschilden waren onder andere nationaliteit, aspecten met betrekking tot de keuze van de studie die ze volgden in maart 2010 en studentenarbeid.

De helft van de studenten bleek in maart 2010 een diploma of getuigschrift secundair onderwijs op zak te hebben. Dit verklaart waarom eveneens ongeveer de helft aan een studie hoger onderwijs bezig was in dezelfde maand. Tot deze studiekeuze kwamen ze in meer dan 90 procent van de gevallen zelf. Slechts een klein percentage van de individuen bleek gestart te zijn met (een specifieke) studie na overleg met een maatschappelijk werker. De meeste van de verschillen tussen leerlingen secundair en studenten hoger onderwijs zijn evident, zoals de profielverschillen (geslacht, leeftijd, samenleefsituatie), het al dan niet studeren en wonen in de gemeente van het OCMW of het hoogste diploma dat men op zak had. Ook de langere duur van de begeleidingen van studenten of het vaker niet behaald hebben van een einddiploma verrast niet. Wel opmerkelijk is dat bij scholieren niet significant vaker dan bij studenten de OCMW-begeleiding werd beëindigd. Dit kan betekenen dat de scholieren ofwel, met OCMW-steun nog een bijkomende studie gestart zijn, ofwel moeite hebben met het vinden van werk. Ten slotte bleek het vakantiewerk vooral een evidentie voor studenten.

Op basis van de door ons gecreëerde voorwaarden, konden we besluiten dat ongeveer 80 procent van de jongeren een ruim jaar na het ijkmoment (maart 2010) in een succesvol studietraject zat. Dit betekent dat zij succesvol waren afgestudeerd of nog met dezelfde studie bezig waren. Ongeveer 10 procent stopte met studeren en 4 procent startte aan een andere opleiding. Deze twee laatsten beschouwen wij als minder succesvol. Via een logistische regressie gingen we na welke factoren het meeste invloed uitoefenen op de studievordering. Het meest doorslaggevend voor de kans op een succesvol studietraject bleek het niet hebben van kinderen te zijn. Al andere bepalende factoren hadden een eerder beperkte invloed. Zo bleken minderjarige jongeren beter te vorderen dan studenten die iets ouder zijn dan hen. Tevens zou het zo zijn dat het overleg over het al dan niet

starten of hervatten van een studie geen positief effect heeft op de vorderingen. Studenten die zelf kiezen om te studeren vorderen beter. Daarbij aansluitend heeft een student die zijn studies verderzet meer kans op succes dan een student die aan een nieuwe studie startte.

In overeenstemming met de resultaten over de samenleefsituatie van de studenten, ontving de grote meerderheid een leefloon samenwonende en de tweede grootste groep een leefloon alleenstaande. Tien procent van de jongeren in onze steekproef kreeg een equivalent leefloon. De verschillen tussen jongeren met een leefloon en jongeren met een equivalent leefloon situeren zich rond (oorspronkelijke) nationaliteit, geslacht en werkintensiteit in de vakantie, met meer vreemdelingen, meer jongens en meer niet-werkenden bij de equivalent leefloners. Daarnaast werd er minder teruggevorderd bij equivalent leefloners en waren hun ouders vaker zelf ook in OCMW-begeleiding (geweest).

Bijkomende materiële ondersteuning werd zelden geboden aan studenten. Een inkomenstoets, die op zich verplicht is in elk OCMW-dossier, werd 'slechts' in een goede helft van de dossiers gedaan. Opvallend daarbij is dat bij studenten die thuis wonen slechts in de helft van de gevallen de mogelijke inkomens of uitkeringen van de ouders in rekening werden gebracht, wat kan wijzen op het ontbreken van elk inkomen of op de vrijstelling van de inkomenstoets door het desbetreffende OCMW. Bijkomend ligt de frequentie waarmee het leefloon wordt teruggevorderd (bij de ouders) zeer laag, namelijk minder dan zes procent. Meestal werd 'een te laag inkomen van de ouders' als reden gegeven om niet bij hen terug te vorderen. Dit zou kunnen aansluiten bij de vaststelling dat ongeveer drie vierde van de ouders van de studenten wellicht met een armoedeproblematiek kampte of gekampt heeft. Als indicatoren hiervoor namen we: 'het niet terugvorderen omwille van een te laag inkomen' en 'de ouders werden ooit zelf begeleid door een OCMW'.

In overeenstemming met de wettelijke bepaling omtrent studenten en het recht op maatschappelijke integratie, werd bij bijna de volledige populatie studenten in ons onderzoek een GPMI (Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie) afgesloten. Tevens blijkt dat geen enkele van de studenten met leefloon tussen de 18 en de 25 jaar geen GPMI had. Het ontbreken van een GPMI hing dus meestal samen met het ontvangen van een equivalent leefloon (waarbij er geen GPMI verplicht is) of met het buiten de wettelijk bepaalde leeftijdsgrenzen vallen. Meer dan de helft van deze GPMI's waren standaard GPMI's, wat betekent dat het contract voor alle of bijna alle studenten identiek is. Dit betekent wellicht dat het GPMI voornamelijk gebruikt werd bij de start van het contact tussen student en OCMW en slechts in een klein aantal gevallen als een begeleidingsinstrument, dat kan wijzigen doorheen de periode van begeleiding. De financiële steunverlening ging dus bijna altijd gepaard met een GPMI. Hetzelfde geldt voor face-to-face ontmoetingen tussen student en maatschappelijk werker. Slechts een klein percentage van de maatschappelijk werkers zag de cliënt niet in het academiejaar 2009-2010. Twee derde van de studenten werd om de drie maanden gezien door een maatschappelijk werker. In 13 procent van de dossiers was er contact tussen het OCMW en de ouders en in zeven procent eveneens tussen de instelling waar de student les volgt en de maatschappelijk werker.

Tot slot gaven wij statistieken weer van studentenarbeid gedurende maart 2010 en gedurende de vakantie van 2010. Relatief weinig jongeren (namelijk maximaal 20%) hebben gewerkt gedurende het jaar. In de vakantie lag het aandeel dat werkte wat hoger, maar het blijft slechts een kleine helft. Hoe groter de stad van het OCMW hoe groter de kans op een vakantiejob bij de student. Omgekeerd is er

voor leefloners en equivalent leefloners in een gemeente minder kans dat ze vakantiewerk deden. Tevens was de nationaliteit bepalend. Niet-Europeanen werkten minder in de vakantie dan Belgen, tenzij zij intussen Belg geworden waren, dan werkten zij vaker dan jongeren die bij hun geboorte Belg waren. Ook zouden studenten meer werken dan leerlingen. En ten slotte blijkt dat wanneer een OCMW eerder sturend was in het kiezen van een studie, de student ook vaker werkt dan wanneer de jongere zelf haar studie kiest. Het omgekeerde geldt wanneer de student en het OCMW gezamenlijk beslisten over de gepaste studie. Ongeveer zes procent van de studenten werkte niet in de vakantie, en kreeg bijkomend een maand geen leefloon uitbetaald. Deze groep jongeren is in onze steekproef te klein om veel verschillen te vinden ten opzichte van andere groepen. Wel bleken zij vaak 18 of 19 jaar en iets vaker niet Belgische Europeanen te zijn dan de andere studenten.

De bovenstaande samenvatting van het kwantitatieve deelproject binnen deze onderzoeksopdracht geeft ons een goed zicht op de kenmerken van studenten met een uitkering en op de begeleiding die zij van OCMW's ontvangen. Deze resultaten vormden de basis voor het kwalitatieve onderzoek waarvan het opzet en de resultaten in het volgende deel besproken worden.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST ENQUÊTE 1

Aantal studenten met equivalent leefloon

1. Hoeveel studenten ontvingen in maart 2010 een equivalent leefloon van uw OCMW? ...
2. In welk gewest is uw OCMW gelegen (Brussel– Wallonië – Vlaanderen)
3. Uw OCMW is gelegen in de provincie (keuze tussen verschillende provincies)
4. Het NIS-nummer van uw OCMW is (keuze tussen verschillende gemeenten)

BIJLAGE 2: VRAGENLIJST ENQUÊTE 2

Geachte,

In opdracht van de POD Maatschappelijke Integratie voert het Centrum voor Sociaal Beleid van de Universiteit van Antwerpen een onderzoek uit met betrekking tot **studenten die in België een leefloon of equivalent leefloon ontvangen of die daartoe geweigerd werden**. Dit onderzoek kwam er vanuit de vaststelling dat studenten een groeiende groep zijn onder het OCMW-cliënteel, waarover vooral met betrekking tot hun eigenlijke studie(niveau) weinig bekend is. Onderstaand vindt u een enquête die de ambitie heeft deze leemte te vullen.

Het invullen van één enquête neemt ongeveer **een kwartier tijd** in beslag (zie hieronder voor instructies).

Wij sluiten deze enquête af op **31 augustus 2011**.

Resultaten van dit onderzoek zullen in november bekend gemaakt worden. U wordt hiervan door de POD Maatschappelijke Integratie op de hoogte gebracht.

Wij danken u alvast heel hartelijk,

Professor Bea Cantillon (directeur van het Centrum voor Sociaal Beleid - Universiteit Antwerpen)

Marjolijn De Wilde (onderzoeker aan het Centrum voor Sociaal Beleid - Universiteit Antwerpen)

Contactinfo: Voor **vragen** kan u terecht bij Marjolijn De Wilde (Marjolijn.DeWilde@ua.ac.be of 03/265.53.85 - niet bereikbaar tussen 28 juli en 15 augustus)

Welke dossiers

Via deze enquête willen wij zicht krijgen op de kenmerken van studenten die in België een leefloon of een equivalent leefloon ontvangen of die daartoe geweigerd worden. Dit doen we door aan u **per student individuele dossierinformatie** op te vragen. We vragen dit, afhankelijk van de grootte van uw gemeente, voor 5, 10 of 20 studenten (instructies zie verder).

Om een selectie mogelijk te maken, geven we hieronder de type studenten waarin wij geïnteresseerd zijn:

- OCMW-cliënten die als student **in maart 2010 een (aanvullend) leefloon** ontvingen
- OCMW-cliënten die als student **in maart 2010 een (aanvullend) equivalent leefloon** ontvingen
- **Weigeringen** -uitgesproken **in maart 2010** - van studenten die een aanvraag voor financiële ondersteuning deden

Wij kiezen voor maart **2010** omdat we ook geïnteresseerd zijn in hun eventuele vorderingen in hun traject.

Wanneer er in maart 2010 binnen uw OCMW **geen enkele cliënt** aan deze kenmerken voldeed, beantwoordt u enkel de eerste pagina van deze vragenlijst (vraag 1-2), waarna u doorverwezen wordt naar de slotpagina.

Hoeveel dossiers

Afhankelijk van de grootte van uw gemeente, willen wij u vragen het volgende aantal dossiers in te voeren:

- Voor de OCMW's uit **gemeenten met meer dan 100.000 inwoners**: de dossiers van 20 cliënten
- Voor OCMW's uit **gemeenten met 15.000 tot 100.000 inwoners**: de dossiers van 10 cliënten (of minder als er minder dan 10 cliënten voldoen aan de hierboven genoemde criteria)
- Voor OCMW's uit **gemeenten met minder dan 15.000 inwoners**: de dossiers van 5 cliënten (of minder als er minder dan 5 cliënten voldoen aan de hierboven genoemde criteria)

Voor het selecteren van deze individuen, dient u een toevallige steekproef te trekken (zie hieronder voor een voorstel tot steekproeftrekking).

Steekproeftrekking

Een **voorstel tot methode voor steekproeftrekking**: U rangschikt de studenten aan de hand van hun achternaam alfabetisch. Om de twintig studenten selecteert u één iemand, tot u het door u gewenste aantal studenten geselecteerd hebt. Als u onderaan de lijst komt, begint u opnieuw vooraan.

Moest u opteren voor een andere methode van steekproeftrekking, gelieve dat dan weer te geven bij de vraag naar opmerkingen op het einde van de enquête (vraag 35).

Opgelet: voor elk nieuw dossier dient een nieuwe enquête ingevuld te worden. Gelieve de individuele dossiers bij de hand te houden tijdens het invullen van de enquête.

Het invullen van één enquête neemt ongeveer **een kwartier tijd** in beslag.

Contactinfo

Met vragen kan u terecht bij Marjolijn De Wilde (CSB - Universiteit Antwerpen): Marjolijn.DeWilde@ua.ac.be - 03/265.53.85 (niet bereikbaar tussen 28 juli en 15 augustus)

1. In welk gewest is uw OCMW gelegen

- Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Vlaams gewest

2. Uw OCMW is gelegen in de provincie

- Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Vlaams Gewest

- Antwerpen
- Vlaams-Brabant

3-8. Het NIS-nummer van uw OCMW is

9. Voldeed in maart 2010 één van uw cliënten aan de criteria genoemd in de inleiding (= ontvangen (aanvullend) leefloon of (aanvullend) equivalent leefloon of hiertoe geweigerd)? *

- Ja
- Neen

In de vragen die hierna volgen wordt gepeild naar individuele cliëntgegevens.

10. De student is *

- Man
- Vrouw

11. Het geboortjaar van de student is

- Voor 1980
- 1980
- 1981
- 1982
- 1983
- 1984
- 1985
- 1986
- 1987
- 1988
- 1989
- 1990
- 1991
- 1992
- 1993
- 1994
- 1995
- Na 1995

12. De nationaliteit van de student bij geboorte was *

- Belg
- Europeaan
- Niet-Europeaan
- Onbekend

13. De nationaliteit van de student was in maart 2010 *

- Belg
- Europeaan
- Niet-Europeaan
- Onbekend

14. De student was in maart 2010 een Erasmusstudent *

- Ja, een Belgische student die in het buitenland verblijft
- Ja, een buitenlandse student die in België verblijft
- Neen

15. De student studeerde in maart 2010 aan een instelling gelegen in de gemeente of de stad van uw OCMW *

- Ja
- Neen

16. De hoofdverblijfplaats van de student was in maart 2010 in de gemeente of de stad van uw OCMW *

- Ja
- Neen

17. De student woonde in maart 2010 samen met *
(meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- Niemand
- Partner
- Vader
- Moeder
- Kind
- Onbekend
- Anderen

18. Leefden de ouders van de student in maart 2010 samen?

- Ja
- Neen
- Onbekend

19. Hoeveelkinderen had de student in maart 2010? *

20. De student deed voor het eerst een aanvraag bij uw OCMW op ... *

(Misschien was hij of zij op dat moment nog geen student. Indien de exacte datum onbekend is: kies de 1ste van een maand)

21. Het dossier van de student werd bij uw OCMW gesloten op ...

(Enkel in te vullen wanneer het dossier reeds gesloten is. Indien de exacte datum onbekend is: kies de 1ste van een maand)

22. Is of was één van de ouders van de student ooit cliënt bij uw of een ander OCMW? *

- Ja
- Neen
- Onbekend

23. Het dossier waarvan u momenteel de gegevens invult is: *

- Een dossier van een cliënt die gedurende maart 2010 als student een (aanvullend) leefloon of een (aanvullend) equivalent leefloon ontving
- Een - gedurende maart 2010 besliste - weigering van een student die een aanvraag deed tot een leefloon of een equivalent leefloon

24. De student ontving in maart 2010 een *

- Leefloon categorie 1
- Leefloon categorie 2
- Leefloon categorie 3
- Aanvullend leefloon categorie 1
- Aanvullend leefloon categorie 2
- Aanvullend leefloon categorie 3
- Equivalent leefloon
- Aanvullend equivalent leefloon

25. Welke inkomsten werden in maart 2010 in aanmerking genomen voor het berekenen van de bestaansmiddelen op basis waarvan het (recht op een) (aanvullend) (equivalent) leefloon voor de student berekend werd *

(meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- Geen
- Studiebeurs
- Studentenjob student
- Beroepsinkomen partner
- Uitkering partner
- Beroepsinkomen vader
- Uitkering vader
- Beroepsinkomen moeder
- Uitkering moeder
- Kinderbijslag
- Spaargeld student
- Tussenkomen door de sociale dienst van de onderwijsinstelling waar de student les volgt
- Andere

26. Het bedrag van het (aanvullend) (equivalent) leefloon werd nadien teruggevorderd bij *

- Niemand
- De student zelf
- Ouders van de student
- Vader van de student
- Moeder van de student
- Andere

27. Als het bedrag niet werd teruggevorderd bij de ouders dan was dit omdat

- Het inkomen van de ouders te laag lag
- Er een conflict was tussen de student en de ouders
- Er geen contact meer was tussen de student en de ouders

- Billijkheidsredenen
- Onbekend
- Andere redenen

28. Welke aanvullende financiële steun ontving de student in maart 2010?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- Geen
- Huurtoelage
- Verwarmings- en/of energietoelage
- Algemene toelage
- Ziekenfondstoelage
- Medische kosten
- Schoolkosten
- Installatiepremie
- Vervoersonkosten
- Andere

29. De OCMW-steun is (ten dele) het gevolg van de verlate uitbetaling van een studiebeurs en zal bij uitbetaling (ten dele) teruggevorderd worden *

- Ja
- Neen

30. Het hoogst behaalde diploma van de student was in maart 2010

- Geen diploma
- Lager onderwijs
- Lager secundair onderwijs eerste graad
- Bijzonder onderwijs
- Deeltijds beroepssecundair onderwijs of Leeropleiding voor de middenstand
- Beroepssecundair onderwijs van de tweede of derde graad
- Technisch of kunstonderwijs van de tweede of derde graad
- Algemeen secundair onderwijs tweede of derde graad
- Professionele bachelor
- Academische bachelor aan een hogeschool
- Academische bachelor aan een universiteit
- Master aan een hogeschool
- Master aan een universiteit
- Universitair onderwijs – licentiaat, ingenieur, dokter in de geneeskunde

31. De studie die de student volgde in maart 2010 was de *

- Aanvatting van een nieuwe studie
- Hervatting van een eerdere studie
- Verderzetting van een eerdere studie
- Andere

32. Het aanvatten, hervatten of verderzetten van de studie gebeurde op vraag van *

- De student besliste zelf om te studeren
- De keuze voor studeren kwam er na overleg tussen de student en het OCMW
- Het OCMW had het laatste woord in het verderzetten, aan- of hervatten van de studie
- Onbekend
- Andere

33. De specifieke studiekeuze gebeurde op vraag van *

- De student heeft zelf zijn of haar studie gekozen
- De studiekeuze is in overleg bepaald tussen de student en het OCMW
- Het OCMW had het laatste woord bij de studiekeuze
- Onbekend
- Andere

34. De opleiding die de student volgde in maart 2010 was *

- Secundair onderwijs
- Dagopleidingen (sociale promotie) die leiden tot een getuigschrift
- gelijkgesteld aan getuigschrift voltijds onderwijs
- Hoger onderwijs
- Andere

35. Meer specifiek volgde de student

- Lager secundair onderwijs eerste graad
- Bijzonder onderwijs
- Deeltijds beroepssecundair onderwijs of leeropleiding voor de middenstand
- Beroepssecundair onderwijs tweede of derde graad
- Technisch of kunstonderwijs tweede of derde graad
- Algemeen secundair onderwijs tweede of derde graad
- Andere
- Meer specifiek volgde de student
- Beroeps secundair onderwijs
- Technisch secundair onderwijs
- Algemeen secundair onderwijs
- Andere
- Onbekend

36. De student behaalde tussen maart 2010 en nu een getuigschrift of een diploma van de bovengenoemde studie *

- Ja
- Neen, de student is nog bezig aan dezelfde studie
- Neen, de student is gestopt met studeren
- Neen, de student volgt een andere opleiding
- Neen, om een andere reden
- Onbekend

37. De student werkte in maart 2010 *

- Ja, meer dan enkel in het weekend
- Ja, in het weekend
- Neen
- Neen, maar maart was niet representatief voor de rest van het schooljaar

38. De student werkte gedurende de zomervakantie van 2010 *

- Ja, meer dan één maand
- Ja, één maand
- Ja, minder dan één maand
- Neen, maar het (aanvullend) (equivalent) leefloon werd wel tijdelijk niet uitbetaald
- Neen
- Onbekend

39. Tijdens academiejaar 2009-2010 (september-juni) was er *

- Contact tussen de student en een maatschappelijk werker van uw OCMW
- Contact tussen (één van) de ouders van de student en een maatschappelijk werker van uw OCMW
- Contact tussen een medewerker van de school of instelling waar de student les volgt en een maatschappelijk werker van uw OCMW
- Geen van dit alles
- Onbekend

40. De maatschappelijk werker ontmoette de student gedurende het schooljaar 2009-2010 (september-juni) ongeveer

- Wekelijks (of vaker)
- Maandelijks
- Om de drie maanden
- Om het half jaar
- Eén keer in de hele periode
- Onbekend

41. Was er in maart 2010 een GPMI voor de student? *

(met ' standaard GPMI(Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie)' bedoelen we dat uw OCMW voor alle studenten hetzelfde GPMI hanteert)

- Neen
- Ja, een standaard GPMI voor studenten
- Ja, een standaard GPMI voor studenten, met beperkte individuele invulruimte
- Ja, een volledig geïndividualiseerd GPMI voor studenten
- Andere

42. Geef hieronder de reden voor weigering van de student

43. Als u na het invullen van de enquête(s) nog opmerkingen, vragen of verduidelijkingen wil toevoegen, kan dat hieronder: *

Heel veel dank voor het (meermaals) invullen van deze enquête! De bekomen informatie is uitermate belangrijk voor ons onderzoek!

Bijkomende dossiers kan u ingeven via <http://www.surveygizmo.com/s3/573737/Studenten-en-OCMW-s>

Informatie over dit onderzoek kan u verkrijgen via Marjolijn De Wilde van de Universiteit van Antwerpen (Marjolijn.DeWilde@ua.ac.be - 03/265.53.85 – niet bereikbaar tussen 28 juli en 15 augustus).

Wij verwachten dat de resultaten van de studie bekend zullen gemaakt worden in de herfst van dit jaar. U wordt hiervan op de hoogte gebracht.

Vriendelijke groet en nogmaals dank,

Professor Bea Cantillon en Marjolijn De Wilde (Universiteit Antwerpen – Centrum voor Sociaal Beleid)

BIJLAGE 3: BEREKENING GEWICHTEN VOOR ENQUÊTE 2

1. STEEKPROEFTREKKING

Deze wijze van steekproeftrekking – zoals geschetst bij ‘opzet’ – resulteert in een verschil in waarschijnlijkheid dat een individu is opgenomen in de steekproef, afhankelijk van tot welk OCMW het individu behoort. Dit betekent dat we werkten met een gestratificeerde steekproef, met de OCMW’s als strata en met verschillende selectieratio’s per stratum. Het aantal studenten dat per OCMW geselecteerd werd is immers niet proportioneel, maar er werd een bovengrens voor het aantal dossiers voor studenten bepaald in functie van de gemeentegrootte. Ook was er een grote non-respons van de OCMW’s wat voor een vertekening van de resultaten kan zorgen. Onderstaand wordt de berekening van het gewicht (weightdef) voorgesteld dat wij in ons onderzoek gebruikten om te corrigeren voor fouten door selectie en door non-respons.

2. PROBABILITEITSGEWICHT

De bekomen gegevens in enquête 2 (individuele dossierinformatie) zijn geen populatiegegevens. Aan sommige OCMW’s werd immers gevraagd om een steekproef te trekken uit de studentenpopulatie die zij in begeleiding hadden in maart 2010 of die zij weigerden in die maand (zie ‘opzet kwantitatieve luik onderzoeksproject’). Daarom is weging noodzakelijk. Wegen betekent dat we in de resultatenberekening sommige dossiers meer laten doorwegen dan andere. Dit is bijvoorbeeld het geval voor dossiers uit grote steden, aangezien deze een kleinere kans hadden om opgenomen te worden in de steekproef dan in kleinere gemeentes. We berekenden een probabiliteitsgewicht dat corrigeert voor de kans dat een OCMW het dossier van een student kiest binnen zijn studentenpopulatie (Groves, Fowler, Couper, e.a., 2009; Heeringa, West, Berglund, 2010). We berekenden drie gewichten:

- Eerst en vooral vergeleken we het aantal ingevulde enquêtes met het aantal studentendossiers in maart 2010 volgens PRIMA.

Pweight 1 = a/b met a = studenten_met_leefloon_per_gemeente_volgens_prima en b = aantal_inge vulde_enquêtes_per_gemeente

- Problematisch aan de redenering achter 'pweight 1' is dat in PRIMA geen studenten met equivalent leefloon werden opgenomen. In ons onderzoek wel. Daarom telden we, voor de berekening van een tweede gewicht, bij het aantal studentendossiers volgens PRIMA het aantal dossiers equivalent leefloon per OCMW volgens de eerste enquête (zie 'opzet kwantitatieve luik onderzoeksproject') en vergeleken deze som met het aantal ingevulde enquêtes per OCMW.

Pweight2 = $(a+c)/b$ met c = studenten_met_equivalent_leefloon_per_gemeente_volgens_enquête

- Problematisch aan de redenering achter 'pweight 2' is dat de enquête die peilde naar het aantal studenten met equivalent leefloon volgens ons niet adequaat werd ingevuld. Voor 147 van de OCMW's zou gelden dat ze evenveel of meer studenten met equivalent leefloon (cf. enquête 1) hebben dan studenten met een gewoon leefloon (cf. PRIMA-data). Dit lijkt ons onwaarschijnlijk. Als we kijken naar de leefloners in totaal en de equivalent leefloners in totaal (cf. POD MI-cijfers) blijkt slechts voor 19 gemeenten het aantal equivalent leefloners hoger of gelijk te zijn aan het aantal leefloners. Kijken we niet naar de totalen, maar naar de leefloners en equivalent leefloners jonger dan 25 jaar, dan blijkt voor 28 gemeenten te gelden dat zij meer of evenveel jonge equivalent leefloners hebben als ze jonge leefloners hebben. We zien echter geen reden waarom deze verhouding specifiek voor student zo dermate scheef getrokken zou worden. Daarom telden we voor een laatste gewicht de aantal dossiers volgens PRIMA op bij de aantal dossiers equivalent leefloon volgens de eerste enquête tenzij er volgens die enquête evenveel of meer studenten met equivalent leefloon waren dan studenten met een gewoon leefloon. Dan trokken we het aantal leefloners af van het aantal equivalent leefloners volgens de enquête en telden het bekomen cijfer bij het aantal leefloners volgens prima.

Dit gaf de volgende formule:

$Pweight3 = (a+c)/b$ als $c < a$

$Pweight3 = (a+d)/b$ als $c \geq a$ met $d = c - a \Rightarrow weight3 = c/b$ als $c \geq a$

Pweight3 draagt onze voorkeur weg, ook al zijn er wellicht inderdaad gemeenten met evenveel of meer studenten met equivalent leefloon als studenten met een gewoon leefloon. Daarom voerden we een laatste correctie door. We stelden pweight 3 gelijk aan pweight 2 voor de OCMW's die volgens algemene bijstandscijfers (cf. POD MI-cijfers) meer of evenveel totale aantallen equivalent leefloners dan totale aantallen leefloners hadden in maart 2010 en voor de OCMW's die volgens algemene bijstandscijfers meer of evenveel jonge (-25 jaar) equivalent leefloners hadden dan jonge leefloners.

Pweight 3 ligt tussen 1 (alle dossiers van deze gemeente zijn opgenomen in de steekproef) en 160 (elk dossier opgenomen in de enquête telt voor 160 dossiers in dezelfde gemeente). Het gemiddelde is 7,5.

3. GEWICHT VOOR NON-RESPONS

Ongeveer de helft van alle OCMW's met leefloon-cliënteel in maart 2010 (zie 'respons') nam deel aan de enquête. Hierdoor beschikken we na de weging zoals besproken in bijlage 3, met betrekking tot

de dossiers 'leefloon'⁴⁹ over gegevens van 6872 dossiers. Vermits er volgens de PRIMA-databank (zie deel 3) in maart 2010 11.245 studenten waren met een leefloon, hebben we door non-respons van een aantal OCMW's van 4473 studenten met leefloon geen informatie. Ongeveer 40 procent van de dossiers bleef dus onbesproken na de probabiliteitsweging. Om hiervoor te corrigeren gingen we op zoek naar groepen van OCMW's die gelijkaardige kenmerken hebben, met als veronderstelling dat zij ook gelijkaardige studentendossiers hebben. We vergeleken OCMW's met elkaar op basis van vijf kenmerken, namelijk regio, bevolkingsgrootte gemeente, aandeel jongeren in de gemeente, aandeel leefloontrekkers in de gemeente en het al dan niet gevestigd zijn van een instelling hoger onderwijs op het grondgebied van de gemeente. In de onderstaande tabel geven we de verschillende kenmerken en de per kenmerk gehanteerde categorieën weer. Om een wegingscoëfficiënt te berekenen deelden we het aantal dossiers volgens PRIMA per categorie, door het aantal gewogen (probabiliteitsgewicht) dossiers in de enquête per categorie. Dit gaf de volgende formule:

$\text{Weightnonrespons (groep x)} = e / (f * \text{pweight1})$ met e = aantal dossiers in PRIMA die tot groep x behoren en f = aantal leefloondossiers in de enquête die tot groep x behoren (Groves, Fowler, Couper, e.a. 2009; Heeringa, West, Berglund, 2010). Een 'groep' is een groep OCMW's met dezelfde kenmerken op basis van de vijf genoemde criteria. We hanteren 'pweight1' omdat in PRIMA enkel leefloondossiers aanwezig zijn en we dus verplicht zijn om het gewicht te berekenen op basis van de vergelijking van leefloondossiers in PRIMA met leefloondossiers in de enquête. Omdat pweight2 en pweight3 elk ook rekening houden met de equivalent leefloondossiers hanteren we pweight1.

Voor een aantal niet deelnemende OCMW's was het zo dat er geen gelijkaardig OCMW wel aan het onderzoek deelnam. In totaal zouden zo 371 leefloners niet vertegenwoordigd blijven in het onderzoek. Omdat de groep relatief klein is, kozen we ervoor om hier niet voor te corrigeren.

Weightnonrespons ligt tussen 1 en 7,3. Het gemiddelde ligt op 2.

Tabel 1: Kenmerken aan de hand waarvan gemeenten gematched werden

Criterion	Categorieën
Regio	Brussels Hoofdstedelijk gewest, Waals gewest en Vlaams gewest
Bevolkingsgrootte gemeente	Kleiner dan 15.000 inwoners, 15.000-50.000 inwoners, meer dan 50.000 inwoners
Percentage jongeren in de gemeente	Minder dan 9% van de gemeente, 9-10% van de bevolking, meer dan 10% van de bevolking
Percentage bijstandstrekkers (leefloon en equivalent leefloon) in de gemeente	Minder dan 1% van de bevolking, 1-2% van de bevolking, meer dan 2% van de bevolking
Instelling van hoger onderwijs in de gemeente	Ja of nee

4. UITEINDELIJKE GEWICHT

Het uiteindelijke gewicht dat gehanteerd werd ter correctie van de resultaten is $\text{weightdef} = \text{pweight3} * \text{weightnonrespons}$ (Groves, Fowler, Couper, e.a. 2009; Heeringa, West, Berglund, 2010). Weightdef ligt tussen 1 en 292,1. Het gemiddelde is 11,9.

⁴⁹ We kunnen alleen vergelijken op basis van de aantallen studenten met leefloon (bron = PRIMA), omdat we geen populatiegegevens hebben van het aantal equivalent leefloners dat student is.

5. BETROUWBAARHEIDSINTERVALLEN

We werkten in dit onderzoek met een steekproef. Zulke steekproef geeft bepaalde resultaten met betrekking tot de onderzochte kenmerken. Een andere steekproef zou echter andere resultaten gegeven kunnen hebben. Aan de hand van een betrouwbaarheidsinterval creëren we een interval waarbinnen zoveel mogelijke resultaten liggen die we zouden bekomen wanneer andere dossiers geselecteerd werden of andere OCMW's deelnamen aan de enquête. Het betrouwbaarheidsinterval wordt berekend aan de hand van het hierboven geschetste gewicht (weightdef). We hanteren een significantieniveau van 0,90, wat betekent dat we met 90% zekerheid kunnen stellen dat het werkelijke resultaat voor een bepaald kenmerk (populatiekenmerk) ligt tussen de twee uitersten van het berekende interval.

BIJLAGE 4: TABELLEN BIJ HOOFDSTUK 2 §1 KENMERKEN VAN STUDENTEN EN BEGELEIDING DOOR OCMW'S

Tabel 1:

Regio	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,27	0,10	0,43
Waals gewest	0,49	0,34	0,63
Vlaams gewest	0,25	0,15	0,34
n=1110			

Tabel 2:

Provincie	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Antwerpen	0,06	0,02	0,10
Brabant	0,06	0,03	0,09
West-Vlaanderen	0,05	0,02	0,08
Oost-Vlaanderen	0,09	0,01	0,16
Hainaut	0,21	0,11	0,32
Liège	0,19	0,06	0,32
Limburg	0,01	0,01	0,02
Luxembourg	0,02	0,01	0,04
Namur	0,04	0,02	0,06
"Brussel"	0,27	0,10	0,43
n=1110			

Tabel 3:

Aantal inwoners gemeente	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Minder dan 15.000	0,16	0,11	0,21
15.000-50.000	0,32	0,21	0,43
50.000-100.000	0,16	0,07	0,26
Meer dan 100.000	0,35	0,18	0,53
n=1094			

Tabel 4:

Percentage bijstandstrekkers van gehele bevolking	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Minder dan 1%	0,29	0,20	0,39
1-2%	0,25	0,15	0,35
Meer dan 2%	0,46	0,30	0,62
n=1094			

Tabel 5:

Studentenstad	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Neen	0,59	0,42	0,75
Ja	0,41	0,25	0,58
n=1094			

Bron = enquête 2 + overzicht van instellingen hoger onderwijs op de websites van de onderwijsministeries in Wallonië en Vlaanderen

Tabel 6:

Student studeert in gemeente OCMW	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Ja	0,40	0,30	0,50
Neen	0,60	0,50	0,70
n=1110			

Tabel 7:

Student hoofdverblijfplaats gemeente OCMW	heeft in	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Ja		0,78	0,74	0,82
Neen		0,22	0,18	0,26
n=1110				

Tabel 8:

Geslacht	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Man	0,44	0,41	0,48
Vrouw	0,56	0,52	0,59
n=1110			

Tabel 9:

Geboortejaar	Leeftijd op 1 januari 2010	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
1992 en later	17 of jonger	0,10	0,05	0,14
1990-1991	18 of 19	0,39	0,36	0,42
1988-1989	20 of 21	0,28	0,25	0,31
1985-1987	22, 23 of 24	0,17	0,15	0,20
1884 en vroeger	25 jaar of ouder	0,06	0,04	0,09
n=1110				

Tabel 10:

Nationaliteit bij geboorte	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Belg	0,56	0,47	0,66
Europeaan	0,05	0,03	0,07
Niet-Europeaan	0,35	0,29	0,41
Onbekend	0,04	0,00	0,10
n=1110			

Tabel 11:

Nationaliteit in maart 2010	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Belg	0,77	0,71	0,84
Europeaan	0,04	0,02	0,05
Niet Europeaan	0,19	0,12	0,26
Onbekend	0,00	0,00	0,00
n=1110			

Tabel 12:

Nationaliteit bij geboorte -> nationaliteit 2010	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Belg-Belg	0,56	0,45	0,66
Europeaan-Belg	0,01	0,00	0,02
Niet-Europeen-Belg	0,16	0,12	0,21
Europeaan-Europeaan	0,04	0,02	0,05
Belg-Niet-Europeaan	0,01	0,00	0,02
Niet-Europeaan-niet-Europeaan	0,18	0,12	0,24
Onbekend	0,04	0,00	0,10
n=1112			

Tabel 13:

Samenleefsituatie	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Alleen	0,26	0,22	0,31
Met ouder(s), eventueel met anderen	0,59	0,52	0,66
Met partner, zonder ouders, eventueel met anderen	0,02	0,01	0,03
Alleen met kind	0,02	0,01	0,03
Andere	0,10	0,07	0,13
n=1110			

Tabel 14:

Aantal kinderen	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Geen	0,94	0,90	0,98
Eén kind	0,06	0,02	0,10
Twee of meer kinderen	0,01	0,00	0,01
n=1109			

Tabel 15:

Hoogste diploma in maart 2010	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Geen diploma	0,02	0,00	0,04
Lager onderwijs	0,07	0,04	0,09
Lager secundair	0,18	0,12	0,24
Tweede graad secundair	0,24	0,17	0,32
Derde graad secundair	0,42	0,38	0,47
Hoge school	0,01	0,00	0,02
Universiteit	0,05	0,03	0,08
n=1081			

Tabel 16:

Hoogst behaalde diploma als tweede graad secundair onderwijs	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Beroepsonderwijs	0,49	0,42	0,57
Technisch onderwijs	0,32	0,26	0,38
Algemeen onderwijs	0,19	0,14	0,23
n=270			

Tabel 17:

Hoogst behaalde diploma als derde graad secundair onderwijs	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Bijzonder onderwijs	0,01	0,00	0,02
Deeltijds beroepsonderwijs of leeropleiding middenstand	0,04	0,02	0,06
Beroeps onderwijs	0,02	0,00	0,03
Technisch onderwijs	0,10	0,06	0,14
Algemeen onderwijs	0,84	0,79	0,88
n=528			

Tabel 18:

Studie die student volgt in maart 2010	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Secundair onderwijs	0,47	0,42	0,52
Tweede kans onderwijs	0,04	0,02	0,05
Hoger onderwijs	0,48	0,43	0,53
Andere	0,01	0,00	0,03
n=1081			

Tabel 19:

Aanvatting nieuwe studie of hervatting of verderzetting eerdere studie	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Aanvatting	0,23	0,15	0,31
Hervatting	0,03	0,02	0,04
Verderzetting	0,73	0,65	0,81
Andere	0,01	0,00	0,02
n=1081			

Tabel 20:

Studiestatus in zomer 2011	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Diploma behaald	0,33	0,28	0,37
Zelfde studie	0,46	0,41	0,51
Andere studie	0,04	0,03	0,05
Gestopt met studeren	0,10	0,06	0,14
n=1028			

Tabel 21:

Initiatief om (verder) te studeren	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Bij de student	0,91	0,86	0,96
In overleg tussen student en OCMW	0,05	0,02	0,07
Bij het OCMW	0,02	0,00	0,04
Onbekend	0,03	0,00	0,05
n=1081			

Tabel 22:

Keuze voor welbepaalde studie	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Door de student	0,92	0,87	0,97
In overleg tussen student en OCMW	0,04	0,01	0,06
Door het OCMW	0,02	0,00	0,04
Onbekend	0,02	0,00	0,05
n=1081			

Tabel 23:

Type leefloon	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Leefloon samenwonende	0,35	0,30	0,41
Leefloon alleenstaande	0,14	0,10	0,19
Leefloon gezinslast	0,02	0,01	0,03
Aanvullend leefloon samenwonende	0,26	0,20	0,31
Aanvullend leefloon alleenstaande	0,12	0,07	0,17
Aanvullend leefloon gezinslast	0,01	0,01	0,02
Equivalent leefloon	0,09	0,05	0,12
Aanvullend equivalent leefloon	0,01	0,00	0,02
n=1053			

Tabel 24:

Al dan niet bijkomende materiële ondersteuning	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Neen	0,87	0,83	0,92
Ja	0,13	0,08	0,17
n=1022			

Tabel 25:

Inkomens in inkomenstoets	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Inkomen studentenjob	0,13	0,09	0,17
Inkomen vader	0,11	0,05	0,18
Uitkering vader	0,19	0,13	0,26
Inkomen moeder	0,08	0,06	0,10
Uitkering moeder	0,20	0,14	0,27
Kinderbijslag	0,42	0,34	0,50
Onderhoudsgeld	0,08	0,05	0,11
n=666			

Tabel 26:

Uitkering of inkomen ouders in inkomenstoets als student thuiswonend	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Neen	0,50	0,42	0,59
Ja	0,50	0,41	0,58
n=499			

Tabel 27:

Type (eq) leefloon als er een huishoudinkomentoets gedaan wordt	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Volledig (eq) leefloon	0,33	0,24	0,42
Aanvullend (eq) leefloon	0,67	0,58	0,76
n=628			

Tabel 28:

Terugvordering leefloon	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Geen terugvordering	0,96	0,94	0,98
Terugvordering bij de student	0,01	0,00	0,02
Terugvordering bij de ouders	0,01	0,00	0,01
Terugvordering bij de vader	0,01	0,00	0,01
Terugvordering bij de moeder	0,01	0,00	0,01
Andere	0,02	0,00	0,03
n=1095			

Tabel 29:

Reden niet terugvordering bij ouders	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Inkomen ouders te laag	0,68	0,62	0,75
Conflict met ouders	0,06	0,03	0,08
Geen contact met ouders	0,14	0,12	0,17
Billijkheidsredenen	0,07	0,04	0,10
n=1029			

Tabel 30:

Ouders student ooit in begeleiding bij OCMW	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Ja	0,47	0,42	0,53
Neen	0,40	0,36	0,44
Onbekend	0,13	0,08	0,18
n=1108			

Tabel 31:

Indicatie van armoede bij ouders student	Proportie	ondergrens betrouwbaarheidsinterval	bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Neen	0,17	0,14	0,20
Ja	0,73	0,67	0,78
Onbekend	0,10	0,07	0,14
n=1112			

Tabel 32:

GPMI	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Neen	0,08	0,02	0,13
Een standaard GPMI	0,58	0,51	0,64
Een standaard GPMI met beperkte vrij in te vullen ruimte	0,17	0,11	0,24
Een volledig geïndividualiseerd GPMI n=1059	0,17	0,11	0,24

Tabel 33:

Al dan niet GPMI	Proportie	Ondergrens betrouwbaar- heidsinterval	Bovengrens betrouwbaar- heidsinterval	P
Geen GPMI				
Leefloon	0,78	0,68	0,89	0,024
Equivalent Leefloon	0,22	0,11	0,32	
Binnen leeftijdsgrenzen	0,74	0,65	0,83	0,000
Buiten leeftijdsgrenzen	0,26	0,17	0,35	
Equivalent leefloon of buiten leeftijdsgrenzen	1			0,000
Geen equivalent leefloon en niet buiten leeftijdsgrenzen	0			
Wel GPMI				
Leefloon	0,91	0,88	0,95	0,024
Equivalent Leefloon	0,09	0,05	0,12	
Binnen leeftijdsgrenzen	0,93	0,91	0,96	0,000
Buiten leeftijdsgrenzen	0,07	0,04	0,09	
Equivalent leefloon of buiten leeftijdsgrenzen	0,06	0,04	0,09	0,000
Geen equivalent leefloon en niet buiten leeftijdsgrenzen	0,94	0,91	0,96	
n=1009				

Tabel 34:

Frequentie contact student - Proportie	Ondergrens	Bovengrens
maatschappelijk werker in betrouwbaarheidsinterval	betrouwbaarheidsinterval	betrouwbaarheidsinterval
academiejaar 2009-2010		
Wekelijks (of vaker)	0,00	0,00
Maandelijks	0,14	0,09
Om de drie maanden	0,66	0,59
Om het half jaar	0,11	0,07
1 maal in deze periode	0,03	0,01
Onbekend	0,06	0,01
n=1011		

Tabel 35, 36 en 37:

Opmerking bij tabel 35, 36 en 37: de lange duur-begeleidingen zijn in vergelijking met de realiteit oververtegenwoordigd in onze steekproef. Een voorbeeld om dit aan te tonen: Stel dat een onderzoeker een dag in een OCMW gaat observeren en stel dat zij merkt dat voor de helft van de mensen die op dat OCMW passeren de begeleiding is afgerond op één dag. De helft blijft langer. Op het einde van de dag zou ze besluiten dat de helft van het OCMW-cliënteel een dag blijft en dat de helft langer blijft. Moest ze ook de dag erna observeren en die dag dezelfde feiten observeren, dan is het heel waarschijnlijk dat de cliënten die meer dan één dag begeleiding krijgen op dag twee voor een groot deel dezelfde personen zijn als deze die op dag 1 langer dan 1 dag begeleiding kregen. Haar conclusie na twee dagen zou zijn dat twee derde van de cliënten één dag begeleiding krijgt en één derde meer dan één dag. We kunnen hieruit besluiten dat wanneer een momentopname genomen wordt (bijvoorbeeld begeleidingen in maart 2010, zoals in ons onderzoek, in plaats van in het hele jaar 2010), de lange duur begeleidingen altijd oververtegenwoordigd zijn. Bij de interpretatie van de resultaten moet daarmee rekening gehouden worden.

Tabel 35:

Al dan niet beëindiging OCMW-begeleiding in zomer 2011	Proportie	Ondergrens	Bovengrens
		betrouwbaarheidsinterval	betrouwbaarheidsinterval
Neen	0,74	0,68	0,80
Ja	0,26	0,21	0,32
n=1109			

Opmerking: beperkingen duurberekening zie boven tabel 35

Tabel 36:

Duur begeleiding als in zomer 2011 geen begeleiding meer	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Korter dan een maand	0,13	0,00	0,30
2-6 maanden	0,03	0,01	0,06
6-12 maanden	0,15	0,09	0,21
13-18 maanden	0,16	0,07	0,24
19-24 maanden	0,13	0,07	0,19
2-3 jaar	0,16	0,11	0,22
3-4 jaar	0,08	0,04	0,11
langer dan 4 jaar	0,16	0,10	0,22
n=264			

Opmerking: beperkingen duurberekening zie boven tabel 35

Tabel 37:

Duur begeleiding als in zomer 2011 nog steeds begeleiding	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
13-18 maanden	0,14	0,10	0,18
19-24 maanden	0,24	0,19	0,30
2-3 jaar	0,23	0,20	0,27
3-4 jaar	0,19	0,14	0,25
langer dan 4 jaar	0,19	0,14	0,24
n=611			

Opmerking: beperkingen duurberekening zie boven tabel 35

Tabel 38:

Werk in maart 2010	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Neen	0,83	0,78	0,87
Neen, maar wel in andere maanden academiejaar	0,05	0,02	0,08
Ja, in het weekend	0,06	0,04	0,08
Ja, meer dan in het weekend	0,02	0,01	0,03
Onbekend	0,04	0,01	0,7
n=1077			

Tabel 39:

Werk vakantie 2010	Proportie	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval
Meer dan één maand	0,02	0,01	0,03
Eén maand	0,30	0,23	0,37
Minder dan één maand	0,13	0,07	0,18
Neen	0,46	0,39	0,53
Neen, met onderbreken leefloon van één maand	0,06	0,02	0,09
Onbekend	0,04	0,01	0,06
N=420			

BIJLAGE 5: TABELLEN BIJ HOOFDSTUK 2 §3 KENMERKEN DIE EEN INVLOED UITOEFENEN OP STUDIEVORDERING

De eerste stap in een logistische regressie is het selecteren van de variabelen die als mogelijke verklarende variabelen worden opgenomen in de analyse (Mortelmans, 2010). Doorgaans gebeurt dit op basis van literatuurstudie en bij verkennende of exploratieve analyse ook op basis van een vermoeden van impact. Aangezien er weinig literatuur beschikbaar is met betrekking tot de door ons onderzochte variabele voor de studentenpopulatie in de bijstand, is dit onderzoek exploratief. We voerden eerst voor alle beschikbare kenmerken (zie hoofdstuk 2.1 voor een overzicht) een enkelvoudige logistische regressie uit op de variabele studievordering. Van al deze kenmerken hielden we enkel de kenmerken over die een significantie hadden van 0,5 wat betekent dat er enige kans is op invloed van dit kenmerk op de afhankelijke variabele. We kozen niet voor de gebruikelijke significantiewaarden van 0,1 of 0,05 omdat op die manier mogelijk variabelen worden uitgesloten die in de eigenlijke logistische regressie wel een invloed blijken te hebben. De overgebleven variabelen brachten we samen in een multivariaat logistisch model. Uit dit model werden variabelen weggelaten tot enerzijds voornamelijk variabelen overbleven die een significant verband vertoonden met de afhankelijke variabele en tot anderzijds de F-toets voor het gehele model niet meer verkleinde. Deze F-toets vergelijkt het model met het nulmodel, een model waarin voor geen enkele verklarende variabele wordt opgenomen.

Voor dit uiteindelijke model berekenden we voor elke variabele in het model per categorie de marginale effecten. Voor deze berekening gaan we ervan uit dat iedereen in de steekproef voldoet aan deze categorie en dat voor de andere kenmerken dezelfde verdeling behouden blijft als aanwezig is in de volledige steekproef (Stata Usersguide, 2009). Zo bekomen we voor een specifieke categorie de kans op succes, onafhankelijk van alle andere variabelen. In tabel 2 tot en met 7 worden de marginale effecten per categorie weergegeven. Deze marginale effecten hebben we in functie van figuur 1 onder “hoofdstuk 2 §3” omgezet in relatieve risk ratio's. Een relatieve risk ratio is de verhouding van de kans op succes in een categorie op de kans op succes in de referentiecategorie. De referentiecategorie is de groep waarmee de kans op succes van alle andere categorieën vergeleken wordt. Met de relatieve risk ratio's kunnen we nagaan of er een verschil is in de kans op studievordering tussen een categorie en de referentiecategorie. De relatieve risk ratio's verschillen van de odds ratio's in tabel 1 in de zin dat de odds ratio's de verhouding weergeven van de kans op succes ten opzichte van de kans op niet-succes in een categorie op de kans op succes ten opzichte van de kans op niet-succes in de referentiecategorie. De odds ratio's zijn moeilijker intuïtief te interpreteren, waardoor we ervoor gekozen hebben om in figuur 1 de relatieve risk ratio's weer te geven. Een gelijke kans op succes voor beide categorieën geeft een relatieve risk ratio van 1. Een verminderde kans geeft een relatieve risk ratio tussen 0 en 1 en een verhoogde kans op succes loopt van 1 tot oneindig. Omdat de getallen lager dan 1 moeilijk te interpreteren

zijn, maakten we gebruik van de methode van Mortelmans (2010) om waarden tussen 0 en 1 om te zetten in negatieve waarden. Hierbij wordt een specifieke waarde x omgezet in x' , door de volgende formule toe te passen: $x' = -1/x$.

Tabel 1: Logistische regressie op het al dan niet succesvol vorderen met de studie

Al dan niet succesvol studietraject in de periode maart 2010 - zomer 2011	Odds Ratio	Standaard fout	t	P> t	90% betrouwbaarheidsinterval	
Geslacht (Ref. ⁵⁰ = man)						
Vrouw	2,032	0,631	2,28	0,024	1,216	3,395
Leeftijd (Ref. = jonger dan 18 jaar)						
18 of 19 jaar	0,285	0,162	-2,21	0,029	0,111	0,730
20 of 21 jaar	0,358	0,162	-1,85	0,066	0,143	0,896
22, 23 of 24 jaar	0,298	0,219	-1,64	0,102	0,088	1,007
25 jaar of meer	2,983	2,788	1,17	0,244	0,636	13,985
Contact tussen student en maatschappelijk werker (Ref. = om de drie maanden of minder)						
Vaker dan om de drie maanden	0,450	0,159	-2,26	0,025	0,250	0,808
Studie = aanvatting, hervatting of verderzetting studie (Ref. = aanvatting)						
Hervatting	0,889	0,675	-0,16	0,877	0,253	3,122
Verderzetting	2,357	0,993	2,04	0,043	1,175	4,730
Initiatief om te studeren bij student en/of OCMW (Ref. = bij student)						
Overleg tussen student en OCMW	0,297	0,161	-2,25	0,026	0,122	0,726
Bij OCMW	1,404	0,422	1,13	0,260	0,854	2,307
Aantal kinderen	0,077	0,063	-3,10	0,002	0,019	0,301

n=665

Prob > F = 0,0000

Tabel 2: Margaal effect van geslacht op het al dan niet succesvol vorderen met de studie

Geslacht	Marginaal effect	Standaard-fout	z	P> z	90% betrouwbaarheidsinterval	
Man	0,792	0,035	22,640	0,000	0,735	0,850
Vrouw	0,877	0,023	38,340	0,000	0,839	0,915

n=665

⁵⁰ Ref. staat voor 'referentiecategorie'. De referentiecategorie is de categorie waarvan de odds (tabel 1) of de kansen (figuur 1, hoofdstuk 2 §3) vergeleken worden met de andere categorieën om odds ratio's of relative risk ratio's te bekomen.

Tabel 3: Marginaal effect van leeftijd op het al dan niet succesvol vorderen met de studie

Leeftijd op 1 januari 2010	Marginaal effect	Standaard-fout	z	P> z	90% betrouwbaarheidsinterval	
Jonger dan 18 jaar	0,933	0,029	32,600	0,000	0,886	0,980
18 of 19 jaar	0,817	0,032	25,310	0,000	0,764	0,871
20 of 21 jaar	0,846	0,023	37,400	0,000	0,809	0,883
22-24 jaar	0,823	0,057	14,440	0,000	0,729	0,917
25 jaar of ouder	0,974	0,018	52,700	0,000	0,944	1,004

n=665

Tabel 4: Marginaal effect van de aanvatting, hervatting of verderzetting van een studie op het al dan niet succesvol vorderen met de studie

Aanvatting, hervatting of verderzetting studie	Marginaal effect	Standaard-fout	z	P> z	90% betrouwbaarheidsinterval	
Aanvatting nieuwe studie	0,760	0,063	11,990	0,000	0,656	0,864
Hervatting eerdere studie	0,740	0,130	5,720	0,000	0,527	0,953
Verderzetting eerdere studie	0,874	0,020	43,040	0,000	0,840	0,907

n=665

Tabel 5: Marginaal effect van de frequentie van het contact tussen de student en de maatschappelijk werker op het al dan niet succesvol vorderen met de studie

Frequentie van contact tussen student en maatschappelijk werker	Marginaal effect	Standaard-fout	z	P> z	90% betrouwbaarheidsinterval	
Om de drie maanden of minder vaak	0,858	0,023	37,520	0,000	0,821	0,896
Vaker dan om de drie maand	0,747	0,052	14,410	0,000	0,661	0,832

n=665

Tabel 6: Marginaal effect van het initiatief tot studeren op het al dan niet succesvol vorderen met de studie

Initiatief om te studeren	Marginaal effect	Standaard-fout	z	P> z	90% betrouwbaarheidsinterval	
Bij student	0,851	0,024	34,850	0,000	0,811	0,891
Bij student en OCMW	0,658	0,087	7,540	0,000	0,515	0,802
Bij OCMW	0,886	0,018	50,360	0,000	0,857	0,915

n=665

Tabel 7: Marginaal effect van het aantal kinderen op het al dan niet succesvol vorderen met de studie

Aantal kinderen	Marginaal effect	Standaard-fout	z	P> z	90% betrouwbaarheidsinterval	
0	0,855	0,021	40,570	0,000	0,820	0,890
1	0,374	0,163	2,300	0,021	0,107	0,642
2	0,057	0,078	0,740	0,460	0,000	0,185
3	0,005	0,012	0,430	0,667	0,000	0,025

n=665

BIBLIOGRAFIE

Groves, R. M., Fowler, F. J. J., Couper, M. P., Lepkowski, J. M., Singer, E. and Tourangeau, R. (2009). *Survey Methodology (Second edition)*. New Jersey: John Wiley & Sons, 461p.

Heeringa, S. G., West, B. T. and Berglund, P. A. (2010). *Applied Survey Data Analysis*. Boca Raton: Chapman & Hall/CRC, 467p.

Mortelmans, D. (2010). *Logistische regressie*. Leuven/Den Haag: Acco, 301p.

Stata (2009). *Stata Usersguide*. Texas: College Station, 396p.

DEEL 5: DE ERVARINGEN VAN MAATSCHAPPELIJK WERKERS EN STUDENTEN

KWALITATIEF ONDERZOEK OP BASIS VAN FOCUSGESPREKKEN

KOEN HERMANS EN MARIAN DE GROOF

HOOFDSTUK 1: PROBLEEMSTELLING

OCMW's en maatschappelijk werkers passen dagelijks de RMI-wet toe. De RMI-wet laat vast en zeker discretionaire ruimte aan de OCMW's en de maatschappelijk werkers, aangezien ze in elke situatie opnieuw de centrale principes en vereisten moeten vertalen naar individuele situaties. Daarbij moeten ze zich voortdurend positioneren in het spanningsveld tussen rechtsgelijkheid en maatwerk. Omdat de wetgeving telkens opnieuw toegepast moet worden op individuele situaties, kunnen verschillen tussen OCMW's en maatschappelijk werkers ontstaan. Tezelfdertijd laat die ruimte net toe om voldoende rekening te houden met de specifieke situatie van de cliënt. Aangezien maatschappelijk werkers voortdurend die kloof tussen wetgeving en individuele situatie moeten overbruggen, zijn zij de aangewezen personen om een beter zicht te krijgen op hoe zij met die wetgeving omgaan, welke knelpunten zij ervaren en hoe zij betekenis geven aan begrippen zoals werkbereidheid, het vaststellen van de onderhoudsplicht en de vooruitgang van de studies. Daarom worden er twee focusgroepen met maatschappelijk werkers uit verschillende OCMW's georganiseerd (één Franstalige en één Nederlandstalige groep). Deze kwalitatieve methode laat goed toe om dat betekenisgevingsproces in beeld te brengen.

Naast het perspectief van de maatschappelijk werkers wenst deze studie ook het cliëntenperspectief expliciet in beeld te brengen. Wat was voor studenten de aanleiding om naar het OCMW te stappen? Hoe ervaren zij de hulpverlening door de maatschappelijk werkers en de OCMW? Wat zijn de sterktes en welke knelpunten zien zij? Wat zijn verbeterpunten? Daarvoor worden drie focusgroepen georganiseerd met studenten, respectievelijk in Leuven, Luik en Ukkel.

Op basis van de inzichten uit de focusgroepen met de maatschappelijk werkers en studenten wordt een afsluitend rondetafelgesprek georganiseerd met beleidsmedewerkers uit het OCMW om een aantal conclusies en aanbevelingen te bespreken en uit te diepen. Het verslag van dit rondetafelgesprek is terug te vinden in deel zes van dit onderzoeksrapport

Hoofdstuk één zet de belangrijkste vaststellingen over de RMI-wet op een rij, specifiek gelinkt aan studenten. In hoofdstuk twee bespreken we de onderzoeksvragen en het onderzoeksopzet. Hoofdstuk drie rapporteert over de resultaten van de focusgroepen met maatschappelijk werkers. In hoofdstuk vier staan we, ten slotte, stil bij de resultaten van de focusgroepen met studenten. Hoofdstuk vijf bespreekt de resultaten van de rondetafel met beleidsmedewerkers.

HOOFDSTUK 2: ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSOPZET

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen van het onderzoek toegelicht (1). Daarna wordt ingegaan op het opzet van het onderzoek (2). Ten slotte, wordt toegelicht hoe de verkregen informatie werd verwerkt (3).

1. ONDERZOEKSVRAGEN

In de literatuurstudie kwam aan bod dat de RMI-wet discretionaire ruimte laat aan de maatschappelijk werkers. Ze moeten de centrale principes en vereisten steeds vertalen naar individuele situaties en bewegen zich daarbij voortdurend op het spanningsveld tussen rechtsgelijkheid en maatwerk. Een belangrijke vraag in dit onderzoek is dan ook hoe maatschappelijk werkers omgaan met de evenwichtsoefening tussen het toepassen van de wet en het rekening houden met de individuele situatie van de student. Meer bepaald willen we nagaan hoe maatschappelijk werkers de regelgeving toepassen, welke knelpunten ze ervaren en hoe ze betekenis geven aan begrippen zoals werkbereidheid, het vaststellen van de onderhoudsplicht en de vooruitgang van de studies.

Daarnaast wenst deze studie ook het cliëntenperspectief expliciet in beeld te brengen. We willen weten hoe studenten met een leefloon de hulpverlening door de maatschappelijk werkers en het OCMW ervaren. Daarnaast willen we nagaan wat zij als sterktes en knelpunten zien en wat volgens hen verbeterpunten zijn.

Verder willen we via deze studie zicht krijgen op de visie van beleidswerkers van het OCMW over bovenstaande kwesties.

2. ONDERZOEKSOPZET

In dit onderzoek wordt gekozen voor het hanteren van kwalitatieve methodes (namelijk focusgroepen en een rondetafelgesprek) aangezien dit toelaat om het betekenisgevingsproces goed in beeld te brengen. Het onderzoek wordt uitgevoerd in drie fases. In een eerste fase worden focusgroepen georganiseerd met maatschappelijk werkers. Daarna worden focusgroepen uitgevoerd met studenten. In een derde fase wordt een rondetafelgesprek uitgevoerd met beleidsmedewerkers van het OCMW.

2.1. FOCUSGROEPEN MET MAATSCHAPPELIJK ASSISTENTEN

Er worden twee focusgroepen gehouden met maatschappelijk werkers uit het OCMW die ervaring hebben met de begeleiding van studenten. Er wordt zowel een Franstalige als een Nederlandstalige focusgroep georganiseerd. Er wordt getracht om tot een zo goed mogelijke mix te komen van maatschappelijk assistenten uit OCMW's van studentensteden en kleine gemeentes.

Aan beide focusgroepen nemen elf personen deel. In de Franstalige focusgroep zijn de OCMW's van de volgende gemeenten vertegenwoordigd: Namen, Brussel, Luik, Ukkel, Charleroi, Bergen, Jurbise, Ciney, Soignies (twee personen) en La Hulpe. In de Nederlandstalige focusgroep betreft het maatschappelijke assistenten uit de volgende OCMW's: Gent (twee personen), Antwerpen (twee personen), Kortrijk, Hasselt (twee personen), Turnhout, Genk, Aarschot en Halle.

Beide focusgroepen nemen twee uren in beslag. Er wordt vertrokken vanuit de resultaten van het kwantitatief onderzoek met de bedoeling om deze te verdiepen en de realiteit achter de cijfers in kaart te brengen. De volgende thema's worden gekozen om ervaringen rond uit te wisselen: de types van studenten, de verblijfplaats van de studenten, de onderhoudsplicht van de ouders, de beschikbaarheid op de arbeidsmarkt, de vrijheid van de onderwijskeuze, de samenwerking met scholen en sociale diensten van hogescholen en universiteiten, goede praktijken en aanbevelingen.

2.2. FOCUSGROEPEN MET STUDENTEN

Met studenten met een leefloon worden drie focusgroepen georganiseerd. Deze gaan door in Leuven (Nederlandstalig), Ukkel (Franstalig) en Luik (Franstalig). In elk van de drie steden wordt steeds een uur uitgetrokken om ervaringen uit te wisselen met zowel leerlingen uit het secundair onderwijs als met studenten uit het hoger onderwijs. De volgende thema's komen aan bod: de toegankelijkheid van het OCMW, de begeleiding door de maatschappelijk werker, het GPMI, het leefloon, de verblijfplaats, de vrijheid van studiekeuze en studentenjobs.

Om studenten met een leefloon te bereiken worden uitnodigingsbrieven verspreid vanuit het OCMW van Leuven, Luik en Ukkel en vanuit de sociale dienst van de KULeuven, de ULG en de ULB.

Aan de focusgroepen met studenten nemen er 29 studenten deel. Voor Leuven, Luik en Ukkel zijn dit respectievelijk 8, 12 en 9 studenten. De studenten van het hoger onderwijs blijken gemakkelijker te bereiken dan de leerlingen van het secundair onderwijs: er nemen 8 studenten secundair onderwijs deel en 21 studenten hoger onderwijs. Ook is er een overwicht aan vrouwen: er nemen 21 vrouwen en 8 mannen deel.

2.3. RONDETAfelGESPREK MET BELEIDSMEDEWERKERS

Er wordt een rondetafelgesprek georganiseerd met beleidsmedewerkers van het OCMW van zowel Vlaanderen, Wallonië als het Brussels hoofdstedelijk gewest. Voor dit gesprek wordt simultaanvertaling voorzien.

In dit rondetafelgesprek wordt een discussie gevoerd over de aandachtspunten die reeds uit het onderzoek naar voor kwamen en worden mogelijke beleidsopties voorgelegd. De aandachtspunten die behandeld worden, zijn: het inschatten van de studiebekwaamheid en studievordering, de

financiering bij meerderjarige studenten, werkloze alleenstaande jongeren en studenten met een relatieconflict.

Aan het rondetafelgesprek nemen acht personen deel: drie vanuit Vlaanderen (Gent, Antwerpen en Genk), drie vanuit Wallonië (Soignies, Charleroi en Bergen) en twee vanuit het Brussels hoofdstedelijk gewest (Brussel en Ukkel).

3. VERWERKING

Voor de analyse van de focusgroepen wordt gebruik gemaakt van Nvivo, een softwarecomputerprogramma voor de kwalitatieve inhoudsanalyse van teksten aan de hand van een coderingssysteem (zie Bijlage 1 en Bijlage 2). Aan de antwoorden op de open vragen worden steeds een of meer codes toegekend naargelang het thema waarover de fragmenten handelden. De categorieën worden bepaald op basis van de onderzoeksvragen. Vervolgens worden alle fragmenten met dezelfde code geanalyseerd op basis van overeenkomsten en verschillen.

De verzamelde informatie wordt steeds bekeken tegenover de achtergrond van eerder onderzoek. Er wordt nagegaan of de eerder gevonden bevindingen bevestigd worden, of dat er verschillen optreden en of er nieuwe informatie wordt gevonden.

HOOFDSTUK 3: FOCUSGROEPEN MET MAATSCHAPPELIJK ASSISTENTEN

Rond de resultaten van de focusgroepen met maatschappelijk werkers komen de volgende onderdelen achtereenvolgens aan bod: het profiel van studenten met een leefloon, de invulling van de begeleiding, de toekenning en de berekening van het leefloon, de beschikbaarheid op de arbeidsmarkt, de vrijheid van onderwijskeuze, de samenwerking met onderwijs, weigeringen en de OCMW-raad en de arbeidsrechtbanken.

1. HET PROFIEL VAN STUDENTEN MET EEN LEEFLOON

In dit onderdeel gaan we dieper in op het profiel van studenten met een leefloon, zoals het naar voor komt tijdens de focusgroepen. Vier thema's worden hier aangehaald, namelijk: secundair of hoger onderwijs (1.1), de reden van het beroep op het OCMW (1.2), vreemdelingen (1.3) en jongeren uit de bijzondere jeugdzorg (1.4).

1.1. SECUNDAIR OF HOGER ONDERWIJS

Een aantal maatschappelijk werkers herkennen de verhouding van leerlingen secundair onderwijs en studenten hoger onderwijs die uit de enquête naar voor kwam, namelijk 45% secundair onderwijs en 55% hoger onderwijs. Andere maatschappelijk werkers geven aan dat er bij hen meer leerlingen uit het secundair onderwijs zijn dan uit het hoger onderwijs. Eén maatschappelijk werker geeft aan dat

de leerlingen van het secundair onderwijs bij hen slechts een derde bedragen. Dit maakt duidelijk dat er bij de deelnemende OCMW's een uiteenlopend profiel van studenten aanwezig is.

De maatschappelijk werkers wijzen op de verschillen in de begeleiding van studenten secundair en hoger onderwijs. Een eerste verschil betreft de kansen die deze studenten krijgen. Drie maatschappelijk werkers geven aan dat ze leerlingen uit het secundair onderwijs meer kansen geven om hun diploma secundair onderwijs te behalen om op die manier toegang te verkrijgen tot de arbeidsmarkt. Er is een algemene consensus binnen de focusgroepen dat de OCMW veel belang hechten aan het afronden van het secundair onderwijs, omdat dit een absolute basisvereiste is om in de huidige samenleving te kunnen meedraaien en om een job te vinden. Studenten in het hoger onderwijs worden sneller geheroriënteerd en er komen meer stopzettingen voor, zoals deze maatschappelijk werker getuigt:

“Bij een scholier zit je met die finaliteit van dat meisje of die jongen moet zeker op 't einde dat diploma hebben. Want dat diploma secundair onderwijs geeft toegang tot die arbeidsmarkt. Bij een student is iets anders. Die zet zijn studie verder en oké, als die daar zijn best niet voor doet, dan is daar een tarief aan verbonden. Als hij er te lang over doet, wordt het leefloon stopgezet. De druk van het behalen van een diploma zit daar niet meer op.”

Een ander verschil betreft de opvolging. Vier maatschappelijk werkers volgen de scholieren meer op en vinden deze opvolging ook makkelijker. Hiervoor geven ze verschillende redenen aan. Een eerste betreft het feit dat ze via de rapporten en de agenda die de leerling meebrengt een goed zicht hebben op zijn voortgang op school en op zijn/haar aanwezigheden op school. Voor studenten van hogescholen of universiteiten zijn deze gegevens niet beschikbaar. De maatschappelijk werkers kunnen minder beroep doen op min of meer officiële documenten die een indicatie geven van de studie-ijver van de student. Ze zijn dus veel meer afhankelijk van de informatie die de student hen geeft of hen wenst te geven. Als tweede reden halen ze aan dat leerlingen van het secundair onderwijs dichter bij de ouders staan en er, indien het gezin bekend is bij het OCMW, hierdoor ook meer contacten zijn. Een derde reden betreft het feit dat het praktisch makkelijker is om leerlingen secundair onderwijs te bereiken dan studenten hoger onderwijs. Studenten hoger onderwijs zitten op kot of kunnen zich moeilijk vrij maken tijdens de werkuren van de maatschappelijk werkers.

1.2. DE REDEN VAN HET BEROEP OP HET OCMW

Verschillende maatschappelijk werkers geven aan dat de studenten met een leefloon meestal afkomstig zijn uit een gezin waarbij de ouders zelf een leefloon of een andere uitkering ontvangen. Andere maatschappelijk werkers zien dat studenten voornamelijk komen aankloppen bij het OCMW omwille van een relatiebreuk met de ouders of een problematische opvoedingssituatie.

Bij de studenten die afkomstig zijn uit een leefloongezin wordt het duidelijk dat er verschillende praktijken worden gehanteerd door de OCMW's. In de meeste OCMW's wordt er relatief automatisch een leefloon toegekend wanneer de kinderen 18 jaar worden. In één groot OCMW is dit niet het geval en moet dit duidelijk gemotiveerd worden naar de Raad om een toekenning te bekomen. In de gezinnen waarin de kinderen van 18 jaar nog thuiswonen, heeft de toekenning van het leefloon een niet te onderschatten effect op het gezinsbudget en zorgt dit voor een nieuwe verhouding tussen de ouder(s) en de kind(eren).

“Het verandert soms ook de rol binnen het gezin, bv. een oudste zoon van een tsjetsjeens gezin ofzo die 18 wordt en gaat studeren, krijgt een bepaalde verantwoordelijkheid, ook binnen dat gezinsbudget. En we merken ook dat het gezin afhankelijk blijft van het totaalinkomen, maar eigenlijk is dat een individueel recht en we merken toch dat er dan wel wat spanningen zijn als die dan niet zijn rapport tijdig binnenbrengt.”

Meer bepaald betreft het dus de verandering in de samenstelling van het gezinsbudget. De jongere beschikt nu zelf over het deel van het budget, maar is wel nog thuiswonend. Een belangrijke vraag is of deze jongere zelf over de besteding kan beslissen en in welke mate hij/zij een deel moet afstaan aan de ouders. Dit leidt mogelijks tot spanningen tussen de ouders en de student. Dit probleem stelt zich scherper wanneer het gaat om een alleenstaande ouder. Doordat de jongere een leefloon krijgt, verandert ook de toekenningscategorie van de ouder. Eén maatschappelijk werker vertelt dat er in die gevallen een gesprek plaatsvindt met alle gezinsleden en dat er wordt beslist om een deel van het leefloon rechtstreeks aan de ouder(s) over te maken. Een andere maatschappelijk werker geeft aan dat bij hen het volledige leefloon aan de ouder(s) wordt overgemaakt.

Enkele maatschappelijk werkers zien verschillen op het vlak van motivatie tussen studenten die afkomstig zijn uit een leefloongezin en studenten die bij het OCMW aankloppen omwille van een relatiebreuk. Eén maatschappelijk werker geeft aan dat studenten uit een leefloongezin gemotiveerd zijn om hun diploma te behalen omdat ze niet in dezelfde situatie terecht willen komen als hun ouders. Een andere maatschappelijk werker ziet eerder een omgekeerde tendens. Zij vertelt dat studenten uit een leefloongezin vaak gedwongen of geforceerd worden om te studeren en minder resultaten behalen dan studenten die hier zelf voor kiezen.

De meeste maatschappelijk werkers geven aan dat studenten uit een leefloongezin het als positief ervaren wanneer ze een leefloon krijgen. Eén maatschappelijk werker belicht een andere kant, namelijk dat deze jongeren het er moeilijk mee kunnen hebben dat ze omwille van het leefloon in een begeleidingstraject rollen met een GPMI terwijl ze er niet zelf voor gekozen hebben.

Een eenduidige conclusie is dus niet echt mogelijk op basis van deze kwalitatieve gegevens. Alleszins is het duidelijk dat er heel wat gebeurt in het gezin door het feit dat de jongere 18 wordt. Enkele maatschappelijk werkers stellen zich dan ook vragen bij de relatief automatische toekenning van het leefloon aan jongeren uit een leefloongezin die 18 worden. Ze vinden het niet altijd duidelijk dat deze jongeren echt behoeftig zijn:

“Er zijn bepaalde scholieren die op hun achttien jaar ineens zakgeld krijgen, dat leefloon als samenwonende, die dikwijls thuis niets moeten afgeven en die natuurlijk dat verhaal zo lang mogelijk proberen uit te spinnen. Dat is een minderheid, maar die bestaan ook. En dan kan je de vraag stellen: moet dat automatisme er effectief zitten dat een student die eigenlijk zijn best niet doet, los van taalachterstand enzoverder, die bv. op zijn 18 nog in 3^e secundair zit, de gast die naast hem op de schoolbank zit is dan 15-16 jaar. Hij krijgt op zijn 18 jaar 400-450 euro zakgeld en die gast naast hem die zijn best doet, krijgt niets of 40 euro per week. En dat kan zo blijven doorgaan tot wanneer hij zijn diploma haalt. Dat merk je ook, als je spreekt over die vakantiejob, dan zijn dat dikwijls ook jongeren die zeggen van ‘ne vakantiejob dat doe ik niet, ze’ en die dan bij moeder en vader komen aankloppen van ‘volgende maand wordt mijn leefloon niet gestort’ en die dan toch onderhouden worden. Dan kan je wel de

vraag stellen van 'is dat de bedoeling van de wetgever?' Dan zit je met een ethisch probleem."

1.3. VREEMDELINGEN

Vijf maatschappelijk werkers geven aan dat er onder de studenten met een leefloon veel personen van vreemde origine zijn. Er worden ook verschillen aangehaald tussen studenten met een leefloon van vreemde en Belgische origine. Een eerste verschil is dat volgens de maatschappelijk werkers studenten/gezinnen van vreemde afkomst vaak beter geïnformeerd zijn en meer voor hun rechten opkomen. Een tweede betreft het vermoeden dat allochtone jongeren van thuis uit meer gestimuleerd worden en dat het belang van het halen van een diploma er meer benadrukt wordt. Dit wordt echter tegengesproken door andere maatschappelijk werkers die aangeven dat ze soms geconfronteerd worden met meisjes van allochtone afkomst die thuis worden tegengehouden om verder te studeren. Een derde verschil, is dat het bij nieuwkomers vaak om mensen gaat die er door omstandigheden zijn ingerold en sterker staan dan de studenten met een leefloon van Belgische afkomst.

"Bij de Belgische gezinnen hebben we echt wel veel te maken met echt zwakke mensen. Alle ja, de andere maatschappelijke hulpverlening daar zitten mensen tussen met maatschappelijke inatriculaatie die gewoon niet mogen werken, alle ja, die dat misschien wel willen. Of die diploma's hebben gehaald in het buitenland, maar hier niet gelijkgeschakeld worden, dat is een ander, sowieso heb je op dat vlak een andere insteek van publiek."

Tegelijkertijd erkennen de maatschappelijk werkers dat het in feite onmogelijk is om veralgemeningen te doen over nieuwkomers en vreemdelingen, net omwille van de enorme diversiteit binnen deze populatie.

Er leeft bij enkele maatschappelijk werkers ook een zorg rond studenten van Belgische afkomst en hoe voor hen de drempel verlaagd kan worden om de stap naar het OCMW te zetten.

"Ik denk dat er daar ook een valkuil zit van als Belgische gezinnen net boven dat leefloon vallen en die OCMW kennen zoals steunequivalent, dat die mensen misschien zo rap de stap niet gaan zetten om hoger onderwijs of unief te doen en dat er misschien een springplank te kort is voor die mensen."

Tegelijkertijd valt het op dat een aantal maatschappelijk werkers worstelen met de verschillen in culturele achtergrond. Omtrent het equivalent leefloon geven maatschappelijk werkers wel aan dat de begeleiding op eenzelfde manier vorm krijgt als bij gewone studenten met een leefloon.

1.4. JONGEREN UIT DE BIJZONDERE JEUGDZORG

Verschillende maatschappelijk werkers hebben ervaring met jongeren uit de bijzondere jeugdzorg die bij het OCMW komen aankloppen wanneer ze 18 worden. Zij geven aan dat het bij deze jongeren bij de start vaak moeilijker loopt om een vertrouwensrelatie op te bouwen. Zij schrijven dit toe aan het feit dat de persoonlijke begeleider van de bijzondere jeugdzorg mee naar het OCMW komt waardoor de communicatie bij de start vaak moeilijk verloopt. Zo getuigt een maatschappelijk werker:

“Ik Denk dat het vooral opvalt bij de overgang bijzondere jeugdzorg dat er inderdaad een begeleider is die meestal ook niet zo goed op de hoogte is van wetgeving enzo. Meestal zijn dat opvoeders, met een totaal andere vakkennis. En die zich ook wel meestal heel eisend en persoonlijk gaan opstellen. Dat is goedbedoeld, maar meestal loopt dat in de communicatie in 't begin wel iets moeilijker. Omdat je niet vertrekt met de student alleen, je vertrekt onmiddellijk met twee partijen en dat maakt het soms wel moeilijk. Het leidt ook tot misverstanden. Meestal starten ze met een verhaal dat afwijkt van de werkelijkheid waardoor de vertrouwensband, de start, de vertrouwensrelatie met de student anders wordt.”

Bovenstaand citaat verwijst volgens de maatschappelijk werkers naar het gebrek aan kennis binnen de bijzondere jeugdzorg over hoe een OCMW functioneert. Bovendien treedt de begeleider op als spreekbuis van de jongere, waardoor de maatschappelijk werker moeite heeft om de sociale situatie van de jongere in te schatten. De maatschappelijk werker wil in de eerste plaats het verhaal van de jongere zelf horen.

2. DE INVULLING VAN DE BEGELEIDING

In dit onderdeel staan we stil bij de invulling van de begeleiding door de maatschappelijk werker. De volgende onderdelen komen er aan bod: de frequentie (2.1), de inhoud (2.2), het GPMI (2.3), de kansen (2.4), de privacy (2.5) en de begeleiding van studenten op kot (2.6).

2.1. DE FREQUENTIE

De frequentie van de begeleiding is in de meeste OCMW's om de drie maanden, dus vier keer per jaar. Dit is ook de termijn die in de wetgeving beschreven staat waarop het GPMI herzien moet worden. Enkele maatschappelijk werkers zien de studenten die ze begeleiden frequenter, namelijk één keer per maand. De contacten vinden in ieder geval plaats in de periode waarin de studenten een rapport/studieresultaten krijgen.

2.2. DE INHOUD

Uit de focusgroepen komt naar voor dat de begeleiding voornamelijk focust op de studieloopbaan en bestaat uit het bespreken van (tussentijdse) (school)resultaten. Bij leerlingen van het secundair onderwijs bespreken de maatschappelijk werkers ook de aanwezigheden op school. In de focusgroepen waren er weinig indicaties van een meer integrale begeleiding op meerdere levensdomeinen.

Enkele sociaal assistenten (3) moedigen de studenten daarnaast ook aan om naar de sociale dienst te stappen om een beurs aan te vragen of om in geval van mislukking hulp te zoeken bij de studiebegeleidingsdiensten.

‘Ik wil eigenlijk vertrekken vanuit de student. De student moet aantonen dat hij een goed traject wil afleggen. Je motiveert de student ook om een aantal stappen te ondernemen, bv. naar CLB te stappen om zijn studiemogelijkheden na te gaan. Van mij hoeft hij dat niet voor te leggen, maar het maakt zijn dossier minder sterk. En als de student ons mee kan betrekken

in heel dat CLB-gebeuren, kan ik later misschien ook een sterker dossier voorleggen aan de raad. Dat is een beetje het uitgangspunt. Als je daarmee kunt aantonen van 'dat is heel belangrijk', laat ons daarin proberen samen te werken, dan merk je wel dat die openheid er is en dat die scholen ook wel echt inspanningen doen, ook universiteiten en hoger onderwijs.'

Meer algemeen komt naar voor dat de maatschappelijk werkers moeilijkheden ervaren tijdens de begeleiding met het inschatten van de 'normale voortgang van de studieloopbaan'. Ze willen de vinger aan de pols houden of studenten het goed doen. Bij slechte resultaten moeten ze een standpunt innemen over of het OCMW nog bijkomende kansen dient te bieden. Bovendien heeft de flexibilisering ervoor gezorgd dat het nog een stuk moeilijker wordt om de voortgang van de studies vast te stellen. Een eerste moeilijkheid betreft het feit dat studenten nu vakken kunnen meenemen naar de volgende jaren waardoor ze tijdens het laatste jaar nog slechts enkele vakken en/of een thesis moeten afleggen. In één OCMW wordt er dan erg op aangedrongen om een studentenjob te zoeken. In een ander OCMW wordt aan de studenten gevraagd zich in te schrijven voor een werkloosheidsuitkering op basis van hun diploma secundair onderwijs.

Een andere moeilijkheid is dat studenten een vak soms verschillende jaren meenemen en uiteindelijk niet slagen en drie jaren gestudeerd hebben zonder resultaat. Nog een moeilijkheid is dat het door de flexibilisering erg moeilijk is om in te schatten of de studenten 'goed bezig zijn' of niet. Eén OCMW lost dit op door van studenten te vragen dat ze voor al hun vakken geslaagd zijn op het einde van de tweede zit.

De flexibilisering van het onderwijs zorgt er dus voor dat de OCMW's het inschatten van de studievoortgang een moeilijke en complexe opdracht vinden. Ze blijven denken in termen van academiejaren en verwachten dat studenten slagen voor alle 60 studiepunten van een academiejaar.

2.3. HET GPMI

In de focusgroepen komt een verschillend gebruik van het GPMI naar voor. Bij sommige maatschappelijk werkers dient het vooral als een controle-instrument. Dit wil zeggen dat de maatschappelijk werkers het gebruiken op het moment dat de begeleiding vastloopt of wanneer de jongere niet goed presteert op school. Jongeren worden dan via het GPMI herinnerd aan de afspraken en hun plichten. Andere maatschappelijk werkers gebruiken het als een begeleidingsinstrument in de hulpverlening. Ze beschouwen het als een leidraad op basis waarvan ze met de jongeren aan het werk gaan.

De meeste maatschappelijk werkers gebruiken een standaardcontract en voeren hierbij eventueel aanpassingen in voor de specifieke student.

"Alors on a des contrats standards, on peut quand même les adapter et ce qu'on voit on va dire de manière régulière dans les adaptations, c'est du genre l'obligation de fréquenter notre table de logement, quand c'est un jeune sans abris, parce qu'on en a aussi quand même des étudiants sans abris, donc on les oblige à fréquenter la table de logement une fois par mois, par exemple. Ou alors, l'obligation de verser dans le cas des cohabitants 200€ à la maman."

Ca, on l'établi dans le PIIS. Pas obligatoirement, mais on peut le faire. Voilà, c'est le genre de choses qu'on retrouve comme ça."⁵¹

Twee maatschappelijk werkers merken op dat studenten vaak vergeten wat het GPMI inhoudt en wat er van hen verwacht wordt. Dit komt overeen met resultaten van voorgaand onderzoek (Ernst & Young, 2004; Hermans, 2008) (zie 3.3.2).

"Nous ce qu'on constate régulièrement quand même, c'est que les étudiants quand on revient avec le PIIS, ils ne se souviennent plus de ce que c'est. On doit régulièrement leur réexpliquer « mais, tu te souviens que tu as signé ce document, on en avait discuté » et régulièrement on doit leur répéter ce que c'est."⁵²

2.4. DE KANSEN

Uit de focusgroepen komt naar voor dat de OCMW's verschillen in het aantal kansen dat ze aan studenten geven om de gekozen studierichting verder te zetten of eventueel te herkansen via een bisjaar. In sommige OCMW's wordt er al aan een heroriëntering gedacht wanneer studenten hoger onderwijs in het eerste semester slechte resultaten behalen.

"Elk semester wordt dat bekeken en als na de eerste resultaten al heel duidelijk is van ja, dan zit de kans er wel in dat die student iets ander moet gaan doen."

In andere OCMW's wordt studenten een bisjaar in dezelfde richting toegestaan.

*"Ben nous on a une philosophie de pousser les jeunes à faire des études. Et donc, on n'est pas à dire 'bon ben tu ratte deux fois c'est tout, tu arrêtes' donc on est vraiment pour pousser les gens à faire des études, parce que c'est l'insertion à long terme."*⁵³

In dit kader geeft een maatschappelijk werker aan dat er soms misschien ook teveel kansen worden gegeven.

"Bij ons is het heel soepel, zelfs vaak te soepel, dus voor een 1e jaar kan je dat zonder problemen motiveren, zelfs na slechte partiële, zelfs na 1e zit, 2e zit, om dan zelfs nog een bisjaar, heroriëntering, er kan soms wat teveel, denk ik."

In verschillende OCMW's wordt het sommigen toegestaan om te studeren nadat ze werkzoekend geweest zijn. Deze OCMW's beschouwen voltijds leren als een mogelijk activeringstraject voor de

⁵¹ "We hebben standaardcontracten, die we toch kunnen aanpassen, en wat we geregeld zien bij de aanpassingen, zijn zaken als de verplichting om regelmatig aan onze rondetafel over huisvesting deel te nemen, wanneer het een dakloze jongere is, want we hebben toch ook jongeren die dakloos zijn, dus we verplichten hen om deel te nemen aan de rondetafel rond huisvesting één keer per maand, bijvoorbeeld. Ofwel, de verplichting om 200 € in het geval van samenwonenden te storten aan de mama. Dat, dat zijn zaken die we in het GPMI schrijven. Niet noodzakelijk, maar het kan. Voilà, dat zijn de soort zaken die men terugvindt."

⁵² "Wij stellen toch regelmatig vast dat de studenten zich niet meer herinneren wat het is, als wij op de proppen komen met het GPMI. We moeten het vaak terug uitleggen, "maar, herinner je je dat je dat document ondertekend hebt, en dat we erover gediscussieerd hebben" en vaak moet we hen herhalen wat het is."

⁵³ "Wel, bij ons hebben we de filosofie om jongeren te stimuleren om te studeren. En dus, we zeggen niet 'goed, je bent twee keer niet geslaagd, dat is het dan, je stopt', dus we zijn er werkelijk voor om mensen te stimuleren om te studeren, want dat is integratie op lange termijn".

jongere. Ze geven hier een specifieke invulling aan de activering die vooral in het teken staat van het verhogen van de arbeidsmarktkansen op langere termijn.

“Nous on aide même des, enfin le comité accepte d’aider des gens qui étaient inscrits comme demandeurs d’emploi et qui reprennent des études. Donc, ils ont arrêté, ils s’inscrivent au FOREM, ils n’ont pas droit au chômage, ils décident de reprendre des études, ben ok.”⁵⁴

“Nous ça dépend, ils doivent d’abord attendre la dérogation, voir d’abord s’ils ne peuvent pas obtenir dérogation, voir depuis combien de temps ils sont chômeurs, et quel secteur ils choisissent. Si le comité estime que c’est très porteur, on va peut-être dire oui. Si c’est pour aller faire de la décoration ou je ne sais plus quoi comme j’ai déjà eu, on dit non.”⁵⁵

2.5. DE PRIVACY VAN DE STUDENT

Wanneer de ouders ook begeleid worden door het OCMW worden de ouders en de student in sommige OCMW’s door eenzelfde maatschappelijk werker begeleid. In één OCMW waarin dit het geval is, is hierbij wel aandacht voor het beroepsgeheim en de privacy. Typische voorbeelden zijn het bevragen van de ouder(s) over de studieloopbaan van de jongere: hoe presteert hij, doet hij zijn best...

Andere OCMW’s kiezen ervoor om de begeleiding van de ouders en de student door een andere maatschappelijk werker te laten opnemen. Sommige OCMW’s hebben ook een specifieke dienst voor jongeren of studenten. Indien nodig kunnen er dan ook gezamenlijke gesprekken plaatsvinden.

“Et donc si on a un dossier social des parents, l’étudiant aura un dossier social à part de façon à avoir une écoute distincte, et lorsqu’il y a un souci alors on peut faire de la médiation familiale, ou en tous cas des rencontres entre tous les travailleurs sociaux et tous les membres de la famille.”⁵⁶

In de situatie waarin de maatschappelijk werker zowel de ouder als de student begeleidt kan de maatschappelijk werker de informatie die hij van het ene familielid bekomt, gebruiken in het dossier van het andere. Een keerzijde is echter wel dat de jongere geremd kan zijn om over zijn situatie te spreken doordat de moeder/vader door dezelfde maatschappelijk werker wordt begeleid. Deze problematiek raakt aan een ruimere kwestie over hoe OCMW’s omgaan met de individualisering van het recht op het leefloon en welke gevolgen dit heeft voor de privacy van de cliënt. Dit probleem stelt zich sterker bij jongeren die deels op eigen benen wensen te staan en deels nog onder de onderhoudsplicht vallen van de student.

⁵⁴ “Wij helpen zelfs de, of in ieder geval, het comité accepteert om de mensen te helpen die ingeschreven waren als werkzoekenden en die terug hun studies opnemen. Dus, ze zijn gestopt, ze schrijven zich in bij de FOREM, ze hebben geen recht op een werkloosheidsuitkering, ze beslissen om terug te studeren, wel ok.”

⁵⁵ “Bij ons hangt het ervan af, ze moeten eerst de afwijking afwachten, eerst moeten ze bekijken of ze geen afwijking kunnen verkrijgen, afhankelijk van sinds wanneer ze werkloos zijn, en welke sector ze kiezen. Als het comité beoordeelt dat het belangrijk is, zal men misschien ja zeggen. Als het is om decoratie te gaan volgen of ik weet niet meer wat zoals ik al gehad heb, zegt men nee.”

⁵⁶ “En dus, als men een dossier heeft van de ouders, zal de student een eigen sociaal dossier hebben om deze op een verschillende manier op te volgen, en als er problemen zijn, dan kan men familiale bemiddeling doen, of in elk geval ontmoetingen tussen de maatschappelijk werkers en alle leden van de familie.”

2.6. DE BEGELEIDING VAN STUDENTEN OP KOT

Alle maatschappelijk werkers zijn het erover eens dat het moeilijk is om studenten te begeleiden die op kot verblijven. Ze geven aan dat nabijheid nodig is voor een kwaliteitsvolle begeleiding en opvolging. Daarnaast vraagt de verplaatsing veel van de student, zowel financieel als qua tijd. Sommige maatschappelijk werkers staan er toch op dat de student om de drie maanden naar het OCMW komt. Andere maatschappelijk werkers kiezen voor telefonische contacten, e-mail en/of fax. Er wordt ook gesuggereerd dat de verplaatsingskosten in deze gevallen aan de student terugbetaald zouden moeten worden. Verschillende maatschappelijk werkers moedigen de studenten aan om niet op kot te gaan en voor studies in de buurt te kiezen. Eén maatschappelijk werker geeft aan dat dit niet overwegend vanuit financiële redenen gebeurt, maar om te bevorderen dat de student het contact met de familie behoudt. Eén maatschappelijk werker zegt dat zij hier uitzonderingen op maken indien de student in een gezin woont waar weinig ruimte is om te studeren (bv. een gezin met vijf kinderen en drie slaapkamers).

Bijna alle maatschappelijk werkers geven aan dat de studenten die op kot zijn een leefloon categorie 'samenwonend' krijgen. Eén maatschappelijk werker uit een groot OCMW vormt hierop een uitzondering: bij hen kunnen kotstudenten geen leefloon krijgen. Alleen zelfstandige studenten die niet meer naar huis gaan, komen hier bij hen toe in aanmerking.

Maatschappelijk werkers kunnen soms moeilijk uitmaken of een student een kotstudent is of een zelfstandige student. Studenten willen soms doen uitschijnen dat ze zelfstandige student zijn om een hoger bedrag te krijgen.

“Dat moet je goed onderzoeken. Ik heb ook al eens studenten gehad die in 't weekend naar huis kwamen en op kot zaten en dat werd het bedrag van samenwonen en dan was het plots van 'ja maar, ik kom niet meer naar huis, kan ik niet als alleenstaande krijgen'. Ja, dan is het echt wel iets dat je heel grondig moet onderzoeken. Dan vragen we echt dat het domicilie op het kotadres komt. Dat er bepaalde stappen moeten ondernomen worden. Maar dat is heel moeilijk te controleren. Zo'n situaties kunnen ook gecreëerd worden om dat bedrag te krijgen, maar in praktijk kunnen ze nog naar huis komen. Dat weet toch niemand als ouders en kind het zelfde verhaal vertellen.”

Opnieuw raakt dit aan een meer algemene problematiek waarmee maatschappelijk werkers worstelen, met name het vaststellen van de categorie waartoe de aanvrager behoort. Het verschil is dat het bij een kotstudent nog een stukje moeilijker is, omdat het al dan niet naar huis gaan in het weekend moeilijk kan vastgesteld worden door de maatschappelijk werker, zeker wanneer de ouders en het kind willen doen uitschijnen dat dit niet het geval is.

3. DE TOEKENNING EN DE BEREKENING VAN HET LEEFLOON

Na een vraag van een student naar een leefloon wordt er nagegaan of er een toekenning gegeven kan worden of niet. De meeste maatschappelijk werkers nemen hiervoor contact op met de ouders om ook hun kant van het verhaal te horen. Zowel de financiële als de relationele situatie worden dan in kaart gebracht. Maatschappelijk werkers hebben de ervaring dat de ouders meestal goed

meewerken. Vaak zijn de ouders ook al bekend bij het OCMW waardoor er al veel informatie beschikbaar is.

Enkele maatschappelijk werkers vertellen dat er in bepaalde gevallen een leefloon wordt toegestaan aan studenten die er legaal geen recht op hebben. Dit is een leefloon waarbij slechts gedeeltelijk rekening gehouden wordt met de inkomsten van de ouders (bv. in het geval van zware schuldenlast, bij ziekte en hoge medische kosten bij de ouders, bij hoge studiekosten,...).

“Nous on a des étudiants qui ne sont pas dans les conditions légales, du fait des ressources des parents, et que le CPAS accorde un forfait à l’année, donc ça c’est le comité qui décide du montant, en fonction des ressources et des charges de la famille. Et sur base de leur dossier en général ils sont auditionnés pour expliquer leur situation, mais des gens qui n’auraient droit à rien s’ils n’étaient pas aux études. Un RI forfaitaire on appelle ça. Où le comité décide, je ne sais pas, 250€, et voilà. C’est calculé en fonction des ressources et des charges du ménage, parce que si la famille est surendettée, on a beau prendre en compte les ressources des parents, ils ne sont pas dans les conditions. Mais s’ils ne mangent pas à la fin du mois, on... et donc le comité décide, ben en général c’est jusque janvier dans un premier temps, en fonction des résultats scolaire, on analyse les résultats scolaires, si ça a été et si ce n’est pas une catastrophe, on continue jusqu’en juin. En juin s’il y a une seconde session, ben on continue jusqu’en septembre, et puis on statue ‘oui on continue, ou on ne continue pas’. Mais c’est vraiment du cas par cas, sur 85 dossiers je devrais en avoir trois.”⁵⁷

Andere maatschappelijk werkers geven echter aan deze uitzonderingen niet toe te staan en dat het inkomen van de ouders altijd verrekend wordt indien de student nog bij de ouders inwoont.

Bij de berekening van het leefloon wordt de kinderbijslag door enkele maatschappelijk werkers aangehaald als een thema waar ze het moeilijk mee hebben. Het gaat hier dan om de situaties waarbij de student nog thuis inwoont en de ouders de kinderbijslag ontvangen. Dit zorgt voor situaties waarin het ontvangen budget van deze gezinnen volgens de maatschappelijk werkers erg groot wordt:

“De kinderbijslag is een financieel aspect waar ik het soms heel erg moeilijk mee heb. Als je een zelfstandig student hebt, dat is leefloon voor zichzelf en kinderbijslag voor zichzelf, dat is heel duidelijk: dan moet je het leefloon in aanmerking nemen. Maar als dat kind nog thuis woont, dan heeft die recht op maximaal categorie samenwonende, dan ga je de inkomsten van de ouders mee in verrekening brengen, maar kinderbijslag wordt gestort aan de ouders dus die is vrijgesteld bij de berekening van het leefloon. En het gebeurt soms in gezinnen. Ik

⁵⁷ “Wij hebben studenten die niet aan de legale voorwaarden voldoen, wegens de inkomsten van de ouders, en het OCMW kent hen een forfait op jaarbasis toe, dus, dat is de het comité dat beslist over het bedrag, in functie van de inkomsten en de lasten van de familie. En op basis van hun dossier in het algemeen worden ze gehoord, om hun situatie uit te leggen, maar (het zijn) mensen die op niets recht zouden hebben als ze geen studies deden. Een forfaitair leefloon noemen we dat. Waar het comité beslist, ik weet het niet, 250€, en dat is het. Het wordt berekend in functie van de inkomsten en de lasten van het huishouden, want als het gezin overmatige schulden heeft, kan men wel rekening houden met de inkomsten van de ouders, maar ze zijn niet in de mogelijkheid om er iets mee te doen. Maar als ze niet eten op het einde van de maand, men ... en dus het comité beslist, wel in het algemeen is het in eerste instantie tot januari, in functie van de schoolresultaten, men analyseert de schoolresultaten, als dat goed geweest is en het is geen ramp, dan gaat men ermee door tot in juni. In juni als er een tweede zit is, wel, dan gaat men ermee door tot in september, en dan zegt men ‘ja, we gaan ermee door, of we gaan er niet mee door’. Maar het wordt case per case bekeken, op 85 dossiers zou ik er drie moeten hebben.”

heb nu een moeder met zeven dochters waarvan er vijf studeren, dat gezinsbudget is enorm, niet in verhouding, en dat is soms wel heel erg moeilijk omdat ik dan denk dat dat ook niet zomaar de bedoeling kan zijn.”

In sommige OCMW's wordt dit probleem omzeild door de kinderbijslag te aanzien als een deel van de inkomsten van de ouders of door van de ouders te eisen dat ze de kinderbijslag aan de student storten.

De situatie is echter anders, wanneer er sprake is van een relatieconflict. Verschillende maatschappelijk werkers nemen in dit geval contact op met de ouders om uit te zoeken wat er aan de hand is. Eén OCMW heeft hiervoor zelfs twee psychologen in dienst die gespecialiseerd zijn in systeem- en gezinstherapie. Twee maatschappelijk werkers geven aan heel omzichtig met deze situaties om te gaan en dat ze soms besluiten om geen contact op te nemen met de ouders. Ze willen voorkomen dat de situatie voor de student nog moeilijker wordt doordat zij contact zoeken met de ouders.

“Bij ons gebeurt dat niet altijd (het nagaan van de onderhoudsplicht). Het gebeurt meer en meer dat we er uitzonderingen op toepassen, als er echt een breuk is, problemen thuis waardoor we denken dat die relatie nog meer verzuurd gaat worden, wijken we daar snel van af.”

Verschillende maatschappelijk werkers vinden de termijn van 30 dagen om het sociaal onderzoek uit te voeren erg kort. Sommigen lossen dit op door de financiële situatie bij de belastingen na te vragen of door het onderzoeken van de financiële situatie van de ouders uit te stellen tot na de toekenning.

Alle maatschappelijk werkers geven aan weinig terug te vorderen doordat de ouders meestal zelf over weinig middelen beschikken. Om te kunnen terugvorderen moeten ze immers rekening houden met bepaalde schalen en meestal is het inkomen van de ouders te laag. Ze kunnen dit achterhalen via het belastingskadaster, waardoor ze geen direct contact met de ouders moeten leggen. Ook uit het kwantitatief onderzoek komt naar voor dat dit een billijkheidsreden is die vaak wordt ingeroepen. Eén OCMW kiest er expliciet voor om niet terug te vorderen bij de ouders, maar de student aan te zetten om via de gerechtelijke weg zijn ouders in gebreke te stellen.

4. DE BESCHIKBAARHEID OP DE ARBEIDSMARKT

Alle maatschappelijk werkers geven aan dat studenten in principe verplicht zijn om een maand vakantiewerk te doen tenzij dit omwille van gezondheidsredenen, tweede zit, stage,... niet mogelijk is. Tijdens deze maand ontvangen ze geen leefloon. Hoe dit principe ingevuld wordt, is wel verschillend. Zo is het voor enkele OCMW's vooral belangrijk dat de studenten inspanningen doen om vakantiewerk te zoeken en worden ze niet geschorst wanneer ze dit kunnen aantonen. Een maatschappelijk werker haalt in deze context ook aan dat het niet voor alle jongeren haalbaar is om een vakantiejob te doen en dat dit in het begeleidingstraject bekeken wordt. In een ander OCMW worden studenten die tijdens de grote vakantie animator zijn op een jeugdkamp niet van het leefloon geschorst aangezien ze op die manier ook een positieve bijdrage leveren. Vrijwilligerswerk wordt in dit OCMW dus beschouwd als een volwaardige vorm van vakantiewerk.

In één OCMW wordt de verplichting om vakantiewerk te doen wel strikt gehanteerd en krijgen studenten geen leefloon wanneer ze geen vakantiewerk uitvoeren. In dit OCMW worden ze wel geholpen om vakantiewerk te vinden doordat ze er intern kunnen solliciteren.

Alle maatschappelijk werkers geven aan dat een studentenjob in rekening gebracht wordt bij de berekening van het leefloon. Sommigen geven aan dat ze hierbij steeds naar de meest interessante regeling voor de student zoeken, zoals deze maatschappelijk werker getuigt:

“Nous on fait un retrait pour la période du nombre de jours travaillés. Donc quelqu’un travaille 15 jours sur le mois, même si avec ces 15 jours il a plus que le RI du mois, il sera aidé, il aura quand même 15 jours de RI et son salaire. Ceci parce que nous ne faisons jamais aucune autre aide financière. Et ça va leur permettre de payer leurs frais scolaires, le minerval, les syllabus, etc.”⁵⁸

5. DE VRIJHEID VAN ONDERWIJSKEUZE

Verschillende maatschappelijk werkers geven aan dat ze de haalbaarheid van de gekozen studies door de student nagaan. Ze geven aan dat het niet makkelijk is om de haalbaarheid op een objectieve manier in te schatten. Maatschappelijk werkers beschikken over onvoldoende expertise om dit te doen en hebben ook geen instrumenten om de haalbaarheid van de studies te toetsen:

“Ca nous posait un réel problème, je vous écoutai, c’était un problème de juger si une personne a les aptitudes ou non à poursuivre du supérieur ou de l’universitaire. On a parfois vu des personnes, on n’aurait pas parié sur elles, et puis euh... ben voilà qu’elles se découvrent la route sacrée et inversement, des étudiants très prometteurs qui sont fort décevants. Mais nous assistants sociaux, à part notre propre expérience et notre propre jugement, qui est finalement tout à fait différent et personnel d’une personne à l’autre, nous ne sommes pas autorisés à porter ce type de jugement de valeur, et je pense le comité encore moins que nous, parce que je crois qu’ils ont moins d’expérience.”⁵⁹

Er zijn verschillen in de manier waarop de haalbaarheid wordt nagegaan. Sommige maatschappelijk werkers bekijken het schoolparcours van de voorbije jaren om een inschatting te maken of het haalbaar is of niet. Hierbij heeft men aandacht voor de sterke en zwakke punten van de persoon. Eén groot OCMW in een studentenstad heeft in dit kader een psychopedagogisch raadgever in dienst die een inschatting maakt en daarvan een bilan opmaakt. Daarnaast zijn er in Wallonië twee maatschappelijk werkers die studenten soms doorverwijzen naar het SIEP (Service d’Information sur les Etudes et les Professions) en het PMS. Ook in Vlaanderen geeft één maatschappelijk werker aan soms samen te werken met het CLB om de haalbaarheid van de studies na te gaan.

⁵⁸ “Wij doen een afhouding voor de periode van het aantal gewerkte dagen. Dus, iemand werkt 15 dagen op een maand, zelfs als hij met die 15 dagen meer heeft dan het leefloon van de maand, zal hij geholpen worden, hij zal toch 15 dagen leefloon hebben en zijn loon. Dat omdat wij nooit een andere vorm van financiële hulp toekennen. En dat zal hen toelaten om hun studiekosten, het inschrijvingsgeld, de handboeken, etc. te betalen.”

⁵⁹ “Dat stelde ons voor een reëel probleem, het was een probleem om te beoordelen of een persoon de capaciteiten heeft of niet om het hoger of de universiteit voort te zetten. We hebben soms personen gezien, we zouden niet op hen gewed hebben, en dan euh ... wel voilà dan slaan ze de juiste weg in en omgekeerd, veelbelovende studenten die erg teleurstellen. Maar wij maatschappelijk werkers, naast onze eigen ervaring en ons eigen oordeel, dat uiteindelijk erg verschillend is van persoon tot persoon en persoonlijk is, wij hebben niet de bevoegdheid om dit soort waardeoordeel te doen, en ik denk het comité nog minder dan wij, want ik denk dat ze minder ervaring hebben.”

6. DE SAMENWERKING MET ONDERWIJSINSTELLINGEN

De maatschappelijk werkers vinden het over het algemeen moeilijk om goede samenwerkingsverbanden met hogescholen en universiteiten uit te bouwen aangezien er veel verschillende zijn die elk een eigen manier van werken hebben. In één groot OCMW in een studentenstad zijn er sinds kort medewerkers in dienst die als taak hebben om die samenwerkingsverbanden met scholen op te bouwen.

“Ben, au fait c’est assez récent qu’on travaille comme ça, donc c’est la première année, c’est la première évaluation qu’on fait maintenant où on fonctionne comme ça, donc c’est vrai qu’on n’a pas encore beaucoup de partenariat avec les écoles, mais les référents études, donc nous on en a 9 à la cellule étudiants, ben prennent le temps de téléphoner eux-mêmes aux écoles pour voir qu’est-ce qui existe déjà au sein de l’institution et si ça n’existe pas alors ils demandent à l’école est-ce que vous ne connaissez pas d’autres organismes qui peuvent aider l’étudiant.”⁶⁰

Sommige maatschappelijk werkers nemen zelf geen contact met scholen of universiteiten of hogescholen. Anderen hebben wel deze gewoonte en hebben soms overleg met de klastitularis, het CLB, de directeur van de school of een contactpersoon in de hogeschool of universiteit. Afhankelijk van de situatie kiest men wie er bij het overleg betrokken wordt en men licht de student hierover in. Een maatschappelijk assistent vertelt dat de samenwerking met scholen soms heel intensief kan zijn en positieve gevolgen kan hebben.

“Soms kan dat echt heel ver en intensief gaan, vind ik, wij hebben een Afghaanse jongere, 18 jaar, we willen toch graag dat die nog een diploma haalt en dan moet die echt een stukje terug instappen. Iemand van 18 jaar moet dan instappen in 3^e middelbaar secundair onderwijs en dat vraagt soms heel veel begeleiding, maar ook voor die jongere zelf, om dat een plaats te geven. Ik heb dat toch al meegemaakt dat scholen er heel erg voor open staan om dat positief te laten verlopen en daar heel veel inspanningen voor doen. Ik vind dat sommige scholen daar heel veel in investeren. Dan heb je samen met de cliënt echt een overleg met de maatschappelijk werker, de zorgcoördinator, de klasverantwoordelijke. Dat kan heel positief verlopen.”

De maatschappelijk werkers gaan verschillend om met de additionele studietoelagen die studenten krijgen op de sociale diensten van hogescholen of universiteiten. In de Vlaamse OCMW's wordt aangehaald dat deze verrekend dienen te worden in het leefloon en vraagt men na bij de student of ze toelagen krijgen via de sociale dienst van de hogeschool of universiteit. De OCMW's zijn hierbij afhankelijk van de informatie die de student hen geeft. In sommige OCMW's wordt dit niet gedaan en is de student vrij om het OCMW hier al dan niet over in te lichten.

⁶⁰ “Wel, in feite is het redelijk recent dat we zo werken, dus het is het eerste jaar, het is de eerste evaluatie die we zo doen sinds we zo functioneren, dus, het is waar dat we nog niet veel partnerschappen hebben met de scholen, maar de studiebegeleiders, we hebben er 9 op de dienst studenten, wel, zij nemen de tijd om zelf te bellen naar scholen om te zien wat er al bestaat binnen de instelling en als het nog niet bestaat, dan vragen ze aan de school ‘kennen jullie geen andere organisaties die de student kunnen helpen’.”

7. WEIGERINGEN

Er zijn verschillen tussen de OCMW's op vlak van het voorkomen van weigeringen. Een aantal maatschappelijk werkers geeft aan dat weigeringen bij hen zelden voorkomen. Anderen geven aan dat weigeringen vaak voorkomen. De voornaamste redenen om te weigeren zijn dat het OCMW niet bevoegd is, dat de student de nodige documenten niet tijdig binnenbrengt of dat de ouders over voldoende middelen beschikken. Over dit laatste geeft één OCMW aan dat deze ouders/gezinnen vaak zelf hun vraag intrekken op het moment dat financiële gegevens opgevraagd worden.

“Wat wij nogal vaak hebben dat is als we beginnen met het sociaal onderzoek en de ouders merken dat, allee, die zijn kapitaalkrchtig en die kunnen de jongere ondersteunen, dat zij vaak de aanvraag terug intrekken. Dus die mensen kunnen de kinderen ondersteunen, er is geen relatiebreuk, en van met dat je een beetje begint verder te staan in het sociaal onderzoek merk je dat ze eigenlijk terug de boot afhouden. Ze zeggen van ‘ja maar, als het zo zit, je begint hier in de spaarrekeningen, ‘t is goed, ‘t zal wel lukken’. En die aanvragen vallen daar van tussen dus die komen ook niet in de cijfers terug.”

8. DE OCMW-RAAD EN DE ARBEIDSRECHTBANKEN

Verschillende maatschappelijk werkers informeren studenten over hun rechten om in beroep te gaan tegen de beslissingen van de arbeidsrechtbank. In één OCMW worden studenten altijd uitgenodigd op de Raad bij de aanvangsbeslissing. In een ander OCMW worden studenten steeds uitgenodigd in geval van negatieve beslissingen.

Eén maatschappelijk werker geeft aan dat ze het gevoel heeft dat de OCMW-raad de laatste jaren strenger is geworden.

“Bij ons worden ze strenger en strenger, vroeger was dat eigenlijk niet het geval, dan mocht de student komen en wou die studies doen ‘ok’, allee, zeker de kans laten om te proberen. Nu heb ik een dossier van een meisje uit het beroepsonderwijs met dyslexie, maar die diagnose werd niet gesteld in het begin van haar studies waardoor ze in beroeps terecht gekomen is, een beetje onterecht. ‘t OCMW heeft eerst gesteld van: ze mag tot haar 7^e jaar gaan en dan heeft ze voldoende kansen op de arbeidsmarkt, dus mag ze daarna niet meer verder studeren. Dat meisje heeft dan toch terug een aanvraag gedaan, want ze wou graag vroedkunde gaan studeren op hogeschool, waarvoor ze ook haar 7^e jaar moest doen, maar ‘t OCMW heeft dan beslist, dat ze wel hoger beroepsonderwijs mocht gaan doen, maar als ze beslist om vroedkunde te doen op hogeschool dan zal het leefloon afgeschaft worden.”

BESLUIT

Over het profiel van de studenten met een leefloon komt naar voor dat het aandeel studenten secundair en hoger onderwijs verschillend is per OCMW. Maatschappelijk werkers geven aan dat leerlingen van het secundair onderwijs meer kansen krijgen om hun studies af te maken en dat ze

meer en gemakkelijker opgevolgd kunnen worden dan studenten van het hoger onderwijs. De OCMW hechten veel belang aan het behalen van een diploma secundair onderwijs, wat zij beschouwen als een absoluut minimum om een job te vinden.

De studenten komen bij het OCMW terecht omwille van financiële problemen thuis of omwille van een relatiebreuk met de ouders. Globaal gezien gaat het in de meeste gevallen om gezinnen met een laag inkomen die onder de terugvorderingsgrens vallen. Hierdoor vervalt ook het terugvorderen van het leefloon bij de ouders. Bij studenten die nog thuis wonen en omwille van financiële problemen thuis bij het OCMW komen, brengt het krijgen van een leefloon op 18 jaar een verandering in het gezinsbudget teweeg. Dit zorgt bovendien voor een heel nieuwe verhouding in de relatie tussen ouders en kinderen. Zeker wanneer de jongere nog naar de middelbare school gaat, creëert dit het perverse effect dat de leefloongerechtigde in vergelijking met zijn medescholieren opeens beschikt over een eigen, relatief hoog budget. De groep jongeren die vanuit een instelling uit de bijzondere jeugdzorg naar het OCMW begeleid worden, vormen een specifieke categorie. Volgens de maatschappelijk werkers hebben de begeleiders uit de jeugdzorg een verkeerd beeld van hoe het OCMW functioneert. Deze begeleiders zouden er te veel vanuit gaan dat het recht op het leefloon absoluut is.

De meeste maatschappelijk werkers zien de studenten één keer om de drie maanden. Voor sommige is dit frequenter (bv. één keer per maand). Inhoudelijk gaan de begeleidingen voornamelijk over studievoortgang, de studieresultaten en voor het secundair onderwijs ook over de aanwezigheden op school. De maatschappelijk werkers wijzen vooral op de praktische moeilijkheden om studenten die een kot hebben, te begeleiden. De maatschappelijk werkers begrijpen dat de federale overheid de studenten hebben willen spreiden in plaats van te concentreren bij de OCMW van de studentensteden. Dit zorgt er echter voor dat de begeleiding erg bemoeilijkt wordt.

Het GPMI wordt op uiteenlopende wijze gebruikt. Een groep van maatschappelijk werkers gebruikt als een controle-instrument om de jongere op zijn plichten te wijzen wanneer de begeleiding dreigt fout te lopen. Andere gebruiken het als een begeleidingsinstrument dat ze op een positieve manier inzetten tijdens elk contact met de jongere. Enkele maatschappelijk werkers halen aan dat de studenten vaak niet weten wat het GPMI inhoudt. Dit komt overeen met resultaten van voorgaand onderzoek (Ernst & Young, 2004; Hermans, 2008)

Er bestaan verschillen tussen de OCMW's in de kansen die worden gegeven om de gekozen studie verder te zetten bij slechte resultaten. In sommige OCMW's wordt al bij slechte resultaten in het eerste semester gedacht aan een heroriëntering, terwijl in andere OCMW's een bisjaar in dezelfde studierichting mogelijk is. Hier rond zijn er op dit moment geen richtlijnen, waardoor de beslissingsruimte van een OCMW groot is.

Over de privacy in de begeleiding zien we dat sommige OCMW's kiezen om de student en de ouders door een andere maatschappelijk werker te laten begeleiden en in andere niet. Het voordeel dat de student en de ouders door een andere maatschappelijk werker begeleid worden, is dat de informatie die van het ene familielid bekomen wordt, gebruikt kan worden in het dossier van de ander. Anderzijds kan de student zich geremd voelen om over zijn situatie te spreken wanneer ook één van zijn ouders bij dezelfde maatschappelijk werker in begeleiding is.

Na de aanvraag van het leefloon door de student wordt er steeds een sociaal onderzoek uitgevoerd door de maatschappelijk werker op basis waarvan beslist wordt om het leefloon al dan niet toe te kennen. In het geval van een relatiebreuk zien sommige maatschappelijk werkers hiervan af om de situatie voor de student niet nog te bemoeilijken. Alleszins is de periode waarin het sociaal onderzoek moet gebeuren van de relatie tussen de ouders en de student erg kort ingeval van een relatieconflict. Eén OCMW uit het onderzoek verwacht van studenten dat ze hun ouders in gebreke laten stellen door het opstarten van een gerechtelijke procedure. Alle maatschappelijk werkers geven ook aan weinig terug te vorderen bij de ouders aangezien hun inkomen meestal te laag is. Dit kwam ook als een veelvoorkomende billijkheidsreden naar voor in het kwantitatief onderzoek. Verder staan sommige OCMW's uitzonderingen toe en houden ze geen rekening met de inkomsten van de ouders in bijzondere gevallen zoals bv. hoge schuldenlast bij de ouders en dergelijke.

Alle maatschappelijk werkers geven aan dat studenten in principe verplicht zijn om vakantiewerk te doen tenzij er billijkheidsredenen zijn. Toch merken we ook hier dat er in de verschillende OCMW's anders mee wordt omgegaan en dat het ene OCMW dit strikter interpreteert dan het andere. Ook stellen we een verschil vast in de hulp die het OCMW beschikbaar stelt in het zoeken naar een vakantiejob. Tijdens het jaar wordt er niet verwacht dat de studenten werken. De maatschappelijk werkers vinden het belangrijk dat de studenten focussen op hun studies.

Een gedeelde moeilijkheid voor de maatschappelijk werkers is het inschatten van de haalbaarheid van de studies. Enkele OCMW's hebben hiervoor samenwerking gezocht met externe partners die assessments doen. Eén OCMW heeft hiervoor een eigen medewerker in dienst die hierin gespecialiseerd is. In dezelfde lijn is ook de 'normale voortgang' van de studies moeilijk in te schatten. Door de flexibilisering van het onderwijs is dit de laatste jaren nog moeilijker geworden. De maatschappelijk werkers zijn op zoek naar een houvast en grijpen terug naar het 'oude' denken in termen van academiejaren.

We stellen verschillen vast in de mate waarin OCMW's contacten hebben met scholen en sociale diensten. Sommige OCMW's hebben deze praktijk en andere niet. Ook in de mate waarin studietoelagen vanuit de hogeschool of universiteit worden meegerekend bestaan er verschillen. Hierin zijn de OCMW's ook afhankelijk van de informatie die de student hen hier al dan niet over geeft.

HOOFDSTUK 4: FOCUSGROEPEN MET STUDENTEN

Dit hoofdstuk bespreekt de resultaten van de focusgroepen met studenten. De volgende onderdelen komen hierbij aan bod: het profiel van de bevraagde studenten met een leefloon (1), de aanleiding voor het aanvragen van het leefloon (2), de toeleiding naar het OCMW (3), de begeleiding door de maatschappelijk werker (4) en het leefloon (5).

1. HET PROFIEL VAN DE BEVRAAGDE STUDENTEN MET EEN LEEFLOON

Iets meer dan een derde van de bevraagde studenten woont nog bij de ouders (11). De overige 18 studenten wonen niet meer bij de ouders. Deze studenten bevinden zich in uiteenlopende woonsituaties: alleenstaande, samen met partner, in een gemeenschapshuis, samen met een zus, samen met een nicht, samen met een kind.

De studies van de bevraagde studenten zijn erg uiteenlopend, bv. pedagogie, sinologie, geneeskunde, ingenieur, toerisme, boekhouding, informatica, sociaal werk,...

Van acht studenten kwam tijdens de focusgroepen naar voor dat ze niet in België geboren zijn en vanuit een ander land naar hier kwamen. Dit is van één tot tien jaar geleden.

Twaalf studenten geven aan sinds minder dan vijf jaar een leefloon te krijgen. Voor twee studenten is dit al meer dan tien jaar. Beide studenten zijn als nieuwkomer in België terecht gekomen.

Een grote meerderheid van de studenten is tussen 18 en 25 jaar. Eén studente is slechts 16 jaar. Zij krijgt een leefloon sinds ze zeven maanden geleden een kind kreeg. Van drie studenten is geweten dat ze ouder zijn dan 25. Eén van hen is 36. Zij begon op 28 opnieuw te studeren. Ook zij heeft een kind ten laste (8 jaar).

2. DE AANLEIDING VOOR HET AANVRAGEN VAN HET LEEFLOON

Voor bijna twee derde van de bevraagde studenten waren financiële problemen van de ouders de aanleiding van het beroep op het OCMW (18).

“Toen mijn moeder niet werkte, we zaten zo echt in dikke problemen enzo en ja, toen moest ik overschakelen naar OCMW. Dat is het probleem. Dat was gewoon geldtekort.”

“Je suis au CPAS depuis que je suis né, parce que ma mère est au CPAS donc... elle m’a juste inscrit.”⁶¹

Een aantal van hen zijn nieuwkomers die beroep deden op het OCMW van zodra ze in België toekwamen (4).

⁶¹ “Ik ben op bij het OCMW sinds ik geboren ben, omdat mijn moeder bij het OCMW was, dus... zij heeft me alleen maar ingeschreven.”

“C’est juste que je ne suis pas Belge, et quand je suis venu en Belgique avec mon père, on n’avait pas de permis de travailler, on a fait une demande de régularisation. Les problèmes administratifs, ça a duré pendant 8 ans, et durant tout ce temps ni moi, ni lui n’avaient le permis de travail. Et c’est tout simplement le seul moyen...”⁶²

Iets meer dan een derde van de bevroegde studenten deed een beroep op het OCMW omwille van relationele problemen met hun ouder(s) (11). Vier van hen kwamen terecht in de bijzondere jeugdzorg en werden van daaruit naar het OCMW toegeleid wanneer ze 18 werden.

“Je suis au CPAS depuis 2006 je pense, et je vis seul depuis que j’ai 16 ans. Avant j’étais déjà l’aide de la jeunesse et tout ça. Donc je ne vis plus chez mes parents depuis que j’ai 12 ans, puis j’ai été placé chez mon grand-père pendant quatre ans jusqu’à 16 ans puis après j’étais à l’aide à la jeunesse puis au CPAS.”⁶³

Ook bij de overige zeven studenten was er sprake van conflicten thuis waardoor ofwel zichzelf of andere deskundigen oordeelden dat ze beter niet meer thuis konden wonen.

“Ik had ook thuis heel veel problemen. Ik was in opname geweest en daar was beslist van ‘je kan niet meer terug naar huis, dat is niet goed’. Dan heb ik nog even op kot gezeten in overleg met mijn ouders. Maar zij hebben op een bepaald moment gezegd van ‘wij dragen niet meer bij’. Dan heb ik met de sociale dienst van de KULeuven gekeken om een leefloon aan te vragen.”

“J’ai eu une violente dispute chez moi au fait, j’ai du fuir chez moi.”⁶⁴

3. DE TOELEIDING NAAR HET OCMW

De meeste studenten geven aan dat ze het OCMW leerden kennen via familieleden en vrienden en op hun advies naar het OCMW stapten om een leefloon aan te vragen (16). Het gaat hier voornamelijk over studenten die een beroep doen op het OCMW omwille van financiële problemen.

“C’est ma mère qui m’a dit qu’il y avait moyen de demander au CPAS pour être aidé. Parce qu’elle s’était renseigné avant, et donc c’est pour ça que je suis venu ici et j’ai introduit mon dossier.”⁶⁵

“Ma mère elle ne savait pas, mais sa copine elle est ici depuis longtemps, et c’est elle qui l’a dit pour venir ici.”⁶⁶

⁶² “Het is juist dat ik geen Belg ben, en toen ik naar België gekomen ben met mijn vader, we hadden geen arbeidskaart, we hebben een aanvraag tot regularisatie gedaan. De administratieve problemen, dat heeft 8 jaar geduurd, en gedurende al die tijd, mochten noch hij noch ik werken. En het is eenvoudigweg de enige mogelijkheid.”

⁶³ “Ik sta op het OCMW sinds 2006, denk ik, en ik leef alleen sinds ik 16 ben. Daarvoor was ik al bij jeugdhulp en zo. Dus, ik leef niet meer bij mijn ouders sinds ik 12 ben, daarna ben ik geplaatst geweest bij mijn grootvader gedurende vier jaar, daarna was ik bij de jeugdhulp, daarna bij het OCMW.”

⁶⁴ “Ik heb eigenlijk een gewelddadige ruzie gehad bij mij thuis, ik ben moeten vluchten bij mij thuis.”

⁶⁵ “Het is mijn moeder die gezegd heeft dat er de mogelijkheid was om het OCMW te vragen om geholpen te worden. Omdat zij zich eerder geïnformeerd had, en dus, het is daarom dat ik naar hier gekomen ben en ik mijn dossier ingediend heb.”

Een andere groep studenten (11) geeft aan dat ze toegeleid werden door professionals in de hulpverlening, bv. begeleiders uit de bijzondere jeugdzorg, een begeleider van een pleegzorgdienst, een sociaal assistent van de sociale dienst van een universiteit of een sociaal assistent in een centrum voor nieuwkomers.

“Mijn begeleidster van begeleid zelfstandig wonen is met mij meegegaan en die heeft mij zo wat geholpen. Allé, een beetje, voor de rest doe je dat zelf.”

“De maatschappelijk assistente van de sociale dienst heeft er eigenlijk voor gezorgd dat ik bij het OCMW terecht kon. Ik kon dat echt niet alleen, ondanks het feit dat dat echt een goede stap was. Het feit dat er iemand anders was, en die heeft nochtans niet veel gedaan, maar die mij gewoon het gevoel gaf van ‘het komt wel in orde’, dat heeft een heel groot verschil gemaakt.”

Twee studenten geven aan ze de weg naar het OCMW zelf hebben gezocht en hier weinig hulp en ondersteuning bij kregen. Dit zijn twee studenten die omwille van een conflict thuis beslisten om het ouderlijk huis te verlaten. Zo getuigt één van hen:

“In november was het al duidelijk dat er iets moest veranderen thuis en toen heb ik op internet al wat gezocht en ben ik uiteindelijk ja, in januari was het lastig, en in maart heb ik dan de eerste stap gezet.”

4. DE BEGELEIDING DOOR DE MAATSCHAPPELIJK WERKER

In dit onderdeel staat de begeleiding door de maatschappelijk werker centraal. De volgende elementen komen hierin aan bod: het eerste contact (4.1), de frequentie (4.2), de inhoud van de begeleiding (4.3), de relatie met de maatschappelijk werker (4.4), het GPMI (4.5), werken als student (4.6), de vrijheid van studiekeuze (4.7), de kansen (4.8) en de OCMW-raad en de arbeidsrechtbanken (4.9).

4.1. HET EERSTE CONTACT

De meeste studenten geven aan dat er bij de aanvraag van het leefloon een huisbezoek plaatsvond door de maatschappelijk werker en dat er veel documenten in orde gebracht moesten worden. Bijna alle studenten geven aan dat dit vlot verliep.

4.2. DE FREQUENTIE

Er bestaan grote verschillen in de frequentie waarin de studenten contact hebben met hun maatschappelijk werker. Een aantal studenten geven aan dat ze slechts één keer per jaar een gesprek hebben met de maatschappelijk werker. Het gaat hier steeds over studenten die begeleid worden door een ander OCMW dan de studentenstad waar ze op kot zijn. Tussendoor zijn er soms telefonische contacten of contacten via mail.

⁶⁶ “Mijn moeder wist het niet, maar haar vriendin, zij is hier sinds lange tijd, en zij is het die me gezegd heeft om hier te komen.”

Negen studenten geven aan hun maatschappelijk werker minstens één keer per drie maanden te spreken. Enkele van hen verwijzen hierbij naar de verplichting vanuit het GPML.

“Maintenant avec le nouveau règlement, je le vois au moins une fois tous les 3 mois, parce qu’il faut faire un petit compte-rendu tous les trois mois.”⁶⁷

Verscheidende studenten geven aan dat dit driemaandelijks gesprek voldoende is, aangezien ze daarnaast ook bij hun maatschappelijk werker terecht kunnen indien ze dit wensen.

“Dat hoeft niet meer te zijn. Ze zijn wel altijd toegankelijk. We kunnen ook telefoneren en een afspraak maken als we sneller zouden willen gaan, dus, op zich, is dat in orde.”

Toch geeft één student ook aan dat een iets intensievere begeleiding belangrijk zou kunnen zijn.

“Peut-être un suivi une fois par mois oui, c’est une bonne idée. Parce que voir en juin, c’est trop tard. En janvier, bon, c’est un peu... Entre septembre et décembre on ne se voit pas, donc on n’a pas vraiment de suivi régulier.”⁶⁸

Zeven studenten (waarvan zes uit het secundair onderwijs) geven aan heel regelmatig contact te hebben met hun maatschappelijk werker. Dit gaat van zes keer per jaar tot bijna wekelijks.

“C’est beaucoup plus moi!! Je vais dire... 6 ou 7 fois au moins par ans. C’est pour les papiers, l’école, puis revenir pour autre chose... je reviens régulièrement!!”⁶⁹

Voor een aantal studenten is het onduidelijk hoe vaak ze hun maatschappelijk werker spreken. Ze zeggen dat dit enkele keren per jaar gebeurt, maar kunnen geen precies aantal geven.

Voor acht studenten is het een pijnpunt in de werking van het OCMW dat ze regelmatig lessen moeten missen om naar het OCMW te komen. Het gaat hier steeds over studenten die geen goede relatie met hun maatschappelijk werker hebben en die de afspraken op het OCMW als weinig nuttig ervaren. Ze zien de afspraken als een louter administratieve kwestie en sommigen geven dan ook aan dat ze deze zaken liever via de post of via mail zouden afhandelen.

“Ben moi comme je viens juste pour lui donner trois papiers, et il ne demande rien de plus, ça m’embête aussi de venir tout le temps pendant les cours. Parce qu’ils ne travaillent que jusqu’à 16h et les cours c’est généralement jusqu’à 16h, ben chaque fois tu loupes une demi après-midi, puis tu fais la file alors que tu as déjà rendez-vous, juste pour donner 3 papiers, je préfère déposer une enveloppe, je ne sais pas, le soir, et puis il la lirait tout seul, tranquille.”⁷⁰

⁶⁷ “Nu met het nieuwe reglement, zie ik hem ten minste elke drie maand, want men moet elke drie maand een verslagje maken.”

⁶⁸ “Misschien een opvolging een keer per maand, ja, dat is een goed idee. Want de situatie bekijken in juni, dat is te laat. In januari, goed, dat is een beetje ... Tussen september en december ziet men elkaar niet, dus, men heeft niet echt een regelmatige opvolging.”

⁶⁹ “Het is bij mij veel vaker!! Ik wil zeggen ... 6 of 7 keer ten minste per jaar. Het is voor de papieren, de school, dan voor iets anders terugkomen... ik kom regelmatig terug !!”

⁷⁰ “Wel, ik, aangezien ik enkel kom om hem drie papieren te geven, en hij niet meer vraagt, vind ik het ook vervelend om de hele tijd tijdens de lessen te komen. Want ze werken maar tot 16 u. en de lessen zijn over het algemeen tot 16 u. , wel, elke keer mis je een halve namiddag, dan sta je in de rij terwijl je al een afspraak hebt, om slechts drie

“Le truc qui est négatif aussi, très négatif, c’est le temps qu’on met à attendre. C’est fou. Pour les rendez-vous oui, moi je viens à 10h, je repars d’ici il est midi, midi et demi. On perd un temps fou pour rien quoi! Après on est là, elle nous donne un papier, on reçoit un papier et on repart. Il faudrait plus organiser, parce que je trouve que elle travaille une fois par semaine, ici quoi, sa permanence. Et donc tout le monde vient pour sa permanence, et il y a plein de gens qui attendent la même personne, et ça va pas. Il faudrait étaler un peu plus pendant la semaine, comme ça tout le monde aurait l’occasion de venir quand il a un peu le temps. Parce que comme ça, tous en une fois, ça ne va pas.”⁷¹

Twee studenten geven in dit kader aan dat er rekening gehouden wordt met de lessen die ze niet willen missen en dat er flexibel mee omgegaan wordt.

“Mais moi elle a dit que lundi après-midi jusque 16h30 ou quoi, et comme moi je peux pas venir tous les matins lundi parce que j’ai 2h d’anglais et j’ai pas envie de rater, donc voilà on peut venir après midi aussi. Et si je viens pas c’est pas grave, moi j’ai fini tous les lundis à 17h et mon frère il a fini à 15h donc il peut venir à la place de moi remplacer. Et s’il faut signer des papiers, mon frère peut ramener à la maison ou moi je peux venir ici. Mais pour le bulletin, pour discuter le bulletin c’est obligé que c’est moi qui y aille.”⁷²

4.3. DE INHOUD VAN DE BEGELEIDING

Een grote meerderheid van de studenten geeft aan dat de begeleiding inhoudelijk voornamelijk gericht is op de studies. Ze halen aan dat er gepraat wordt over studieresultaten en aanwezigheden. Daarnaast moeten er tijdens de begeleiding heel wat administratieve zaken in orde gebracht worden, bv. het inleveren van bankuittreksels en bewijzen van uitgaven. Ook geven enkele studenten aan dat het zoeken naar een vakantiejob aan bod komt tijdens de begeleiding (zie 4.6). Verder helpt de maatschappelijk werker sommige studenten bij het schrijven van een motivatiebrief wanneer ze niet geslaagd zijn (zie 4.8). Ten slotte geven verschillende studenten van het secundair onderwijs aan dat er contacten plaatsvinden tussen de maatschappelijk werker en de school. Ze zijn hier niet bij aanwezig en krijgen er nadien ook geen verslag van. Enkele studenten geven aan dat ze dit wel op prijs zouden stellen.

Een pijnpunt dat acht studenten benoemen, is dat de maatschappelijk werker weinig uitleg geeft over hun rechten en verplichtingen. Eén student stelt in dit kader voor dat het goed zou zijn dat er

papieren af te geven, ik verkies een enveloppe te deponeren, ik weet niet, ’s avonds, en dan leest hij het alleen, rustig.”

⁷¹ “Wat ook negatief is, zeer negatief, is de tijd die je besteedt aan het wachten. Het is zot. Voor de afspraken, ja, ik kom om 10 u., ik vertrek van hier, het is middag, half één. Je verliest ongelofelijke veel tijd voor niks! Daarna ben je aan de beurt, zij geeft ons een papier, je ontvangt een papier en je vertrekt. Men zou het beter moeten organiseren, want ik vind dat ze één keer per week werkt, hier, voor haar permanentie. En dus, iedereen komt voor haar permanentie, er zijn heel veel mensen die op dezelfde persoon wachten, en dat gaat niet. Men zou het wat meer moeten spreiden over de week, zo zou iedereen de mogelijkheid hebben om te komen wanneer hij een beetje tijd heeft. Want zo, allemaal tegelijk, dat gaat niet.”

⁷² “Maar tegen mij heeft ze gezegd maandagnamiddag tot 16.30 u. of zo, en aangezien ik niet kan komen op maandochtenden omdat ik 2 u. Engels heb, en ik geen zin heb om die te missen, dus voilà, men kan in de namiddag ook komen. En als ik niet kom, is het niet erg, ik heb elke maandag om 17 u. gedaan, en mijn broer heeft gedaan om 15 u., dus hij kan mij komen vervangen. En als men papieren moet komen tekenen, mijn broer kan meebrengen naar huis of ik kan naar hier komen. Maar voor het rapport, om het rapport te bespreken, is het verplicht dat ik ga.”

een standaarddocument wordt opgesteld met een overzicht van alle rechten en voordelen zodat er duidelijkheid is voor iedereen:

“Ik voel frustratie rond dat ik niet goed geïnformeerd werd over wat er allemaal kon. En dat als ik dan iets deed en het was niet naar hun wens, dat ik daar dan keihard op afgerekend werd, bv. ze hadden mij nooit verteld dat ik niet naar het buitenland mocht gaan. Ik had mijn 1^e zomer een maand gaan werken en daarna deed ik een maand vrijwilligerswerk in het buitenland. En enkele dagen voordat ik vertrok, kreeg ik te horen dat dat niet mag en dat ze mijn leefloon konden schorsen. Ik had het geluk dat het precies net geen maand was. Net zoals dat je geen informatie krijgt over de dingen waar je recht op hebt of dat je je sociaal werker moet zitten vertellen hoe de regels nu echt zijn, dat neemt enorm veel energie en het zou veel makkelijker kunnen zijn als de sociaal werkers enerzijds weten wat ze moeten doen en dat ze het kunnen vragen als ze het niet weten, dat er gewoon duidelijkere informatie is.”

In dezelfde lijn klagen een aantal studenten aan dat ze niet op de hoogte worden gehouden wanneer er problemen zijn met het leefloon en dat de uitbetaling gewoon stopgezet wordt zonder dat ze hiervan op de hoogte gebracht worden. Zeker voor studenten die alleen wonen en de huur van hun appartement dienen te betalen, kan dit voor een problematische situatie zorgen, zoals de onderstaande student getuigt:

“Du côté assistant social pur, parfois il y a des problèmes... Par exemple, il m’est arrivé une fois que je n’avais pas mon aide, et c’est moi qui ait du aller demander pourquoi, et au fait on ne m’a pas prolongé parce que il y a un papier, ils trouvaient que ça posait un problème mais je n’étais pas informé. Alors c’est, je me suis dit ‘qu’est-ce qu’il s’est passé ?’. C’est moi qui ait dû chercher pourquoi c’était comme ça. Mais parfois ça peut poser des problématiques. Parce qu’on n’est pas au courant de ce qu’il se passe, et donc on stresse. L’assistant n’est pas là, il faut avoir la réponse, ça prend quatre jours. Et puis bon, au niveau financier c’est aussi compliqué, c’est un nouveau mois qui commence, on en a besoin pour payer l’appart et tout ça. Donc on n’est pas spécialement, il y a des dépenses à faire donc c’est assez juste. Tenir une semaine, ou dix jours de plus, ça devient difficile.”⁷³

4.4. DE RELATIE MET DE MAATSCHAPPELIJK WERKER

Als een heel belangrijk element in de begeleiding komt de relatie met de maatschappelijk werker naar voor. Tien studenten geven aan dat ze het gevoel hebben ‘een dossier te zijn’ en dat er geen sprake is van een menselijke relatie. Deze studenten geven aan dat ze niet over persoonlijke zaken spreken met hun maatschappelijk werker, ook niet wanneer dit een verklaring kan bieden voor eventuele slechte resultaten. Ze hebben het gevoel dat de maatschappelijk werker niet achter hen

⁷³ “Op het vlak van de maatschappelijke werker zelf, soms zijn er problemen... Bijvoorbeeld, het is bij mij een keer voorgevallen dat ik mijn steun niet had, en ik was het die moest gaan vragen waarom, en eigenlijk hadden ze me niet verlengd omwille van een papier, ze vonden dat dat een probleem stelde, maar ik was niet op de hoogte. Dus, ik heb me afgevraagd: “wat is er gebeurd?”. Ik ben het die moest gaan uitzoeken waarom het zo was. Maar soms kan dat problematische situaties geven. Omdat men niet op de hoogte is van wat er gebeurt, en dus is men gestresseerd. De maatschappelijke werker is er niet, men moet het antwoord hebben, dat duurt vier dagen. En wel ja, op financieel vlak is het ook ingewikkeld, het is een nieuwe maand die begint, men moet het appartement betalen en zo. Dus, men is niet speciaal, er zijn uitgaven te doen, het is dus moeilijk. Het een week uithouden, of tien dagen meer, dat wordt moeilijk.”

staat en hen onvoldoende steunt. Enkelen geven zelfs aan dat de maatschappelijk werker erop uit is om het leefloon van hen af te nemen van zodra ze dit kunnen. We laten drie van hen aan het woord:

“Non, ce n’était pas vraiment assisté quand j’ai rate. C’était plus un sermon. C’est, on est qu’un dossier parmi x et voilà... Mais maintenant c’est peut-être mon assistant sociale, je ne sais pas pour les autres, mais... Quand j’ai été apporter mes résultats au mois de janvier, que ça n’avait pas été, elle a croisé les bras et elle a fait ‘mais qu’est-ce qu’il s’est passé ?’ comme si j’allais lui raconter tout comme ça, en 5 minutes, ça ne marche pas comme ça!”⁷⁴

“C’est comme si on va à la poste en fait. Donc on signe nos trucs, on prend nos affaires et on part. Si tu vas en X ou quelque chose comme ça c’est tout à fait différent qu’ici au fait. Là ils suivent les personnes, ils essaient de les aider, alors qu’ici ben des fois on a l’impression qu’elles rabaissent.”⁷⁵

“Bij mij is het heel erg technisch, ik heb niet het gevoel dat ze heel veel interesse heeft in wat ik nu precies doe, tenzij ik iets doe dat volgens haar niet kan.”

Elf studenten vertellen dat ze wel een menselijke relatie ervaren met de maatschappelijk werker en hoe dit voor hen van groot belang is en hen ook motiveert om zich in te zetten voor hun studies. Ze voelen dat de maatschappelijk werker betrokken is en wil dat ze slagen. Deze studenten geven aan dat ze met de maatschappelijk werker ook over hun persoonlijke leven praten.

“Ce qui est bien c’est qu’on se sent suivi, accompagné, c’est un espèce de psychologue en même temps donc si on a des problèmes on peut très bien leur raconter, en parler, ça soulage quelque part. T’es pas démoralisé en étant seul. Si t’as des échecs, ils peuvent t’aider, ce n’est pas comme les parents qui t’engueulent. Ils demandent ce qui te dérange, si c’est le cours ou le professeur. Généralement quand on est plus avancé on sait directement ce qu’il se passe, donc on leur dit directement la couleur.”⁷⁶

“Moi je sais bien qu’à un moment donné il y avait une remplaçante qui remplaçait mon assistant sociale, et elle a été plus attentionnée, ‘comment tu fais alors ?’ enfin je veux dire, c’était agréable quelqu’un qui s’inquiétait pour toi, qui voulait savoir ‘comment tu vas faire ?’

⁷⁴ “Nee, ik werd niet meteen begeleid wanneer ik gefaald had. Het was eerder een preek. Het is, men is slechts een dossier tussen X dossiers, en voilà ... Maar het ligt misschien aan mijn maatschappelijk werker, ik weet het niet voor de anderen, maar... Toen ik mijn resultaten ben gaan brengen in de maand januari, dat het niet goed geweest was, heeft ze de armen gekruist en zei ze “Maar wat is er gebeurd?”, alsof ik haar dat allemaal zou vertellen, in vijf minuten, dat werkt niet zo!”

⁷⁵ “Het is eigenlijk alsof je naar de post gaat. Dus je zet je handtekening onder je dingen, je neemt je spullen, en je vertrekt. Als je naar X gaat of zoiets, dat is eigenlijk totaal verschillend van hier. Daar volgen ze personen op, ze proberen hen te helpen, terwijl hier, wel, soms heb je de indruk dat ze je naar beneden duwen.”

⁷⁶ “Wat er goed is, is dat je je opgevolgd voelt, begeleid, het is tegelijk een soort psycholoog, en dus als je problemen hebt, kan je het hen gerust vertellen, erover praten, dat lucht ergens op. Je bent niet gedemoraliseerd omdat je alleen bent. Als je faalt, kunnen ze je helpen, het is niet zoals de ouders die op je schreeuwen. Ze vragen wat je hindert, of het de les is of de leraar. Normaalgezien, wanneer je verder bent, dan weten ze direct wat er aan de hand is, dus dan beken je meteen kleur.”

*Mais comment tu fais ?' etc. là c'est agréable donc tu as plus envie de parler, enfin de lui dire un peu les petits problèmes qu'il y a, parce que tu sens que la personne est à l'écoute."*⁷⁷

Verschillende studenten halen aan dat er veel verschillen bestaan tussen de maatschappelijk werkers en dat er dus veel afhangt van de maatschappelijk werker.

*"Des personnes et des assistantes sociales parce qu'il y a des assistantes qui sont vachement chiantes, et il y en a d'autres qui sont mieux, qui font vraiment leur travail... donc ça dépend du personnage."*⁷⁸

Enkele studenten geven in dit kader ook aan dat ze moeite hebben met de willekeur in de begeleiding door de maatschappelijk werkers. Ze hebben het gevoel dat je veel van de maatschappelijk werker gedaan krijgt wanneer ze je graag hebben en je gunstig gezind zijn en omgekeerd.

"Wat ik vind dat beter kan, is de willekeur. Als je een maatschappelijk werker voor u hebt die u goed gezind is, dan 'ça va, 't is in orde'. Als je iemand hebt voor u die u niet moet, of die een slechte dag heeft, 'oh stopzetting van uw leefloon'. Dezelfde persoon gaat bij verschillende mensen en die beslissen andere dingen: die krijgt extra dingen, die moet wel werken, die moet niet werken, die wordt dat afgetrokken, die wordt niet afgetrokken. Ik vind gewoon dat er een beetje evenwicht moet zijn. Dat is anders gewoon niet rechtvaardig."

"Bij mij is 't idee van als een bakker slecht gezind is, dan geeft die gewoon 'hier is uw brood' en dat maakt niets uit. Maar als een maatschappelijk werker slecht gezind is, dat kan maken of je studeert of niet, hé. Als die denkt van 'ge hebt ne stomme kop' dan heb je pech."

Uit het bovenstaande komt dus naar voor dat de persoon van de maatschappelijk werker een essentiële rol speelt binnen het OCMW en in sterke mate het beeld bepaalt dat de student van het OCMW heeft. Studenten hechten veel waarde aan een maatschappelijk werker waarmee ze een menselijke relatie kunnen aangaan en waarvan ze het gevoel hebben dat hij/zij achter hen staat. Een aantal knelpunten die ook al in eerder kwalitatief onderzoek bij jonge OCMW-gebruikers naar boven kwamen, worden hier bevestigd: de gepercipieerde verschillen tussen maatschappelijk werkers, het gevoel van willekeur, een te afstandelijke relatie, onvoldoende begrip en steun. Daartegenover staan ook een aantal positieve getuigenissen over de menselijke relatie die ze hebben met de maatschappelijk werker die hen steunt en begeleidt.

4.5. HET GPMI

Uit de focusgroepen komt naar voor dat verschillende studenten de term GPMI niet kennen. Na uitleg hierover herinneren alle studenten zich wel dat ze een dergelijk contract ondertekend hebben. De meerderheid van de studenten weet ook wat het inhoudt. De meeste studenten geven aan dat

⁷⁷ "Ik weet goed dat er op een bepaald moment een vervangster was die mijn maatschappelijk werker verving, en zij was attenter, « hoe gaat het met je ? », kortom, ik wil zeggen, het was aangenaam, iemand die zich ongerust maakte over jou, die wou weten "Hoe ga je het doen?" "Maar hoe doe je het?", enzovoort. Dat was aangenaam, dus je hebt meer zin om te spreken, kortom om haar een beetje te vertellen over de probleempjes die er zijn, omdat je het gevoel hebt dat de persoon naar je luistert."

⁷⁸ "Personen en maatschappelijk werkers, want er zijn er, maatschappelijk werkers, die werkelijk vervelend zijn, en er zijn er andere die beter zijn, die echt hun werk doen Dus het hangt af van de persoon."

het om een standaardcontract gaat en dat het bij de start van de begeleiding door de maatschappelijk werker wordt ingevuld en nadien nog weinig wordt aangepast.

Acht studenten geven aan dat het contract weinig betekenis voor hen heeft. Ze staan er neutraal tegenover. Voor hen gaat het om een praktische afhandeling van documenten.

“Zoveel nieuws staat daar niet in, daar staat gewoon altijd van ‘behoud leefloon’ en ‘dit en dat’. Dus er verandert nooit iets, dus voor mij is dat zo ‘overbodig’, maar ‘t is een aangetekende brief, dus moet je die wel gaan halen.”

“Ben on le remet à l’école et puis c’est fini. Je leur ramène le deuxième exemplaire et après ben... voilà quoi.”⁷⁹

Andere studenten zien het als een instrument dat het OCMW in handen heeft om hen te controleren en eventueel van het leefloon te schorsen.

“Que c’est un contrat et que si on ne respecte pas, si on n’envoie pas les papiers à temps, ben on n’aura plus de sous. Il y a toujours une menace derrière.”⁸⁰

“Oui pendant l’entretien mais quand même elles vont te donner des papiers signés comme ça t’es sur et certain. Quand tu ne vas pas à l’école ou quelque chose se passe dans ta situation, comme ça si tu ne dis pas, tu as des problèmes.”⁸¹

“Moi j’ai l’impression que ce serait plutôt dans le cas où tu ne cibles pas du tout, à la fin. Si tu ne suis pas, au moment où il y a un décalage, il y aurait moyen de le prouver!”⁸²

Slechts twee studenten beschrijven het als een instrument waarin de wederzijdse plichten en rechten beschreven staan. Zij geven aan dat dit ook motiveert om ze na te leven.

“En contrepartie de l’aide, on s’engage à bien étudier, à réussir. Moi ça me rend, enfin, ça officialise un peu l’engagement. Quand tu écris ça et puis que tu signes, tu te dis « hmmm, ok... ». Pour moi, son importance c’est surtout psychologique, du fait qu’on se rend peut-être mieux compte qu’on a une responsabilité aussi, on s’engage à faire quelque chose, en tous cas à faire tout pour réussir.”⁸³

⁷⁹ “Wel, men overhandigt het op school, en vervolgens is het gedaan. Ik breng hen het tweede exemplaar terug en daarna ... wel voilà.”

⁸⁰ “Het is een contract en als je het niet respecteert, als je de papieren niet op tijd opstuurt, wel, dan zal je geen centen meer hebben. Er zit altijd een dreiging achter.”

⁸¹ “Ja tijdens het gesprek, maar toch gaan ze je getekende papieren geven, zo ben je zeker. Als je niet naar school gaat of als er zich iets voordoet in je situatie, zo, als je het niet zegt, dan heb je problemen.”

⁸² “Ik heb eerder de indruk dat het eerder zou zijn in het geval dat je je er uiteindelijk helemaal niets van terechtbrengt. Als je niet volgt, op het moment dat er een afwijking is, is er een middel om het te bewijzen!”

⁸³ “Als tegenprestatie voor de hulp, engageert men zich om goed te studeren, om te slagen. Voor mij, dat maakt me, wel, dat maakt het engagement officieel. Als je dat opschrijft en daarna onderteken je dat, dan zeg je tegen jezelf “hmmm, ok...”. Voor mij is het van belang vooral psychologisch, je beseft misschien meer dat je ook een verantwoordelijkheid hebt, je engageert je ertoe om iets te doen, in elk geval om alles te doen om te slagen.”

“Au fond, pour moi, je considère ça comme un document qui me rappelle mon devoir vis-à-vis du CPAS. Vu qu’on nous donne un revenu parce qu’on fait quelque chose à côté.”⁸⁴

Deze bevindingen komen overeen met resultaten uit vorig onderzoek. Ook daar kwam naar voor dat personen met een GPMI het vaak niet kennen. En indien dit wel het geval is, wordt het beschouwd als een nutteloos instrument of als een bedreiging.

4.6. WERKEN ALS STUDENT

Alle studenten geven aan dat hen gevraagd wordt om tijdens de vakantie één maand vakantiewerk te doen en dat het leefloon tijdens deze maand wordt stopgezet. Enkele studenten die nog maar pas een leefloon ontvangen, zijn hier nog niet van op de hoogte. Er is ook één studente die vertelt dat van haar gevraagd wordt om twee maanden te werken.

Verschillende studenten geven aan geen vakantiewerk gedaan te hebben omwille van tweede zit of gezondheidsproblemen en dat hun leefloon niet ingehouden werd.

“Ik heb op een bepaald moment gezegd van ‘kijk, ik wil wel werken’, maar mijn dokter zei dan van ‘dat lijkt ons geen goed idee’. En dan hebben ze gezorgd dat ik in orde was op papier, maar ik heb nooit moeten werken.”

“Moi je ne l’ai pas fait pendant deux ans. Je ne suis pas été coupé parce que j’avais une grosse seconde session. Oui, et puis un stage en plus. Moi je voulais bien le faire, mais...”⁸⁵

Er zijn verschillen tussen de OCMW’s in de mate waarin ze de studenten helpen om vakantiewerk te vinden. In één OCMW worden studenten hierbij geholpen en krijgen ze concrete jobs aangeboden. De studenten geven aan hier blij mee te zijn aangezien het naast hun studies veel vraagt om een vakantiejob te zoeken.

Verschillende studenten die niet geholpen worden om een vakantiejob te vinden, hebben het hier moeilijk mee. Ze geven aan dat ze graag willen werken, maar dat het moeilijk is om een vakantiejob te vinden zonder hulp. Ze zouden graag willen dat het OCMW hen jobs voorstelde. Eén studente stelt in dit kader ook voor dat het goed zou zijn wanneer er elk jaar een vorming georganiseerd zou worden waarin ze praktische hulp krijgen in het schrijven van een cv en sollicitatiebrief:

“Ca serait bien qu’ils nous aident à trouver, quand même. Surtout pour elles ou quoi, qui ne savent pas bien parler français. Mais dire ‘vas chercher du travail’ c’est dur. Moi j’ai cherché partout, comme tout le monde, et c’est super dur!! Mais pas genre de l’aide comme au FOREM, là, c’est quoi leur aide, ‘voilà, tu suis ça, tu fais comme ça, comme ça, tu vas trouver du travail’ ça ne sert à rien. Quand on aide ça veut dire ‘là bas il y a du travail, vas chercher là bas et tu trouveras’ ou ‘voilà une liste, tu préfères faire quoi?’ avec tous les jobs qu’il y a. Mais dire ‘voilà, suit ça’ non, ça ne va pas comme ça. Ou alors une fois par ans, un cours où expliqueraient tout ça, ce serait bien...Mais qu’ils aident en même temps, vous voyez? Pas

⁸⁴ "Uiteindelijk, voor mij, beschouw ik dat als een document dat me aan mijn plichten ten opzichte van het OCMW herinnert. Omdat ze ons een inkomen geven omdat ze iets ernaast doen."

⁸⁵ "Ik, ik heb het gedurende twee jaar niet gedaan. Ze hebben me niet geschorst omdat ik een grote tweede zit had. Ja, en ook een stage erbij. Ik wou dat wel doen, maar..."

dire 'il faut faire ça', non pratique. Qu'ils y en aient trois ou quatre profs ou quoi, qui nous aident vraiment à l'écrire, ça ce serait bien."⁸⁶

Twee studenten klagen de regel aan waardoor het leefloon wordt afgehouden wanneer ze werken tijdens het jaar en hun inkomsten boven een bepaald bedrag liggen. Ze geven aan dat dit demotiveert om werk te zoeken.

*"Il y a un truc que je trouve négatif, c'est que quand on travaille en temps qu'intérimaire, ce qu'on gagne, ils nous l'enlèvent de la CPAS. En fait, on doit travailler, on n'est fatiguée et tout, et pour finir c'est exactement la même chose. Donc, ça pousse à la personne d'arrêter à travailler. Parce que si c'est la même chose, en plus l'essence et tout ça, ben ça sert à rien. Et ça je trouve que c'est négatif parce que ça n'encourage pas les gens à vouloir chercher."*⁸⁷

4.7. DE VRIJHEID VAN STUDIEKEUZE

Over de inmenging van de maatschappelijk werker in de studiekeuze zijn de meningen verdeeld. Een aantal studenten geven aan dat ze vrij konden kiezen en dat ze niet gestuurd werden in een bepaalde richting. Hierbij horen ook de studenten die al een bepaalde studierichting gekozen hadden vooraleer ze een beroep deden op het OCMW.

Een aantal andere studenten geven aan dat ze wel het gevoel hadden dat ze gestuurd werden in hun keuze. Vooral over de lengte van de studie wordt nogal eens gestruikeld door het OCMW. Verschillende studenten geven aan dat er geprobeerd wordt om hen te doen kiezen voor een studie die minder lang duurt.

*"Souvent ils essaient de t'orienter dans des choses qui prennent moins de temps. Ils essaient de t'orienter vers des formations, pour faire vite fait."*⁸⁸

*"Il m'a dit qu'ils ne faisaient pas ça pour tout le monde, qu'en général, des études aussi longues, ils n'aiment pas trop. Ils préfèrent coiffure ou un truc comme ça, mais j'ai du mal à faire coiffeur (étudiant médecine)."*⁸⁹

⁸⁶ Dat zou goed zijn als ze ons ten minste zouden helpen om er te vinden. Vooral voor diegenen die niet goed Frans spreken. Maar zeggen 'ga werk zoeken', dat is hard. Ik heb overal gezocht, zoals iedereen, et het was zeer moeilijk!! Maar geen hulp zoals bij de FOREM (VDAB in het Waalse gewest), wat is hun hulp, 'voilà, je volgt dit, je doet dat zo en zo, zal je werk vinden', dat dient tot niets. Als men helpt, dan wil dat zeggen, 'daar is er werk, ga daar zoeken en je zal er vinden' of 'zie hier een lijst, wat verkies je te doen, met alle jobs die er zijn'. Maar zeggen, 'voilà, volg dit', nee, dat gaat niet. Ofwel een keer per jaar, een les waarbij men je dat allemaal uitlegt, dat zou goed zijn... Maar dat ze tegelijk helpen, zie je? Niet zeggen 'je moet dat doen', niet praktisch. Dat er drie à vier leraren zouden zijn, die ons leren om hem te schrijven, dat zou goed zijn."

⁸⁷ "Er is iets dat ik negatief vind, namelijk dat wanneer je werkt als interim, wat men verdient, dat trekken ze af van het leefloon. In feite moet je werken, ben je moe en alles, en ten slotte is het exact hetzelfde. Dus, dat zet personen ertoe aan om te stoppen met werken. Want als het hetzelfde is, en daarbij nog de benzine en dat alles, wel, dan dient het tot niets. En ik vind dat dat negatief is omdat het de mensen niet stimuleert om te willen zoeken."

⁸⁸ "Vaak proberen ze je te oriënteren naar dingen die minder tijd in beslag nemen. Ze proberen je te oriënteren naar vormen, om het snel te doen."

⁸⁹ "Hij heeft me gezegd dat ze dat niet voor iedereen doen, dat, in het algemeen, zo'n lange studies, daar houden ze niet van. Ze verkiezen haartooi of zoiets, maar ik heb moeite om haartooi te volgen (student geneeskunde)."

Daarnaast wordt ook de moeilijkheidsgraad van de studies soms aangebracht als reden om te twijfelen aan een bepaalde studiekeuze.

“Moi mon frère il était en ingénieur et elle trouvait que c’était des études trop compliquées. Elle nous a dit qu’ingénieur c’est trop dur. Moi je ne trouve pas, ce sont des études comme des autres.”⁹⁰

Verder worden ook studenten die meerdere keren niet slaagden voor hun studie geheroriënteerd.

“Moi j’ai du changer de faculté, parce que j’étais déjà depuis longtemps aux études, chaque fois j’ai doublé, et donc ils ont dit ‘bon, ce n’est pas qu’ on est contre, mais choisissez un Master de plus court’ donc après la médecine j’ai choisi la santé publique pour continuer à faire ça.”⁹¹

Weinig studenten geven aan dat de haalbaarheid van hun studie werd nagegaan. Twee studenten geneeskunde getuigen hier wel van.

“Donc j’ai introduit mon dossier et puis on m’a dit que médecine c’était long, et que c’était très difficile. Mais bon je savais que depuis toujours je voulais faire ça, et que j’avais peut-être les moyens de le faire donc c’est pour ça que je suis allé jusqu’au bout. Après il y a l’assistante qui a regardé mes années d’études et tout, elle a dit que mon dossier était clair et tout, donc il n’y avait pas y avoir de problème.”⁹²

Uit de focusgroepen komt naar voor dat er verschillen bestaan in de manier waarop de studenten de inmenging van de maatschappelijk werker in hun studiekeuze ervaren. Sommige studenten ervaren dit als erg negatief en voelen zich onrechtvaardig behandeld.

“t OCMW heeft dan aangevoerd dat ik niet geschikt ben om te studeren en dat ik geen wil vertoon en blabla. En dan stond er ook bij dat het onredelijk was om aan studies te beginnen van vier jaar, maar bijna elke studie is vier jaar als je een master wil doen. En ze zeiden dan echt dat dat niet kon en onredelijk was. Ze zeggen ook, dat vond ik heel schokkend, dat een diploma aan de universiteit geen verbetering is voor de kansen op de arbeidsmarkt.”

Andere studenten staan hier eerder neutraal of zelfs positief tegenover. Ze hebben het gevoel dat de maatschappelijk werker het goed met hen voorheeft en wil dat ze hun dromen realiseren.

⁹⁰ “Mijn broer was ingenieur et zij vond dat dat te ingewikkelde studies waren. Ze heeft ons gezegd dat ingenieur te moeilijk is. Dat vind ik niet, het zijn studies zoals andere.”

⁹¹ “Ik, ik ben moeten veranderen van faculteit, omdat ik al te lang studeerde, elke keer heb ik gedubbeld, en dus hebben ze gezegd “goed, het is niet dat we tegen zijn, maar kies een Master die minder lang duurt”, dus, na geneeskunde heb ik gekozen voor gezondheidszorg om daarmee verder te gaan.”

⁹² “Dus, ik heb mijn dossier ingediend en dan heeft men mij gezegd dat geneeskunde lang is, en dat het heel moeilijk was. Maar goed, ik wist al altijd dat ik dat wilde doen en dat ik misschien de mogelijkheden had om het te doen, dus, daarom ben ik tot het uiterste gegaan. Daarna heeft de maatschappelijk assistente mijn studiejaren en alles bekeken, ze heeft gezegd dat mijn dossier duidelijk en alles was, dus, er zou geen probleem mogen zijn.”

“Ils aiment bien que nos vœux se réalisent. Si on est en professionnel, on ne va pas devenir fermier en sortant. Mais bon l’ULB on va dire que c’est impossible quoi. Ils dirigent mais ils disent que tu fais ce que tu veux. Du moment que tu t’en sors.”⁹³

“Non, j’ai été en général mais je savais pas du tout français, et j’ai appris, et puis je suis venue ici, j’ai demandé à ma assistante de... j’ai dit mon problème et elle m’a donné une liste, elle m’a dit ‘tu peux aller là bas pour voir quel métier tu vas faire, on peut t’aider ...’. Alors j’ai changé mon option.”⁹⁴

Deze resultaten zijn iets minder positief dan in vorig onderzoek. Ernst en Young (2004) vonden dat 96% van de gebruikers geen zaken opgelegd kreeg die absoluut niet overeenkwamen met hun verwachtingen. De oplossingen die het OCMW voorstelde werden als toereikend beschouwd en studenten haalden aan dat zij de mogelijkheid kregen om de studies aan te vatten of verder te zetten waarvoor ze ofwel zelf keuzes maakten ofwel in overleg met hun maatschappelijk werker (zie Hoofdstuk 1 onderdeel 3.3.2).

4.8. DE KANSEN

Ook wat de kansen om verder te studeren betreft, horen we verschillende geluiden. Een aantal studenten geeft aan dat ze slechts één keer mogen bissen tijdens hun studies en dat hun leefloon ontnomen wordt indien ze daarna nog eens het jaar moeten overdoen. Het gaat hier zowel om studenten secundair als hoger onderwijs. Hetgeen maatschappelijk werkers zeggen over studenten secundair onderwijs, wordt hier niet bevestigd (zie Hoofdstuk 3, onderdeel 1.1). Zowel studenten secundair als hoger onderwijs geven aan dat ze maar één keer mogen bissen.

“J’ai raté une année... j’ai une seconde chance mais après j’en aurai plus. Il ne faut plus rater quoi. Tu reçois juste une chance et puis...”⁹⁵

Eén studente getuigt in dit kader over hoe ze haar studies op eigen houtje verderzette toen haar leefloon gestopt werd omdat ze een tweede keer wilde dubbelen.

“Quand j’ai terminé ma rétho, fin ma sixième, je suis allée m’inscrire à l’ULG en 1ère bac droit. Là, bon, ça n’a pas vraiment été, je pense que je ne savais pas vraiment ce que je voulais faire, je me suis inscrite parce qu’il fallait s’inscrire. Euh, là je recevais le revenu d’intégration. Et vu que j’avais pas réussi la 1ère année, j’avais encore une seconde chance pour la rattrapper. Là, je me suis inscrite à Helmo Saint Martin, pour faire un graduat. Mais j’ai raté ma première. Donc le revenu d’intégration a été annulé. Donc puis j’ai réussi ma première et j’ai réussi ma

⁹³ “Ze houden ervan dat onze wensen gerealiseerd worden. Als je in het beroeps zit, zal je geen boer worden als je afstudeert. Maar goed de ULB, men zal zeggen dat dat onmogelijk is. Ze sturen je, maar ze zeggen dat je doet wat je wilt. Van zodra dat je je redt.”

⁹⁴ “Nee, ik heb algemeen onderwijs gevolgd, maar ik kon helemaal geen Frans, en ik heb het geleerd, en dan ben ik naar hier gekomen, ik heb aan mijn maatschappelijk werkster gevraagd... ik heb mijn probleem uitgelegd en zij heeft mij een lijst gegeven, ze heeft mij gezegd ‘Je kan naar daar gaan om te kijken welk beroep je wil doen, men kan je helpen...’ Dan heb ik mijn keuze bijgesteld.”

⁹⁵ “Ik dubbel mijn jaar ... ik heb een tweede kans gekregen, maar daarna zal ik er geen meer hebben. Ik mag niet meer mislukken. Je krijgt slechts één kans, en daarna...”

deuxième sans revenu d'intégration. Et je l'ai re-eu en troisième pour ma dernière année l'année passée."⁹⁶

Uit de verhalen van andere studenten komt naar voor dat sommigen wel de kans kregen om meer dan één keer te bissen.

"J'ai doublé deux fois, de peu mais j'ai quand même raté. Donc ben, il n'y a pas trop d'explications en général, il faut travailler plus, j'essaie de lui expliquer que je dois être un moine, et que c'est dur, je n'ai pas spécialement envie de passer toute ma vie enfermé. Donc, voilà."⁹⁷

"Chaque fois j'ai doublé j'ai dû, bien sur, motiver, expliquer pourquoi et apporter plein de papiers, des preuves, mais ils ont accepté."⁹⁸

Verschillende studenten vertellen dat ze een motivatiebrief dienden te schrijven wanneer ze een jaar wilden dubbelen. Er blijkt een groot verschil te bestaan in de hulp en de steun die ze hierbij krijgen van de maatschappelijk werker. Sommige studenten worden helemaal niet geholpen en ervaren dit als een gemis.

"Je voulais faire une lettre de motivation, elle ne m'a pas aidée du tout. Elle m'a pas dit tu peux aller là ou là, elle ne m'a pas aidée ou quoi, rien."⁹⁹

"Donc au début on m'avait coupé le CPAS parce que j'ai raté. Et j'ai du envoyer une lettre de motivation comme quoi j'étais motivée pour étudier et tout. Et puis j'ai été voir mon assistante, elle m'a plus orienté, elle m'a plus dit de laisser tomber l'école et de faire une formation, un truc de ce genre, faire une formation, et puis j'ai dit non, je ne voulais pas laisser mes études, que je voulais coûte que coûte continuer. Et puis voilà, finalement ma lettre de motivation a été acceptée."¹⁰⁰

Andere studenten worden wel geholpen bij het schrijven van een motivatiebrief.

⁹⁶ "Toen ik gedaan had met mijn secundair onderwijs, op het einde van het zesde, ben ik me gaan inschrijven bij de ULG in het eerste jaar rechten. Wel daar is het niet goed gelopen, ik denk dat ik niet echt wist wat ik wilde, ik heb me ingeschreven omdat men zich moest inschrijven. Euh, toen kreeg ik het leefloon. En aangezien ik het eerste jaar niet geslaagd was, had ik nog een kans om het goed te maken. Toen heb ik me ingeschreven bij Helmo Saint Martin, om een graduaat te doen. Maar ik ben mislukt in het eerste jaar. Dus, het leefloon is geschorst geweest. Dus daarna ben ik in mijn eerste en mijn tweede jaar geslaagd zonder het leefloon. En ik heb het vorig jaar teruggekregen in het derde, voor het laatste jaar."

⁹⁷ "Ik heb twee keer mijn jaar overgedaan, het scheelde maar weinig, maar ik ben toch mislukt. Dus wel, er is niet te veel uitleg, in het algemeen, je moet meer werken, ik probeerde hem uit te leggen dat je als een monnik moet zijn, en dat het moeilijk is, ik heb niet zoveel zin om heel mijn leven opgesloten door te brengen. Dus, ja."

⁹⁸ "Elke keer dat ik heb gebist, heb ik me natuurlijk moeten motiveren, uitleggen waarom en heb ik veel papieren moeten meebrengen, bewijzen, maar ze hebben het aanvaard."

⁹⁹ "Ik wou een motivatiebrief schrijven, zij heeft me daarbij helemaal niet geholpen. Zij heeft me gezegd je kunt naar daar of daar gaan, zij heeft me niet geholpen, niks."

¹⁰⁰ Dus in het begin had men mijn OCMW gestopt omdat ik niet geslaagd was. En ik heb een motivatiebrief moeten schrijven, waarin ik schreef dat ik gemotiveerd was om te studeren en zo. En dan ben ik naar mijn maatschappelijk werkster geweest, zij heeft mij verder begeleid, zij heeft mij gezegd om de school te laten vallen en om een vorming te doen, iets in die aard, een vorming doen, en dan heb ik nee gezegd, ik wou mijn studies niet laten, dat ik kost wat kost wou voortdoen. En dan is uiteindelijk mijn motivatiebrief aanvaard."

“Alors on montait le dossier ensemble, la lettre de motivation moi j’ai jamais fait, et voilà, on le faisait ensemble. Donc voilà, on a fait le dossier ensemble, elle a compris ma motivation. Elle défendais vraiment mon cas et alors j’ai reçu encore une chance de continuer cette année-ci.”¹⁰¹

“Ils m’ont conseillé, ils m’ont dit tout ce que je devais dire, à qui m’adresser,...Pour ma motivation je devais dire pourquoi, dans quelle option et pourquoi je veux faire cette option, si j’étais toujours motivé par les études... Et si ce n’était pas juste parce que je ne savais pas quoi faire et que je voulais continuer en attendant.”¹⁰²

4.9. DE OCMW-RAAD EN DE ARBEIDSRECHTBANKEN

Twee studenten vertellen over hun ervaring met de OCMW-raad waarvoor ze moesten verschijnen. Bovendien stonden ze er alleen voor, hun maatschappelijk werker was hierbij niet aanwezig. Voor beide studenten was dit een erg negatieve ervaring.

“Om mijn leefloon te kunnen krijgen moest ik voor ‘t comité komen. Wat dat echt, ik vond dat vreselijk. Ik moest daar naartoe gaan. Dat was echt vreselijk. Die zaten daar zo in een kapel in een rusthuis en vanvoor met de voorzitter en de secretaris met hun drie aan het altaar dat zij als bureau gebruikten. En dat was zo op een podium. En dan een hele zaal met stoelen. Daar zaten wat mensen. Ik ben dan vanachter gaan zitten. Ik was opgenomen in een psychiatrische instelling en dan moest ik eigenlijk bijna beloven dat dat niet meer ging gebeuren. En ik had echt iets van ‘ik kan dat niet weten’. Uiteindelijk is het dan wel goedgekeurd.”

“Ik moest ook voor ‘t comité verschijnen, alleen en dat was ongeloofelijk boertig. Dat was een hele zaal en die vroegen zo van ‘dus jij wil studeren?’, ‘en waarom?’, ‘en wat heb je gedaan in ‘t middelbaar?’, ‘en denk je dat je dat gaat kunnen?’, ‘en hoe lang duurt die studie?’, ‘vier jaar, seg’. Echt van ‘hoe onredelijk het is dat een studie vier jaar duurt’.”

Uit beide citaten kan vastgesteld worden dat het het sociaal onderzoek soms overgedaan wordt door de OCMW-Raad.

Enkele studenten geven over de Raad aan dat ze de indruk hebben dat de maatschappelijk werker veel te zeggen heeft in de beslissing van de Raad. Daarom vinden ze het belangrijk een goede relatie met de maatschappelijk werker te onderhouden.

¹⁰¹ “Dan stelden we samen het dossier op, de motivatiebrief heb ik nooit gemaakt, en voilà, we hebben het samen gemaakt. Dus voilà, we hebben het dossier samen opgesteld, zij heeft mijn motivatie begrepen. Zij heeft mijn situatie echt verdedigd en ik heb dan nog een kans gekregen om dit jaar verder te gaan.”

¹⁰² “Ze hebben me raad gegeven, ze hebben me alles gezegd wat ik moest doen, tot wie me te richten, ... Voor mijn motivatie, moest ik zeggen waarom, in welke richting en waarom ik die richting wil doen, of ik nog steeds gemotiveerd was door de studies ... En dat het niet alleen was omdat ik niet wist wat ik wilde doen en dat ik ondertussen voort wilde doen.”

“Oui mais je pense que le bonhomme de promo-job, l’assistant social, a beaucoup à dire dans la décision qu’il y a après. Il y a un conseil, mais je pense que c’est surtout lui qui dicte. Donc quand t’es bien copain avec monsieur de promo-job et qu’il sent que t’en veux, alors ça va.”¹⁰³

“En général dans les décisions qui se prennent par le conseil, j’ai très fort l’impression que ça dépend surtout de la direction que l’assistant donne au rapport. Si l’assistant le sent bien, que c’est une décision à prendre etc. On a vraiment l’impression que, dans le conseil ils ont 100 dossiers à traiter, l’assistant présente ça bien, ok on accepte, j’ai l’impression que c’est comme ça.”¹⁰⁴

Drie studenten geven ook aan het moeilijk te hebben met de motivering die de OCMW-raad geeft bij hun beslissingen. Ze voelen zich gedemotiveerd door deze uitspraken en hebben de indruk dat er aan iedereen dezelfde motivatie wordt gegeven.

“Au niveau des motivations, comme j’avais raté deux fois ma première, ils m’ont directement dit ‘vous ne démontrez pas que vous êtes capable de poursuivre des études supérieures’ quand tu lis ça tu te dis ‘est-ce qu’ils ont envie de m’encourager à poursuivre? Ou ils veulent absolument me rayer du circuit, du revenu d’intégration, comme ça «un de moins»? Enfin, je ne sais pas, mais moi je n’avais pas trop aimé cet argument, cette motivation. Et peut-être qu’on a eu, comme moi, des problèmes sérieux qu’on a peut-être pas envie d’aborder avec l’assistant sociale. Enfin, des problèmes assez personnels, ou peut-être on n’a pas encore trouvé la bonne voie ou quoi. Mais sinon au niveau des motivations, c’est souvent les mêmes pour tout le monde alors que tout le monde ne vit pas la même chose. C’est ça que je trouve dommage au niveau des motivations. Parce que là j’ai démontré que je suis capable de réussir mes études supérieures, donc euh... ça c’est vraiment pour, enfin si j’avais suivi ce qu’ils avaient dit, j’aurais peut-être lâché, j’aurais laissé tomber, je serais allée m’inscrire au FOREM pour trouver du travail, alors que pas du tout. Voilà.”¹⁰⁵

¹⁰³ “Ja, maar ik denk dat de man van Promo-job, de maatschappelijk werker, veel te zeggen heeft in de beslissing die daarna valt. Er is een raad, maar ik denk dat hij het vooral is die beslist. Dus, als je goed bevriend bent met de man van Promo-job, en dat hij voelt dat je het wilt, dan valt het mee.”

¹⁰⁴ “Ik heb erg de indruk dat de beslissingen die genomen worden door de raad over het algemeen erg afhangen van de draai die de maatschappelijk werker aan het rapport geeft. Als de maatschappelijk werker een goed gevoel heeft, dat het een beslissing om te nemen is enzovoort. Men krijgt werkelijk de indruk dat ze op de raad 100 dossiers te behandelen hebben, en dat als de maatschappelijk werker het goed presenteert, wel, ok dan aanvaardt men het, ik heb de indruk dat het zo gaat.”

¹⁰⁵ “Op het vlak van motivatie, aangezien ik twee keer mislukt was in mijn eerste jaar, hebben ze me direct gezegd ‘u toont niet dat u in staat bent om studies hoger onderwijs voort te zetten’, als je dat leest, dan vraag je je af ‘hebben ze zin om me aan te moedigen om voort te doen? Of willen ze me absoluut schrappen uit het circuit, van het leefloon, zodat er “één minder” is? Uiteindelijk, ik weet het niet, maar ik, ik heb niet erg gehouden van die argumentatie, die motivatie. En misschien heeft men, zoals ik, serieuze problemen gehad waardoor men misschien geen zin had om ze met de maatschappelijk werker te bespreken. Redelijk persoonlijke problemen of misschien heeft men de juiste weg nog niet gevonden. Maar daarentegen op het vlak van motivering, het is vaak hetzelfde voor iedereen, maar niet iedereen maakt hetzelfde mee. Dat vind ik jammer met betrekking tot de motivering. Want nu, heb ik getoond dat ik in staat ben om te slagen in mijn hogere studies, dus euh... dat is echt, wel kortom als ik had gevolgd wat ze me hadden gezegd, dan had ik misschien opgegeven, ik zou het laten vallen hebben, ik zou me gaan inschrijven zijn bij de FOREM om werk te zoeken, hoewel helemaal niet. Voilà.”

5. HET LEEFLOON

In het kader van het leefloon staan we stil bij het bedrag (5.1), de beleving bij het leefloon (5.2) en de reacties van de omgeving (5.3).

5.1. HET BEDRAG

Alle studenten die samenwonen met anderen (bv. ouders, familie, vrienden) geven aan dat het bedrag van het leefloon volstaat. Van vijf van de elf studenten die nog bij de ouders inwonen, is geweten dat ze een deel van hun leefloon afstaan aan de ouders.

Alle studenten die alleen wonen, geven aan dat het bedrag van het leefloon nipt is en dat ze elke maand opnieuw moeten passen om het einde van de maand te halen.

“C’est très très juste. Il faut faire très attention. Si on fait les courses on est vite entrés dans les prix enflammés... si on a envie de s’acheter un truc on se fait ‘non, j’attendrai, je vais essayer de mettre un tout petit peu de côté’. C’est vraiment essayer de gérer jusqu’à la fin du mois et on arrive tout pile.”¹⁰⁶

“Bij mij is dat redelijk krap. Ik moest een kot vinden waar ik me kon domiciliëren. En uiteindelijk heb ik er één gevonden, maar ‘t is wel bijna 420 euro per maand en niets van de kosten zit daar al in, dus elektriciteit en water, tv en internet. Dat is allemaal erbij. En dan, op den duur is dat echt wel tellen om dingen te blijven betalen.”

Voor studenten die alleen wonen en een goede studiebeurs krijgen, is het dan weer iets gemakkelijker om rond te komen.

5.2. BELEVING BIJ HET LEEFLOON

Drie studenten geven aan het psychologisch zwaar te hebben bij het krijgen van een leefloon. Ze zijn bang om als ‘profiteurs’ aanzien te worden. Dit komt overeen met wat in Hoofdstuk 1 (3.3.2) aangehaald werd omtrent het feit dat het voor gebruikers psychologisch zwaar kan wegen om afhankelijk te zijn van het OCMW (Ernst & Young, 2004).

“Moi je ne me sens pas tellement bien au CPAS, personnellement, psychologiquement c’est comme si j’étais, je ne dis pas ce que c’est ça, mais c’est comme si j’étais un peu gratteuse, c’est pour moi que je parle, pour personne d’autre... et euh, du coup je préfère vite sortir de mes études, et vite être un peu indépendant financièrement, mais bon, voilà quoi, ça c’est moi, perso.”¹⁰⁷

¹⁰⁶ “Het is erg erg krap. Je moet heel erg oppassen. Als je boodschappen doet, is men snel vertrokken met verhitte prijzen... als je zin hebt om iets te kopen, zeg je ‘nee, ik zal wachten, ik zal proberen om een heel klein beetje aan de kant te zetten’. Je moet werkelijk proberen het te beheren tot op het einde van de maand en heel juist rondkomen.”

¹⁰⁷ “Ik, ik voel me niet zo goed bij het OCMW, voor mij persoonlijk, psychologisch gezien is het alsof ik, ik zeg niet dat het zo is, maar alsof ik een beetje een profiteur ben, ik spreek voor mezelf, voor niemand anders... en euh, bijgevolg verkies ik om zo snel mogelijk gedaan te hebben met mijn studies, en om snel een beetje financieel onafhankelijk te zijn, maar goed, voilà, dat ben ik ik, het is persoonlijk.”

Zes studenten benadrukken het feit dat het over een tijdelijke situatie gaat en dat ze na het afstuderen zullen bijdragen aan de maatschappij.

“Et puis euh, de toutes façons une fois qu’on aura fini nos études, on paiera aussi les impôts comme tout le monde, donc je veux dire on paiera bien pour d’autres gens après, donc voilà.”¹⁰⁸

“Ben personnellement, si je l’ai fait c’est parce que j’en avais besoin, et comme je dis ce n’est pas toute la vie que je vais dépendre du CPAS, je vais étudier, je vais travailler et par la suite je pourrai aussi contribuer pour aider les autres qui en auront besoin aussi. Donc voilà. C’est une aide passagère quoi.”¹⁰⁹

Nog zes studenten benadrukken het feit dat ze blij zijn met de kans die ze gekregen hebben door het krijgen van het leefloon. Enkelen van hen geven aan niet te weten hoe ze het zonder zouden hebben gedaan.

“Ben oui, moi je trouve qu’il s’est bien passé. Au début que j’ai eu mon bébé, c’est, ben si c’est pas en Belgique ici je ne sais pas comment ça va se passer avec mon bébé et tout ça. Moi je trouve que c’est bien.”¹¹⁰

“Oui je sais quand on dit qu’on fait la médecine, on sait que c’est dur et que c’est cher, mais depuis tout petit je rêve d’être médecin. Et donc c’est pour ça que je fais ça, et aussi en fonction de mes options dans le secondaire, qui étaient plus orientées vers les sciences. Et donc, maintenant, grâce à l’aide du CPAS je peux faire ces études, parce que sinon je ne pouvais pas payer la bourse.”¹¹¹

5.3. REACTIES VAN DE OMGEVING

Vier studenten geven aan zich te schamen voor het feit dat ze een leefloon krijgen. Ze vertellen het dan ook enkel aan hun beste vrienden. Dit zorgt soms voor moeilijke sociale situaties. Ook dit werd in vorig onderzoek gevonden. In Hoofdstuk 1 (3.3.2) werd aangehaald dat er een negatief beeld bestaat over het ontvangen van een leefloon waardoor deze studenten in een sociaal isolement terecht dreigen te komen (Baco, 2007).

“Vrienden, zo echt mensen die dicht bij mij staan, die wisten dat wel, maar zo mensen in mijn klas, in mijn jaar ofzo niet. Dat was alleen soms ambetant, als ze dan zo een bezinningsweekend ofzo willen doen alle ja, of communicatieve vaardigheden. Of dat je moet

¹⁰⁸ “En dan, euh, in elk geval een keer dat je je studies hebt beëindigd, dan zal je ook belastingen betalen zoals iedereen, dus, ik wil zeggen, nadien zal je wel betalen voor andere mensen, dus voilà.”

¹⁰⁹ “Wel, persoonlijk, als ik het gedaan heb, dan is het omdat ik het nodig had, en zoals ik gezegd heb, ik zal niet mijn hele leven van het OCMW afhankelijk zijn, ik zal studeren, ik zal werken en vervolgens zal ik ook kunnen bijdragen om anderen te helpen die het nodig hebben. Dus ja. Het is een tijdelijk hulp.”

¹¹⁰ “Wel ja, ik vind dat het goed gegaan is. In het begin heb ik mijn baby gekregen, het is, wel, als het niet hier in België was, ik weet niet hoe dat zo zijn verlopen met mijn baby en dat alles. Ikzelf ik vind dat het goed is.”

¹¹¹ “Ja, ik weet dat als je zegt dat je geneeskunde doet, dan weet men dat het moeilijk is en dat het duur is, maar sinds heel klein droom ik ervan dokter te zijn. En dus, het is daarom dat ik dat doe, en ook in functie van mijn richtingen in het secundair, die meer gericht waren op wetenschappen. En dus, nu, dankzij de steun van het OCMW kan ik deze studies doen, want anders kon ik de beurs niet betalen.”

zeggen van 'ik kan niet mee weggaan' en als ze dan zo wat aandringen en je de echte reden niet kan zeggen."

De meeste andere studenten geven aan dat ze er niet mee te koop lopen, maar er wel openlijk over spreken wanneer ernaar gevraagd wordt.

Weinig studenten geven aan negatieve reacties uit de omgeving te krijgen op het feit dat ze een leefloon krijgen. Toch geven enkelen aan wel eens te maken te krijgen met jaloezie.

*"Il y en a qui font des remarques mais c'est un peu gamin. C'est leur problème, parce que nous on s'en sort déjà dans la vie alors qu'eux ils sont toujours sur le coût de leurs parents si je peux dire ça comme ça. Je connais des gens ils ont tout ce qu'ils veulent, tout qui leur tombe du ciel, entre guillemets, et puis ils voient ça ils disent 'waw, tu peux t'acheter des Dolce & Gabanna'."*¹¹²

*"Ben dans ma famille il n'y a aucune personne qui est jaloux. Mais un jour je parlais avec un ami à moi, une amie, et puis on dirait qu'elle est jalouse parce que vu que ben moi aussi je suis, ben je n'ai pas reçu l'argent du CPAS comme ça, hein. Parce que maintenant j'ai une situation qui est très difficile, je vis avec mes parents, ensuite j'ai un enfant. Parce que c'est moi qui va l'élever, c'est moi qui va faire tout, payer tout, tout. A la maison, pour lui et pour moi aussi. Et puis à la fin, elle m'a compris. Et voilà, maintenant, il n'y a aucune personne..."*¹¹³

Eén student geeft aan deze mensen dan wel van antwoord te dienen.

*"Moi ils savent tous, et quand il y a un idiot et bien j'explique gentiment que je n'ai pas la chance d'avoir papa et maman qui me paient tout, et puis moi je suis bien content d'avoir cette chance. Et voilà quoi, il y a bien une ou deux plaisanteries pour rigoler, sur le fait que je mange grâce à lui qui est en train de travailler, il dit « c'est grâce à moi que tu es en train de manger ». Et puis euh, de toutes façons une fois qu'on aura fini nos études, on paiera aussi les impôts comme tout le monde, donc je veux dire on paiera bien pour d'autres gens après, donc voilà."*¹¹⁴

¹¹² "Er zijn er die opmerkingen maken, maar dat is een beetje kwajongensachtig. Het is hun probleem, want wij trekken al onze plan in het leven terwijl zij nog steeds ten laste zijn van hun ouders, als ik dat zo mag zeggen. Ik ken mensen, ze hebben alles wat ze willen, alles valt voor hen uit de hemel, tussen haakjes, en dan zien ze dat en dan zeggen ze 'Waw, jij kan je Dolce & Gabanna permlteren'."

¹¹³ "Wel, in mijn familie is er niemand jaloers. Maar op dag sprak ik met een vriend van mij, een vriendin, en dan, men zou zeggen dat ze jaloers is, omdat, aangezien, wel, ik ook , ik ben, wel, ik heb het geld van het OCMW niet zomaar gekregen, hé. Want nu leef ik in een situatie die erg moeilijk is, ik leef met mijn ouders, daarenboven heb ik een kind. Omdat ik het ben die het zal opvoeden, ik ben het die alles zal doen, alles zal betalen, alles. Thuis, voor hem en voor mezelf ook. En tenslotte heeft ze me begrepen. En voilà, nu, is er niemand..."

¹¹⁴ "Bij mij weet iedereen het, en als er een idioot is, wel, ik leg hem vriendelijk uit dat ik niet het geluk heb een papa en mama te hebben die alles voor mij betalen, en bovendien, ik ben tevreden om deze kans te hebben. En voilà, er zijn wel één of twee grapjes om te lachen, over het feit dat ik eet dankzij diegene die aan het werken is, hij zegt "het is dankzij mij dat je aan het eten bent..."". En verder euh, in elk geval een keer dat je studies zijn afgelopen, zal je ook belastingen betalen zoals iedereen, dus ik wil zeggen men zal wel betalen voor andere mensen later, dus voilà."

BESLUIT

De grote meerderheid van de bevroagde studenten is tussen 18 en 25 jaar. Bijna twee derden van de studenten woont niet meer bij de ouders. Iets minder dan een derde werd niet in België geboren. Van de bevroagde studenten deed ongeveer twee derde een beroep op het OCMW omwille van financiële problemen. Bij één derde ging het om relationele problemen in het gezin van herkomst. Studenten die omwille van financiële problemen bij het OCMW terecht komen, leerden het OCMW meestal kennen via familieleden. Studenten met relationele problemen in het gezin van herkomst komen meestal via professionelen uit de hulpverlening op het OCMW terecht. Twee van hen geven ook aan dat ze op eigen houtje bij het OCMW terecht kwamen.

Er is een groot verschil in de frequentie waarin de studenten begeleid worden. Vooral studenten uit het secundair onderwijs geven aan heel frequent begeleid te worden (van zes keer per jaar tot bijna wekelijks). In tegenstelling hiermee vindt de begeleiding voor sommige andere studenten maar één keer per jaar plaats. Hier gaat het steeds om studenten die op kot zijn in een andere stad dan het OCMW waardoor ze begeleid worden. Een pijnpunt dat door verschillende studenten aangehaald wordt, is dat ze vaak lessen moeten missen voor hun afspraken op het OCMW. Vooral de studenten die weinig aan de begeleiding hebben en die het ervaren als een louter administratieve zaak, is dit een belangrijk punt van ongenoegen. Ze missen flexibiliteit van en een menselijke relatie met hun maatschappelijk werker.

Inhoudelijk gaat de begeleiding over het bespreken van studieresultaten en, voor studenten secundair onderwijs, de aanwezigheden op school. Een pijnpunt dat verschillende studenten aanhalen is dat ze weinig geïnformeerd worden over hun rechten en plichten. In dezelfde lijn klagen sommige studenten aan dat ze niet op de hoogte gebracht worden wanneer er problemen zijn met het leefloon en de stopzetting hiervan. Zeker voor studenten die alleen wonen, kan dit voor problematische financiële situaties zorgen.

De relatie met de maatschappelijk werker komt als een heel belangrijk element in de begeleiding naar voor. Ongeveer een derde van de bevroagde studenten geeft aan het gevoel te hebben dat er geen sprake is van een menselijke relatie. Er is een groot verschil in hoe de hulpverlening op het OCMW beleefd wordt bij deze studenten en bij studenten die wel tevreden zijn over de relatie met hun maatschappelijk werker. Verschillende studenten geven ook aan dat je geluk moet hebben met de maatschappelijk werker waarbij je terecht komt en dat er sprake is van een zekere willekeur in de begeleiding waarbij je veel van een maatschappelijk werker gedaan krijgt wanneer hij/zij je gunstig gezind is en weinig wanneer dit niet het geval is.

De bevindingen over het GPMI komen overeen met resultaten uit vorig onderzoek. Studenten kennen het GPMI vaak niet bij naam of weten weinig over de inhoud. Indien ze wel weten wat het inhoudt, beschouwen de meesten het als nutteloos instrument of als een bedreiging. Slechts enkelen zien het als een instrument waarin de wederzijdse rechten en plichten beschreven staan.

Alle studenten geven aan dat hen gevraagd wordt om tijdens de vakantie één maand vakantiewerk te doen en dat het leefloon tijdens deze maand wordt stopgezet. Bij sommige studenten wordt deze regel omwille van billijkheidsredenen niet toegepast. Sommige studenten worden door het OCMW geholpen bij het vinden van een vakantiejob en andere niet. Degenen die niet geholpen worden, ervaren dit als een gemis.

Een aantal studenten hebben het gevoel door de maatschappelijk werker gestuurd te worden in hun studiekeuze. Of dit positief (als een hulp) of negatief (een belemmering) ervaren wordt blijkt veel af te hangen van of ze het gevoel hebben dat de maatschappelijk werker deze beslissingen in hun belang neemt en het goed met hen voor heeft of niet.

De meeste studenten geven aan dat ze één keer mogen bissen tijdens hun studies en dat het leefloon hen ontnomen wordt indien ze vaker zouden bissen. Wanneer ze bissen moeten ze een motivatiebrief schrijven. Sommige studenten worden hierbij geholpen en gesteund door hun maatschappelijk werker, andere niet.

Het bedrag van het leefloon is krap voor studenten die alleen wonen. De meeste studenten die nog bij de ouders wonen geven een deel van het leefloon af aan de ouder(s).

Enkele studenten ervaren het psychologisch zwaar om een leefloon te krijgen. Sommige studenten schamen zich er ook over, wat soms voor moeilijke sociale situaties zorgt. Andere studenten kaderen het krijgen van het leefloon door het als een tijdelijke situatie te zien en in het achterhoofd te houden dat ze later aan de maatschappij zullen bijdragen. Verschillende studenten geven aan blij te zijn met de kans die ze krijgen en dat het hen zonder leefloon niet zou lukken om te studeren.

HOOFDSTUK 5: FOCUSGESPREK MET BELEIDSMEDEWERKERS OCMW'S

Op basis van de tussentijdse conclusies van het kwantitatieve en het kwalitatieve onderzoek organiseerden we in december 2011 een rondetafel met beleidsmedewerkers van een aantal OCMW's. We stonden tijdens dit overleg stil bij een aantal thema's die als eerder problematisch naar voor kwamen uit de eerdere onderzoeksfasen. Meer bepaald betrof het vier thema's : (1) het begeleiden van studenten bij hun studieloopbaan, (2) de financiering bij meerderjarige studenten, (3) de verhouding tussen studeren en activeren en (4) studenten met een relatieconflict. Op deze rondetafel waren acht personen aanwezig: drie vanuit Vlaanderen (Gent, Antwerpen en Genk), drie vanuit Wallonië (Soignies, Charleroi en Bergen) en twee vanuit het Brussels hoofdstedelijk gewest (Brussel en Ukkel). In deze focusgroep werd een discussie gevoerd over de bovenstaande aandachtspunten en de mogelijke beleidsopties.

1. HET BEGELEIDEN VAN STUDENTEN BIJ HUN STUDIELOOPBAAN

Bijna alle maatschappelijk werkers en leidinggevenden die bevraagd werden in de focusgroepen, geven aan dat het begeleiden van studenten een aparte materie is, omdat de begeleiders dienen te oordelen over elementen die buiten hun traditionele takenpakket vallen (zie deel 5). Meer bepaald gaat het dan om het inschatten van de studiebekwaamheid van de leerling of student, van de haalbaarheid van een opleiding en de vordering van de studies. Bovendien wordt de begeleiding nog bemoeilijkt door de flexibilisering van het hoger onderwijs. De vraag die volgens ons voorligt is op welke manier deze lacune kan opgevangen worden. Drie pistes worden voorgelegd:

1. Ontwikkeling van een screeningsinstrument waarmee de maatschappelijk werkers de studiebekwaamheid beter kunnen inschatten en een aanbod van extra vorming ter zake.

2. Meer samenwerking met diensten die hiervoor wel de nodige expertise hebben.
3. Meer federale regels waaraan de haalbaarheid van de studies en de studievoortgang kunnen getoetst worden.

De bevroagde beleidsmedewerkers maken een duidelijk onderscheid tussen het inschatten van de studiebekwaamheid en de studievordering. Wat het inschatten van de studiebekwaamheid betreft, geven verschillende personen aan dat ze hiervoor nu al samenwerken met externe diensten (bv. scholen, CLB, SIEP). Het advies van deze instanties is richtinggevend, maar niet allesbepalend voor de studiekeuze van de student, zeker wanneer het een eerste studie betreft. In het advies van deze externe diensten wordt het belangrijk gevonden dat ze niet alleen rekening houden met de motivatie van de student, maar vooral met de capaciteiten van de student. Tegelijkertijd erkennen ze dat dit onderscheid niet zo gemakkelijk te maken is. De beleidsmedewerkers zijn het eens dat er meer moet ingezet worden om studie-oriëntering op het einde van het secundair onderwijs. Eén OCMW is in dit kader bezig om een betere samenwerking met scholen uit te bouwen, aangezien zij van mening zijn dat ook de scholen onvoldoende hun rol op dat terrein opnemen. In enkele OCMW's wordt er geen of weinig beroep gedaan op externe diensten. Zij geven aan dat maatschappelijk werkers een inschatting kunnen maken van de haalbaarheid op basis van het schooltraject dat de student al gelopen heeft en zijn behaalde resultaten. Eén OCMW geeft aan dat ze nauwelijks of niet ingrijpen bij de studiekeuze van de student omdat ze de student de vrijheid wil laten die ontstaan is door de flexibilisering van het onderwijs. Zij kiezen voor een goede opvolging bij de start van de studie en grijpen dan in, indien dit nodig is. Globaal kunnen we stellen dat de OCMW's vooral verwachten dat de studie-oriëntering op het einde van het middelbaar onderwijs beter dient te gebeuren door de onderwijsinstanties.

Met betrekking tot het inschatten van de studievordering daarentegen vinden de deelnemers dat de maatschappelijk werkers hiervoor opgeleid zijn. Om de eventuele problemen in verband met de flexibilisering van het onderwijs op te vangen, werd in één OCMW een schema ontwikkeld op basis waarvan maatschappelijk werkers makkelijk kunnen zien of een student de eindmeet van de studies nog kan halen binnen de afgesproken tijdsduur. In datzelfde OCMW is er ook contact met de coördinator van de studietrajectbegeleiders om de werking op elkaar af te stellen. In een ander OCMW wordt aangegeven dat ze geen nood hebben aan extra richtlijnen vanuit de overheid, aangezien het traject van elke student anders is en ze daar zoveel mogelijk op willen inspelen.

2. DE FINANCIERING BIJ MEERDERJARIGE STUDENTEN

Een veel voorkomend profiel van studenten in begeleiding bij een OCMW is een meerderjarige leerling of student die nog bij zijn ouder(s) inwoont (zie deel 4). In de focusgroepen met maatschappelijk werkers (zie deel 5) werd gewezen op twee perverse effecten van de huidige regelgeving. Ter illustratie nemen we hieronder twee situaties op die ook ter sprake kwamen in de focusgroep met maatschappelijk werkers. Alle genoemde kinderen zijn inwonend en studeren en de ouders hebben een bijstandsuitkering:

Situatie 1: een koppel met één studerend kind

- Het kind is minderjarig :
 - gezinshoofd recht op 1026,91 euro leefloon

- 177 euro kinderbijslag met sociale toeslag en leeftijdstoelage voor rechthebbende ouder

Totaal voor gezin = 1203,91 euro

- Het kind is meerderjarig:
 - Twee ouders recht op 513,46 euro leefloon = totaal van 1026,92
 - Kind recht op 513,46 euro leefloon
 - 189,51 euro kinderbijslag met sociale toeslag en leeftijdstoelage voor rechthebbende ouder

Totaal voor gezin = 1729,89

Situatie 2: alleenstaande ouder met één kind

- Het kind is minderjarig (17 jaar):
 - ouder recht op 1026,91 euro leefloon
 - 177 euro kinderbijslag met sociale toeslag en leeftijdstoelage voor ouder

Totaal voor gezin = 1203,91 euro

- Het kind is meerderjarig:
 - Moeder recht op 513,46 euro leefloon
 - Kind recht op 513,46 euro leefloon: dit geld gaat naar het kind en niet naar het gezinsbudget.
 - 189,51 euro kinderbijslag met sociale toeslag en leeftijdstoelage voor ouder

Totaal voor gezin = 1216,42

Wij constateren twee (mogelijk) negatieve effecten van de huidige regelgeving. Ten eerste is het zo dat bij koppels, waarvan beide partners aan de voorwaarden voldoen om een bijstandsuitkering te ontvangen, het gezinsbudget met meer dan 500 euro vooruit gaat enkel en alleen omwille van het meerderjarig worden van de student. De jongere heeft niet noodzakelijk ook andere uitgaven gezien zij nog steeds dezelfde opleiding secundair onderwijs volgt. Dit laatste 'voordeel' is er bovendien niet voor gezinnen met een werkloos gezinshoofd en studerende kinderen of voor gezinnen met mindervalide gezinshoofd en studerende kinderen. Dan geldt enkel de leeftijdstoelage bij de kinderbijslag.

Tevens kan het individuele recht op leefloon van studenten de financiële bewegingsruimte van alleenstaande ouders sterk inperken eenmaal het kind meerderjarig wordt. De relatie tussen moeder en kind verandert, aangezien de moeder een beroep moet doen op haar zoon of dochter om een deel van het gezinsbudget te bekomen. Dit is niet noodzakelijk evident, zeker wanneer geen goede afspraken kunnen gemaakt worden tussen student en ouder.

Er worden zes beleidspistes voorgesteld aan de deelnemers van de rondetafel:

1. Het overhevelen van financiering van levensonderhoud van minderbegoede studenten naar studiefinanciering (momenteel vooral gericht op dekken inschrijvingskosten, cursusgelden,

woonkosten en vervoersonkosten), zoals in Nederland. De voordelen hiervan zijn dat er geen verschillen zijn tussen bijstandsgerechtigden en werklozen of mindervaliden.

2. De voorwaarden aanpassen tot het verkrijgen van een leefloon als student.
3. De leeftijdstoelag van de kinderbijslag in mindering brengen op het leefloon van de thuiswonende student
4. Het individuele recht op leefloon van de thuiswonende student ontnemen en onderbrengen bij de uitkering van het gezinshoofd of een verdeelsleutel tussen de ouders en de student nastreven.
5. Het onderwijs moet meer werk maken van het voorkomen van de vertraging van de onderwijsloopbaan zodat OCMW's niet verplicht worden om deze vertraging te financieren als de student meerderjarig is.
6. Als OCMW's meer inzetten op hun preventieve werking door in de begeleiding van de ouders ook de studievordering van studerende kinderen mee te nemen.

Zes van de acht beamen de twee ongewenste effecten. Eén persoon wijst op de mogelijkheden die de huidige regelgeving al biedt aan de OCMW om ze zelf weg te werken, meer bepaald betreft het artikel 34§2 van het KB RMI. Dit artikel geeft het OCMW de mogelijkheid de bestaansmiddelen die hoger liggen dan het bedrag van het leefloon voor een samenwonend persoon geheel of gedeeltelijk in rekening te brengen in geval van samenwonen met één of meerdere meerderjarige ascendenten en/of descendenten van de eerste graad. Het gaat dus om samenwonen van de steunaanvrager met zijn vader of moeder (ascendenten van de eerste graad) en/of met zijn meerderjarige kinderen. De achtste persoon geeft aan dat het eerst genoemde effect bij hen niet optreedt, aangezien dit OCMW de aanvraag van het leefloon door de jongere in die gevallen vaak weigert. Volgens dit OCMW gaat de arbeidsrechtbank akkoord met deze aanpak. Twee personen reageren hierop en geven aan dat dit bij de arbeidsrechtbank in hun provincie niet zou kunnen. De rechtspraak zorgt dus voor regionale verschillen.

Er is een brede consensus in de groep dat de huidige studiebeurzen te weinig de kosten van het levensonderhoud dekken. Met betrekking tot de situatie van een alleenstaande ouder met inwonende studerende kinderen is het volgens één deelnemer een goed idee dat de moeder het leefloon behoudt zolang de kinderen inwonen en studeren.

Eén persoon geeft bij oplossing 3 aan dat ze het in rekening brengen van leeftijdstoelag van de kinderbijslag te weinig vindt. Zij zou de volledige kinderbijslag in aanmerking nemen, zoals bij alleenstaande studenten. Een andere persoon geeft aan dat het goed zou zijn moest er in de wet voorzien worden dat het OCMW rekening mag houden met de kinderbijslag en deze afweging zelf mag maken. Hier geeft één persoon op aan dat artikel 34 §2 hiervoor nu al een wettelijke basis biedt.

Er is een brede consensus bij de deelnemers dat de schoolloopbaan van kinderen en tieners een duidelijkere plaats zou moeten krijgen in de begeleiding van de ouders. Eén persoon geeft aan dat het bewustzijn over een preventieve werking groeit en dat ze aan de maatschappelijk werker vragen om met ouders te bespreken hoe hun kinderen het doen op school. Deze omschakeling is echter niet evident en heeft tijd nodig. In een ander OCMW komt het studietraject van de kinderen aan bod in 'een mama-groep' (=een inschakelingsgroep). De huidige projectmiddelen voor de bestrijding van kinderarmoede worden hiervoor ingezet.

3. VERHOUDING TUSSEN ACTIVEREN EN STUDEREN BIJ WERKLOZE JONGEREN

Een ander relatief veel voorkomend profiel van jongeren in begeleiding bij een OCMW zijn de werkloze alleenstaande jongeren die de school vroegtijdig verlaten hebben. Zoals uitvoerig beschreven in de conclusie in hoofdstuk 1 van dit deel (1.2 Stimulus tot studeren in de bijstand) kan de vraag gesteld worden of studeren als een volwaardige en zelfs prioritaire activeringsoptie wordt beschouwd voor deze groep. We bespraken met de deelnemende beleidsmedewerkers of 'studeren' geen prioritaire activeringsoptie dient te zijn, in het bijzonder voor vroegtijdige schoolverlaters. Dit vanuit de veronderstelling dat de kosten ter ondersteuning van studenten met financiële noden op korte termijn hoog oplopen (vooral werkloosheidsuitkering en bijstandsuitkeringen), maar op lange termijn veel kosten voorkomen.

Uit de focusgroep komt naar voor dat jongeren die bij het OCMW komen aankloppen en nog geen diploma secundair onderwijs hebben, door de maatschappelijk werkers aangemoedigd worden om dit te behalen, maar niet via het regulier secundair onderwijs. Ze worden hiervoor verwezen naar et volwassenenonderwijs, tweedekansonderwijs of middenjury. Bij jongeren die wel een diploma secundair onderwijs hebben, zal de mogelijkheid om voltijds te studeren weinig of niet door de maatschappelijk werker zelf als een optie worden benoemd. Het wordt wel in overweging genomen, indien de jongere dit zelf benoemt. Eén OCMW haalt aan dat dit een optie is, als de jongere een knelpuntenberoep wenst te leren. Volgens deze deelnemer is de lijst met knelpuntberoepen divers genoeg.

Jongeren die al een wachtuitkering of werkloosheidsuitkering krijgen en met de vraag naar het OCMW stappen om verder te studeren, worden geweigerd. Dit kan enkel in erg specifieke situaties. Een mogelijkheid voor die jongeren is een combinatie van deeltijds studeren en werken. Twee deelnemers benadrukken dat altijd vanuit de specifieke situatie van de jongere moet vertrokken worden en dat het OCMW steeds zijn sociale rol moet waarmaken.

We kunnen dus concluderen dat de deelnemers activering via tewerkstelling laten primeren op studeren bij jongeren die in het verleden hun studieloopbaan hebben stopgezet. Ze vinden het wel belangrijk dat deze jongeren hun diploma middelbaar onderwijs behalen. Een bijkomende opleiding kan, maar eerder in de richting van een beroepsopleiding dan een voltijdse opleiding in het hoger onderwijs.

4. STUDENTEN MET EEN RELATIECONFLICT

Als vierde thema kwamen de studenten aan bod die omwille van een conflict met de ouders aankloppen bij het OCMW. De vraag is hoe OCMW's omgaan met deze aanvragen: is de onderhoudsplicht een kwestie tussen ouder en kind of neemt het OCMW hier een bemiddelende dan wel afdwingende functie in op? Uit het kwantitatief onderzoek komt naar voor dat er weinig wordt teruggevorderd bij de ouders. Verschillende begeleidingsscenario's zijn mogelijk, elk met een aantal voor- en nadelen:

Ten eerste kan de relatie tussen de ouders en de student onderzocht worden in het sociaal onderzoek voor de toekenning van het leefloon. Dit moet toelaten om te kunnen oordelen of de ouders onderhoudsplichtig zijn. Dit is verre van eenvoudig, gezien de tijdsdruk. De maatschappelijk werker moet dan minstens ook de ouders contacteren om hun versie van de situatie te kennen. Ten tweede kan de relatie onderzocht worden na de toekenning van het leefloon. Het voordeel is dat er dan meer tijd is om de beide kanten van het verhaal te kennen. Nadeel is dat het leefloon al werd toegekend. Ten slotte kan het OCMW een bemiddelingsfunctie opnemen om een oplossing te vinden voor het conflict tussen de ouders en de student. Deze bemiddeling kan zowel intern als extern het OCMW georganiseerd worden.

De meeste OCMW's geven aan dat ze proberen te bemiddelen tussen de student en de ouders in het geval van een relatieconflict. Ze willen op zijn minst ook het verhaal van de ouders horen om zich een goed beeld te kunnen vormen van de situatie. Indien dit niet haalbaar is, kunnen ze via het belastingen wel het inkomen van de ouders opvragen om te zien of er al dan niet een terugvordering mogelijk is. Eén OCMW werkt voor de bemiddeling samen met een externe welzijnsdienst (in dit geval het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk).

Verschillende personen geven aan dat 30 dagen wel erg kort is om alle nodige stappen te zetten, te bemiddelen en tot een beslissing te komen. Dit is zeker het geval bij nieuw samengestelde gezinnen. In enkele OCMW's gebeurt het dat het leefloon al toegekend wordt en dat er daarna pas uitgezocht wordt of er teruggevorderd kan worden bij de ouders. Rond de terugvordering geeft één persoon aan dat ze in 90 procent van de gevallen niet kunnen terugvorderen omwille van een laag inkomen van de ouders. De OCMW's erkennen dat ze voor een volwaardige bemiddeling niet over voldoende tijd beschikken. Hierin zou nog meer geïnvesteerd kunnen worden.

In één OCMW wordt de beleidsoptie gehanteerd om niet terug te vorderen. Bij hen moet de jongere zijn ouders dus in gebreke laten stellen bij de rechtbank. Ze zijn zich ervan bewust dat dit veel vraagt van een jongere en deze manier van werken staat momenteel dan ook ter discussie.

De bovenstaande bevindingen, samengenomen met de resultaten van eerdere onderzoeksfases, vormen de basis voor de eindconclusies en de beleidsaanbevelingen in deze studie.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Codes voor focusgroepen met de maatschappelijk werkers

- Het profiel van de studenten
 - Reden van het beroep op het OCMW
 - Secundair en hoger onderwijs
 - Vreemdelingen
- De begeleiding
 - De frequentie
 - De inhoud
 - Het GPMI
 - De kansen
 - De beschikbaarheid op de arbeidsmarkt
 - De vrijheid van onderwijskeuze
 - De privacy
 - Weigeringen
- De onderhoudsplicht van de ouders
- Samenwerking met onderwijs
- Varia

BIJLAGE 2

Codes voor focusgroepen met studenten

- Profiel van de studenten
- Aanleiding
- Wie leidde hen toe
- GPMI
- Belangrijke factoren in de begeleiding
 - 1^e contact

- Het contact/de relatie met de maatschappelijk werker
 - De frequentie (hoeveel keer en wanneer ze komen)
 - De inhoud
 - De kansen
 - Het leefloon
 - Vrijheid van studiekeuze
 - Nagaan van de haalbaarheid
 - Werken als student
- Varia

DEEL 6: CONCLUSIE MET BELEIDSAANBEVELINGEN

MARJOLIJN DE WILDE EN KOEN HERMANS

MET ADVIES VAN BEA CANTILLON, SARAH CARPENTIER, DANIEL CUYPERS EN DIRK TORFS

INLEIDING

Tot slot van dit onderzoeksrapport wensen wij op basis van de bevindingen die wij besproken hebben in deel twee, drie, vier en vijf een aantal aanbevelingen te formuleren voor de federale overheid en voor de lokale OCMW's. We starten in hoofdstuk één met een uitgebreide samenvatting van de resultaten van ons onderzoek. We geven de bevindingen thematisch weer en bespreken per thema de resultaten die verzameld werden aan de hand van de verschillende onderzoeksmethoden, met name de internationale beleidsvergelijking, de analyse op de populatiedatabank PRIMA, de enquête met individuele dossierinformatie, de focusgesprekken met maatschappelijk werkers, studenten en de rondetafel met beleidsmedewerkers van OCMW.

In het tweede hoofdstuk doen we zeven beleidsaanbevelingen, met name: het inzetten op het voorkomen van schoolachterstand, het verhogen van de studietoelagen en –beurzen, de discretionaire ruimte voor OCMW's aanvullen met een optimalisatie van het procedureel recht, studeren beschouwen als een volwaardige activeringspiste voor jongeren, het verhogen van de deskundigheid van maatschappelijk werkers inzake onderwijsaangelegenheden, de bewustwording van een aantal risico's op onder- en overfinanciering van gezinseenheden en een aantal aandachtspunten met betrekking tot de begeleiding van studenten door OCMW's.

HOOFDSTUK 1: CONCLUSIES VAN KWANTITATIEVE EN KWALITATIEVE ONDERZOEK

De thema's die we in deze conclusie hernemen zijn: de vergelijking van het beleid in België, Nederland en Frankrijk, de geografische spreiding van de studenten over België, de persoonsgebonden kenmerken, de studiegerelateerde kenmerken, de financiële ondersteuning door OCMW's, de begeleiding door OCMW's en de studentenarbeid die de jongeren verrichten. Onder elk thema verzamelen we de inzichten die aan de hand van de verscheidenheid aan onderzoeksmethoden die we gebruikten naar voor kwamen.

1. VERGELIJKING VAN BELEID INZAKE STUDENTEN EN MATERIËLE NOOD IN BELGIË, NEDERLAND EN FRANKRIJK

België verschilt sterk van andere Europese landen wat de ondersteuningsmogelijkheden voor studenten in materiële nood betreft. Het is dan ook aangewezen om het Belgische systeem te vergelijken met en te evalueren aan de hand van twee andere systemen, met name het Nederlandse en het Franse. Zo'n vergelijking is uiteraard altijd omstreden, omdat elk systeem een typische voorgeschiedenis en eigen basisfilosofie heeft. Ten eerste gaan we in op de vraag of studenten al dan niet toegelaten worden in de bijstand en of jongeren in de bijstand de kans krijgen om te studeren. Ten tweede bekijken we wat er voorzien is in de bijstandswetgeving in de verschillende landen om jongeren zonder getuigschrift secundair onderwijs te stimuleren om alsnog een diploma te behalen.

1.1. STUDENTEN IN DE BIJSTAND

Het is eerder uitzonderlijk dat studenten een beroep kunnen doen op de bijstand, zoals dat in België het geval is. In Nederland zijn studenten in materiële nood aangewezen op het studiefinancieringssysteem. Deze studiefinanciering is zowel gericht op de ondersteuning van studiekosten als op de ondersteuning van kosten verbonden aan het levensonderhoud. Dit betekent dat jongeren die uitkeringsgerechtigd zijn en beslissen om te (her)starten met een studie, dit niet kunnen zonder de uitkering te verliezen en over te stappen naar de studiefinanciering. In de nieuwe wet Werken naar Vermogen die vanaf 2013 van kracht zal zijn, zal het voor vroegtijdige schoolverlaters bovendien onmogelijk zijn om beroep te doen op een uitkering. Enkel jongeren die een startkwalificatie op zak hebben, komen in aanmerking voor financiële bijstandsverlening.

In Frankrijk worden personen jonger dan 25 jaar sowieso niet toegelaten tot de bijstand, tenzij zij reeds een zekere werkervaring hebben. Daar zijn jongeren aangewezen op hun ouders of op alternatieve organisaties en premies die jongeren ondersteunen, weliswaar zonder een sterk wettelijk kader. Scholieren en studenten kunnen bovendien beroep doen op een uiteenlopend aantal studiebeurzen, waarvan sommige ook gericht zijn op de financiering van levensonderhoud.

België bevindt zich tussen beide systemen en verschilt tevens nog van elk van beide. Eerst en vooral is het net als in Frankrijk zo dat jongeren die thuis wonen in principe niet in aanmerking komen voor een bijstandsuitkering. Ter berekening van het recht op een leefloon, worden de inkomens van de ouders mee in rekening gebracht. Wanneer deze ouders echter zelf niet over voldoende inkomsten beschikken of wanneer er sprake is van een ernstig conflict tussen de jongere en haar ouder(s), kunnen de rechten wel geopend worden. En in dat geval zijn de rechten, net zoals in Nederland, individueel. Een OCMW is een jongere in eerste instantie (begeleiding naar) tewerkstelling verschuldigd. Er kunnen echter billijkheidsredenen ingeroepen worden die de jongere de kans geven om te starten met een studie of om deze verder te zetten. België is dus het enige land waar het voor jongeren mogelijk is om een bijstandsuitkering en een studie met voltijds leerplan te combineren. Daar tegenover staat dat de studiefinanciering in België voornamelijk gericht is op het ondersteunen van scholieren en studenten in hun studiekosten. In beginsel dient studiefinanciering ook levenskosten te dekken, maar het gaat in de praktijk voornamelijk om levenskosten verbonden met de studie, zoals een kot en verplaatsingskosten.

Het unieke aan het Belgische systeem is volgens ons dat het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI), ondanks verstrengde voorwaarden ten opzichte van de bestaansminimumwet, openstaat voor een meer gedifferentieerd jongerenpubliek dan de bijstand in Nederland en Frankrijk. Waar in deze landen studenten en/of jongeren quasi volledig worden uitgesloten, geeft het RMI-besluit jongeren en studenten wel de kans om een uitkering te ontvangen. Wel is dit recht verbonden aan een plicht om te werken of toe te werken naar een arbeidsplaats. Dit 'toewerken naar arbeid' kan opgevat worden als een studie met voltijds leerplan. Het Belgische bijstandssysteem vervult, in vergelijking met het Nederlandse en het Franse, meer zijn residuaire rol, in die zin dat ze een vangnet vormt voor studenten die in andere systemen uit de boot vallen. De OCMW's vervullen dus een belangrijke rol bij het garanderen van een studieloopbaan én inkomenszekerheid voor alle jongeren in België. Dit blijkt ook uit de resultaten van het kwantitatief onderzoek. De meerderheid van de jongeren heeft ouders waarbij een vermoeden van armoede geldt.

1.2. STIMULUS TOT STUDEREN IN DE BIJSTAND

In de memorie van toelichting bij het wetsontwerp van de wet Recht op Maatschappelijke Integratie wordt een studie met voltijds leerplan genoemd naast het aanbieden van een eerste werkervaring, het volgen van een opleiding of het opstellen van een GPMI als een garantie tot de maatschappelijke integratie van een jongere. Tussen haakjes neemt de wetgever op: "(om zich op de arbeidsmarkt in te schakelen, moeten jongeren immers gestimuleerd worden om het hoogste scholings- of opleidingsniveau te bereiken terwijl zij tijdens deze overgangsperiode het leefloon behouden, in zekere zin in het kader van een contract met de gemeenschap)". De overheid ziet het met andere woorden als haar plicht om jongeren die de ambitie hebben om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten via een studie daarin te ondersteunen, ook wanneer dit een mogelijk langdurige financiële ondersteuning met zich meebrengt. Wel zijn er in de wetgeving weinig tot geen stimulansen opgenomen om studenten zonder een getuigschrift secundair onderwijs (=vroegtijdige schoolverlaters) te verplichten of in verregaande mate te stimuleren om het einddiploma te behalen.

Wat mogelijks wel aanmoedigend is aan het Belgische systeem is dat de uitbetaling van de kinderbijslag doorloopt zolang een jongere studeert, ook als deze meerderjarig geworden is (tot 25 jaar). Enkele maanden na het stopzetten van een studie vervalt het recht op kinderbijslag voor de ouders of voor de jongere. Wij hebben geen weet van studies die nagaan in welke zin deze regeling stimulerend is voor het volgen van studies.

In Nederland daarentegen zal via de nieuwe bijstandswet (Wet Werk naar Vermogen), die vanaf 2013 in voege treedt, de toegang tot de bijstand ontzegd worden aan jongeren die geen startkwalificatie (=getuigschrift secundair onderwijs) behaalden. Er zullen billijkheidsredenen ingeroepen kunnen worden om jongeren zonder startkwalificatie toch toe te laten, maar het is op dit moment onduidelijk wat deze billijkheidsredenen kunnen inhouden. Maar het is de bedoeling van de wethouder dat deze billijkheidsredenen uiterst zelden zullen ingeroepen worden.

De Franse bijstandswetgeving kent geen specifieke stimulansen voor het aanmoedigen van studeren voor vroegtijdige schoolverlaters. Er spelen wel onrechtstreeks factoren mee: Een jongere zonder einddiploma secundair onderwijs en zonder werk heeft in Frankrijk geen recht op en

bijstandsuitkering¹¹⁵ noch op een werkloosheidsuitkering. Wanneer deze jongere nog studeert hebben haar ouders of de scholier zelf in eerste instantie blijvend recht op kinderbijslag en, als er materiële noden zijn, op studiefinanciering.

Er zijn in de drie landen dus wel enige (al dan niet rechtstreekse) financiële stimulansen om studeren aantrekkelijk te maken voor jongeren zonder einddiploma secundair onderwijs en met weinig kansen op de arbeidsmarkt. In Nederland en Frankrijk wegen die wellicht sterker door dan in België. In Nederland is het bovendien de intentie van de wetgever om jongeren quasi te verplichten om een startkwalificatie te behalen. In België is deze intentie minder sterk aanwezig. Jongeren hebben het recht om te studeren, maar worden hier niet toe verplicht als ze zelf niet willen. Het hangt in deze gevallen af van het belang dat de OCMW's zelf hechten aan het behalen van een getuigschrift secundair onderwijs. De appreciatiebevoegdheid voor het OCMW laat toe om op maat van de jongere te werken. Indien de jongere bijvoorbeeld een erg negatieve schoolloopbaan achter de rug heeft, kan het OCMW zoeken naar een aangepast traject, zonder dat die jongere opnieuw moet instappen in het onderwijs. In Frankrijk is er geen enkele stimulans om het studeren aantrekkelijk te maken aanwezig in de bijstandswetgeving. Mogelijke stimulansen zijn in Frankrijk onrechtstreeks.

2. GEOGRAFISCHE SPREIDING

De databank PRIMA laat toe een zicht te krijgen op de spreiding van studenten met leefloon over België naar de regio, de gemeentegrootte, de concentratie van leefloon- en equivalent leefloontrekkers en het al dan niet in een studentenstad (= gemeente met hoger onderwijs) gevestigd zijn (zie deel 3). Het aandeel van de studenten met leefloon in de totale jongerenpopulatie (= alle jongeren tussen 18 en 25 jaar oud) is het grootst in het Brussels Hoofdstedelijk gewest (2,7% t.o.v. 1,7% in Wallonië en 0,5% in Vlaanderen), in grootsteden (2,15% t.o.v. 0,6% in kleine gemeenten) en in studentensteden (2% t.o.v. 1%). Tevens wegen de studenten sterker door in de volledige leefloonpopulatie in gemeenten met relatief weinig leefloontrekkers (minder dan 1% van totale bevolking) dan in gemeenten met veel of middelmatig veel leefloners. In de gemeenten met weinig leefloners maken de studenten tot 14 procent uit van alle leefloners. In de andere gemeenten is dit 10 tot 12 procent. De PRIMA-databank bevat geen gegevens over equivalent leefloners.

Op basis van de enquête, die ook gegevens over equivalent leefloners bevat, stellen we vast dat ongeveer de helft van de studenten zich in het Waals Gewest bevinden, een kwart in Brussel en een kwart in Vlaanderen. Eén derde van alle studenten bevindt zich in de grootsteden.

BEVOEGDHEIDSVERDELING

In principe is het OCMW waar een cliënt zijn werkelijke hoofdverblijfplaats heeft bevoegd voor de ondersteuning van deze cliënt. Met betrekking tot studenten werd hierop een uitzondering gemaakt. Het OCMW is bevoegd waar de student gedomicilieerd is op het moment van de eerste aanvraag. Dit

¹¹⁵ De tijd binnen dit onderzoeksproject was te beperkt om voor Frankrijk de specifieke bijstandsbeurzen voor jongeren te bestuderen die buiten de RSA-wetgeving vallen. Het zou kunnen dat de toekenning hiervan redelijk automatisch verloopt, waardoor jongeren in de praktijk wel recht hebben op een uitkering. Hierover kunnen wij momenteel echter geen uitsluitsel geven.

OCMW blijft bevoegd zolang de jongere studeert. Deze maatregel werd uitgevaardigd, om te voorkomen dat studentensteden proportioneel meer studenten met (equivalent) leefloon dienen te ondersteunen. Zoals uit de vorige paragraaf blijkt, blijven het echter de studentensteden die, in vergelijking met het aantal jongeren in deze gemeenten, de grootste studentenlast dragen. Tevens blijkt uit onze analyse op basis van de enquête dat 80 procent van de jongeren in dezelfde gemeente een hoofdverblijfplaats heeft als in de gemeente waar het OCMW gevestigd is. Dat betekent dat 'slechts' ongeveer 20 procent in een andere gemeente woont of op kot zit. De overgrote meerderheid van studenten hebben dus hun hoofdverblijfplaats in de gemeente waar ook het bevoegde OCMW zich bevindt. Daarnaast heeft het al dan niet verblijven in de gemeente van het OCMW geen effect op de contactfrequentie of op de studievordering.

3. PERSOONSGEBONDEN KENMERKEN

Tot voor deze studie was er relatief weinig geweten over het profiel van studenten met een leefloon of een equivalent leefloon. Een belangrijk doel van ons onderzoek was dan ook het in kaart brengen van de voornaamste kenmerken. Ongeveer 10 % van de jongeren is jonger dan 18 jaar en 6 % is ouder dan 25 jaar. De overige jongeren zijn allemaal tussen 18 en 25 jaar. We bespreken hier verder hun nationaliteit en samenleefsituatie. Voor een overzicht van de andere kenmerken verwijzen we naar deel drie en deel vier van dit onderzoeksrapport.

3.1. NATIONALITEIT

Op basis van de gegevens uit de PRIMA-databank blijkt dat studenten met een leefloon meestal (92%) Belg waren op het moment dat ze ondersteund worden door het OCMW. Er is echter een groot verschil wanneer, op basis van de eigen enquête, bij deze groep leefloners ook de equivalent leefloners geteld worden. Dan bleek slechts drie vierde Belg te zijn. Wanneer we vervolgens kijken naar de nationaliteit bij geboorte van de studenten, dan was zelfs maar een goede helft oorspronkelijk Belg. Met andere woorden, bij de geboorte is 56 % van de studenten Belg. De grootste groep naast de Belgen, waren de niet-Europeanen, met 35% niet-Europeanen bij geboorte. De studentenpopulatie wijkt echter niet af van de algemene leefloonpopulatie. In de volledige groep cliënten met leefloon of equivalent leefloon in 2005 was zelfs bijna twee derde geen Belg bij geboorte (Carpentier, 2011).

Er waren qua profiel en begeleiding door het OCMW (financiële ondersteuning, contactfrequentie, gebruik GPMI, etc.) relatief weinig verschillen tussen studenten van autochtone en allochtone afkomst. Het meest opvallende verschil betreft het type uitkering dat ze ontvingen. Belgische jongeren kregen opmerkelijk vaker een aanvullend leefloon samenwonende, Europese jongeren een volledig leefloon samenwonende en niet-Europese jongeren een equivalent leefloon. Dat de niet-Belgen een groot deel uitmaken van de studentenpopulatie met leefloon, wijst op een grotere armoedeproblematiek bij deze bevolkingsgroep en op een zeker onvermogen van het Belgische onderwijs om deze groep voldoende te ondersteunen bij het behalen van een diploma.

De focusgroepgesprekken met maatschappelijk werkers en beleidsmedewerkers plaatsen nogmaals de interculturalisering van de leefloonpopulatie op de beleidsagenda. Ze wijzen op de taalbarrière die kwaliteitsvolle begeleiding moeilijk maakt. Tegelijkertijd moet de valkuil vermeden worden om

mensen in hokjes te plaatsen op basis van hun culturele achtergrond. Dé vreemdeling bestaat niet en binnen groepen met dezelfde culturele afkomst bestaan er aanzienlijke verschillen tussen leefloon-gerechtigden.

3.2. SAMENLEEFSTUATIE

Op basis van de enquête stellen we vast dat de meeste studenten (60%) met (equivalent) leefloon bij hun ouders en eventueel met anderen woonden. Een vierde woonde alleen en slechts een kleine groep woonde samen met een partner (zonder ouders) of alleen met hun kind(eren). Alleenwonenden verbleven in vergelijking met de samenwonenden vaker niet in de gemeente waar ze ondersteund worden, ze volgden vaker reeds hoger onderwijs, hun maatschappelijk werkers hadden vaker contact met de instelling waar ze school liepen en er was minder vaak sprake van armoede bij de eigen ouders. Aspecten waarin de beide groepen, op basis van onze steekproef, niet verschilden waren onder andere nationaliteit, de keuze van de studie die ze volgden in maart 2010 en studentenarbeid.

Dat de samenwonenden met de ouders (en eventueel anderen) de grootste groep van de studenten uitmaken en dat er binnen deze groep meer sprake is van armoede, geeft aan dat beroep doen op een bijstandsuitkering in de meerderheid van de gevallen ingegeven is door armoede in het thuismilieu. Zo is er bij bijna drie vierde van de studenten een vermoeden van armoede bij de eigen ouders. Een conflict met de ouders, waardoor de jongeren er alleen voor staan en genoodzaakt zijn om aan te kloppen bij een OCMW, is dus minder vaak de reden van een student om bijstand aan te vragen.

We hebben echter weinig zicht op de redenen waarom studenten geweigerd worden. Het aantal cases, opgenomen in onze studie, van weigeringsdossiers is beperkt. Daarnaast gaf een aantal OCMW's aan niet alle contactnames van jongeren met OCMW's te registreren. Wanneer het voornamelijk om vragen tot informatie gaat, worden in deze OCMW's geen gegevens bijgehouden. Het zou kunnen dat sommige jongeren in een informatiesprek worden afgeschrikt als ze te horen krijgen dat het inkomen van hun ouders zal worden opgevraagd, ook wanneer zij in conflict leven met deze ouders. Toch kunnen we stellen dat bijstand verlenen aan studenten in het merendeel van de gevallen gelijk staat aan het geven van kansen aan een bevolkingsgroep voor wie het anders moeilijk tot onmogelijk zou zijn om een studie te combineren met een menswaardig leven.

Tijdens de focusgroepgesprekken werd een specifieke groep in de kijker geplaatst. Verschillende maatschappelijk werkers hebben ervaring met jongeren uit de bijzondere jeugdzorg die bij het OCMW komen aankloppen wanneer ze 18 worden. De maatschappelijk werkers geven aan dat het bij deze jongeren bij de start vaak moeilijk loopt om een vertrouwensrelatie op te bouwen.

4. STUDIEGERELATEERDE KENMERKEN

4.1. WELKE STUDIE

Ongeveer de helft van de studenten in onze steekproef had (nog) geen diploma secundair onderwijs in maart 2010. De studie die zij volgden was gericht op het behalen van dit diploma. Meestal

gebeurde dit via het reguliere onderwijs. 4% volgde volwassenenonderwijs. Vermits de meeste jongeren in onze steekproef ouder waren dan 18 jaar, betekent dit dat wellicht een kleine helft van de studenten door een OCMW geholpen wordt omdat zij een achterstand opliepen op school. Verder volgt een kleine helft van de studenten hoger onderwijs.

Er waren behoorlijk wat verschillen tussen de scholieren (secundair onderwijs) en de studenten (hoger onderwijs). Zo waren studenten vaker vrouw, iets ouder en vaker alleenwonend. Opmerkelijk is dat bij scholieren niet significant vaker dan bij studenten de OCMW-begeleiding werd stopgezet tussen maart 2010 en zomer 2011, hoewel zij wel vaker reeds afgestudeerd zijn. Dit kan betekenen dat de scholieren ofwel, met OCMW-steun nog een bijkomende studie gestart zijn, ofwel moeilijk werk vinden.

Uit het kwalitatief onderzoek blijkt dat de maatschappelijk werkers veel belang hechten aan het behalen van een diploma secundair onderwijs. In hun ogen is dit absoluut een basisvereiste om later een job te vinden op de arbeidsmarkt. Zij motiveren de scholieren om dat diploma te behalen. In dat opzicht spelen de OCMW's dus een niet te onderschatten rol in het vermijden van een ongekwalificeerde uitstroom van scholieren. Hoe groot het effect precies is, kan niet op basis van deze studie vastgesteld worden.

4.2. VRIJHEID VAN STUDIEKEUZE

In de omzendbrief "studenten en het recht op maatschappelijke integratie" van 2004 is opgenomen dat de studiekeuze de student toekomt, maar dat dit met het OCMW moet besproken worden. De studie moet gericht te zijn op het verhogen van de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Het spreekt voor zich dat deze laatste bepaling in de praktijk veel ruimte laat voor interpretatie. Verder is er in het RMI-besluit of in de omzendbrief niets opgenomen over het inschatten van de capaciteiten van de student als mogelijke voorwaarde voor het toekennen of weigeren van de financiële ondersteuning van een traject.

Uit de enquêteresultaten blijkt dat de jongeren meestal zelf hun studiekeuze bepalen. Slechts in vijf procent van de gevallen kwam de keuze er op basis van overleg met of door toedoen van het OCMW. Dit lijkt aan te geven dat jongeren vrij zijn om te beslissen wat zij studeren. Over het aantal studenten dat geweigerd wordt op basis van een onrealistische of niet arbeidsmarktgerichte studiekeuze hebben we echter geen statistisch te verantwoorden informatie. Deze reden werd nooit vermeld bij de ongeveer 30 weigeringsdossiers die in onze enquête aanwezig zijn. De interviews met de jongeren contrasteren met de resultaten van de enquête. Nogal wat jongeren getuigen over de druk die het OCMW uitoefent om te kiezen voor een minder lange studie (hogeschool i.p.v. universiteit) of over OCMW's die bepaalde universitaire studies niet wensen te financieren (bv. Sinologie), omdat ze de arbeidsmarktkansen van de jongere onvoldoende verhogen. Een aantal studenten heeft dan ook het gevoel dat ze door de maatschappelijk werker gestuurd worden in hun studiekeuze. Of dit positief (als een hulp) of negatief (een belemmering) ervaren wordt, hangt vooral af van de inschatting van de jongeren of de maatschappelijk werker dit doet in hun belang en het goed met hen voor heeft of niet.

De focusgroepgesprekken met maatschappelijk werkers wijzen ook op een belangrijk pijnpunt. De OCMW's beschikken niet altijd over de nodige expertise om de haalbaarheid van studies in te schatten. Uit het kwalitatief onderzoek zijn er voorbeelden waarbij het OCMW zelf specifieke

expertise hierrond binnenhaalt of waarbij het OCMW met organisaties samenwerkt die de jongeren screenen. De OCMW's geven het signaal naar de onderwijsinstellingen en naar de Centra voor Leerlingenbegeleiding en de Centres Psycho-medico-sociaux dat de studieoriëntatie op het einde van het middelbaar onderwijs beter begeleid moet worden. Ook een betere samenwerking met deze diensten kan bijdragen aan het verbeteren van de studiekeuze.

4.3. STUDIEVORDERING

We konden besluiten dat ongeveer 80 procent van de jongeren een ruim jaar na het ijkmoment (maart 2010) in een succesvol studietraject zat. Dit betekent in deze studie dat zij het einddiploma behaalden of nog met dezelfde studie bezig waren. Ongeveer 10 procent stopte met studeren en 4 procent startte aan een andere opleiding. Deze twee laatsten beschouwen wij als niet succesvol. De voornaamste verklarende factor voor een niet succesvol studietraject is het hebben van kinderen. Studenten met kinderen hebben een lagere kans op een succesvol studietraject dan gelijkaardige studenten zonder kinderen. Wij beschouwen het als positief dat 80 procent van de scholieren en studenten goed vordert, al hebben we van een deel van hen geen uitsluitsel over het uiteindelijk behalen van het einddiploma.

5. FINANCIËLE ONDERSTEUNING DOOR OCMW'S

Verder bestudeerden we ook de financiële ondersteuning die de OCMW's verschaffen aan studenten. Met name welk type leefloon krijgen ze, wordt er teruggevorderd bij de ouders van de studenten en is het leefloon toereikend voor het levensonderhoud?

5.1. TYPE LEEFLOON

De meeste studenten in onze enquête ontvingen een regulier leefloon. Toch ontving ook 10 procent een equivalent leefloon. Jongeren met een equivalent leefloon zijn vaker man en werken minder tijdens de vakantie. Bij deze jongeren wordt er ook minder teruggevorderd en waren hun ouders vaker zelf ook in OCMW-begeleiding (geweest). De jongeren met een equivalent leefloon komen dus nog meer uit kwetsbare gezinnen dan reguliere leefloners.

5.2. MIDDELENTOETS EN TERUGVORDERING

Een inkomenstoets werd 'slechts' in een goede helft van de dossiers gedaan. Opvallend daarbij is dat bij studenten die thuis wonen slechts in de helft van de gevallen de mogelijke inkomens of uitkeringen van de ouders in rekening werden gebracht. Bijkomend ligt de frequentie waarmee het leefloon wordt teruggevorderd (bij de ouders) zeer laag, namelijk minder dan zes procent. Meestal werd 'een te laag inkomen van de ouders' als reden gegeven om niet bij hen terug te vorderen. Ongeveer drie vierde van de ouders van de studenten kenmerkt zich door een armoedeproblematiek of een kwetsbare financiële positie. Als indicatoren hiervoor namen we: 'het niet terugvorderen omwille van een te laag inkomen' en 'ouders (ooit) zelf begeleid door een OCMW'.

5.3. TOEREIKENDHEID VAN DE UITKERING

Het bedrag van het leefloon is volgens de alleenwonende studenten in de focusgroepen krap. De meeste studenten die nog bij de ouders wonen geven een deel van het leefloon af aan de ouder(s) voor kost en inwon. Vaak werd hierover een afspraak gemaakt met het OCMW.

Enkele studenten ervaren het als psychologisch zwaar om een leefloon te krijgen. Sommige studenten schamen zich er ook over. Anderen zien het krijgen van het leefloon als een tijdelijke situatie en houden in het achterhoofd dat ze later aan de maatschappij zullen bijdragen. Verschillende studenten geven aan blij te zijn met de kans die ze krijgen en dat het hen zonder leefloon niet zou lukken om te studeren.

6. BEGELEIDING DOOR OCMW'S

De financiële ondersteuning van cliënten gaat in een OCMW steeds gepaard met een begeleiding. De studenten geven in de focusgroepen aan dat een goed contact tussen hen en de maatschappelijk werkers van groot belang is voor hun studievordering. Tevens formuleerden de jongeren een aantal knelpunten. We staan hier stil bij de belangrijkste kenmerken van de begeleiding.

6.1. GPMI

Een GPMI (Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie) is een contract dat afgesloten wordt tussen een OCMW-cliënt en het OCMW. Hierin worden een aantal afspraken opgenomen die door zowel de cliënt, als door het OCMW dienen gedaan te worden binnen een vooraf bepaalde periode. Voor jongeren met een leefloon is het GPMI verplicht. Voor studenten wordt zo'n GPMI een GPMI 'studie voltijds leerplan' genoemd. Voor bijna de volledige populatie van de steekproef in ons onderzoek werd een GPMI afgesloten. Tevens blijkt dat er geen studenten met leefloon tussen de 18 en de 25 jaar waren die geen GPMI hadden. Het ontbreken van een GPMI hing dus meestal samen met het ontvangen van een equivalent leefloon (geen GPMI verplicht) of met het feit dat de student buiten de wettelijk vooropgestelde leeftijdsgrenzen valt. Meer dan de helft van deze GPMI's waren volgens de enquête standaard GPMI's. Dit betekent dat het contract voor alle of bijna alle studenten identiek is. De focusgroepgesprekken met maatschappelijk werkers wijzen op een uiteenlopend gebruik van het GPMI. Een eerste groep van maatschappelijk werkers gebruikt het eerder als een controle-instrument om de jongere op zijn plichten te wijzen wanneer de begeleiding dreigt fout te lopen. Een tweede groep gebruikt het als een begeleidingsinstrument dat ze op een positieve manier inzetten tijdens elk contact met de jongere.

De bevraagde studenten zelf kennen het GPMI vaak niet bij naam of weten weinig over de inhoud. Indien ze wel weten wat het inhoudt, beschouwen de meesten het als een nutteloos instrument of als een bedreiging. Slechts enkelen zien het als een instrument waarin de wederzijdse rechten en plichten beschreven staan. We kunnen op basis van dit onderzoek geen link leggen tussen de perceptie van de jongere en de wijze waarop de maatschappelijk werker het GPMI inzet in de begeleiding.

6.2. SOCIAAL ONDERZOEK

Na de aanvraag van het leefloon door de jongere wordt er een sociaal onderzoek uitgevoerd door de maatschappelijk werker. In het geval van een relatiebreuk zien sommige maatschappelijk werkers hiervan af om de situatie voor de student niet extra te bemoeilijken. Alleszins geven de maatschappelijk werkers in de focusgroepen aan dat het sociaal onderzoek dat moet gebeuren bij een relatieconflict zeer moeilijk binnen de voorziene tijd kan afgerond worden. In geval de ouders zelf ook cliënt zijn van het OCMW, gebeurt in de meeste OCMW's de toekenning van het leefloon quasi automatisch.

6.3. CONTACT TUSSEN MAATSCHAPPELIJK WERKER EN STUDENT

Financiële dienstverlening en het opstellen van een GPMI gaan in de meeste gevallen gepaard met een vorm van begeleiding, waarbij een student en een maatschappelijk werker elkaar daadwerkelijk zien. Slechts een klein percentage van de maatschappelijk werkers zag de studenten niet face-to-face in academiejaar 2009-2010. De meerderheid van de studenten (namelijk twee derde) werd om de drie maanden gezien. In deze tellingen zijn de eventuele telefoons en mails tussen een cliënt en een OCMW-medewerker niet mee opgenomen. We veronderstellen dat deze vorm van contact relatief veel voorkomt bij studenten. In 13 procent van de dossiers was er bovendien contact tussen het OCMW en de ouders en in zeven procent eveneens tussen de instelling waar de student les volgt en de maatschappelijk werker.

De cijfers over de frequentie van de begeleiding worden bevestigd in het kwalitatief onderzoek. De focus van de begeleiding ligt volgens de maatschappelijk werkers hoofdzakelijk op de studievoortgang en voor het secundair onderwijs ook op de aanwezigheden op school. Hieruit blijkt dat de OCMW's veel belang hechten aan het behalen van een diploma en gedurende de beschikbare begeleidingstijd vooral hierop inzetten. Tegelijkertijd zijn sommige studenten van mening dat de begeleiding integraler mag zijn.

De maatschappelijk werkers wijzen tevens op de praktische moeilijkheden die gepaard gaan met het begeleiden van studenten die een kot hebben buiten de gemeente van het OCMW. De maatschappelijk werkers begrijpen dat de federale overheid de studenten heeft willen spreiden in plaats van hen te concentreren bij de OCMW's van de studentensteden. Dit zorgt er echter voor dat de begeleiding bemoeilijkt wordt. De maatschappelijk werkers vinden het ten slotte over het algemeen moeilijk om goede samenwerkingsverbanden met hogescholen en universiteiten uit te bouwen, aangezien er veel verschillende diensten zijn die elk een eigen manier van werken hebben. Sommige OCMW's kiezen er, in het kader van de bezorgdheid omtrent privacy, voor om de student en de ouders door een andere maatschappelijk werker te laten begeleiden. Het voordeel hiervan is dat de informatie die van het ene familielid bekomen wordt, niet gebruikt kan worden in het dossier van de ander. Tevens kan de student zich geremd voelen om over zijn situatie te spreken wanneer ook één van zijn ouders bij dezelfde maatschappelijk werker in begeleiding is. Bij andere OCMW's wordt net gekozen voor het groeperen van de dossiers van ouders en kinderen bij dezelfde maatschappelijk werker.

De studenten zelf wijzen op het grote belang dat zij hechten aan de kwaliteit van de relatie met de maatschappelijk werker. Studenten hechten veel waarde aan een maatschappelijk werker waarmee

ze een menselijke relatie kunnen aangaan en waarvan ze het gevoel hebben dat hij/zij achter hen staat. Een aantal knelpunten die ook al in eerder kwalitatief onderzoek bij jonge OCMW-gebruikers naar boven kwamen, worden hier bevestigd: de gepercipieerde verschillen tussen maatschappelijk werkers, het gevoel van willekeur, een te afstandelijke relatie, onvoldoende begrip en steun. Daartegenover staan ook een aantal positieve getuigenissen over de menselijke relatie die ze hebben met de maatschappelijk werker die hen steunt en begeleidt. Een pijnpunt dat door verschillende studenten aangehaald wordt, is dat ze lessen moeten missen om hun afspraken op het OCMW na te komen. Verschillende studenten kaarten ook aan dat ze (te) weinig geïnformeerd worden over hun rechten en plichten, zoals bijvoorbeeld over een kortingskaart voor het openbaar vervoer.

6.4. BEGELEIDING INZAKE ONDERWIJSGERELATEERDE KENMERKEN

Uit de focusgesprekken met maatschappelijk werkers blijkt dat de begeleiding verschilt voor de scholieren secundair en voor de studenten hoger onderwijs. De opvolging van scholieren is volgens de maatschappelijk werkers eenvoudiger om diverse redenen. Ten eerste, omdat ze over meer objectieve documenten beschikken die een inzicht geven in de studievoortgang (vb. tussentijdse rapporten, agenda en aanwezigheden). Bij studenten uit het hoger onderwijs zijn de maatschappelijk werkers meer afhankelijk van de informatie die de student hen geeft of hen wenst te geven. Ook de 'normale voortgang' van de studies is moeilijk in te schatten bij studenten uit het hoger onderwijs. Door de flexibilisering van het onderwijs is dit de laatste jaren nog moeilijker geworden. De maatschappelijk werkers zijn op zoek naar een houvast en grijpen terug naar het 'oude' denken in termen van academiejaren. Als tweede reden halen ze aan dat leerlingen van het secundair onderwijs dichter bij de ouders staan en er, indien het gezin bekend is bij het OCMW, hierdoor ook meer contacten zijn. Een derde reden betreft het feit dat het praktisch makkelijker is om leerlingen secundair onderwijs te bereiken dan studenten hoger onderwijs. Studenten hoger onderwijs zitten op kot of kunnen zich moeilijk vrijmaken tijdens de werkuren van de maatschappelijk werkers.

Wat betreft het hoger onderwijs blijken er grote verschillen te zijn tussen de OCMW's in de kansen die worden gegeven om de gekozen studie verder te zetten bij minder goede resultaten. In sommige OCMW's wordt al bij slechte resultaten in het eerste semester gedacht aan een heroriëntering, terwijl in andere OCMW's een bisjaar in dezelfde studierichting mogelijk is. Hier rond zijn er op dit moment geen richtlijnen, waardoor de beslissingsruimte van een OCMW groot is.

7. STUDENTENARBEID

Zoals eerder vermeld worden studenten met leefloon vrijgesteld van de plicht tot werkbereidheid. Wel dient er gewerkt te worden in de periodes waarin dat voor de jongere verenigbaar is met de studie. Een deel van de opgenomen studentenarbeid wordt zelfs vrijgesteld van opname in de middelentoets. Uit onze enquête bleek dat weinig studenten een job opnamen gedurende het jaar, namelijk 20 procent. In de vakantie lag de werkfrequentie wat hoger, maar het blijft slechts een kleine helft die dan werkte. Hoe groter de stad van het OCMW hoe groter de kans op een vakantiejob bij de student. Tevens was de nationaliteit bepalend. Niet-Europeanen werkten minder in de vakantie dan Belgen, tenzij zij intussen Belg geworden waren, dan werkten zij vaker dan jongeren die reeds bij hun geboorte Belg waren. Ook zouden studenten hoger onderwijs meer werken dan

leerlingen secundair onderwijs. En ten slotte blijkt dat wanneer een OCMW eerder sturend was in het kiezen van een studie, de student ook vaker werkt dan wanneer de jongere zelf haar studie kiest. Ongeveer zes procent van de studenten werkte niet in de vakantie, en kreeg een maand geen leefloon uitbetaald. Alle maatschappelijk werkers in de focusgroepen geven aan dat studenten in principe verplicht zijn om vakantiewerk te doen tenzij er billijkheidsredenen zijn. De OCMW's beslissen zelf over de invulling van de billijkheidsredenen. Sommige maatschappelijk werkers wijzen op de begeleiding die het OCMW biedt bij het zoeken naar een vakantiejob (vb. infosessies of concrete aanbiedingen vanuit het OCMW), wat ook positief geëvalueerd wordt door de studenten. Tijdens het jaar wordt er niet verwacht dat de studenten werken. De maatschappelijk werkers vinden het belangrijk dat de studenten focussen op hun studies.

HOOFDSTUK 2: BELEIDSAANBEVELINGEN

In dit afsluitende hoofdstuk willen we een aantal van de besproken thema's hernemen en samenvatten in beleidsaanbevelingen, zowel naar de overheid, als naar de lokale OCMW's toe. Inleidend willen we stilstaan bij de vaststelling dat de studenten met een (equivalent) leefloon grotendeels afkomstig zijn uit gezinnen met een laag inkomen. Bovendien volgt een kleine meerderheid een opleiding secundair onderwijs. Deze feiten gaan sterk in tegen het beeld dat meermaals in de publieke opinie wordt opgehangen van studenten uit begoede milieus die een beroep doen op het OCMW. De OCMW's spelen een niet te onderschatten rol in het mogelijk maken van studies hoger onderwijs voor jongeren en in het vermijden van ongekwalficeerde uitstroom uit het secundair onderwijs. Beide factoren verhogen tevens de maatschappelijke integratie van de jongere.

We kunnen ons wel de vraag stellen of het residuaire karakter van de bijstand niet onder druk komt te staan, gezien de sterke toename van het aantal studenten gedurende de laatste jaren. In onze beleidsaanbevelingen zullen we daarom pistes verkennen om dit residuaire karakter te versterken. Dit impliceert ingrepen in meer universele systemen, zoals het onderwijs en de studietoelagen.

1. HET VOORKOMEN VAN SCHOOLSE ACHTERSTAND

Het hoge aantal meerderjarige scholieren secundair onderwijs die een leefloon ontvangen, wijst op een algemeen pijnpunt van ons onderwijssysteem, met name de schoolvertraging. Dat bijna de helft van de studenten onder het OCMW-cliënteel bovendien bij geboorte een vreemde nationaliteit had, wijst ook op een extra moeilijkheid om deze groep studenten zonder vertraging door het secundair onderwijs te loodsen. Een onderwijssysteem dat nog meer inzet op het voorkomen van vertraging en uitval, zou tot gevolg kunnen hebben dat er minder leeflonen moeten uitgekeerd worden aan meerderjarigen in het secundair onderwijs.

Wij menen dat OCMW's ook zelf kunnen bijdragen aan het voorkomen van onnodige vertraging. Uit het kwantitatieve onderzoek kwam naar voor dat ongeveer de helft van de ouders van studenten zelf (ooit) in begeleiding was bij een OCMW. Uit de focusgroepen bleek dat OCMW-medewerkers zelden aandacht schenken aan de studievorderingen van de minderjarige kinderen van hun cliënten, tenzij

de cliënten dit zelf willen bespreken. Als maatschappelijk werkers dit expliciet als gespreksthema opnemen in de begeleiding en preventief de situatie opvolgen, dan zouden zij in sommige gevallen een bijdrage kunnen leveren aan het voorkomen van de verlenging van de studieloopbaan en van schooluitval. Tevens kunnen projecten als huiswerkklassen, de samenwerking met schoolopbouwwerk en andere initiatieven die reeds binnen OCMW's of in de gemeente bestaan verder gestimuleerd en uitgebouwd worden. Dit soort maatregelen passen binnen de versterking van de strijd tegen kinderarmoede en kunnen onder andere gefinancierd worden door meer middelen vrij te maken voor de bevordering van de maatschappelijke participatie en de culturele en sportieve ontplooiing van OCMW-gebruikers (de zogenaamde socio-culturele participatie).

2. VERHOGING VAN DE SCHOOLTOELAGEN EN STUDIEBEURZEN OM HET RESIDUAIRE KARAKTER VAN DE BIJSTAND TE VERSTERKEN

In een tweede aanbeveling willen we, in vergelijking met het Nederlandse en het Franse systeem, pleiten voor het behoud van het unieke bijstandssysteem in België, dat studenten in nood de kans geeft om beroep te doen op een (bijkomende) uitkering. Dat deze kans wordt aangeboden op maat van de student en niet op verregaande manier is vastgelegd in regels vergroot volgens ons de kans op een succesvol studietraject. Tevens biedt de begeleiding van studenten in materiële nood door maatschappelijk werkers binnen een OCMW de mogelijkheid om te voorzien in een integrale begeleiding, specifiek gericht op een cliënteel dat in armoede of op de armoedegrens leeft¹¹⁶. Wel denken we dat het mogelijk en wenselijk is om het aantal studenten dat beroep dient te doen op de bijstand te verkleinen, net om haar residuaire karakter te vrijwaren. Idealiter zouden enkel jongeren in extreme nood beroep moeten kunnen doen op het bijstandssysteem en niet ook de jongeren die net uit de boot vallen in het bestaande studiefinancieringssysteem. De verhoging van de bestaande schooltoelagen en studiebeurzen dient overwogen te worden.

De studiefinanciering is in België een gemeenschapsbevoegdheid. In de decreten studiefinanciering van de Vlaamse en de Franse gemeenschap is opgenomen dat de studiefinanciering zowel levensonderhoud als studiekosten dient te dekken. In de praktijk betreft het echter enkel levenskosten die onmiddellijk het gevolg zijn van de studies, zoals het financieren van een kot of de verplaatsingskosten. Zowel uit de focusgesprekken als uit eerder onderzoek blijken de toelagen te beperkt te zijn om de werkelijke studiekosten te dekken. Zo stelde het HIVA vast dat de studiekosten in het secundair onderwijs in Vlaanderen voor de gezinnen die de hoogste toelagen ontvangen (waartoe we het OCMW-cliënteel kunnen rekenen), nog geen derde van de werkelijke kosten kunnen dekken. Zij pleiten er dan ook voor om de hoogte van de studietoelagen aan te passen aan de reële studiekosten (Poesen-Vandeputte, Vandenbolle, 2008). Cantillon, Verbist en Segal (2006) deden een onderzoek naar de dekkinggraad van de studietoelagen voor het hoger onderwijs in Vlaanderen. De onderzoekers besluiten dat de studietoelagen voor arme gezinnen te laag zijn om de kosten te dekken en dat pas door toevoeging van kinderbijslag en belastingvoordelen gezinnen met studenten voldoende budget ter beschikking hebben. De kinderbijslag en de belastingvoordelen zijn in principe echter bedoeld voor het levensonderhoud. Deze onderzoekers waren ook kritisch over de

¹¹⁶ Zoals we zullen vermelden in de zesde aanbeveling, is de huidige begeleiding van studenten spijtig genoeg voornamelijk beperkt tot het opvolgen van het studietraject.

inkomensgrens om recht te hebben op een toelage. Ze meenden dat te weinig gezinnen in aanmerking kwamen voor de uitkering. Beide punten zijn in Vlaanderen aangepast in het studiefinancieringsdecreet van 2007. Ondanks die beleidsaanpassingen stellen Groenez, Heylen en Nicaise (2010) vast dat het Vlaamse studiefinancieringssysteem tekortschiet voor de minderbegoede student. Vandenbossche, Storms en Casman (2010) onderzochten de kosten van een gezin met een student. In ieder geval bleek dat de beurs van een koststudent te klein is om alle kosten te dekken die verbonden zijn aan het studeren, zelfs in het geval van een maximumbeurs. Voor pendelende studenten is de conclusie meer genuanceerd. Veel hangt af van de huisvestingskosten van de ouders.

Om de studiekosten te dekken zijn jongeren, die zelf of wiens gezin over onvoldoende bestaansmiddelen beschikken, dus afhankelijk van toelagen die in principe bedoeld zijn voor levensonderhoud, zoals de kinderbijslag en een bijstandsuitkering. Daarom willen we dan ook pleiten voor een verhoging van de studietoelagen. Het is evenwel zo dat dit in principe niet de instroom van studenten in de bijstand zal verkleinen, vermits studietoelagen momenteel niet opgenomen worden in de middelentoets ter berekening van het recht op een leefloon. Als een afdoende verhoging van de studietoelagen wordt doorgevoerd, zou het gedeeltelijk opnemen van de studiebeurs in de middelentoets een voorwerp van discussie kunnen vormen. De mogelijkheid tot gedeeltelijke opname van de studiebeurs in de middelentoets is reeds voorzien in het artikel 22 van het Koninklijk Besluit met betrekking tot het Recht op Maatschappelijke Integratie. Dit kan echter enkel zonder te raken aan de mogelijkheid voor studenten om beroep te doen op een bijstandsuitkering, wanneer dit noodzakelijk is om een studie te combineren met een menswaardig leven.

3. DE DISCRETIONAIRE RUIMTE VOOR OCMW'S AANVULLEN MET EEN OPTIMALISATIE VAN HET PROCEDUREEL RECHT

In een derde aanbeveling willen we stilstaan bij de grote discretionaire ruimte of beslissingsruimte die OCMW's hebben om keuzes te maken inzake de opvolging van hun studenten. De studenten uitten de klacht dat zij willekeur ervaren, zowel tussen OCMW's als binnen één OCMW. Volgens hen is de begeleiding afhankelijk van het OCMW waar je een aanvraag doet of afhankelijk van de begeleider die je treft. Vermits de regelgeving vanuit de federale overheid en vanuit het OCMW veel ruimte laat voor interpretatie is het mogelijk dat er begeleidingsverschillen optreden. Dit hoeft niet altijd slecht te zijn omdat deze beslissingsruimte maatwerk toelaat. Toch zijn we bezorgd over een aantal negatieve gevolgen van die beslissingsruimte, die verregaande consequenties kunnen hebben in een mensenleven, zoals – mits men over voldoende intellectuele mogelijkheden beschikt – de niet automatische toekenning van het recht op een universitaire opleiding binnen alle OCMW's of het verschil in mogelijkheden tot herkansing voor jongeren begeleid in verschillende OCMW's.

Het inperken van de discretionaire ruimte lijkt ons echter een stap te ver. Het is eigen aan de filosofie van de OCMW-wet dat de appreciatiebevoegdheid in deze materies aan het OCMW gelaten wordt. Het is bovendien eigen aan het maatschappelijke werk dat in de relatie met de cliënt bepaald wordt wat de mogelijkheden en noden zijn. Deze discretionaire ruimte kan wel aangevuld worden met een optimalisatie van het procedureel recht van cliënten (Rosanvallon, 2011). Procedureel recht staat tegenover materieel recht, waarin wordt vastgelegd welke rechten en plichten er bestaan.

Procedureel recht daarentegen verduidelijkt de procedures die een persoon dient te volgen om deze rechten te vrijwaren. In het concrete geval van studenten bevelen we aan jongeren afdoend te informeren over hun rechten en wat zij moeten doen om die rechten te realiseren. Jongeren zouden duidelijk geïnformeerd moeten worden over bijvoorbeeld hun recht op hoorrecht door de OCMW-raad en op hun mogelijkheden om in beroep te gaan tegen een beslissing van een OCMW. Aansluitend kan men werk maken van een laagdrempelige ondersteuning van cliënten wanneer zij gehoord worden door een OCMW-raad of een rechtszaak aanspannen bij de arbeidsrechtbank. De federale overheid kan Verenigingen waar armen het woord nemen stimuleren om deze taak op zich te nemen. Ook de kosteloze rechtshulp kan bij de jongeren meer onder de aandacht gebracht worden. De automatische toekenning van sociale rechten is een meer structurele oplossing.

Een bijkomende aanbeveling is dat de OCMW's hun eigen richtlijnen expliciteren om de transparantie van de huidige OCMW-dienstverlening te verhogen en jongeren meer rechtszekerheid te bieden.

4. SPECIALISATIE, VORMING EN SAMENWERKING OM DE DESKUNDIGHEID VAN MAATSCHAPPELIJK WERKERS INZAKE ONDERWIJSAANGELEGENHEDEN TE VERHOGEN

Uit de focusgroepen met maatschappelijk werkers en beleidsmedewerkers bleek dat de OCMW's het inschatten van de studiebekwaamheid en de studievordering moeilijk vinden. De begeleiding van studenten vereist immers specifieke kennis en competenties. Positieve sporen om met de specificiteit van de begeleiding van studenten om te gaan zijn specialisatie (vb. een specifieke dienst of aanspreekpersoon voor jongeren binnen het OCMW) en de uitbouw van samenwerkingsverbanden met derden (vb. schoolopbouwwerk, Centra voor Leerlingenbegeleiding en Centres PMS en diensten van de instellingen van het hoger onderwijs).

Verder bevelen we aan dat de overheid (in casu de POD Maatschappelijke Integratie) een (vaak weerkerende) vorming organiseert waarin maatschappelijk werkers voorbereid worden op de materie inzake studenten. Naast een toelichting bij de wetgeving (zowel de leefloonwetgeving als de onderwijsgerelateerde wetgeving), zou de uitwisseling van ervaringen centraal kunnen staan. Aansluitend bij ons pleidooi over het procedureel recht van studenten, kan de POD MI eveneens een aantal voorstellen tot richtlijnen uitwerken, die op zulke vormen ter discussie worden voorgelegd. Thema's die aan bod zouden moeten komen zijn: wanneer een studie als voltijds beschouwd kan worden (vb. bij e-learning, bij een beperkt aantal overblijvende uren voor het behalen van het diploma, ...), het aantal kansen dat een student krijgt bij een negatief schoolresultaat en het moment van heroriëntering, het omgaan met het spanningsveld tussen enerzijds de verhoging van de arbeidsmarktkansen en anderzijds de vrijheid van onderwijskeuze. Binnen een aantal OCMW's bestaan reeds zulke interne richtlijnen, die als basis zouden kunnen fungeren.

5. STUDEREN ALS EEN VOLWAARDIG ACTIVERINGSTRAJECT

De huidige wetgeving omtrent activering voor jongeren in de bijstand is in de eerste plaats gericht op een zo snel mogelijke toeleiding naar tewerkstelling. Studeren geldt slechts als een billijkheidsreden

om af te zien van de beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt. Gegeven het belang van een studie voor de latere kansen op de arbeidsmarkt van de jongere, zou het wenselijk zijn om studeren als een evenwaardige piste te beschouwen voor maatschappelijke integratie.

6. AANDACHT VOOR RISICO'S OP ONTOEREIKENDE OF TE HOGE UITKERINGEN

Aan elk financieringssysteem – ook het meest uitgebalanceerde – is het risico verbonden dat sommige gezinseenheden benadeeld en andere bevoordeeld worden. De wetgever heeft via de RMI-wet het individueel recht van 18-jarigen geaccentueerd. Dit impliceert dat er voor thuiswonende scholieren belangrijke verschuivingen ontstaan in het gezinsbudget wanneer ze 18 worden. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een eenoudergezin met een student en bij een koppel met een student. De OCMW's signaleren in de focusgroepen deze situaties die als onrechtvaardig ervaren kunnen worden wegens een ontoereikende of te hoge uitkering. Mogelijke oplossingen voor de bovengenoemde knelpunten leiden naar discussies over eventuele neveneffecten van de individualisering van het leefloon of het hervormen van het onderscheid tussen leefloon 'samenwonende', 'alleenwonende' en 'gezinslast'. De beschreven knelpunten met betrekking tot studenten betreffen echter een te beperkte groep gezinnen om deze fundamentele discussies te openen. Wel dienen we ons bewust te zijn van het bestaan van deze knelpunten, en van de worsteling ermee in OCMW's. Het zou goed zijn om in het vormingsaanbod van de POD MI of van de Verenigingen van Steden en Gemeenten aandacht te besteden aan goede hulpverleningspraktijken om met dit spanningsveld om te gaan. We bespreken drie voorbeelden van goede praktijken.

Ten eerste kunnen OCMW's een bemiddelende rol spelen bij het bepalen van een bedrag dat door de jongere aan de ouder wordt betaald voor kost en inwonen (vb. bij een jongere die 18 wordt in een éénoudergezin). Een tweede piste is het beter benutten van de mogelijkheden die de wetgeving op dit moment biedt. We denken met name aan het artikel 34§2 van het KB RMI. Dit artikel geeft het OCMW de mogelijkheid de bestaansmiddelen die hoger liggen dan het bedrag van het leefloon voor een samenwonend persoon geheel of gedeeltelijk in rekening te brengen in geval van samenwonen met één of meerdere meerderjarige ascendenten en/of descendenten van de eerste graad. Het spreekt voor zich dat omzichtig dient te worden omgegaan met het hanteren van dit artikel. Ten slotte kunnen OCMW's, indien dit opportuun lijkt, voorzien in bijkomende financiële hulp.

7. AANBEVELINGEN VOOR EEN KWALITEITSVOLLE BEGELEIDING VAN STUDENTEN DOOR OCMW'S

Tot slot willen wij aan de hand van ons onderzoek nog een aantal aanbevelingen formuleren met betrekking tot een kwaliteitsvolle begeleiding van studenten door de OCMW's. Deze studie bevestigt ten eerste nogmaals de centrale plaats die de maatschappelijk werker inneemt in het OCMW. De jongeren vinden het essentieel dat de maatschappelijk werker in hen gelooft. Dit is voor hen het belangrijkste ingrediënt dat bijdraagt aan een succesvolle hulpverlening. In de focusgesprekken met de studenten werd meermaals aangehaald dat zij een meer persoonlijk contact met hun begeleiders missen. Volgens hen staat in de gesprekken vooral het verloop van de studie centraal. De maatschappelijk werkers bevestigen dit en geven daarbij aan dat het doorpraten van de

studievorderingen zeer tijdsintensief is, waardoor zij niet meer toekomen aan andere thema's. Daarbij aansluitend bleek de meerderheid van de studenten om de drie maanden contact te hebben met hun maatschappelijk werker (telefoons en mails niet inbegrepen). Het lijkt ons plausibel dat een driemaandelijks gesprek weinig ruimte laat voor meer dan het bespreken van studieresultaten. Meer contacten zijn wenselijk. Meer contacten moeten geen doel op zich zijn, maar moeten wel mogelijk zijn voor de studenten die een meer integrale begeleiding wensen, al beseffen wij dat de begeleidingsmarge voor maatschappelijk werkers momenteel heel beperkt is. Gezien het belang dat de jongeren zelf hechten aan een goede relatie met de maatschappelijk werker, is het essentieel dat de maatschappelijk werkers voldoende tijd krijgen om hierin te investeren. Een andere optie is dat deze jongeren hiervoor terecht kunnen bij de sociale diensten van de onderwijsinstellingen.

Ten tweede staan we stil bij het gebruik van het GPMI. In de meerderheid van de gevallen wordt een standaard GPMI ondertekend door de student en het OCMW. Dit betekent dat (bijna) elke student binnen dat OCMW eenzelfde GPMI heeft. In dit GPMI wordt meestal de nadruk gelegd op voorwaarden die ook in de omzendbrief *Studenten en het Recht op Maatschappelijke Integratie* (2004) zijn opgenomen, zoals het regelmatig bijwonen van lessen, het aanwezig zijn op de examens en het voorleggen van studieresultaten aan het OCMW. De vraag is of een dergelijk standaard GPMI het meest aangewezen is. De reden die meermaals werd aangehaald om met een standaard GPMI te werken, is de korte tijd die er is tussen de aanmelding van een cliënt en het moment waarop het GPMI dient opgesteld te zijn. Volgens ons is het echter volstrekt mogelijk om na een eerste standaard GPMI, later in de begeleidingstermijn een nieuw GPMI samen te stellen, dat meer persoonlijke elementen bevat. Niet enkel de inhoud is belangrijk, ook de manier waarop de maatschappelijk werker het hanteert. Uit het kwalitatief onderzoek blijkt dat sommige maatschappelijk werkers het contract in elk contact met de student gebruiken. Op die manier is het een echt begeleidingsinstrument en wordt het door de jongeren zelf niet enkel gezien als een controle-instrument.

Ten derde vragen wij bijzondere aandacht voor studenten die op basis van een relatieconflict met de ouders een aanvraag doen. Er blijkt geen lijn te zitten in de wijze waarop deze studenten benaderd worden. Sommige OCMW's trachten helderheid te krijgen omtrent het conflict voor de beslissing over de toekenning van een leefloon, andere starten pas aan het onderzoek na toekenning van het leefloon. Aan beide opties zijn nadelen verbonden. De eerste optie heeft het risico intrusief te zijn voor de student en zijn gezin. De kans bestaat dat er, omwille van de tijdsdruk, op basis van weinig aanwijzingen beslissingen dienen genomen te worden. De tweede optie riskeert dan weer leeflonen toe te kennen aan jongeren die er, na een gedegen onderzoek en de nodige bemiddelingen, mogelijks geen recht op hebben. Het is aan elk OCMW afzonderlijk om hieromtrent de nodige afwegingen te maken. Wij pleiten er echter voor dat er sterker wordt ingezet op een bemiddelings-traject, ook na de beslissing inzake het uitkeren van een leefloon. Dit kan gebeuren door iemand van binnen het OCMW, die een opleiding familiale bemiddeling heeft gevolgd of door een externe dienst die gespecialiseerd is in de materie. Een andere optie is dat de sociale diensten van de instellingen in het hoger onderwijs deze bemiddelingsfunctie opnemen.

Tot slot willen we bijzondere aandacht vragen voor de groep studenten met een kind of met meerdere kinderen. Uit een logistische regressie aan de hand van de enquête blijkt dat het hebben van kinderen de kans op een succesvol studietraject sterk verkleint. Toch is het behalen van een (bijkomend) diploma ook voor deze groep een na te streven goed.

BESLUIT

Afsluitend vatten we de voornaamste aanbevelingen samen. Ten eerste beklemtonen we de meerwaarde van het Belgische bijstandssysteem waarin jongeren met financiële moeilijkheden een optimale kans geboden wordt om een diploma te behalen dat hun kansen op de arbeidsmarkt vergroot en dat hun maatschappelijke integratie faciliteert. Toch menen wij dat de groep die momenteel een beroep dient te doen op een bijstandsuitkering in België te groot is, waardoor het residuaire karakter van de bijstand onder druk komt te staan. In de lijn van eerdere studies in België pleiten wij voor een aanpassing van het huidige studiefinancieringssysteem in zowel de Vlaamse als de Franse gemeenschap aan de werkelijke studiekosten en ten dele aan de kosten voor levensonderhoud van scholieren en studenten. Daarnaast wijst de grote instroom van meerderjarige scholieren secundair onderwijs in het RMI op een lacune in het huidige onderwijssysteem, met name: te veel schoolvertraging, voornamelijk onder allochtone jongeren. OCMW's kunnen zelf een preventieve rol spelen in het voorkomen van schoolvertraging wanneer zij als onderdeel van de strijd tegen kansarmoede het onderwijstraject van de minderjarige kinderen van hun cliënten van nabij opvolgen en innovatieve onderwijsondersteuningsprojecten uitbouwen. Verder pleiten wij ervoor om de grote discretionaire ruimte die OCMW's krijgen in het begeleiden van studenten aan te vullen met een optimalisatie van het procedureel recht van studenten. Studenten moeten duidelijk geïnformeerd worden over hun rechten en de mogelijkheden om daarvoor op te komen (bijvoorbeeld de mogelijkheid om in beroep te gaan tegen een OCMW-beslissing bij de arbeidsrechtbank). De onzekerheid van maatschappelijk werkers inzake het beoordelen van onderwijsaangelegenheden, kan volgens ons ondervangen worden door samen te werken met externe diensten, door interne specialisatie, door meer vorming omtrent studenten te organiseren en door het expliciteren van de interne richtlijnen van OCMW's inzake de opvolging van studietrajecten en hun voortgang. Ook is het wenselijk dat studeren als een volwaardig activeringstraject wordt beschouwd, gezien het belang van studies voor de latere arbeidsmarkt-kansen. Een andere aanbeveling betreft het bewust zijn van de mogelijke neveneffecten van de indeling van het leefloon in drie categorieën en het beter benutten van de wettelijke instrumenten waarover de OCMW's beschikken om hiermee om te gaan. Ten slotte wijzen we op een aantal aandachtspunten voor de begeleiding van studenten door OCMW's, met name het belang van de kwaliteit van de relatie tussen de maatschappelijk werker en de jongere, het versterken van de bemiddelingsfunctie bij jongeren in een relatieconflict met hun ouders, het verbeteren van het gebruik van het GPMI, en de opvolging van studenten met kinderen bij het voltooien van hun studies.

BIBLIOGRAFIE

- Cantillon, B., Verbist, G., Segal, I. (2006). Student in de 21ste eeuw. Studiefinanciering voor het hoger onderwijs in Vlaanderen. *CSB-bericht*.
- Carpentier, S. (2011), Uitdagingen van een activerende bijstand die verkleurde. Naar een nieuwe verhouding tussen federaal en lokaal?, *Welzijnsgids*, 82, 53-80.

- Nicaise, I., Groenez, S. Heylen, V. (2006). *De opbrengstvoet van investeringen in het hoger onderwijs*. Onderwijskundig onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs.
- Poesen-Vandeputte, Bollens (2008). *Studiekosten in het secundair onderwijs. Wat het aan ouders kost om schoolgaande kinderen te hebben*. Onderzoek in opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.
- Rosanvallon, P. (2011). *La société des égaux*. Paris, Seuil.
- Van den Bosch, K., Deflandre, D., Casman, M-T, Van Thielen, L., Baldewijns, K., Boeckx, H., Leysens, G., Storms, B. (2010). *Minibudget: Wat hebben gezinnen nodig om menswaardig te leven in België?* Onderzoek gefinancierd door Federaal Wetenschapsbeleid.

ONDERZOEKERS

Sarah Carpentier

Sarah Carpentier is Licentiate in de Sociale Wetenschappen. Zij is doctoraatsstudente aan het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck van de Universiteit Antwerpen. In haar doctoraat bestudeert zij de determinanten van duurzame arbeidsintegratie van personen met bijstand in België.

Pieter Cools

Pieter Cools studeerde Sociologie. Hij werkt aan het onderzoekscentrum OASES van de Universiteit Antwerpen. Zijn onderzoek situeert zich op het vlak van stedelijke marginaliteit, beleidsvorming en sociale innovatie.

Marian De Groof

Marian De Groof studeerde af als klinische psychologe. Zij werkte daarna voor LUCAS, het Centrum voor zorgonderzoek en consultancy van de KULeuven. Momenteel werkt zij als wetenschappelijk medewerker bij CEGO, het Centrum voor Ervaringsgericht onderwijs van de KULeuven.

Marjolijn De Wilde

Marjolijn De Wilde is Licentiate in de Godsdienstwetenschappen en Master in de Sexuologie. Zij is doctoraatstudente aan het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck van de Universiteit Antwerpen. In haar doctoraat bestudeert zij de implementatie van de wetgeving inzake bijstand voor jongeren in Europees vergelijkend perspectief.

Dirk Torfs

Dirk Torfs is Licentiaat in de rechten. Hij is raadsheer aan het Arbeidshof te Antwerpen en auteur van diverse publicaties omtrent sociale zekerheidsrecht en sociale bijstand. Verder is hij vrijwillig medewerker aan de faculteit rechten van de Universiteit Antwerpen.

Katrien Van Aelst

Katrien van Aelst is Licentiate in de Sociaal-Economische Wetenschappen. Zij werkte als jobstudente aan het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck van de Universiteit Antwerpen in het kader van het onderzoek rond studenten en bijstand.

Prof. Dr. Bea Cantillon

Bea Cantillon is Licentiaat en Doctor in de Politieke en Sociale Wetenschappen. Zij is gewoon hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen en Directeur van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck van de Universiteit Antwerpen. Het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck heeft een jarenlange expertise opgebouwd op het vlak van de studie van de werking en de doelmatigheid van de sociale zekerheid en de sociale bijstand.

Prof. Dr. Daniël Cuypers

Daniël Cuypers is Licentiaat en Doctor in de Rechten. Hij is gewoon hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen waar hij ondermeer arbeidsrecht en discriminatierecht doceert. Verder is hij als onderzoeker verbonden aan de UALS (onderzoeksgroep "Sociale Concurrentie en Recht"). Hij is copromotor van het Vlaamse Steunpunt Gelijkekansenbeleid en heeft meerdere publicaties omtrent sociale bijstand en leefloon.

Prof. Dr. Koen Hermans

Koen Hermans is Licentiaat en Doctor in de Sociale Wetenschappen. Hij is projectleider van de onderzoekscel welzijn, armoede en sociale uitsluiting van LUCAS, het Centrum voor zorgonderzoek en consultancy van de KULeuven. Verder is hij docent aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de KULeuven.